

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL VIII, nr. 7—8

IULIE—AUGUST, 1963

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

	Pag.
LA A XIX-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI	
REDACȚIA: Chipul cel nou al Patriei noastre	483—493

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Mileniul atonit	494—497
---	---------

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

REDACȚIA: Un prim pas pe calea dezarmării: Încheierea Tratatului pri- vitor la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii	498—502
— „...Ca omul să fie frate pentru om“ (15 ani de la Conferința pan- ortodoxă de la Moscova)	503—507
GR. MARCU: 15 ani de luptă organizată pentru apărarea păcii	508—512

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Apele mării în preocupările scriitorilor biblici.	513—524
---	---------

Teologie istorică

ATANASIE POPA: Monumente de limbă românească	525—545
--	---------

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: Noutăți din Istoria Religiiilor	546—566
---	---------

(Continuare în p. III a covertel)

Teologie practică

• IOAN N. FLOCA: Predica Fericitului Augustin	567—584
---	---------

INDRUMĂRI OMILETICE

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: „Cel înfrînat își va înmulți viața“ (predică)	585—588
Prot. AUREL RADU: Sfînta Liturghie: „școala“ drepte credințe (predică)	588—590

URME DIN TRECUT

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Comemorarea lui Ciprian Porumbescu . .	591—593
---	---------

RECENZII

GR. M.: Teodor Ionescu, Un tablou de Tiziano la Sibiu	594—595
Pr. Lector CH. PISTRUI: I. D. Negrescu, Limba slavă veche, Perioada slăvonă la romîni	595—597

VIAȚA BISERICESCĂ

Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Insemnări de la sărbătorirea mileniului Sfîntului Munte Athos	598—626
N. M.: Prăznuire de hram mănăstiresc	626

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

INSEMNĂRI

GR. M., M. P., M. ȘESAN, GH. PAPUC și Pr. T. BODOGAE: Avîntul contemporan al cercetărilor științifice. — Oaspeți austrieci la Sibiu. — Prezențe romînești pentru pace semnalate în presa străină. — Femeile în lupta pentru pace. — Gînduri și fapte pentru pacea lumii. — Pentru pacea lumii. — Patriarhia Ortodoxă Sîrbă. — Biserica reformată din Olanda. — Intîlniri africane. — Vizita Prof. J. Hromádka la București. — Conferința bisericilor europene. — Critobul din Imbros: Din domnia lui Mahomed II. — Situația analfabetismului în lume. — Odată și azi. — † Preotul Victor Pop	627—638
--	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Romînă, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului“.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

CHIPUL CEL NOU AL PATRIEI NOASTRE

Unul din spiritele cele mai scilpitoare și mai profunde ale epocii noastre, Rabindranath Tagore, spune că „omul este un copil, darul său cel mai înalt este darul creșterii”.

Desigur că aici nu este vorba atita — sau în primul rînd — de creșterea în anii și vigoarea vîrstei și a experienței de viață, de care are parte fiecare ființă rațională normală, ci mai ales de acea creștere prin care noi oamenii înțelegem de obicei propășirea sau progresul personal în înțelepciune și virtute, în acele însușiri sau calități personale care-l transformă pe insul din noi într-o personalitate creatoare de valori spirituale, culturale sau materiale, într-un element folositor obștei mai ales prin mărinimia cu care se dă bucuros uitării pe sine de dragul de-a înlesni înaintarea pe front larg, colectivă, în spre zări de viață nouă, din ce în ce mai îndestulată sufletește și trupește, din ce în ce mai fericită.

Omul crește normal acolo unde mediul social se dezvoltă normal. Cu alte cuvinte, creșterea omului este asigurată atunci cînd societatea, obștea organizată, poporul prosperează, înaintază, se dezvoltă în întregul său.

Este, acesta, un adevăr elementar, la care ne dă prilej să cugetăm mai cu dinadinsul — și acum: cu bucuria împlinirii lui — aniversarea eliberării Patriei noastre de sub jugul fascist.

Intr-adevăr, această aniversare — în fiecare zi de 23 August a anilor luminoși pe care-i străbatem — ne dă prilej să socotim pașii făcuți pe calea netedă și fără întoarcere a istoriei noastre contemporane și să le măsurăm agonisita.

Pașii aceștia sînt voinici și viguroși, sînt repezi și siguri. De aceea, cîștigul obștesc al anilor cărora le facem socoteala de la eliberare încoace este evident, masiv și substanțial, este un cîștig fără precedent. Văzut în miezul lui, el oferă certitudinea unei constatări pricinuitoare de covîrșitoare bucurie: omul anilor acestora — aproape douăzeci — crește drept și sănătos, înnoindu-se

fără contenire, îmbunătățindu-și traiul, îmbelșugându-și viața în înțelesul deplin al cuvântului.

Urcușul statornic pe căile propășirii, de care avem parte cu toții, se datorește faptului că înfloarește și se întărește Patria *c a n i c i o d a t ă î n t r e c u t*.

Chezășia înfloririi și întăririi Patriei se vede în așezarea unor temelii trainice progresului obștesc de astăzi, precum și osirdiei devotate cu care poporul nostru — înțelepțește îndrumat de ocirmuitori ieșiți din plămada lui sănătoasă — știe să dureze pe aceste temelii construcțiile de viață nouă și înnoită ale capacității sale creatoare copios dovedită mai ales în anii de după eliberare.

Expresia concretă a osirdiei și avântului pilduitor cu care poporul nostru își clădește statornic o altă istorie, pe temeliile puse la 23 August 1944, este *c h i p u l c e l n o u* al Patriei noastre iubite, propășirea ei, fără egal în trecut, în toate domeniile de activitate publică. Fiecare ținută de plan de producție odată atinsă și transformată în bun obștesc stârnește și dezlănțuie noi energii colective, în încordarea voinică a cărora depășirile de prevederi planificate devin atât de frecvente încît s-au trasformat în ceva obișnuit și oarecum de sine-nțeles. Mijloacele de difuzare a știrilor — presă, radioteleviziune, ș. a. — precum și expunerile periodice ale factorilor competenți, înregistrează sobru și exact, zilnic sau la diferite soroace ale anului calendaristic, pașii fermi cu care poporul nostru constructor de viață nouă îmbogățește și înfrumusețează prezentul istoriei noastre naționale, lăsînd să se întrevadă astfel obrazul îmbujorat de aurora mărețiilor de mîine ale viitorului acestei istorii.

O imagine completă și exactă a vieții noastre obștești, în plină dezvoltare socialistă, este prezentată științific, an de an, mai ales în publicația intitulată: „Breviarul statistic al Republicii Populare Romîne”. Cel pe anul 1963, apărut în cursul verii acesteia, în graiul lapidar și sobru al cifrelor, înfățișează o oglindă a marilor realizări obținute de poporul nostru muncitor în anii construcției socialiste. Datele publicate în acest breviar — avînd ca bază sau termen de comparație anul 1950 — scot în evidență cu deosebită acuitate faptul că în toți acești ani întreaga noastră economie republicană s-a dezvoltat pe o linie consecvent ascendentă și perfect echilibrată, în toate sectoarele ei componente crescînd armonios, „în ritmuri înalte”, cum sună expresia de spe-

cialitate. (Cf. recenzia semnată de Dl Petru Năvodaru, în ziarul „Scinteia”, nr. 5991 a. c.).

O primă și îmbucurătoare constatare care se desprinde din aceeași expunere oficială a dezvoltării noastre multilaterale este aceea că din 1950 și pînă în 1962 venitul național s-a triplat. El a sporit în acest răstimp în ritm susținut, normal, fără salturi de excepție. Sporirea venitului național — arată specialiștii în materie de economie politică — reflectă în mod sintetic sporirea în ritm susținut a potențialului economic al țării noastre.

Creșterea rapidă — în medie: cu 10 la sută anual — a venitului național este rezultatul schimbărilor hotărîtoare care au intervenit în structura și proporțiile economiei noastre republicane. Ea dovedește că industria socialistă a țării noastre — devenită ramură conducătoare a economiei naționale — s-a dezvoltat în ritm rapid.

Creșterea venitului național a dat posibilitate conducerii noastre de stat de a mări an de an acumulările, adică de a concentra resurse materiale și financiare sporite pentru creșterea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a construcției socialiste pe calea industrializării, știut fiind că industrializarea este temelia trainică a marilor transformări în procesul de construcție socialistă. Astfel, în anul 1962 volumul investițiilor a fost de 6 ori mai mare decît în 1950, atîngînd substanțiala sumă de 34,2 miliarde de lei. Cifrele acestea oglindesc fidel creșterea puterii economice a țării, superioritatea economiei socialiste planificate care asigură avîntul general al vieții noastre obștești în anii regimului de democrație populară.

Valoarea totală a investițiilor făcute în economia noastră națională în anii 1950—1962 se ridică la 215 miliarde lei. Fondurile cele mai substanțiale au fost alocate pentru dezvoltarea industriei (112 miliarde lei), agriculturii (34 miliarde lei) și transporturilor (aproape 20 miliarde lei).

Din sumele investite în economie, mai mult de o treime s-au cheltuit pentru achiziționarea de mașini și utilaje.

În cadrul industriei, fondurile cele mai substanțiale au fost alocate dezvoltării industriei petroliere (22,5 la sută), energiei electrice (10,6 la sută), industriei chimice (10,3 la sută), metalurgiei ușoare (9,3 la sută), construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor (8,4 la sută).

Ce înseamnă, practic, aceste investiții masive în industrie? Datorită lor, au fost construite sute de mari întreprinderi noi, mo-

derne, îndeosebi întreprinderi producătoare de mijloace de producție. Pe de altă parte, au fost extinse și reutilate numeroase întreprinderi vechi. Toate acestea reflectă preocuparea ocîrmuirii de Stat a Patriei noastre republicane pentru dezvoltarea cu precădere a industriei grele și implicit a industriei constructoare de mașini, care este pivotul celei dinții.

„Investițiile efectuate în economie pentru dezvoltarea forțelor de producție, la fel ca sămînța pusă într-un ogor mînos — spune unul dintre specialiștii noștri în probleme de economie politică (vezi recenzia citată) — au dat roade înzecite sub formă de mașini și utilaje, metale, produse chimice, petroliere, materiale de construcții, bunuri de consum”.

Breviarul citat arată că în intervalul 1950—1962 producția globală industrială a țării noastre a crescut de 4,5 ori, cu un ritm mediu anual de 13,3 la sută.

Intr-un ritm rapid — și anume, în medie cu peste 21 la sută anual — a crescut producția industriei constructoare de mașini și industria chimică. Producția acestor ramuri de bază ale industriei noastre naționale a ajuns să fie în 1962 de 10 ori mai mare decît în anul 1950.

O mare dezvoltare au cunoscut în același răstimp de doisprezece ani industria siderurgică, industria energiei electrice și industria materialelor de construcții.

Politica de industrializare socialistă a țării noastre este o politică bine chibzuită. Ea își găsește expresie în planurile de Stat. Breviarul citat oglindește, între altele, schimbările intervenite în structura producției globale industriale ca urmare a politicii noastre de industrializare socialistă. Astfel, spre exemplu, dacă în anul 1950 industria alimentară deținea ponderea cea mai mare în producția globală industrială — cu 24,2 la sută —, iar industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor reprezenta doar 13,3 la sută, în anul 1962 această ramură hotărîtoare pentru propășirea întregii industrii a ajuns să dea peste un sfert — 26,3 la sută — din toată producția industrială a țării, industria alimentară trecînd pe locul al doilea, cu 17 la sută.

Rolul vital pentru progresul multilateral al întregii economii îl exercită industria constructoare de mașini. Aceasta s-a și dezvoltat, la noi, an de an, în mod cu totul deosebit. Breviarul citat exemplifică arătînd că dacă în anul 1950 s-au putut procura din țară, pentru investiții, mașini în valoare de 1 miliard lei, în 1962

s-au putut obține din producția indigenă mașini în valoare de peste 9 miliarde lei. Industria noastră constructoare de mașini a produs în întreaga perioadă 1950—1962 mașini, utilaje și instalații în valoare de 54 miliarde lei. Acestea au acoperit peste 70 la sută din trebuințele interne de mașini pentru investiții.

Dezvoltarea și modernizarea industriei noastre se oglindește atât în mărirea volumului producției globale industriale și în schimbarea structurii sale, cât și în concentrarea producției industriale. Câtă vreme în anul 1950 abia 52 la sută din muncitorii industriei republicane lucrau în întreprinderi cu peste 1.000 muncitori, în anul 1962 procentul acestora a crescut la 70 la sută. Pe de altă parte, în aceeași ordine de idei, se remarcă faptul că consumul de energie electrică pe un muncitor a fost în 1962 de 2,4 ori mai mare decât în 1950.

În același răstimp de doisprezece ani, productivitatea muncii în industrie a înregistrat creșteri importante. Datorită introducerii largi a tehnicii moderne în întreprinderi, ca și tot mai bunei ei folosiri de către muncitori — care își ridică necontenit nivelul pregătirii profesionale — și mai ales buneii organizări a muncii, productivitatea muncii în industrie a ajuns să fie în anul 1962 de 2,7 ori mai mare decât în anul 1950. Aceasta reprezintă un ritm mediu anual de creștere de peste 8 la sută. Cel mai urcat ritm de creștere a productivității muncii a fost înregistrat în industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor, în industria chimică și — în anii din urmă — în metalurgia ȕeroasă.

Unul din rezultatele cele mai evidente și mai îmbucurătoare ale dezvoltării industriei noastre constructoare de mașini a fost fără îndoială mecanizarea agriculturii. La sfîrșitul anului 1962 — precizează Breviarul citat — agricultura noastră socialistă avea la dispoziție un număr de tractoare de 14 ori mai mare decât avea România burghezo-moșierească în anul 1938. Altfel exprimată această realitate, dacă în 1938 reveneau 2.493 hectare de suprafață arabilă pe un tractor, în anul 1962 reveneau abia 172 ha.

Pașii remarcabili făcuți de agricultura noastră pe calea progresului socialist îi ilustrează, între altele, reducerea simțitoare a batozelor pentru treieratul păioaselor și înlocuirea lor treptată cu „corăbiile holdelor”, cum sînt numite combinele (tractate sau autopropulsate). Același lucru rezultă din faptul că la principalele lucrări agricole care se efectuează în gospodăriile agricole

de stat, gradul de mecanizare a atins în anul 1962 un nivel cuprins între 96,1 și 99,8 la sută.

Prin creșterea continuă a suprafețelor arabile ale gospodăriilor agricole colective, mecanizatorii stațiunilor de mașini și tractoare s-au văzut puși în fața unor sarcini sporite. Ei le-au făcut față cu cinste și cu succes, prestînd în anul 1962 un volum de lucrări cu 33 la sută mai mare decît în anul premergător.

Rezervele existente de creștere a producției în agricultura noastră sînt substanțiale. Lucrul acesta rezultă, între altele, din compararea producțiilor medii realizate la grîu și porumb de G.A.S. cu producțiile medii pe țară. Gospodăriile agricole colective dețineau la sfîrșitul anului trecut (1962) peste 77 la sută din pămîntul arabil al țării. Pe măsură ce ele se vor apropia de actualele producții medii ale gospodăriilor agricole de stat — care acum le sînt net superioare și care, la rîndul lor, după părerea specialiștilor în agrotehnică, încă mai pot fi sporite — colectiviștii își vor ridica nivelul de trai, vor trăi din ce în ce mai bine. Alături de ei, își vor ridica, indirect, nivelul de trai toți cei ce muncesc, prin aportul sporit pe care agricultura noastră socialistă îl aduce metodic și permanent în acest scop.

Creșterea vădită a volumului producției industriale și a investițiilor, precum și sporirea producției agricole, au necesitat dezvoltarea corespunzătoare a transporturilor. În perioada 1950—1962 volumul mărfurilor transportate cu toate speciile de mijloace de transport în comun a crescut de peste 5 ori. Cea mai remarcabilă dezvoltare în acest important sector al economiei naționale a înregistrat-o în acest răstimp transportul cu vehicule auto. C.F.R.-ul și serviciile de transport auto și-au împărțit în chip rațional, științific, munca specifică. Datorită acestui fapt, transporturile de mărfuri voluminoase la distanțe mari se fac în mod obișnuit cu trenul — distanța medie de transport a unei tone marfă atîngînd 250 km în 1962 — în vreme ce autocamioanele efectuează de regulă transporturi pe distanțe mici, distanța medie fiind, în 1962, de 16 km.

Specialiștii în materie socotesc — pe bună dreptate — că triplarea venitului național în perioada 1950—1962 „a fost rod și rădăcină totodată a tuturor progreselor economiei noastre, societății noastre” (cf. rec. cit.). Consecințele acestei stări de lucruri asupra traiului oamenilor sînt deosebit de îmbucurătoare.

Pe de o parte, triplarea venitului național a creat premisele necesare înfăptuirii reproducției socialiste, creșterii avuției na-

ționale. Efectuarea investițiilor a reclamat multe brațe de muncă, iar intrarea în funcțiune a atîtor noi obiective industriale a creat numeroase locuri de muncă. În forma aceasta, rindurile clasei muncitoare au crescut, a crescut numărul celor ocupați în activitatea productivă și social-culturală. Numărul salariaților — ca urmare a dezvoltării vertiginoase pe care a înregistrat-o economia țării noastre — a crescut de la 2,1 milioane în 1950 la 3,7 milioane în 1962.

Dezvoltarea economiei naționale și creșterea venitului național au permis, pe de altă parte, înfăptuirea sistematică a unor măsuri de ridicare a nivelului obștesc de trai. Astfel, între anii 1950—1962 salariul mediu real — prin care se înțelege puterea de cumpărare a salariului mediu nominal — s-a dublat. Vânzările de mărfuri cu amănuntul prin comerțul de stat au crescut de aproape 4 ori. Un nivel tot mai înalt de trai civilizat și confortabil au creat apoi populației țării, în acest răstimp, sutele de mii de apartamente construite și date în folosință, localurile de școli, cinematografe și teatre recent construite cu respectarea exigențele tehnicii celei mai înaintate, înfrumusețarea orașelor și satelor prin lucrări edilitare de proporții respectabile.

Au crescut în această perioadă și veniturile țărănimii — și vor continua să crească, pe măsură ce se întăresc și se specializează gospodăriile agricole colective. Lucrul acesta îl vădește, între altele, faptul că în perioada 1950—1962 populația și-a construit din fonduri proprii, în mediul rural, peste 800.000 de locuințe. Aceasta înseamnă că un sfert din familiile țărănești din toată țara au intrat în locuințe noi.

O creștere remarcabilă au înregistrat în perioada 1950—1962 cheltuielile social-culturale ale Statului. Prin aceasta se înțeleg cheltuielile destinate dezvoltării învățămîntului, culturii, științei, ocrotirii sănătății publice, asigurărilor sociale, ș. a. În anul 1962, Statul nostru de democrație populară a cheltuit pentru scopuri social-culturale impresionanta sumă de 17,6 miliarde lei, adică de 5 ori mai mult decît în anul 1950. Aceste cheltuieli — parte importantă a venitului național destinată consumului — „joacă un rol foarte important în viața fiecărui om al muncii — spune specialistul citat, Dl. P. Năvodaru — deoarece de volumul lor și de direcțiile în care se orientează depind, între altele, posibilitățile de școlarizare, îmbunătățirea ocrotirii sănătății, dezvoltarea activității științifice și culturale, numărul și nivelul pensiilor și alocațiilor pentru copii, etc.”.

Consecințele concrete ale politicii de culturalizare a maselor pe care o duce regimul de democrație populară al Republicii noastre prin amintitele cheltuieli social-culturale, sînt ilustrate între altele de următoarele stări de lucruri inexistente la noi înainte de 23 August 1944: În perioada amintită, aproape s-a încincit numărul absolvenților cu 7 clase; a crescut numărul celor ce au absolvit 11 clase în învățămîntul de cultură generală; a crescut de 3 ori numărul absolvenților învățămîntului profesional; numărul studenților s-a dublat; a sporit de 2,7 ori numărul locurilor în căminele studențești; a crescut de peste 3 ori numărul cărților ce stau la dispoziția celor dornici de lectură în bibliotecile de toate tipurile; s-a dublat numărul celor ce au putut fi îngrijiți în spitale; a crescut de mai mult de 2 ori și jumătate numărul celor ce s-au bucurat de odihnă și tratament în stațiunile balneo-climaterice și în tabere sau colonii de copii.

Dacă pătrundem mai adînc — cu titlu ilustrativ — măcar în unele din aceste sectoare ale înaintării noastre pe front larg în spre bucuriile zilei de mîine, imaginea tonică și optimistă a actualei dezvoltări a Patriei noastre apare și mai evidentă. Iată, spre exemplu, în sectorul ocrotirii sănătății obștești: avem destule boli de care am uitat aproape cu totul — pelagră, oftică, scarlatină, tifos, paralizie infantilă (poliomielită), ș. a. — tocmai pentru că medicii noștri, prezenți acum pînă și-n cele mai obscure așezări rurale, nu uită nici o clipă de ele. Mortalitatea infantilă, care odinioară ne făcuse un trist renume la scară internațională, este ca și lichidată, iar bolile provocate de inaniție sau de alimentația defectuoasă — tot așa. Rețeaua noastră medicală e la nivelul cel mai înalt: destule țări înaintate din zona apuseană — Franța, Anglia, Germania occidentală, ș. a. — au fost întrecute de noi în ce privește densitatea cadrelor medicale raportate la numărul de locuitori.

Cercetările științifice — puse organic în slujba dezvoltării economiei noastre naționale — sînt promovate în Republica Populară Romîină ca niciodată în trecut. În anul curent (1963), fondurile alocate cercetărilor științifice au ajuns la aproape un miliard de lei. Scriind despre a 15-a aniversare a Academiei R. P. Romîne, Dl Acad. D. Dumitrescu, secretar prim al acestei instituții, arăta în vară (vezi: „Contemporanul”, nr. 25 din 21 iunie a. c.) că institutele Academiei R. P. Romîne au fost înzestrate cu aparate și utilaje la nivelul tehnicii celei mai înaintate. S-au înființat 33 institute și 7 centre de cercetări nu numai în Capitală,

ci și în celelalte centre universitare ale țării. Înainte de 23 August 1944 nu exista nici unul. În aceste institute sînt efectuate îndeosebi cercetări științifice în domeniul științelor naturii, științelor tehnice, medicale și umanistice.

Pe de altă parte, Biblioteca Academiei R. P. Romîne a luat un avînt considerabil: colecțiile ei au depășit în prezent 4.000.000 de cărți și 500.000 periodice. Oamenilor de știință li s-au creat largi posibilități de informare și documentare asupra realizărilor obținute în știința mondială și îndeosebi asupra celor mai importante cuceriri ale științei sovietice.

Față de anul 1949, numărul de cercetători ai Academiei R. P. Romîne s-a triplat în domeniul științelor matematice și fizice, al științelor chimice, iar în aceeași perioadă numărul celor din domeniul științelor tehnice a crescut de peste zece ori. Sub îndrumarea specialiștilor mai vîrstnici, în ultimii ani s-a format un puternic detașament de cercetători științifici tineri.

Această stare de lucruri nu suferă comparație cu ceea ce se petrecea în trecut. Din pricina politicii antipopulare și reacționare a regimurilor politice de-atunci, înainte de eliberarea Patriei cercetarea științifică se afla la un nivel inadmisibil de scăzut. Și dacă totuși țara noastră și-a avut și atunci locul ei în viața științifică internațională, aceasta s-a datorat activității de excepție a unor mari personalități științifice (ca: Victor Babeș, Anghel Saligni, Gh. Marinescu, Gh. Țițeica, Emil Racoviță, S. Stoilov, C. I. Parhon, ș. a.). Dar, din nefericire, acești înaintași ai științei și culturii romîne n-au putut da toată măsura capacității lor, deoarece munca le era frînată de neînțelegerea regimurilor irecule pentru știință și pentru omul de știință. În asemenea condiții, rezultatele obținute erau rodul pasiunii științifice, al strădaniilor personale și, adeseori, al unor sacrificii materiale individuale.

Poporul nostru a întâmpinat ziua de 23 August din anul acesta cu mărturii emoționante ale succeselor ce le culege mereu pe frontul primenirii și îmbelșugării vieții obștești. Planul producției globale industriale pe primul semestru al anului în curs a fost îndeplinit — și, deci, depășit — în proporție de 102,2 la sută.

Cu fiecare an ce trece, pe măsură ce orizonturile se largesc în jurul nostru — cum strălucit remarcă Dl Acad. Geo Bogza (în „Scînteia”, nr. 5992 a. c.) — „devine tot mai limpede că 23

August 1944 nu reprezintă numai sfârșitul unei vechi răfuiei dintre exploatații și exploatatorii din țara noastră, ...ci și intrarea Carpaților și a Dunării, a Hunedoarei și a Oneștiului, a Mioriței și Luceafărului în marea bătălie, pe plan mondial, dintre forțele retrograde și cele progresiste, dintre forțele războiului și ale păcii, dintre cei ce vor să țină lumea în loc și la nevoie să o nimicească și cei ce vor să o ducă înainte spre un țel suprem...

După atîția ani de luptă neconținută a popoarelor împotriva acestei amenințări, sărbătorim ziua de 23 August în lumina unui succes al rațiunii omenești și al unui început de destindere", făcut prin încheierea istoricului Tratat de la Moscova.

Prin tot ceea ce s-a înfăptuit de la 23 August 1944 încoace — și s-au înfăptuit lucruri mărețe, ca niciodată — harnicul și eroicul nostru popor nu a schimbat numai fața țării noastre, „ci am luat parte la marele dialog dintre moarte și viață, dintre război și pace, fiind în mod hotărît de partea vieții și a păcii, a co-existenței și înțelegerii între popoare. Fiecare cui pe care l-am bătut în acești nouăsprezece ani și fiecare cărămidă pe care am zidit-o au fost în același timp un cui și o cărămidă la noul edificiu al lumii, al acelei lumi la care de atîta vreme visează popoarele, al unei lumi lipsite de războaie, al unei lumi lipsite de miserie și nedreptate, al unei lumi conforme cu aspirațiile cele mai nobile ale inimii omenești”.

Stimată și respectată înafară pentru contribuția ei substanțială și consecventă la înstăpînirea pe arena internațională a unor relații de prietenie și colaborare, a unui climat de încredere și apropiere între popoare, Patria noastră dragă a propășit în cei 19 ani trecuți de la eliberarea ei într-o măsură atît de considerabilă, încît pe bună dreptate s-a spus că nici o carte nu s-ar învechi atît de repede ca aceea care ar consemna în slove de tipar titanica muncă — întru totul izbutită — de creație și construcție progresistă ce se săvîrșește astăzi la noi, prin hărnicia, elanul și voia bună a întregului nostru popor.

Munca aceasta este deget întins cu încredere deplină în spre viitor: el va fi la nivelul aspirațiilor și vredniciilor noastre actuale. Mergem în spre el încrezători în capacitatea înnoitoare a clasei noastre muncitoare, care se afirmă ca atare în chip din ce în ce mai strălucit — și solidari întru toate cu înțeleapta noastră ocîrmuire de Stat, ieșită din sînul poporului muncitor.

Ca credincioși și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Romîne, sîntem bucuroși, într-un ceas de evocări și angajamente ca acesta,

că drumul nostru, în cei nouăsprezece ani trecuți de la eliberarea României de sub jugul fascist, a fost drumul drept al întregului nostru popor muncitor. Am înțeles aspirațiile lui și ne-am identificat cu ele. Sîntem martori ai succeselor lui fără precedent și — pe măsura puterilor noastre, fiecare acolo unde sîntem rînduiți de Dumnezeu și de oameni să desfășurăm o muncă utilă — am fost părtași loiali și osîrduitori la culegerea lor. Mai presus de toate, fără slăbire și fără precupețire, în toată bunăvremea, am sprijinit politica de pace și bunăvoință pe care Patria noastră înfloritoare, Republica Populară Romînă, o duce în mod activ și consecvent în țară și pe arena internațională.

Cu sufletul plin de chipul cel tînăr și viguros al țării noastre, nouă și înnoită, pășim alături de întregul nostru popor pe calea care duce în spre viitor.

Pragul cel mai apropiat este anul XX de la eliberare.

Dumnezeu să ne ajute să-l ajungem în pace și cu voie bună!

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MILENIUL ATONIT

La nord-est de golful Salonic, peninsula Calcidica — auxiliar mărunț al celei balcanice — pare să înmoaie trei degete în apele înspumate ale Mării Egee. Hărțile de amănunt indică numele lor: Casandra, Longos și al treilea, cel mai din spre nord, Athos.

Pământ fermecat și binecuvîntat ce încîntă privirile călătorului și umple de sfîntă înfiorare sufletul pelerinului, Athosul este dominat de-o cîlmă care măsoară 1958 m în înălțime. Din această pricină i se spune peninsulei respective — care-i numai munte și poalele lui — Muntele Athos.

Dar pentru creștinătate — și cu deosebire pentru cea ortodoxă răsăriteană — el este ceva mai mult decît un munte oarecare: e Sfîntul Munte Athos.

Nu are seamăn pe pămînt prin destinația sa străveche de teritoriu rezervat exclusiv viețuitorilor monastici după pravilele ortodoxe răsăritene. Destinația lui atît de aparte are o vechime care începînd cu vara anului acestuia se măsoară cu mileniul — căci atîta a trecut de la crearea celei dintîi vetre monastice atonite.

Era în a doua jumătate a veacului X. Pe tronul desfătatei celăți de scaun a Bizanțului împărățea basileul Nichifor II Focas (963—969).

Cu împărăteasca-i încuviințare, duhovnicul său, Atanasie monahul, a descălecat în peninsula atonită și a pus temelie celui dintîi din marile așezăminte monastice de acolo: Sfînta Mănăstire Lavra cea Mare.

Sfîntul Atanasie Atonitul a rînduit pravilă tare pentru călugării sălășluiți acolo în număr atît de mare încît, cu vremea, au cuprins toată peninsula. Pravila rezervă acest teritoriu sfințit exclusiv pentru monahi.

În prima jumătate a veacului nostru Sfîntul Munte Athos număra 20 de mănăstiri mari, înzestrate cu dreptul de-a avea cîte un reprezentant permanent în sfatul central de conducere,

numit „Sfînta Comunitate” (care, la rîndul său, alege un comitet executiv, alcătuit din 5 membri, numit „Sfînta Epistasio”=conducere). Dintre aceste mănăstiri cu rol conducător 17 sînt greceşti, una e rusă (Sf. Pantelimon), una e bulgară (Zografu) şi una e sîrbească (Hilandarion). Alături — şi depinzînd într-o formă sau alta — de ele fiinţează zeci de schituri (unele, cu aspect şi dimensiuni de aşezare rurală) şi chilii pustniceşti.

Cel mai mare schit atonit este aşezămîntul românesc Prodromul (=Înaintemergătorul). El depăşeşte ca dimensiuni şi însemnătate cîteva din cele douăzeci de mănăstiri conducătoare şi — dacă n-ar fi fost la mijloc unele rivalităţi locale, greceşti — demult s-ar fi căzut ca Schitul românesc „Prodromul” să-şi aibă reprezentantul permanent în „Sfînta Comunitate”. Ar fi fost aceasta şi un omagiu întru totul meritat adus Bisericii noastre, din rîndul fiilor căreia s-au ridicat nenumăraţi ctitori, dăruitori şi miluitori de aşezăminte atonite, fără considerare la obîrşia lor etnică.

Călugării atoniţi împletesc rugăciunea cu munca.

Sfintele slujbe care se săvîrşesc acolo de sîrg — „pentru pacea a toată lumea, pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu biserici şi pentru întrunirea tuturor” în obştii de săvîrşire a tot lucrul bun, lui Dumnezeu bine-plăcut şi oamenilor de folos — sînt expresia fidelă a evlaviei ortodoxe răsăritene. La prăznuirile de hram, mai ales, ele evocă pompa răscolitoare de suflet a Bizanţului vremurilor de splendoare, în toată mărirea ei neasemuită. În vara anului 1934 am avut fericirea să iau parte la una din aceste sfinte slujbe — Mănăstirea Ivron săvîrşia praznicul Adormirii Maicii Domnului — care ţin neîntrerupt din seara de ajun şi pînă a doua zi la amiazi. Sufletul meu va păstra de-a pururi proaspete emoţiile care l-au stăpînit în acea noapte senină şi blîndă, cînd numai slavosloviile gurilor a zeci de călugări şi zdrobirea inimilor mulţimii de pelerini, ca o jertfă bine primită, umpleau văzduhul, aruncînd punte trainică între vremelnicie şi veşnicie, preamărînd pe Fecioara, „Panaghia” atît de scumpă inimii oricărui credincios ortodox oriental.

Iconografia şi sculptura în lemn sînt ţinute în mare cinste. Meşteri neîntrecuţi — ca şi cei de la Schitul Lacu şi Căvsocalivia — au executat lucrări de artă, cu teme religioase, fără pereche. Geniul seraficului Manuel Panselin (sec. XVI) — al cărui „Iisus prunc” de la Protaton-ul din Karies, prin tonalitatea potolită a culorilor şi frăgezimea cu care evocă neprihănirea infantilă a

Fiului lui Dumnezeu întrupat stoarce admirația și uimirea specialiștilor — licărește astăzi ca și ieri în smeritele strădanii ale atîtor artiști ai penelului, care întind peste veacuri o trenă superbă gloriei sale de gingaș interpret în culori al textului evanghelic din Lc. 2, 40.

Dar Sfîntul Munte Athos și-a avut totdeauna și savanții săi. Unii — ca neuitatul Kurillas Lavriotul, cercetător de faimă internațională al comorilor paleografice pe care le posedă Sfîntul Munte Athos — s-au ridicat în vremuri foarte apropiate de noi pînă la vrednicia de purtători ai titlului de academician. Alții, în sutană monahală, practică medicina, în beneficiul fraților lor de cin și, la nevoie, al închinătorilor care s-ar întîmpla să aibă nevoie pe neașteptate de îngrijirea sănătății.

De-o mie de ani, Sfîntul Munte Athos viețuiește sub scutul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. Povestiri de-o rară gingășie religioasă — ținute în deosebită cinste de părinții atoniți — îi atribuie un descălecat pe acel loc binecuvîntat: l-ar fi săvîrșit după răstignirea Fiului lui Dumnezeu întrupat, venind cu o corabie din Țara Sfîntă, în tovărășia Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, care se știe că i-a fost rînduit de pe Crucea Golgotei ocrotitor vremelnice (cf. Ioan 19, 27).

Deosebit de viu în rîndurile credincioșilor din țările Levantului, cultul „Atotsfintei” a luat la Athos proporții fără egal. Un viețuitor atonit — ca și un grec din zilele noastre sau un bizantin din străfunduri de veacuri — șoptește-n tot momentul implorarea „Panaghia mu” (Atotsfînta mea) cu aceeași delicată simțire cu care noi, credincioșii, spunem la tot pasul: „Dumnezeu s-ajute”! La Athos, cele mai grațioase altare îi sînt închinare Panaghiei. Icoane de dimensiuni impunătoare — protejate de perdele diafane și prevăzute cu un dispozitiv special pentru acoperire și descoperire — străjuiesc de obicei deasupra intrării principale în curțile sfintelor așezăminte monastice. Cele din interiorul locașurilor de închinare sînt bogat împodobite cu ornamente de-o rară finețe artistică, lucrate în metale nobile și bătute în pietre nestemate. Numai în biserica strălucitului schit rusesc al Sfîntului Andrei — căruia i se zice, la fața locului, „Schitul Sarai”, desigur din pricina proporțiilor sale monumentale și a podoabelor sale palatine — am numărat o duzină de astfel de icoane ale Panaghiei, ferecate-n aur și argint și încărcate de pietre prețioase.

Sfântul Munte Athos — această plămadă de culme a spiritualității ortodoxe răsăritene, cu rădăcini înfipte adânc în solul darnic și rafinat al vieții obștești bizantine — are o existență istoricește dovedită de-o mie de ani.

E mult, în socotelile obișnuite după care noi, oamenii, facem numărătoarea de ani a timpului.

Și e puțin, tot pentru noi, dar ca oameni credincioși, căci „înaintea ochilor tăi, Doamne, mia de ani ca ziua de ieri ce a trecut este” (Psalm 89, 4).

Dumnezeu va purta grijă ca acest sfințit pământ, ocrotit de Maica Fiului Său, să dăinuiască și să se afirme în continuare cu creștinească vîrtute și vigoare.

Ii sîntem cu deosebire mulțumitori Părintelui ceresc pentru că ne-a învrednicit ca în rîndurile celor ce s-au rugat la fața locului — cu prilejul prăznuirii aniversare din vara anului acestuia — pentru înmulțirea mileniului atonit, să se afle și Prea Fericitul Patriarh Justinian, întîistătătorul Bisericii noastre Ortodoxe Romîne, în fruntea unei delegații de înalți ierarhi și preoți de-ai noștri.

Săvîrșind cu bine mia de ani a cinstitei sale existențe istorice, Sfântul Munte Athos — întinerit prin rugăciuni și mărturii pan-ortodoxe de interes duhovnicesc și prețuire unanimă — pășește în al doilea mileniu al istoriei sale.

Cînd zorii lui înflăcărați i-au îmbujorat aurora primei dimineți ai miei următoare, ca în miracolul geneziac, conștiința Ortodoxiei ecumenice încrestează cu emoție și evlavie, la răbojul sfintelor sale nevoițe duhovnicești, cuvînt de netrecătoare pomenire:

— *Și a fost ziua a doua...*

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU

UN PRIM PAS PE CALEA DEZARMĂRII: INCHEIEREA TRATATULUI PRIVITOR LA INTERZICEREA EXPERIENȚELOR CU ARMA NUCLEARĂ ÎN CELE TREI MEDII

În miezul verii acesteia — către sfârșitul lunii iulie a. c. — omenirea iubitoare de pace a răsuflat ușurată ca niciodată de la încheierea celui de al doilea război mondial încoace: la Moscova, cele trei puteri nucleare — Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii — prin delegații lor legiuite și cu respectarea riguroasă a uzanțelor diplomatice internaționale, au încheiat Tratatul privitor la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă.

Prin aceasta, s-a îndeplinit o veche și stăruitoare năzuință a luptătorilor pentru pace de pretutindeni: aceea a trecerii de la stadiul tratativelor în problema dezarmării nucleare la măsuri eficiente care să pregătească înșăptuirea ei deplină atunci când lucrurile vor fi coapte pentru aceasta.

De ani de zile, opinia publică internațională cere stabilirea de zone denuclearizate și încetarea experiențelor cu arme nucleare. Oameni de știință cu faimă internațională — nu câțiva, ci sute și mii — n-au conștient să avertizeze factorii de răspundere că experimentarea armelor nucleare primejduiește sănătatea generației actuale și, indirect, a celor viitoare, prin încărcarea atmosferei cu substanțe radioactive, prin depunerea reziduurilor provenite din explozarea bombelor nucleare pe hrana animalelor și a oamenilor, cărora li se transmit în forma aceasta elemente nocive, provocatoare ale teribilei boale numită „boală actinică”, a radiațiilor, sau a cenușei radioactive.

Este meritul incontestabil al popoarelor din comunitatea țărilor socialiste de-a fi militat în acest scop cu o vigoare și o consecvență fără egal. Urmind exemplul lor, opinia publică din celelalte țări ale lumii s-a trezit încetul cu încetul la conștiința primejdiei cumplite care amenință omenirea și s-a asociat din ce în ce mai hotărît valului uriaș al luptătorilor pentru pace și dezarmare. Bătălia pentru eliberarea de teama izbucnirii unui nou război mondial — ale cărui consecințe teribile, în condițiile folosirii armamentului nuclear, abia pot fi întrezărite — căpătase astfel din ce în ce mai vădit proporții de desfășurare la scară internațională.

Nu e mult de cînd zorile unei înțelegeri pe tema interzicerii experiențelor cu arme nucleare au început să se arate la orizontul vremii noastre, hrănind nădejdele în posibilitatea realizării unui acord. Presiunea opiniei publice internaționale începuse să-și facă efectul dorit.

În ziua de 14 iulie a. c. — potrivit înțelegerii realizate din vreme, pe obişnuitele căi diplomatice — au sosit la Moscova Dnii: W. A. Harriman, secretarul de Stat adjunct al Statelor Unite ale Americii și lordul Hailsham, ministru pentru problemele științei și tehnicii al Marii Britanii, reprezentanți speciali ai președintelui S.U.A. și primului ministru al Regatului Unit, împreună cu consilierii lor.

În ziua de 15 iulie a. c. — sub președinția Dlui Nichita Hrușciiov, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice — a avut loc prima din întîlnirile consacrate discutării problemelor legate de încetarea experiențelor nucleare și altor probleme de interes reciproc.

Între 16—25 iulie tratativele au continuat între Dl A. A. Gromîko, ministrul Afacerilor Externe al U.R.S.S. și cei doi reprezentanți speciali americani și englez.

Comunicatul oficial dat publicității menționează amănuntul deosebit de îmbucurător că „tratativele s-au desfășurat într-o atmosferă caldă, de lucru”.

Rodul lor a fost ajungerea la un acord asupra textului Tratatului cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă. Parașarea acestui text s-a făcut în ziua de 25 iulie a. c. Semnarea Tratatului, potrivit prevederilor Dreptului internațional, urmează să aibă loc în curînd.

Șefii celor trei delegații au dăzut de acord că Tratatul acesta „constituie un prim pas important spre destinderea încordării internaționale și înțărirea păcii și speră că în această direcție va fi realizat un nou progres”.

Textul Tratatului încheiat la Moscova cuprinde 5 articole, fiecare din ele conținînd mai multe puncte și subpuncte.

Din capul locului, el prevede că guvernele amintitelor puteri nucleare sînt „participante inițiale” la încheierea Tratatului și, totodată, „guverne depozitare” ale lui.

Guvernele respective proclamă „ca principal țel al lor realizarea cit mai grabnică a unui acord cu privire la dezarmarea generală și totală sub un strict control internațional în conformitate cu scopurile Organizației Națiunilor Unite, care ar pune capăt cursei înarmărilor și ar înlătura factorii stimulatori ai producției și experimentării tuturor tipurilor de arme, inclusiv a armei nucleare”. Pe de altă parte, preambulul textului acestui Tratat precizează că puterile „participante inițiale” au căzut de acord asupra prevederilor pe care le cuprinde el deoarece aceste trei puteri nucleare

năzuiesc „să obțină încetarea pentru totdeauna a tuturor exploziilor experimentale cu arma nucleară” și sînt „pe deplin hotărîte să continue tratativele în acest scop”, ca „să pună capăt injectării mediului înconjurător cu substanțe radioactive”.

Cele trei puteri nucleare „participante inițiale” — precum și acele țări care vor semna ulterior Tratatul, el fiind deschis tuturor guvernelor — „se obligă să interzică, să prevină și să nu efectueze nici un fel de explozii experimentale cu arma nucleară și orice alte explozii nucleare în orice loc aflat sub jurisdicția sau controlul său: a) În atmosferă; dincolo de limitele ei, inclusiv spațiul cosmic; sub apă, inclusiv apele teritoriale și marea liberă și b) În orice alt mediu, dacă o asemenea explozie provoacă căderi radioactive dincolo de limitele frontierelor teritoriale ale statului sub jurisdicția sau controlul cărui se efectuează o asemenea explozie”.

Deosebit de îmbucurătoare este prevederea exprimată îndată după textul citat aci: „Totodată se are în vedere faptul că prevederile acestui subpunct nu trebuie să prejudicieze încheierea unui acord care să ducă la interzicerea pentru totdeauna a tuturor exploziilor nucleare experimentale, inclusiv toate exploziile de acest fel sub pămînt, acord spre încheierea cărui vor tinde participanții, așa cum au declarat în preambulul prezentului Tratat”.

Ceva mai departe, părțile contractante declară că „se obligă ca pe viitor să se rețină” chiar și de la „încitarea” și „încurajarea” „oricărui explozii experimentale cu arma nucleară și a oricărui alte explozii nucleare”, nu numai de la efectuarea lor.

Tratatul are, o durată nelimitată și orice stat poate adera la el oricînd.

După parașarea Tratatului, la Moscova a avut loc o conferință de presă dedicată evenimentului. În fața a aproape o sută de ziariști sovietici și străini, șefii delegațiilor au făcut declarații încurajatoare. Din ele, rezultă că Tratatul încheiat poate deveni — și e de dorit să devină — o bază pentru noi pași înainte pe calea consolidării păcii popoarelor, începutul a numeroase lucruri bune pentru viitorul omenirii.

Semnificativă este, între altele, aprecierea dată încheierii acestui Tratat de către ministrul de Externe al Angliei, lordul Home, care a declarat: „Interzicerea experiențelor nucleare în atmosferă constituie un excelenț punct de plecare, depășind cu mult ceea ce am sperat în ultimele, cîteva luni”.

Felicitînd pe toți oamenii de bună-credință care au depus eforturi în vederea realizării acordului, premierul sovietic, Dl. Nichita Hrușciiov, a declarat, între altele, că de-acum înainte sarcina principală constă în încetarea cursei înarmărilor, în dezarmare, că „este nevoie să se depună noi eforturi care să ducă pas cu pas la consolidarea păcii, la înfăptuirea dezarmării generale și totale, de aceasta trebuind să se ocupe de urgență, în primul rînd, marile puteri”.

„Cel mai important lucru — a spus președintele S.U.A., Dl John Kennedy, referindu-se la succesul realizat prin încheierea acestui Tratat — este continuarea eforturilor pentru a obține mereu noi acorduri”. DȘa a subliniat că Tratatul poate ajuta ca părțile să câștige încredere și să dobândească experiență în domeniul colaborării pașnice. Apreciind că Tratatul parafat la Moscova poate fi un pas spre eliberarea omenirii de teama de pericolul căderilor radioactive, președintele S.U.A. și-a exprimat de asemenea părerea că Tratatul ar putea limita cursa înarmărilor nucleare în multe feluri și a subliniat că pe această cale securitatea poporului american ar fi întărită în mult mai mare măsură decât prin continuarea nelimitată a experiențelor cu arma nucleară. „O victorie pentru omenire, un important prim pas spre pace, spre rațiune, un pas în direcția ce ne îndepărtează de război”, — acesta este, după părerea Dlui Kennedy, actul încheiat la Moscova.

Avalanșa de declarații — la felurite nivele — favorabile Tratatului respectiv exprimă bucuria deosebită cu care oameni și popoare întâmpină substanțialul pas înainte pe calea apărării și consolidării păcii, făcut la Moscova. Bucuria aceasta dă aripi atitor luminoase nădejdi cu privire la viitor. De ani de zile, omenirea cere încetarea cursei înarmărilor, eliberarea Țărilor din jur de fabuloase pe care le înghite aceasta și utilizarea lor în scopuri de construcție pașnică, progresistă. Încheierea Tratatului de la Moscova permite să se facă începutul convertirii cheltuielilor de înarmare de pînă acum în invenstii menite să ridice cu adevărat viața oamenilor la nivele de propășire corespunzătoare exigențelor înaintatului nostru veac. Ceea ce gîndesc în această privință milioane de oameni, de pretutindeni, exprimă, între alții, cunoscutul savant brazilian Josué de Castro, autorul acelei „Geografii a foamei”, despre care a mai fost vorba în revista noastră. La Geneva — unde reprezintă țara sa în Comitetul celor 18 pentru dezarmare — el a declarat, la aflarea știrii despre Tratatul încheiat, că Brazilia s-a pronunțat împotriva oricăror experiențe nucleare și că acordul realizat trebuie urmat de alte măsuri pe care le-a numit „cele trei d-uri” — dezarmarea, decolonizarea și dezvoltarea țărilor slab dezvoltate.

Intr-adevăr, atit comunicatul oficial și textul Tratatului, cit și declarațiile făcute în legătură cu evenimentul acesta, precizează că șefii celor trei delegații au discutat propunerea sovietică cu privire, la un pact de neagresiune între participanții la Organizația tratatului nord-atlantic și participanții la Tratatul de la Varșovia pe de altă parte. Cele trei guverne, au căzut de acord să înformeze pe deplin pe aliații lor din cele două organizații cu privire la aceste tratative și să se consulte cu ei asupra continuării discutării acestei probleme în scopul realizării unui acord.

Pe de altă parte — și aceasta reprezintă a treia bucurie la care ne răfeream — documentele oficiale fac cunoscut că a avut loc, de asemenea „un scurt schimb de păreri cu privire la alte măsuri îndreptate spre slăbirea încordării”.

Așadar, după ce a făcut un prim și viguros pas înainte în spre slăbirea încordării internaționale, a apărării și consolidării păcii, întrunirea de la Moscova a celor trei mari puteri nucleare, netezește calea altor aranjamente de durată în scopul cimentării și lărgirii pozițiilor câștigate acum pe scena înțelegerii internaționale. Constatarea aceasta ne umple inimile de bucurie, de speranță și de încredere. Ne dăm seama că ceea ce năzuiește de ani de zile omenirea iubitoare de pace poate să devină stare de fapt, climat normal de viață cinstită între state și popoare dacă se manifestă bunăvoință din toate părțile.

Sintem deplin satisfăcuți apoi de faptul că țara și poporul nostru au fost mereu alături de apărătorii convingși și consecvenți ai păcii, în lupta pentru obținerea de victorii ca cea pe care o inaugurează istoricul succes de la Moscova.

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

„...CA OMUL SĂ FIE FRATE PENTRU OM“

— 15 ANI DE LA CONFERINȚA PAN-ORTODOXĂ DE LA MOSCOVA —

Au trecut 15 ani de cînd — la 8 iulie 1948 — s-a deschis Conferința pan-ortodoxă de la Moscova.

Motivul întrunirii ei a fost unul de caracter aniversar: se prăznuia împlinirea a 500 de ani de la proclamarea autocefaliei (independenței) Bisericii Ortodoxe Ruse.

Prilejul acesta sărbătoresc a fost folosit înțelepțește spre a se pune capăt lipsei îndelungate de legături mai strînse între diferitele Biserici ortodoxe naționale, care după ce și-au dobîndit autocefalia — cele mai multe în veacul premergător — s-au lăsat antrenate într-o stare de izolare dăunătoare într-un fel sau altul fiecăreia din ele. Într-adevăr, de la Conferința pan-ortodoxă care a avut loc la Mănăstirea Vatopedi din Sfîntul Munte Athos în anul 1930 și de la primul Congres al profesorilor de teologie ortodoxă ținut la Atena, la sfîrșitul anului 1936, Bisericile ortodoxe răsăritene n-au mai înregistrat nici o altă luare de contact de amploarea și însemnătatea acestora. Conferința pan-ortodoxă de la Moscova constituia astfel, prin însăși întrunirea ei, un act de afirmare a unității ortodoxe în dezbaterile și dezlegarea celor mai acute probleme de actualitate care i se puneau imperios Ortodoxiei răsăritene. Dintre aceste probleme, următoarele patru au fost înscrise pe ordinea de zi a Conferinței: 1. Examinarea atitudinii Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii treizeci de ani; 2. Validitatea hinotoniilor anglicane; 3. Calendarul bisericesc și 4. Ortodoxia și Mișcarea Ecumenică.

În fruntea delegațiilor care au luat parte la lucrările memorabilei Conferințe pan-ortodoxe de la Moscova se aflau patru patriarhi: Sanctitatea Sa Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, Sanctitatea Sa Calistrat, catolicos-patriarh al Georgiei, Sanctitatea Sa Gavriil al Serbiei și Prea Fericitul Patriarh Justinian al Romîniei, înconjurați de zeci de mitropoliți, arhiepiscopi și episcopi, cu suitele lor alcătuite din preoți și teologi de seamă.

Din delegația Bisericii noastre a făcut parte, între alții, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae Colan, atunci episcop al Clujului. Organul oficial de-atunci

al Arhiepiscopiei Sibului, „Telegraful Român” (nr. 17—18 din 25 iulie 1948) — după ce reproducea telegrama adresată Sanctității Sale Patriarhului Alexei de către Mitropolitul Nicolae Bălan — făcea precizarea semnificativă că la Conferința de la Moscova „Ardealul și-a trimis reprezentant demn și de înaltă conștiință ortodoxă și română, ca un nou Simeon Ștefan, pe P. Sf. Nicolae Colan al Clujului”.

Delegația Bisericii noastre a luat parte activă la dezbaterile problemelor înscrise pe ordinea de zi a Conferinței, aducându-și contribuția cuvenită la reușita ei. În acest scop — prin atenta purtare de grijă a conducătorului ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — delegația s-a pregătit temeinic și din vreme. Pregătirea aceasta i-a fost înlesnită de faptul că Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a făcut cunoscute din vreme conducerii noastre bisericești problemele asupra cărora urma să se pronunțe Conferința. Ele au fost date în studiu unui grup de profesori de teologie. Pe baza acestor studii, o comisie instituită de Sinodul permanent în ședința sa din 8 ianuarie 1948, a definitivat referatele prin care delegația noastră avea să facă cunoscute punctele de vedere ale Bisericii Ortodoxe Române în problemele respective. Referatele au fost apoi aprobate de Sfântul Sinod.

Textele referatelor delegației ortodoxe române au fost publicate ulterior în revista „Ortodoxia” (an I, nr. 1, ianuarie—martie 1949), împreună cu alte materiale documentare privitoare la Conferința pan-ortodoxă de la Moscova.

Lucrările Conferinței pan-ortodoxe de la Moscova prezintă o îndoită însemnătate: istorică și de actualitate.

În urma unor dezbateri însuflețite „pînă la limitele îngăduite de obiectivitatea științifică și de conștiința creștinească” — cum nimerit le-a caracterizat actualul nostru arhipăstor, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, în articolul scris după aceea (pentru revista citată, p. 19—25) — Bisericele Ortodoxe Răsăritene și-au fixat și exprimat poziția clară și hotărîtă față de problemele interconfesionale înscrise pe ordinea de zi, așa cum se prezentau ele — în aspectele lor teoretice și mai ales practice — la vremea aceea. Stările de lucruri existente atunci în sînul creștinătății impuneau unele constatări nu întru totul îmbucurătoare. Cum arată în articolul citat I. P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului, „Conferința de la Moscova a făcut aceste constatări — și altele asemenea lor — cu o justificată durere, dar nu cu ură. Ea nu s-a răstit la nimeni”. Justețea vederilor ei a fost confirmată ulterior, indirect dar nu mai puțin strălucit, și prin faptul că cercurile creștine vizate — Vaticanul și Mișcarea Ecumenică — și-au revizuit și temperat în vădită măsură acele atitudini ale lor care, la vremea aceea, nu se distingueau prin spirit irenic și evanghelic și de

aceea nu promovau unitatea creștinilor. Faptul acesta, fără să fi soluționat integral problemele interconfesionale litigioase, reprezintă neîndoios un pas înainte de bun augur în relațiile dintre feluritele grupări creștine ale Bisericii celei oarecînd una.

Ecoul cel mai răsunător al Conferinței pan-ortodoxe de la Moscova l-a înregistrat, însă, luarea sa de poziție față de problemele păcii și ale războiului, de pe pozițiile Ortodoxiei răsăritene. Expresia concretă a acestei poziții este vigurosul „Apel către creștinii din toată lumea”, adoptat în ședința din 17 iulie 1948. Apelul acesta — rezultat al unor deliberări chibzuite — pornea de la constatarea că atunci lumea trăia „vremuri furtunoase”, în care se afirmau divergențe ce păreau inconciliabile între Apus și Răsărit, chiar și sub raport interconfesional creștin. „În timp ce Orientul ortodox se însulește de principiile mărețe ale păcii pe pămînt și ale iubirii frățești dintre oameni — spune textul Apelului — devine prea băcător la ochi spiritul agresiv al lumii capitaliste și imperiale apusene, de unde apare iarăși amenințarea unui nou război, cu toate grozăviile lui pentru mult pătimitoare omenire”.

„Animați de cea mai fierbinte dorință de-a fi exponenți ai adevăratului duh creștin”, înfiștătorii și reprezentanții Bisericilor Autocefale Ortodoxe întruniți în conferință la Moscova, au socotit „ca o sfîntă datorie a lor să facă un apel înflăcărat către toți creștinii din lume, către toți oamenii care înseamnă de dreptate, de pace”, chemîndu-i să audă glasul lor, glas ce-i invita „la frăție, omenie, dreptate și adevăr”.

În deplina conștiință a posibilității naturale și a îndatoririi creștinești de-a stabili relații normale între oameni, oricît de multe și de pronunțate ar fi deosebirile — de nu importă ce natură — dintre ei, făuritorii acestui document de însemnătate istorică spun mai departe: „...noi întindem mina tuturor celor ce doresc ca omul să fie frate pentru om, iar nu fiară, și propunem ca în chip frățesc să ne unim eforturile și să facem neputincioși pe cei ce incendiază o nouă catastrofă, pe slujitorii puterilor întunericului, pentru care principiile mărețe ale iubirii de pace și de frăție, de mult au pierdut orice însemnătate”.

Instigatorii la un nou război și sprijinatorii lor de toate categoriile sînt înfrunțați aci cu cuvenita hotărîre, cu atît mai virtos cu cît, din nefericire — cum cu dreptate constată textul Apelului — ei „sînt fii ai lumii creștine — romano-catolice și protestante”.

La vremea aceea — constata cu profundă întristare Apelul — destui bisericani de marcă, pierzînd cu totul simțul măsurii, pe care-l impune Evanghelia lui Hristos tuturor celor ce o propovăduiesc, dădeau binecuvîin-

tări pentru un nou război și cântau „imne de laudă bombei atomice și altor invențiuni, menite să distrugă viața omenească”.

Bisericiile Autocefale Ortodoxe întrunite prin delegații lor oficiali la Moscova au dat expresie puternică hotărârii lor nestrămutate de-a înfrunța pe toți cei ce „au luat asupra lor un rol satanic de provocatori și incendiatori ai unei autodistrugerii nebune a omenirii, finalul căreia va fi pieirea culturii și a sensului de viață”.

Înălțind rugăciuni fierbinți către Părintele ceresc, de la care ne vine „toată darea cea bună și tot darul desăvârșit” (Iacov 1, 17), ca să facă să se topească în focul iubirii de Dumnezeu și de aproapele atât „mândria și dorul de stăpânire”, cât și „trufașa încredere” care puseseră stăpânire, vremelnice, pe unele zone confesionale ale creștinătății de-atunci, Conferința pan-ortodoxă de la Moscova afirmă solemn că „duhul credinței creștine și al adevăratei Biserici a lui Hristos respinge pe cei ce caută supremație și putere”, deoarece „adevăratul creștinism este pătruns de dăruirea smereniei, al ascuțirii și al jertfelniciei”.

„Fiilor, copii ai lui Hristos, copii ai Bisericii sfinte, de pe toate continentele, din toate popoarele și statele, creștini din lumea întreagă! Să nu închidem ochii noștri, asemenea struțului, în fața noului val de ură omenească ce începe să se manifeste, să nu ne astupăm urechile înaintea vuietului sălbatic al unui nou război” — spune Apelul. „Ci noi, strâns uniți în numele Impăratului păcii — Domnul Hristos — să facem un zid de granit împotriva tuturor atentatelor și acțiunilor îndreptate spre distrugerea păcii și prin solidaritatea noastră evanghelică, prin bună cucernicia noastră, care este nezdruincată, să facem neputincioasă orice tentativă și orice plan al incendierii unui nou război pe acest pământ încă necurățit de sânge, lacrimi, suferințe și morminte”.

Mărturisind fără ocol că întreaga Biserică Ortodoxă Ecumenică „găsește în pilda de jertfă măreață a Bisericii Ortodoxe Autocefale Ruse un sprijin puternic pentru ca prin puterea rugăciunii înflăcărate și a iubirii pînă la jertfă, să apere cauza păcii”, participanții la Conferința pan-ortodoxă de la Moscova încheie documentul în chestiune făcînd „apel către toți cei ce poartă numele de creștin și sînt conștienți de menirea omului, chemîndu-i să-și strîngă rîndurile în hotărîrea neclintită de a sta împotriva tuturor inițiativelor și acțiunilor ce sînt în contradicție cu situația noastră de creștini și care încearcă să ne transforme, dacă nu vom fi solidari, în niște unelte ale puterii întinericului”.

*

Au trecut 15 ani de-atunci.

Cu cheltuieli uriașe de energie și de bunăvoință, pacea lumii — deși în repetate rînduri serios amenințată în acest răstimp — a fost totuși sal-

vată. Valul luptătorilor convinși pentru apărarea ei s-a îngroșat mereu, conștiința răspunderii lor pentru destinele omenirii s-a ascuțit, combativitatea lor a crescut. Afișătorii la un nou război, fără să se fi domesticit atîtă cît este de dorit, au pierdut oricum în influență asupra celor dispuși oarecînd să ia de bune acțiunile lor semănătoare de zizanie, manifestările lor pricinuitoare de vrajbă între oameni și popoare.

În sînul creștinătății occidentale s-a înregistrat între timp o serioasă deplasare de opinie și atitudine practică în spre făgașul păcii și cooperării internaționale. Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la New-Delhi (1961) și declarațiile răposatului Papă Ioan al XXIII-lea în sprijinul consolidării păcii popoarelor nu sînt unicele mărturii — deși cele mai reliefate și mai de răsunset — ale înclinării cercurilor bisericești occidentale de-a acorda cuvenita atențiune și considerație problemelor păcii și ale războiului și de-a le privi în perspectiva lipsită de fisuri deviatorii a Evangheliei lui Iisus Hristos.

Prin aceasta, justetea poziției adoptate acum 15 ani de Ortodoxia răsăriteană a căpătat — cel puțin indirect — o confirmare vrednică de luat în seamă.

La Moscova, Bisericile Ortodoxe Autocefale Răsăritene au făcut primii pași pe calea apărării neșovăitoare a păcii. I-au făcut cu nezdrușcinată voință de-a nu se opri la mijloc de drum.

...Și s-au ținut de cuvînt! Prezența lor activă în vîltoarea uriașei bătălii pentru înlăturarea pricinilor sau pretextelor de dezlănțuire a unui război termonuclear a dat o mîină de ajutor viguroasă și sinceră forțelor care apără consecvent pacea lumii. La Rhodos (1961), ca și în cadrele Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga și ale feluritelor adunări, conferințe și consfătuiri organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Bisericile Ortodoxe Autocefale Răsăritene au afirmat cu statornicie creștinească și cu neistovită dragoste de om punctul de vedere stabilit acum 15 ani la Conferința pan-ortodoxă de la Moscova.

Mai ales din această pricină, *spiritul pan-ortodox* al soborului de la Moscova își păstrează întreaga valoare și în actualitate, cu proșteptimea dintru început.

Astăzi, el ne dă tăria de-a mărturisi cu nezdrușcinată convingere că făcătorii de pace sînt cu adevărat fericiți și realmente fii ai lui Dumnezeu, de vreme ce fac ceea ce ar face Dumnezeu în locul nostru „pentru pacea a toată lumea...”.

REDACTIA

15 ANI DE LUPTĂ ORGANIZATĂ PENTRU APĂRAREA PĂCII

Acum 15 ani, spectrul unei noi conflagrații mondiale amenința să curme liniștea și munca pașnică de reconstrucție în făgașul căreia se găsea angajată omenirea abia scăpată de ororile celui de al doilea război mondial. Situația internațională, încordată, se înrăia în chip îngrozitor, vădind — în condițiile de-atunci — neputința Organizației Națiunilor Unite de-a o domina și reglementa în conformitate cu interesele maselor populare de pretutindeni. Omenirea și-a căutat atunci alte făgașe pentru canalizarea ireductibilei ei voințe de pace în spre îngrădirea eficace a ațîțătorilor la un nou război și oprirea lor de la primedioasele acțiuni cu care se îndeletniceau.

Semnalul de ridicare obștească la luptă organizată pentru apărarea păcii a fost dat de Congresul intelectualilor pentru pace, întrunit în orașul Wrocław din Republica Populară Polonă, la 25 august 1948.

Decorul era sugestiv și revelator. Orașul de pe Odra fusese înainte de război, în cadrele Germaniei, căreia îi aparținea atunci, o așezare omenască de aproape un milion de locuitori, vestită prin școlile și târgurile ei de mărfuri industriale și agricole, la care prezentau pavilioane apreciate și țările din Sud-Estul continentului. De departe, din trenuri, autocare și mai ales din avion, congresiștii de-acum 15 ani vedeau un oraș mort. Bălăriile se răsăteau pe bulevardele pustiite de război și pe rămășițele clădirilor înalte de odinioară. Furia hitleristă condamnase la pieire, în ultimele zile ale războiului, acest oraș cîndva înfloritor. Polonia eliberată și re-născută la viață nouă punea la cale tocmai atunci refacerea lui. Congresisții s-au încredințat cu propriii lor ochi de ceea ce trebuia împiedicat să se mai întîmple în viitor, iar detașamentele de ziariști, de pretutindeni, care au urmărit lucrările, profund impresionați de spectacolul deprimant pe care-l oferea orașul de pe Odra, au scris pagini sfîșietoare, de avertizare a minților și de zguduire a inimilor.

La Congresul intelectualilor pentru pace de la Wrocław au luat parte patru sute de delegați, reprezentînd 45 de țări. Între ei se aflau: savanta de renume mondial Irène Joliot-Curie, academicianul sovietic Evgheni Tarlé, Ilya Ehrenburg, Mihail Șolohov, ș. a.

Delegația Republicii Populare Romîne, condusă de Dl Leonte Răutu, număra între membrii ei pe academicienii Șt. Nicolau, Emil Petrovici, S. Stoilov, Gall Gabor, ș. a.

Congresiștii — fruntași în tărîmul științei, literelor și artei — s-au întrunit la Wroçław nu pentru a proceda la simple luări de contact și schimburi de vederi, ci pentru a acționa. Cuvîntări de deschidere a Congresului nu s-au rostit. După ce s-au stîns în sala de ședințe ultimele acorduri ale unor pătrunzătoare compoziții de Chopin și Beethoven, participanții au trecut la examinarea celor patru rapoarte de bază ale Congresului, care tratau subiectele: „Știință și progres”, „Libertatea culturilor naționale”, „Pace și cultură” și „Penetrația reciprocă și colaborarea culturilor naționale”. Rapoartele au fost susținute de cîte un delegat sovietic, polonez, britanic și francez.

Congresul intelectualilor pentru pace de la Wroçław a deschis lupta pentru apărarea patrimoniului spiritual al omenirii. În manifestul cu care s-au adresat intelectualilor din lumea întreagă, congresiștii făceau constatarea că „primejdia de moarte care amenințat nu demult cultura omenescă” din partea barbariei fasciste a fost înlăturată „prin efortul suprem depus de toate forțele democratice — Uniunea Sovietică, precum și popoarele din Anglia și Statele Unite — și prin eroica rezistență populară din țările cucerite de fascism, cu prețul unor sacrificii și privațiuni fără de pereche”.

Împotriva voînței și aspirațiilor popoarelor din toate țările — avertiza Manifestul — o mînă de oameni egoiști din America și Europa, „care au moștenit de la fascism ideile sale de discriminare rasială și de negare a progresului, care și-au însușit tendința acestuia de a rezolva toate problemele prin forța armelor, încearcă să atace din nou patrimoniul spiritual al națiunilor de pe glob”.

Pacea lumii — spunea Manifestul în continuare — este grav primejduită de nucleeele fasciste menținute sau create atunci într-o serie de țări (ca: Spania, America Latină, etc.), de opresiunea colonialistă, de practicarea discriminărilor rasiale, de persecutarea oamenilor de știință și artă progresiști și de punerea cuceririlor științei avansate a vremii noastre în slujba distrugerii și a morții.

„Descoperirile științifice, de pe urma cărora omenirea ar putea să tragă foloase, sînt utilizate pentru producția secretă de mijloace de distrugere, care tînde să discrediteze și să schimbe misiunea înaltă a științei. Sub conducerea acestor oameni — spune mai departe Manifestul de la Wroçław — cuvîntul omenesc și arta nu sînt folosite în scopuri educative și pentru a apropia popoarele, ci pentru a dezvolta patima josnică a urii de oameni și pentru pregătirea războiului”.

Congresul de la Wroçław a cerut să se respecte dezvoltarea liberă a culturii progresiste și difuzarea realizărilor ei. În numele păcii, progresului și viitorului omenirii, Congresul protesta împotriva oricăror restrîngerii

aduse acestei libertăți și sublinia necesitatea unei înțelegeri mutuale între culturi și popoare, în interesul civilizației mondiale.

Urgisind fățiș și energic așezarea științei în slujba morții și a distrugerii, Congresul de la Wroclaw a stăruit pe de altă parte pentru utilizarea descoperirilor lei exclusiv în scopuri pașnice, constructive. Noile și marile forțe eliberate de știință pot și trebuie să fie folosite de omenire spre binele ei. Popoarele lumii au fost chemate să depună toate eforturile în vederea aplicării științei spre a se înfrînge cît mai repede și în chip cît mai eficace sărăcia, molimele și lipsurile ce afectează o mare parte a omenirii.

„Popoarele de pe glob nu doresc războiul și ele sînt destul de puternice pentru a apăra pacea și cultura împotriva atacurilor unui nou fascism” — spune Manifestul citat. El sfîrșește cu un avertisment și cu o serie de propuneri: „Intelectuali din întreaga lume! Aveți o mare răspundere față de popoarele voastre, față de omenire și față de istorie. Noi ne ridicăm glasul pentru pace, pentru liberul progres cultural al popoarelor, pentru independența lor națională și pentru o colaborare strînsă între ele”.

Pentru aducerea la îndeplinire a hotărîrilor luate s-a sugerat constituirea de comitete naționale de luptă pentru pace, lucru care s-a și făcut. Aceste comitete au ținut an de an congrese naționale de luptă pentru apărarea păcii și au mobilizat masele populare să participe la nobile acțiuni de conservare a bunului celui mai de preț al omenirii: pacea. La noi, încă în primăvara anului următor (29—31 martie 1949) — ca urmare a amplei acțiuni de constituire de comitete locale de luptă pentru pace — s-a desfășurat în Capitala țării „Congresul intelectualilor din Republica Populară Romîna pentru Pace și Cultură”.

Congresul de la Wroclaw a avut un răsunset de nivel planetar, deoarece protestul pe care l-a ridicat el împotriva instigărilor la un nou război corespundea pe deplin năzuințelor maselor populare de pretutindeni. Pleoaoara sa pentru eliberarea științei avansate a vremii noastre de ocara de-a fi pusă în slujba distrugerii și a morții și de-a se folosi cuceririle ei pentru îngrădirea și curmarea neajunsurilor de care suferă încă omenirea vremii noastre, a obținut dintru tot începutul deplin consimțămînt obștesc, pe toate meridianele și liniile latitudinale ale Pămîntului.

Sub impulsul Congresului de la Wroclaw au fost organizate în continuare noi congrese de luptă pentru pace, de amploare din ce în ce mai mare. Cel dintîi dintre acestea a avut loc la Paris și Praga, concomitent, și și-a început lucrările în 20 aprilie 1949.

În cuvîntarea inaugurală, marele savant francez Frédéric Joliot-Curie — care prezida și de la a cărui moarte prematură († 14 august 1958) s-au împlinit 5 ani — în numele reprezentanților la congres a 600 milioane de oameni, din 72 de țări, a declarat: „Noi sîntem aici pentru a impune pacea

partizanilor războiului", pentru „a împiedica un război viitor, a pune capăt războaielor în curs și a construi pacea”!

Delegația română, prin șeful ei, care era maestrul Mihail Sadoveanu, a fost cât se poate de bine inspirată lansînd la acel congres lozinka de luptă a partizanilor păcii: „Oameni ai păcii din toate țările, uniți-vă”!

La Wroclaw și la Paris-Praga — ca și la marile congrese de luptă pentru pace care au avut loc de-atunci încolo, — țările participante au trimis pe cei mai buni oameni ai lor, fără deosebire de apartenența politică sau religioasă. Ele au avut astfel un caracter larg reprezentativ, exprimînd voința și năzuințele tuturor categoriilor de oameni ai generației contemporane.

Congresul de la Wroclaw — care venea la nici două luni după istorica Conferință pan-ortodoxă de la Moscova — a dat prilej reprezentanților autorizați ai Bisericii Ortodoxe Răsăritene să afirme din nou, solemn și categoric, voința de pace a clerului și credincioșilor ei.

La timpul său, a fost reținut, comentat și însușit de către noi toți apelul pe care l-a lansat Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul convocării Congresului de la Wroclaw. Între altele, apelul Prea Fericii Sale spunea:

„Mergînd pe drumul învățaturii lui Hristos, Cel răstignit pentru a lăsa în lume pacea, urmînd porunca dată tuturor creștinilor prin graiul ne-pieritor al Evangheliilor, de a nu înceta să ostenească întru apărarea și întărirea păcii în lume, Biserica Ortodoxă Română ține să-și mănturisească bucuria cu care a primit inițiativa Comitetului Internațional al Intelectualilor de a întruni un Congres Mondial pentru Pace”... „Constantă pe acest drum, izvorît din învățătura lui Hristos, Biserica Ortodoxă Română a binecuvîntat și binecuvîntează și acum, cu sporită bucurie, toate strădanile depuse pentru apărarea păcii. Ea amintește și cu acest prilej acelor preluși slujitori ai Domnului, care nu s-au dat înlături să se pună în slujba învrăjbitorilor de noroade, cuvintele Mîntuitorului: „Toți cei ce scot sabia, de sabie vor pieri” (Matei 26, 52).

Apelul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian sfîrșea cu îndemnul părintesc adresat fiilor Bisericii noastre de-a se alătura frontului celor ce luptau încă de-atunci pentru întărirea păcii, lupta aceasta constituind „chezășia independenței noastre naționale”.

Părinteasca îndemnare a fost ascultată cu fiiască luare-aminte.

Clerul și credincioșii Bisericii noastre, în frunte cu I. P. Sf. și P. Sf. Membri ai Sfîntului Sinod, s-au alăturat dintru început valului uriaș și din ce în ce mai puternic al apărătorilor păcii.

Lupta dusă de noi a crescut în intensitate, metodic și sigur. A fost — și este încă — o luptă susținută, statornică, fără întreruperi și, de aceea,

fără salturi de campanie. Am dus-o cu conștiința că ea este îndatorirea de căpetenie a oamenilor vremii noastre, iar pentru credincioșii creștini — o îndatorire evanghelică, parcelă și întruchipare a dragostei de aproapele.

E o luptă pe care o ducem mai presus de toate *cu convingerea tare că prin ea* — mai ales prin ea — dăm, la acest ceas solemn al istoriei noastre naționale, măsura deplină a ascultării de Dumnezeu ca credincioși ai Bisericii Ortodoxe Răsăritene, iar ca cetățeni ai Patriei noastre dragi, mărturia simțămintelor patriotice, loiale și sincere, ce le nutrim față de ea.

În sinul creștinătății actuale, ca luptători pentru pace, noi sintem: frunțași și înaintemergători cu stagiul. Bucuroși de toți cei ce au venit *după* noi în șuvoiul crescînd al luptătorilor pentru pace — din nu importă care ramură a creștinătății celei oarecînd una — cu modestie creștinească, dar și cu deplină dragoste de adevăr, fie-ne îngăduit să spunem acum, cînd lăcem popasul primilor 15 ani de luptă organizată pentru apărarea păcii popoarelor:

— *Noi eram aici dintru început!*

...Și rămînem aci, neobosiți și neîncovoiați de uneltirile nici unei specii de instigatori la război, bucurîndu-ne de toate succesele repurtate pe acest luminos cîmp de bătălie și siguri că ele își vor afla împlinirea așteptată în ceea ce rugăciunile noastre străvechi numesc — simplu și direct — *pacea a toată lumea*.

GRIGORIE MARCU

APELE MĂRILOR ÎN PREOCUPĂRILE SCRIITORILOR BIBLICI

Oceanul a impresionat totdeauna pe om și mai ales pe scriitor. Pentru scriitor, oceanul e o sursă de înprospătare a forțelor pentru că el dă avînt creator gîndirii. Oceanul cu furtunile, marea cu valurile, fluxul și refluxul apelor, un răsărit de soare pe înîinsul fără de sfîrșit al lor, sau o lună plină care coboară în zare pentru a lumina calea corăbierilor, impresionează pe un observator atent la pitorescul care crește fără de sfîrșit.

Cartea Sfîntă se ocupă de ocean și pentru a evidenția cît de minunat este Dumnezeu prin operele Sale. Din scrierile biblice recunoaștem chiar într-un picur de apă măreția operei Sale. Înîîlnirea cu marea adaugă paginilor biblice un spor de interes. Cu Moise trecem prin Marea Roșie, cu Avraam ne sesizăm de catastrofa de la Marea Asfaltică, cu Hristos umblăm pe mare și ce vom zice de Sf. Pavel, devotatul Său discipol, care lasă să se presupună lucruri mari despre valurile pe care le înfruntă în atîtea călătorii.

În cărțile biblice un loc de o largă importanță îl ocupă deci marea și oceanul, apele lor peste tot, care apar în diferite texte.

Marea, de obicei, cea Mediterană, este numită în Sf. Scriptură „Marea cea Mare” (Num. 34, 6), Marea filistenilor (Deut. 11, 24) sau scurt: Marea. Ea e liniștită sau blîndă, dar uneori e și posomorîtă, se mînie și-și ridică în tînguire neîntreuptă valurile ei care se sparg și urlă cînd trebuie să poarte în spinare nevrednicii omenesți, cum a fost cazul lui Iona prorocul, îndărătnic și fariseic de îngust, care a umblat pe ea, de mult, acum aproape trei mii de ani.

Oceanul apare în Biblie în felurite aspecte. Este însă cel mai nimerit simbol al nemărginirii, căci cerul și marea sînt obiective nedespărțite ale celei mai largi viziuni religioase.

Un loc nu de minimă importanță îl ocupă în Sf. Scriptură și Marea Moartă. În vechime i se spunea: Marea sărată (Gen. 14, 3) și Marea răsăriteană (Ez. 47, 18). Azi arabii îi zic Marea

lui Lot (Bahor-el-Lut). Ea se ridică ca un protest împotriva societății viciate și mîncată de instincte josnice (Gen. 19, 1—29) și devine una dintre cele mai populare mări din scrierile biblice. Ea împletește elemente luate din viața reală și evocă atmosfera de minciună și ipocrizie, corupție și destrăbălare, lux și risipă trăită aici, în orașele înghițite de apă, în Sodoma și Gomora. Cartea Facerii descrie impresionant geneza acestei mări, care împrăștie fiori de moarte și pedeapsă binemeritată: Intemperii însoțite de descărcări electrice, foc și pucioasă, cu solul surprins într-o oscilație seismică, au aprins pămîntul bogat în materii inflamabile și a nimicit orașele Sodoma și Gomora. Aceeași soartă au avut-o și centrele apropiate Adma și Teboim (Deut. 29, 23). Distanțată de bărbat, care-i striga: „Grăbește!”, printr-o îndărătnicie caracteristică acelei femei, ea a încremenit într-o mișcare spasmodică și s-a prefăcut în stîlp de sare (Gen. 19, 26). Pe ruinele acelor străvechi cetăți luă ființă Marea Moartă. Bogat în materii combustibile, pămîntul s-a aprins și consumat, prin foc, iar nivelul regiunii a rămas mai jos decît restul. Abisul produs prin ardere s-a umplut cu apă. Din cauza clorurilor se distruge orice vietate. Totul e încremenit aici. Nici o vietate, nici un fel de viață, cu adevărat o mare moartă. De atunci pămîntul a rămas o pustietate.

Un observator atent ni se pare scriitorul biblic prin atitudinea față de pitorescul mărilor mici.

De Marea Galileii sau Marea Tiberiadei (Ioan 6, 1; 21, 1) sau Lacul Ghenezaret (Num. 34, 11; Ios. 13, 27) și Lacul Merom, Vitezda și Lacul Siloamului — un ochi de apă vîrît în fundul unei văi — se leagă amintirea unor fapte glorioase. Nu rețin numai însușirile generale, ci se apleacă și asupra frumuseții lor vulgare și utile. În această formă, ziua, apele adună lumea pe plajele lor calde pentru odihnă și sănătate, iar seara procură o adevărată fericire tinerilor care se lasă în voia valurilor, pe bărci strălucitoare.

Deși puțin, prin trecutul ei se leagă totuși și Marea Neagră de Biblie. Pe litoralul Mării Negre precipitațiile atmosferice sînt mici. Clima e continentală. Munții din jurul Mării Negre sînt bogați în lemn, minereuri și piatră, iar bogățiile Mării Negre sînt vrednice de luat în seamă. Aceasta a făcut ca încă în jumătatea a doua a mileniului III să înceapă a se dezvolta populația din jurul Mării Negre (Jukov, Istoria univ. I, 366, 238).

Geneza informează, în tabloul genealogic al neamurilor (10,

1—3), că din Iafet s-au format popoarele care populează jurul Mării Negre: muskii, tibarienii, armenii, etc.

O veche populație de pe litoralul Mării Negre au fost hitiții. Aceștia ocupau platoul înconjurat de munții dintre Marea Neagră și Marea Mediterană.

În una din campaniile sale, Tiglat-Falasar I al Asiriei a ajuns pînă la Marea Neagră (sec. XII î.Hr.; cf. Jukov, o. c., 322).

Pentru Intîia dată se întâlnește cuvîntul „ocean” (mare) în Gen. 1, 10, unde citim că „adunarea de ape” se numi „iamim”, θάλασσα, maria. Definiția conține ideea care se verifică mult mai tîrziu, că oceanele stau în dependență deolaltă și că o mare parte a globului terestru este acoperit cu ape. Elementul religios nu e străin textului, aceasta mai ales în ce privește originea vieții din apă și formarea oceanelor.

În 22, 17 și 32, 13, oceanul servește ca titlu de comparație și devine prin „nisipul mării” tipul unei descendențe numeroase, cînd i se spune lui Avraam: „voi înmulți pe urmașii tăi ca nisipul mării” (22, 17).

Înmulțirea se înțelege atît național cît și religios moral.

Cuvîntul „zera”, pe care îl traducem cu „sămînță”, este întrebuințat pentru a exprima descendența patriarhului. Însemnarea colectivă o cer locurile paralele, care înțeleg prin seminția lui Avraam pe toți creștinii, iar individual pe Mesia. Același sens se poate vedea bunăoară la Isaia, unde expresia „Sluga Domnului” este aplicată cînd la popor, cînd la reprezentantul său unic, la Mesia.

În Exod 20, 11 marea se asociază actului creator din Gen. 1, 1 și următoarele; ea echivalează cu toate oceanele, poate chiar apele curgătoare: „Dumnezeu a făcut pămîntul și marea”, adică uscatul și contrastul lui evident: apa.

În felul cum este încadrată aici, marea dă gîndirii o atitudine religioasă, pentru că contemplînd marea se creează o stare de suflet prielnică religiei, admiri divinitatea în trăsăturile unui creator.

Nu astfel este cazul în Deut. 30, 13 unde marea nu dă nici un conținut religios textului. Expresia „dincolo de mare” devine un termen tehnic pentru a indica o distanță mare.

O vorbire lipsită de artificialitate, pentru că purcede dintr-un fond sufletesc curat, este Iov 7, 22. E momentul cînd Iov, preocupat de enigma suferinței și de greutățile ei, face uz de ocean pentru a exprima în mod natural cît de incomod este necazul pentru

om: „Strîmtorat sînt, pare că aş fi o mare furioasă, care aduce pagubă cu revărsarea ei”.

Marea este luată ca tip al forţei, căci putere are nu numai omul ci şi elementul naturii, între care apa mării îndeosebi. După ce a ieşit din zgău, adică după ce s-a desprins de materia haotică a pămîntului, marea fu „închisă cu porţi” (Iov 38, 8). Cum s-a născut marea, a fost învălită ca un copil, în scutece, căci îndată au acoperit-o nori şi negură. Malurile mării formează hotare, porţi şi zăvoare pentru semeţia valurilor, unde nu au voia să se arunce cu putere peste maluri, înăuntrul ţărilor şi să le pustiască (Iov. 22, 9—11).

Cel mai mare număr de texte închinat mării se află în cartea Psalmilor. Varietatea Psaltirii şi extensiunea ei se pretează mai mult la aceasta. Urmărind psalmii, în succesiunea lor cronologică, un prim loc se află în Ps. 8, 9, unde se vorbeşte despre „peştii care străbat cărările mărilor”.

Simţul de viaţă îl mîină pe peşte în apele liniştite, unde nu este aşa de expus pericolului de a fi prins sau răpit. E vorba aici despre călătoria pentru căutarea locurilor prielnice pentru a-şi depune ouăle, pentru a avea căldura necesară şi pentru a ierna. Pentru a se potrivi împrejurărilor, pentru a trăi, peştii mărilor străbat de obicei acelaşi drum, întocmai ca rîndunelele, care pleacă şi vin pe aceeaşi cărare. Astfel, luînd în considerare apele romîneşti, scrumbiile intră din Mare în Dunăre primăvara şi se urcă pînă la Brăila, iar pe la mijlocul lunii iunie se întorc în Mare. Peşti călători sînt şi sturionul, crapul, somnul, şalăul, avatul.

Dunărea fiind bine aerisită face ca unii peşti să părăsească Marea şi să fugă în Dunăre. Toamna, cînd nivelul apelor curgătoare scade, încît apa în timpul iernii poate să îngheţe, peştii părăsesc rîurile şi intră în mare. Aici peştii găsesc locuri bune de iernat. Acest dute-vino al peştilor e numit de psalmist „cărarea mărilor”.

Umblarea dintr-o regiune în alta a mărilor, peştii o fac cu precizie, întocmai cum corăbierii străbat acelaşi drum în călătoria pe ocean.

O frumuseţe originală găsim în descrierea mărilor în Ps. 46, 3. E vorba despre zguduirii cosmice, care „clatină munţii şi inima mărilor” (46, 3); atunci vuiesc şi spumegă apele (46, 4) „îndepărtatelor mări” (65, 6).

Psalmistul vede cum marea vîjîie mînioasă. Din adîncul ei se ridică un clocot de valuri furioase și zgomotoase care se întind biruitoare dintr-un loc într-altul, gata să învăluie în undele lor chiar și vapoarele care merg încet și cu grijă. În vălmășagul acestei furii „se clatină munții, iar marea mugește”. E revolta năpraznică împotriva firii și a omului, care stăpînit de păcat a alunecat pe zăgazul colțuros al suferințelor.

În cîțiva psalmi, marea, oceanul („adîncul”, cum îi ziceau cei vechi) este imaginea unei primejdii supreme. Așa citim în Ps. 128, 1: „Dintru adîncuri strig către tine, Doamne...”. „Ape multe înseamnă prigoniri și necazuri: „Mîntuiește-mă că au intrat apele pînă la sufletul meu” (Ps. 69, 1). Din categoria acestor psalmi trebuie citat Ps. 46, 8, care însă spre deosebire de cel anterior, exprimă dependența lumii de Dumnezeu și consecința ei naturală.

Intocmai cum este plin oceanul de apă, așa este străbătut acest psalm de ideea că în lumea fizică stăpînește Dumnezeu: El potolește „urletul mărilor, furia valurilor și răzvrătirea oamenilor” (46, 8).

Unii psalmi se servesc de ocean pentru a indica extremitățile pămîntului. Această idee o dezvoltă Ps. 72, 8 care învață clar că Mesia „va stăpîni de la mare pînă la mare”. Psalmul 77, 20 respinge teoria care scoate pe Dumnezeu din lume. El admite prezența Lui în fiecare punct cosmic: „prin mare este calea sa și cărarea sa prin apa mării” (Ps. 77, 20). Psalmul exprimă negativ ideea că Dumnezeu este imaterial și spiritual și aceasta, prin categoricul: „dar urmele sale nu sînt cunoscute” (77, 20b).

Insușirea lui Dumnezeu de a stăpîni lumea se desprinde din diferiți psalmi. Exemplificarea cu oceanul precizează mai plastic înțelesul atotputerniciei Sale: „Decît vuietul apelor mari, decît zbuciumul valurilor năpraznice ale mării, mai măreț este Domnul în înălțimea Sa”.

Freamătul mișcător al oceanului și miracolul înspăimîntător al fluxului și refluxului reprezintă puțin ca putere pe lîngă ceea ce este Dumnezeu acolo sus: „În mîna lui sînt adîncurile pămîntului și vîrfurile munților sînt ale lui” (Ps. 95, 4).

Ca și celelalte texte, „adîncurile” din psalmi sînt mările. Antiteza „adîncurile” și „vîrfurile” cuprinde toate dimensiunile pămîntului, marea ca și uscatul. Că ele se supun voinței lui Dumnezeu aceasta o pretinde psalmul 95, 5 care se exprimă categoric

că „a lui e marea, căci el a făcut-o, și uscatul mîinile lui l-au format” (Ps. 95, 5).

Nici un text biblic nu descrie mai cuprinzător atotprezența lui Dumnezeu ca Ps. 139, 8—10, în care marea este expresia adevărului religios că Dumnezeu umple tot spațiul: „De mă voi sui la cer, tu acolo ești, de mă voi coborî în iad, tu de față ești, de mă voi duce în fundul mării și acolo mîna ta mă va îndruma și mă va povățui dreapta ta”.

După cărțile profetice ale Sf. Scripturi, Mesia va veni ca să mîntuiască pe om. Această venire constituie unul din adevărurile fundamentale ale Vechiului Testament. Psalmul 96, 11 exprimă, în stil figurat, bucuria cosmosului pentru venirea „Celui prezis”. Atunci firea întreagă participă la primirea Celui ce vine.

Este firesc ca Mesia, după ce a luat parte la suferința omului prăbușit în păcat, să participe și la fericirea lui: „să salte toți copacii pădurii și să se bucure cerul, să se veselească pămîntul și să țină marea cu tot ce este într-însa”.

Pe fondul restabilirii comunității între Dumnezeu și oameni, psalmistul brodează multe texte. Îndeosebi trebuie însă menționat Ps. 114, 5: „Ce ai mare că fugi? Iordan, că te întorci înapoi?”.

Ideea că marea e pusă pe fugă și că riul Iordan își întoarce cursul, stă în contradicție cu rațiunea omului, după care ele sînt imposibile. E aproape de prisos să mai menționăm că nu e necesar să se recurgă la o explicare speculativă pentru a înțelege expresiile. Ca personificare, dispoziția bună, manifestată în bucuria față de fericirea omului, se poate atribui și oceanului.

Dacă ne îndreptăm spre alte cărți privirea — bunăoară spre cartea Proverbelor — constatăm că la autorul sfînt interesul față de mare are un sens practic.

La capitolul 8, 28—29 ni se dă o idee obișnuită despre mare: „Ea înconjoară pămîntul, iar bolta cerească ajunge pînă la mare”. La 23, 34, cartea folosește oceanul ca element tipic pentru a zugrăvi pe omul bețiv, care „este asemenea unuia ce doarme în inima mării”, adică asemenea unui înecat care putrezește în adîncul apelor.

Tot așa de însemnată este prezența mării în scrisul profetului Isaia. Marele gînditor biblic face uz de o sumedenie de motive marine: „Calea mării” (9, 1), „apa mării” (11, 9), „marea învigorată” (57, 20), „bogățiile mării” (60, 5), toate acestea prind grai și se fac interpreții vocii lui Isaia. Așa de exemplu, cînd vorbește despre omul desăvîrșit, din secolul culturii și al progre-

sului, calea mării va fi și ea luminată, adică va lua naștere un peisaj nou, răsar alte frumuseți și pe mare. Cu alte cuvinte, lehnica — care va favoriza exploatarea apelor — va constitui o contribuție prețioasă la mărirea gradului de fericire al omului, „care nu mai umblă în întuneric” (Is. 9, 1).

Un text legat de mare este Is. 11, 6—9. Într-o admirabilă gradație, profetul folosește procedeul sintetic și dă o impresie de măreție tabloului, care se caracterizează prin dinamismul imaginilor. Noutatea lui culminează cu sălășluirea deplină a păcii în firea întregă: „Va paște împreună lupul cu mielul, și vișelul și leul împreună vor paște ... și boul și ursul ... și pruncul se va juca la viziuna viperei ... și nu vor face rău pentru că pînă este tot pămîntul de cunoașterea lîmpede a lui Dumnezeu, după cum apa acopere mările”.

Fără dragostea de progres n-are sens viața. Nici o imagine nu putea explica mai deplin bucuria de a trăi fericit ca imaginea mării, căci viața lipsită de iubire este moartă, ca și marea fără apă. Cînd profetul voiește să descrie o societate descompusă moralicește, recurge tot la mare, scriind cu mîhnire: „cei răi sînt ca marea înviforată, care nu se poate liniști și a cărei apă aruncă afară noroi și nămol”. (57, 20).

Ideea e clară: un astfel de om nu se poate desprinde din cercul social în care a fost prins. Viața lui coruptă are miros de mort, ca și nămolul răscolit din fundul oceanului.

Cu totul altă nuanță au termenii „bogățiile mărilor” din Isaia 60, 5. E vorba de profitul rezultat de pe urma valorificării apelor oceanice. El va contribui la mărirea prestigiului de care se va bucura Ierusalimul. În epoca sa de glorie, cetatea va deveni depozitara comorilor pămîntești, între care cele ale mării nu sînt de minimă importanță.

În scrierile lui Ieremia, marea e frumoasă și interesantă pentru sentimentele pe care le trezește, pentru măreția pe care o inspiră. Ea exprimă tot ce e măreț, încît nu-i poți găsi analogie decît punînd la superlativ adjectivele „grandios”, „nelimitat”, „fără sfîrșit” (cf. Ieremia 33, 12; Pl. Ier. 2, 13). Se poate cita în această privință Pl. 2, 13: „Cu ce să te aseamăn, fiică..., cu cine să te pun alături, fecioară, căci rana ta este mai mare ca oceanul?”.

Comparația cu marea definește caracterul. E ceva ce nu poate găsi analogie, o decădere plină de consecințe. Invidia, minciuna, intriga, lașitatea, bătădăria, cruzimea, brutalitatea, alcă-

tuiesc cadrul care definește portretul unei astfel de conștiințe omenești.

În această privință, Daniel pare că evită contactul cu ceilalți profeți. Doar de Iov 3, 8; 40, 20 și Is. 27, 1, se apropie. Daniel are propria sa convingere despre tainele necuprinse ale mării. Ea închide în sine cultura epocii în care a scris. De pildă, în 7, 3 avem un text în care se reflectează folclorul popoarelor din orientul antic: atunci când vînturile scotocesc marea, ies din apa necuprinsă fiare care de care mai ciudate și deosebite de celelalte. După ideile lumii vechi, oceanul ascunde monștri necunoscuți omului. În epoca cînd marea era inaccesibilă pentru om, era ușor ca ea să devină simbolul tainelor nepătrunse. O astfel de ființă, care trăiește în mare (Is. 27, 1), este leviatanul, pe care Septuaginta și Vulgata îl traduc cu „drac” (Ps. 73, 74, 14), sau cu „monstru de mare” (Ps. 103/104, 26).

Profetul Amos întrebuițează, în cartea sa, de multe ori marea. Odată, la cap. 8, 12 și altădată la 9, 3. Cap. 8 descrie mizeria popoarelor înrobite din epoca sclavagistă, cînd lipsite de hrană și adăpost și copleșite de povara suferințelor aleargă înapoi și încolo fără rost și fără liniștea trebuitoare vieții: „șovăie de la o mare la alta” (Amos 8, 12), adică umblă istoviți de foame și de sete pe căi nesigure.

Al doilea text face întrebuițare de mare pentru a descrie o însușire a dumnezeirii: atotprezența. „De s-ar ascunde cineva în fundul mării” (9, 3), și acolo va fi descoperit, fiindcă Dumnezeu pătrunde pretutindeni cu vederea Sa, e prezent în orice punct spațial.

Marea, cu panorama ei fără de sfîrșit, i-a inspirat profetului acele judecăți morale cunoscute sub numele ebraic de „mașal”, adică exprimarea adevărului în fraze scurte și sentențioase, în proverbe. Amos are o îndemînare specială în vorbirea sumară și cuprinzătoare, întrebuițează în decursul vorbirii sale ziceri proverbiale, maxime, scurte îndemnuri practice. Astfel la cap. 6, 12 zice „a ara marea cu boii”, adică a te ocupa cu nimicuri, a concepe imposibilități, a fantaza.

Multe gînduri închină mării profetul Iona. El petrece cele mai impresionante momente pe valurile mării furtunoase. Îmbarcarea pe corabie, aruncarea în apă, înghițirea lui de către un monstru marin, lepădarea la mal, a doua navigație pe mare, lungă și de durată, dau vieții sale caracterul unei aventuri din cele mai cutezătoare.

Un scriitor îndrăgostit de mare este, nu mai puțin decât alții, Mihea. Marea l-a inspirat pe profet. Frumusețea ei îi colorează cele mai abstracte gânduri. Ea apare în diferite texte. Astfel o întâlnim la 7, 12 și 7, 19.

În 7, 12 scriitorul, profetul Mihea, se adresează Ierusalimului personificat, care trebuie să afle că intervin, mai târziu, stări și fapte ce exaltă toate facultățile psihologice. A fost destulă vorbă. A sosit vremea pentru a acționa. În acest viitor se vor deschide noi perspective pentru capitala țării, devenită centru religios. Trecutul plin de erori trebuie uitat, binele va triumfa strălucitor. Se vestește o nouă tinerețe a bătrînului Ierusalim. Acolo unde au fost colibe și bordeie se vor construi palate, locurile pustii, cutureierate de câini flămânzi, vor deveni niște minunate grădini, zidurile cetății lui David se vor lărgi de la culmea Sion și pînă în vale, întreaga parte de sud a orașului, care se întinde spre valea Hinom.

Închinătorii adevăratului Dumnezeu, care vin „de la o mare la alta” (7, 12), vor avea prilejul să fie primiți cu toată căldura inimii în cetatea în care se vor vesti condițiile mîntuirii și li se va striga: „Aruncați în fundul mării toate păcatele voastre” (7, 19).

Avacum, deși în puține cuvinte (texte), strecoară totuși și el marea între podoabele stilistice ale cărții sale, cînd constată că între oameni domnește dihonă și zîzania și cel tare caută să înghită pe cel slab. El împrumută oceanului o asemănare plastică: „omul e ca peștele mării, pieirea cu undița sau tragerea cu mreaja îl așteaptă” (1, 14).

Cuvintele exprimă consecințele triste ale admitterii pasive a răului prin tirani și satrapi, cînd popoare întregi, fără deosebire, sînt lăsate pradă arbitrariului celor cruzi. Aceștia vor trata pe cei lipsiți de ocrotire ca pe niște ființe slabe, asemenea peștilor mării, care nu se pot apăra (Avacum 1, 14, 15; cf. V. Prelipceanu, Avacum ... p. 57—58).

Dintre textele mai instructive ale lui Agheu face parte acela în care oceanul prinde glas și devine asociatul omului, într-un moment glorios al vieții sale spirituale.

Popoarele înaintează cu succes pe drumul progresului. Și în cele ale credinței există o propășire, dar „trebuie să munciți mult și bine ca să vă înnoiți, altcum vă duceți la fund cu toții” strigară adesea profeții (Av. 2, 3). Cînd omul se va elibera de prejudecățile trecutului, care apasă pe umerii lui ca o povară

strivitoare, atunci „cerul și pământul, marea și uscatul se vor clătina” (2, 6) și vor da expresie de bucurie că începe promovarea vieții fericite. Cât de variat este raportul în care poate sta omul cu marea se vede și din III Imp. 18, 43.

În „Cântarea celor trei tineri” găsim imagini adânc grăitoare. Evocarea mării și a vietăților din ea dă o impresie de solemnitate și măreție poeziei. Versurile scurte și bogate în evocări arată că marea împărtășește sentimentele poetului și se face exponentul lor: „Binecuvîntați mări și râuri pe Domnul, lăudați și-l preaînălțați pe dînsul în veci”; „Binecuvîntați pești și toate cele ce se mișcă în ape pe Domnul, lăudați și-l preaînălțați pe dînsul în veci” (1, 53—56).

Prin „mări și râuri” se justifică lauda ce se cuvine lui Dumnezeu. Ele sînt elemente constitutive ale orînduirii cosmice. Autorul vorbește în linii generale, de aceea neglijează amănuntele și trece cu vederea lacurile, bălțile, pîraiele.

„Peștii” sînt toate vietățile mari, care trăiesc în ape. „Cele ce se mișcă” sînt vietățile mai mici ale apelor.

În Cartea lui Iisus fiul lui Sirah, autorul înfățișează tabloul mării viroase, care aduce veste despre minunata putere a lui Dumnezeu. „Cei ce umblă pe mare povestesc primejdiile și noi ne minunăm, acolo sînt lucruri preamărite...” (43, 24—25).

Ultima evocare a mării în Vechiul Testament apare în rugăciunea lui Manase: „Doamne, Dumnezeul părinților noștri, cel ce ai legat marea cu cuvîntul poruncii tale...”.

Invocarea dă intensitate emoției credinciosului care-și imaginează, în rugăciunea sa, măreția creațiunii, menită să preamărească pe autorul ei. Este o formulă tip. Orice rugăciune se ocupă de calitățile aceluia căruia îi este adresată: „Tată... carele ești în ceruri”... „Impărate ceresc, mîngăietorul...” „Prea Sfîntă Fecioară...” etc. Modul acesta de vorbire are de scop să cîștige bunăvoința superiorului.

Întîlnirea cu marea și asocierea ei în rugăciunea credinciosului întărește convingerea că el se va împărtăși de binecuvîntarea Celui ce a făurit doar lucruri mărețe.

Și în Noul Testament apar destule texte privitoare la apele mării. Astfel de texte sînt: Mt. 4, 15; 4, 18; Mt. 8, 24; Mt. 8, 26; Mt. 8, 30; Mt. 8, 32; Mt. 13, 1; Mt. 18, 6; Mc. 4, 39—41; Lc. 5, 2; Ioan 6, 1; Ioan 21, 1; F. Ap. 4, 24; F. Ap. 7, 36; F. Ap. 10, 6; F. Ap. 10, 32; F. Ap. 14, 15; F. Ap. 17, 14; F. Ap. 18, 18; I Cor. 10, 2; Evrei 11, 29; Apoc. 15, 2; Apoc. 18, 17, etc.

De ne-am referi numai la Pescuitul minunat (Lc. 5, 1—11), vindecarea de la lacul Betezda (5, 1—9) și la liniștirea furtunii pe mare (Mt. 8, 23—27; Mc. 4, 35—40 și Lc. 8, 22—25) și am avea destul material pentru a ne forma o idee despre motivul mai adânc al vorbirii în imagini marine.

Intr-o dimineață Iisus ieși pe malul mării Tiberiadei. Zărindu-l, mulțimile s-au strâns în jurul Lui ca să le vorbească. Pentru a-i cuprinde cu privirea, s-a urcat într-o luntre, care era trasă la mal. Terminându-și cuvântarea, l-a rugat pe Sf. Petru să mîne luntrea în largul mării și să arunce mrejele pentru pescuit. În vreme ce Sf. Petru vîslea în larg, Iisus stătea în luntre tăcut. De-o dată le-a făcut semn să strîngă mrejele, căci erau pline de pești.

Pe lîngă semnificația religioasă directă a acestei pericope, din ea rezultă că omul trebuie să stăpînească natura și s-o subordoneze trebuințelor sale. Prin muncă stăruitoare și prin putere transformatoare, el poate să schimbe fața pămîntului. De fapt, marea ajută dezvoltarea progresului. N-a dat oare naștere atîtor centre maritime, celebre orașe și focare spirituale ale omenirii, puse atîta vreme în serviciul înaltelor aspirații ale omului? Tir, Iope, Tars, Milet, Efes, Antiohia, Smirna, Filipi, Tesalonic, Atena, Napoli, Constantinopole, Cipru, Creta, Rhodos au avut o situație privilegiată tocmai pentru că sînt situate în apropierea mării.

Între apele biblice memorabile se află și lacul Betezda, cu o stațiune balneară, căreia îi merse vestea. Era credința că se vindecă numai bolnavul care intră primul în apa pe care o ființă misterioasă o atinge. Cei bogați angajau oameni ca să-i ducă, cei săraci n-aveau oameni ca să-i coboare în lac.

La acest lac, a întreat Iisus pe un slăbănog, care aștepta să se vindece: „Voiești să fii sănătos?” (Ioan 5, 1 u.).

La Matei 8, 23—27; Marcu 4, 35—40 și Ioan 8, 22—25 este zugrăvit un alt aspect al mării. Sf. Evangheliști descriu cu multă finețe liniștirea furtunii pe mare de către Domnul.

Intr-una din zile, după ce Iisus învățase pe cei adunați la malul mării Galileii, a zis Apostolilor: „Să trecem cu corabia la celălalt mal!”. El a fost urmat de alte corăbii care duceau pe admiratorii lui. Cînd corăbiile au ajuns în mijlocul mării, s-a iscat o furtună. În acest timp, Iisus, cufundat pe gînduri în partea dinapoi a corabiei, adormise de oboseală. Corăbierii, temîndu-se, l-au trezit, zicîndu-i: „Învățătorule, ajută-ne că pierim”. Și scu-

Îndu-se în picioare, Iisus, vîntul și marea s-au domolit. O liniște deplină a cuprins întinsul apelor.

Iisus a stăpînit marea și a domolit-o. El a vrut să ne deschidă ochii să înțelegem că și noi trebuie să domolim viforele furtunilor sufletești, pentru ca inima oamenilor să fie împăcată.

Evangelistul a zugrăvit marea cu ochii omului pentru care ea este mediul activității sale. Liniștirea furtunii este de luat în sensul de îndemn pentru acțiunea de dominare a naturii, de înălțare a nivelului vieții omenești și de a orienta totul spre binele superior.

Oamenii reprezentativi ai veacului nostru rostesc cuvîntări, scriu studii și alcătuiesc cărți în care se descifrează tot mai cuterător oceanul de gînduri ascunse în străfundul sufletului omului nou. Acesta se vrea altcum de cum a fost cel de altădată. O lume fără arme, pentru pace în cel mai îndepărtat colț al pămîntului, dezarmarea generală, înțelegerea între popoare, viață liberă de orice îngrădire, colaborare în cosmos, colaborare pe mare și pe uscat... Expoziții, afișe, embleme, insigne, mărci poștale, suveniri, toate reflectează setea omului după fericire.

Cei mai buni oameni, ai tuturor popoarelor, visează că va dispărea războiul și amenințarea cu el și va fi pace peste pace, celor de aproape și celor de departe.

Iată ce însuflețește la fel pe toți oamenii din lume.

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

MONUMENTE DE LIMBĂ ROMÎNEASCĂ

CODICELE ASTRA DIN SIBIU

Între manuscrisele pe care le are Biblioteca orășenească din Sibiu se află și un *Miscelaneu* vechi care conține pe lângă unele slujbe mai mari, ca *Patimile* și *Canonul Paștilor*, și alte texte diferite cu caracter didactic, moral, omiletic, poetic și profan — cu prorociri pentru vremea de apoi.

Codicele este de format mic 15/10 cm și are 137 de foi, numerotate ulterior. Are lipsuri atât la început, cât și la sfârșit, precum și în cuprinsul manuscrisului. Scrisoarea nu este a unui singur copist ci probabil a vreo trei. Doi au copiat mai mult, unul mai puțin și cu caractere mai mari și cu mai multe greșeli. În general, scrisoarea este frumoasă, cu multe litere de uncială mijlocie, imită tiparul, cu puține aruncături și puține greșeli. Ortografia clară și consecventă, are forme vechi de scriere, iar paiericul în corpul cuvîntului sau chiar la sfârșit este rar. Foarte rar folosește pe *â* scriind în loc de *ă* în și mai mult pe *ă*. Lectura destul de ușoară, fraza nu este încîlcită, dar se simte influența limbii originare slavone. Are și structuri maghiare în expunere.

Valoarea manuscrisului stă nu numai în vechimea lui înainte de 1621, cât mai ales în vechimea textelor care pot fi puse alături de cele mai vechi texte din secolul XVI, cunoscute pînă acum. Ce este mai important e că textele de la slujba *Patimilor* și *Canonul Paștilor* sînt în versiune încă necunoscută. Versiunile ulterioare diferă destul de mult de cele din mss și sînt aproape identice cu textele dintr-un alt codice aproape contemporan cu acesta, aflător în Biblioteca mitropolitană din Sibiu, ceea ce ne duce la un alt text, probabil tot o copie după un text mai vechi, cred că din ultimul pătrar al secolului XVI. Celălalt mss, *Codicele sibian*, conține cazanii — învățături și slujbele — rituale — de la *Bobotează*, *Joia mare*, și de la *Paști*. Unele dintre învățături ale acestui codice se găsesc și în *Căzania lui Varlaam* din

1643 deci *anterioare* Cazaniei lui Varlaam. De-altcum și acest manuscris va fi prezentat în legătură cu altul privind *originile* Cazaniei lui Varlaam.

Codicele Astrei are un caracter mai mult didactic pastoral-literar, învățăturile sînt mai mult pentru *preot*, pentru cultura lui individuală, afară de cele două rituale care sînt și pentru strănă. Aceste două slujbe sînt foarte ascultate de credincioși, fie pentru ceremonia ritualului — 12 evanghelii cu patimile lui Iisus, seara tîrziu, fie la slujba Invierii — tot noaptea — cu procesiuni și imnuri sărbătorești. De-altcum Paștile sînt socotite cel mai mare praznic, fiind și primăvara și simbolic, legat de multe obiceiuri, datini, după un post lung de 40 de zile. Astfel că aceste două rituale au fost cerute copistului pentru nevoile străinii în primul rînd. Scrisul clar, destul de mare, ba pe unele locuri chiar și prea mare, este bun pentru presbiți, bătrîni — preoți și dieci — cantori.

Reproduc pentru a arăta *folosul* acestor rituale, din Cuvîntul diortositorului primului *Triod* din 1726, tipărit în București, adresat chiriahului Daniil: „...drept aceia cunoscînd sfinția ta că din cîte cărți ale sfintei besericii noastre ce s-au alcătuit, și au cîntat cîntăreții cei bisericești, *pre limba noastră cea rumînească* din toate mai de umilință și mai agonisitoare de zdrobirea inimii și de pocăință iaste folositoriu de suflet *Triodul*. Și iarăși, din cîte slujbe se cuprind într-însul, între toate acelea, întregi slujbele săptămîinii cei mari a sfintelor Patimi, ... ai dat sfinția ta Blagoslovenie să se tipărească acele slujbe ale *Triodului* ... *pre limba Romînească*. Pentru ca pricepînd toată prostimea să se umilească la rugăciunile lor...”.

Indrumările tipiconale ale manuscrisului diferă față de cele de azi. Textele ar fi aceleași, dar cu mult mai numeroase. Azi slujba este mai redusă, nu ca în mănăstiri, unde timpul nu contează.

Iată cuprinsul Codicelui.

1. <i>Strastiile</i> — slujba Patimilor	ff 1—54 v.
2. <i>Canonul Paștilor</i>	55—85 v.
3. <i>Cum să se țină sărbătorile</i>	86— 91
4. <i>Tlăcovania sf. Grigorie</i> — tîlcuirea liturghiei	91—104.
5. <i>Cetește la morți</i> — scurtă cuvîntare la morți	104—107.
6. <i>Două lucrure</i> pe care să le țină preoții	107 v.—120 v.

7. *Cântecul popii danciu*, în versuri 121—127.
 8. *Invățătură pentru pocăință* 127 v.—131 v.
 9. Dintr-o scriptură cu prorocie 132—137 v.

Să cercetăm și textele singuratice transcriind fragmente de texte pentru o mai bună cunoaștere a Codicelui. Ar merita reprodus întreg mss-ul pentru valoarea lui literară și lingvistică.

I. *Slujba Patimilor* este numai pentru folosul străinii. Nu cuprinde nici o evanghelie, dar le indică locul unde trebuie citite. Nu sînt trecute nici ecteniile, nu este indicată nici scoaterea crucii, cum este în tipicul actual. Din acest ritual se vor transcrie troparele, antifonul 12 și 15 și alte stihiri cu forme vechi.

I. *Tropariu* glas 8. Egda slavni ucn f. 1.

Notările surselor sau ale tipăriturilor:

- a) Codicele Sibianum.
- b) Molitvenicul Ursu, mss.
- c) Mss. 104 Ac. Cluj.
- d) Triod, București 1726.
- e) Strastrnic, Blaj 1753.
- f) Manual de tipic. Caransebeș. 1933.

Cifrele romane indică textul de fond, luat din Codicele Astrei. Ex. III d. Textul al treilea din Triodul din 1726.

Când slăviții ucenici la spălarea cinei *sara luminară-sâ*. atunci iuda rău *patnic* argintu iubindu. *nepotinciosul întunecă-sâ*. și celor *fără* leage judecători. *tine dreptule judecăriei te vându*. vezi iubitoriul de avuție. ci pentru acestia *sugrumăriei să deade* că suflet nesățios. celace învățătorului așa-i *cuteza*. cela ce ești de toate dulcele doamne slavă ție. trei ori. pachi i pachi (iară și iară).

II. *Antifon* 12 glas 8. Așa au grăit domnul iudeilor. oamenii miei. ce *feciu* voao. sau *în ce vă miniai*. orbii voștri *luminai*. *stri-cații curății*. bărbații ce era pre *pature dereșu*. oamini miei. ce *feciu* voao. sau că *ce dați mie* pentru mană cu fiere. ci *derept* apă oțet. și *derept* ce era să mă iubiți spre cruc mă *găvozdiți*. nu voi răbda. de acum alții ce voi chema. *ceastea* limbi. și ei mă vor proslăvi cu tatăl și cu duhul. și eu voi da lor viața veacilor.

III. *Prochimen*.

Impărțiră cămeșile mele loruș și d plașca mea aruncară sorți.

III d. Din *Triodul din 1726* f. 82 v.

Impărțitau hainele mele loru-și și pentru cămașa mea au aurncat sorți. Text identic în 1753 și 1936.

IV. *Tropar* glas 4. Scumpăratu-ne-ai din blâstemul leagei. cu cinstit sîngele tău, spre cruce te *găvozdiș*. cu sulița te-au împunsu. fără de moarte viață *dedeși* omenilor. spăsitorul nostru domne slavă ție.

V. Slavă cinstită *fecioriță* cuvântului ușe domnului nostru maică roagă să spăsească sufletele noastre.

I inia 2 *antifona* 15.

VI. Astăzi răstignise pre cruce cea ci pămîntul *spre apă* legă. și cunună de spini în capu-i puseră. celuia ci iaste îngerilor împărat și cu mincinos *tămbariul îmbracă-să*. pre cea ce îmbracă cerul cu norii. și lovituri priimi. cea ci să botează în iordan și slobozi den iad pe adam cu *găvoazde găvozdiră* *ginerile* bisericii și cu sulița împunsă fiul *féteei*. închinămu-ne chinului tău hse. arată noao a ta înviere. *Peasna 5 irmos*.

VII. f. 36 v. Cătră tine mîneacă prea milostive ise. ci pentru dragostea inemiei tale. drept ceia *ci* era căzuți pre tine te *dedeși* și al tău sfânt sînge vărsași. prea milostive ise. cea ce nu ești *den* păcate adaos. slavă ție și părintelui și sfântului duhu: *Icos*.

VIII. f. 40. Al său miel mioara văzu, cătră junghiere ducându-l după el purcese maria părulu slobozindu-și cu alte muieri așa strigându. unde mergi fiu. pentru ce curându *curere féceși* doară altă nuntă iaste iară în *canaan*. și acolo acum nevoiești să adaugi lor apă în vin. merge-voi cu tine fiiule au după tine. dă-mi cuvîntul hse. nu merge tăcînd de la mine cea *ci* cu cinste mă so-sotiși fiul și dumnezăul meu. (De la *peasna 8*).

IX. f. 42 v. Adîncul *preamîndriei* și *înțeleșătura* lui dumnezău mai tote ispititi *fără fundul* județului *mine n-ai agiuns*. oamezis domnul trup ești de nu te lăuda că *te veri lepăda* de mine de trei ori. (*Peasna a 9-a*).

X. Mai cinstită de heruvimii și mai slăvită fără *de sfătuire* serafimii. fără de *putredire* a lui dumnezău cuvîntu născut-ai. fiind a lui dumnezău născătoare tine mărim. *La hvalite*.

XI. f. 46 v. Doao *hicleșugure féce* întâiul născut, fiul meu israil *mine mâ* părăsi. izvor de apă vie și-și spală lui puț spart. mine spre lemn *mâ* răstigini. varava *cerșu* și slobozi. *săpăntă-să* cerul de aceasta. și soarele lumina-și ascunsă. iar tu israil nu te rușinași de mine. ci morției mă *dedeși*. iartă lor părinte sfinte că nu știu ce face.

Texte comparative.

a. *CODICELE SIBIAN*. În general textele sînt *IDENTICE* cu cele din *Codicele Astrei*. Unde sînt unele deosebiri le transcriem.

VI. a. f. 226 verso. Astăzi răstigni-să pre cruce cela *ci* pămîntul spre apă *urzi*. și cunună de spini în capu-i puseră celuia *ci* iaste îngerilor împărat și cu mincinos *tămbariu* l-ai îmbrăcat. pre cela ce îmbracă cerul cu norii. și lovituri primi. cela *ci* să bolezî în iordan. și slobozi den iad pre adam. ce *găvoazde găvozdiră* ginerele *besericii*. și cu sulița împunse fiul *fétei*. închină-mu-ne chinului tău hse arată noao a ta înviere.

IX a. f. 233.

Adâncul *preamândriei* și *înțelegătura* lui dumnezău nu ispițiși toată. că e *fară de fund*. județul mieu. de nu l-ai ajuns *ome*. zis domnul tu ești de nu te lăuda că te vei lăpăda de mine de trei ori. cel toată făptura-l blagoslovescu și-l slăvescu în veci.

XI. a. f. 234 v.

Doao *hicleșuguri* féciu întâiul făcut fiul meu israil *mine mă părăsi* izvor de apă vie și-și săpă lui *puț spart*. *mine* spre lemn mă răstigni. varava *cerșură* și sloboziră. *săpântă-să* ceriul de aceasta. și soarele lumina-și ascunsă. iară tu israile nu te rușinași de mine. ce morției mă *dédeși* iartă lor părinte sfinte că nu știu *amu* ce fac.

b. *Din MOLITVENICUL LUI POPA URSU DIN COTIGLET* dinainte de 1692 manuscrisul nr. 4151 din Biblioteca Academiei R.P.R. București. Textul este modificat; din textul oficial a redactat un alt text care nu mai are caracterul de cîntec — stihiră — ci de învățătură. Este o influență calvină. Are și texte identice, dar cele mai multe sînt modificate păstrînd doar ideia. Se prea poate ca el, Ursu, să fie și autorul lor.

f. 263. I b. Când slăviții ucenici în sara aceasta *lăură-și mănule* și picioarele și șezură la masă cu luminosul hs și iuda încă șezu și ca un fur căuta și inimă *hicleană* încă avea și vânduse jidovilor pe hs în 30 de arginți. cel singe *dirept* și cel suflet curat. că iuda era nesățios. tu domne hs bine-l știași și lu vedeai că era *hiclean* iuda. că-lu biruise diavolul ce tu domne *dulce* ești și blând ești. și grăiși iudei întoarnă-te iudo din acel nărav rău și din acia cale *ria*. ce pre ia ai purces întoarnă-te și te roagă și te că-

iește. că eu te voi erta. și toți greșiții și toți păcătoșii și toți *în-greioiații* și toți *călcații* toții vor erta. căți vor asculta slujba aceasta. *domne* slavă ție dăm și ne închinăm miluește noi *domne* după mare mila ta și după mulțimia milei tale. că blsvit ești *domne* hs în cer.

f. 271 verso.

II b. Așia grăi *dmnzu* oaminii miei ce vă făcui. orbii cu ochi făcut-am *știopii* cu picioare făcut-am surzii *cu auzire* făcut-am ceia ce zăcia în *paturii* toți-i vindeca-i. voi mă chinuiți astăzi po-doaba besericii spart-au și soarele lumina-și ascunsă că văzu bi-ruitorul răstignit.

c. Din *mss-ul nr. 104 al Bibliotecii Academiei R.P.R. filiala Cluj din sec. XVII.*

I c. f. 112 v. Când era slăviții ucenici la spălare să *luminare*. atuncia iuda cel cu *rréa* curăție. cu neputința de argint se întu-necă. și *giudețelor* celor fără lege pre tine ce ești județ drept te vându. văz cât era de iubitor la avțuie. ce pentr-aceștia să *déde* pe sine *zugrumării cheara* nesățioasă cu sufletul. ce pre învăță-torul așia cuteză carele ești tuturor bun *domne* slavă ție.

IV. c. f. 127. Descumpărași-ne din blăstâmul legii cu curat sângele tău. pre cruce te *găvozdirâ* și cu sulița te împunseră fără moarte izvorăș oamenilor, mîntuitorul nostru mărire ție.

V. c. f. 126. Fecioară curată ușia cuvântului maica *dumnezeului* nostru roagă-l să spasască sufletele noastre.

VII. c. f. 132. Cătră tine mănec ce pentru mila celuia ce au căzut. pre tine te vărsași nemutat și până la chin te plecași. cu-vântul lui *dumnezeu* nechinuit. și împăcare *ne dédeși* ca un de oameni iubitoriule.

VI. c. f. 126 v. Astăzi s-au întins pre lemn carele întinse pă-mîntul spre ape. și cunună de spini împletiră. căruia-i împărat îngerilor. îmbrăcară cu *plașcă* mohorită carele îmbracă cerul cu norii. lovituri au luat. cela ce au slobozit pe adam în iordan. cu *găvozde găvozdirâ* pe mirele besericii și cu sulița împunseră pre fiul fecioarei. dară chinui ca un om închinămu-ne chinului tău hse. arată-ne slăvită învierea ta.

X. c. f. 136. Mai cinstita decât heruvimii și mai slăvită *ne-potrivit* decât serafimi. carea *fără de stricat* pre *dumnezeu* cu-vîntul l-ai născut. adevărată *dumnezeu* născătoare pre tinē mărîm.

XI. c. f. 137 v. Doa vicleşuguri *făceră* izrailtenii fiului meu celui dintâi născut şi ... pre *méné* lăsară izvorul de apă vie. şi îşi săpară lor *puţ zdrobit*. *méne* pre lemn mă răstigniră iară pre varvara-l *cerşură* şi-l sloboziră *spământară*-să cerurile de aceasta. şi soarele-şi ascunse lumina sa. iară tu izrailtene nu te ruşinaşi de *méne*, ce spre moarte *mé dădeşi*. iartă-i pre inşi părinte sfinte că nu ştiură ce fac.

d. DIN TRIODUL DIN 1726. BUCUREŞTI. Primul Triod românesc tipărit.

I. d. f. 62. Când slăviţii ucenici, la spălarea cinii s-au luminat: atunci Iuda cel rău credincios, cu iubirea de argint Bolnăvindu-se s-au întunecat. şi judecătorilor celor fără de lege pre tine judecătoriul cel drept te-au dat. vezi iubitorule de avuţie pre cela ce pentru acestea îndurare şi-au agonisit. fugi de sufletul nesăţios cel ce au îndrăznit unele ca acestea asupra învăţătorului: cela ce eşti spre toţi bun, Doamne mărire ție.

STRASTNICUL din 1735 Blaj, primul tipărit în Ardeal are acelaşi text. La fel Triodul mic din 1933 Caransebeş.

II. d. Acestea grăieşte Domnul către jidovi, Norodul meu ce v-am făcut voao; sau cu ce v-am turburat; pre orbii voştri i-am luminat: pre cei stricaţi i-am curăţit, pre bărbaţii ce era pre paturi i-am sculat. Norodul meu cu ce v-am scârbit pre voi; Dar ce mi-aţi dat; pentru mană fiere: şi pentru apă oţet: pentru ca să mă iubiţi pre cruce m-aţi răstignit: mai mult nu voi mai răbda de acum, chema-voi limbile mele, şi acelea mă vor proslăvi cu Tatăl şi cu Duhul, şi eu voi dărui lor viaţă vecinică. — Textul din 1735 nu este identic cu acesta.

IV. d. f. 80 v. Răscumpăratu-ne-ai pre noi den blăstămul Legii, cu scump sângele tău, pre cruce răstignindu-te, şi cu suliţa împungându-te, nemurire ai izvorât oamenilor, mîntuitorul nostru mărire ție. — In cel din 1753 în loc de *răstignindu-te* este *pi-ronindu-te*. Acelaşi text şi în cel din 1933.

V. d. f. 79 v. Născătoarea de Dumnezeu ceea ce prin cuvînt pre singur făcătorul ai născut mai presus de cuvînt. pre acela roagă-l să mîntuiască sufletele noastre. — Identic în 1753.

VI. d. f. 80. Astăzi se întinde pre lemn, cela ce au întins pămîntul preste ape: cu cunună de spini se încununează, împăratul îngerilor: în *porfiră* mincinoasă se îmbracă: cel ce îmbracă cerul cu norii, loviri au luat: cel ce au slobozit pe adam în iordan: cu

piroane s-au pironit, mirele besericii: cu sulița s-au împuns fiul feicoarei: Inchinămu-ne patimilor tale hse (de trei ori): arată-ne nouă și slăvită învierea ta.

Notă: In acest text: *Adam a fost solobozit în Iordan*, prin sfărîmarea de către Hristos a *zapisului* făcut de Adam cu Satana, se face legătură cu *legenda zapisului*. În textul din 1621 este *scularea* lui Adam de către Hristos, cînd s-a pogorît la iad. — Anaslasis. Traducătorul din 1621 probabil n-a cunoscut legenda zapisului.

XII. d. 82 v. Cătră tine mînece, cela ce pentru milostivirea celui căzut *te-ai deșertat* pre tine neschimbat și pînă la patimă te-ai plecat nepătîmind: cuvîntul lui Dumnezeu pace ne dă noao iubitorule de oameni. — In Antologhionul din 1936 textul este puțin modificat.

VIII. d. f. 83. *Mielușița* vîzînd pe mielușelul său tras cătră junghiere, mergea pre urmă Maria cu părul slobozit împreună cu alte muieri strigînd așa: unde mergi Fiule; pentru ce faci călătorie grabnică; au doară iaste și altă nuntă în Cana Galileii, și acum *a merge* acolo te grăbești: ca să le faci lor vin den apă; dar merge-voi cu tine Fiule; au așteptate-voi; dă-mi mie răspuns fiule, nu mă trece tăcînd, cela ce m-ai păzit curată. Că tu ești fiul și dumnezeul meu.

IX. d. f. 83 v. Adîncul Dumnezeieștii înțelepciuni și al cunoștinții, nu l-a ispitit tot, și adîncul judecăților mele, nu l-ai ajuns omule, Domnul au zis: deci fiind trup nu te lăuda, că de trei ori vei să te lepezi de mine, pre carele toată făptura bine mă cuvîntează slăvind în veci.

X. d. f. 83 v. Ceea ce ești mai cîstită decît Heruvimii, și mai slăvită fără de asemănare decît Serafimii, carea fără stricăciune pre Dumnezeu cuvîntul ai născut, pre tine cea după adevăr Născătoare de Dumnezeu te mărim. — In cel din 1753 și 1936 identic.

XI. d. f. 84 v. Doao vicleșuguri au făcut Israil, fiul mîeu cel întîi născut, că pre mine m-au părăsit izvorul apelor celor vii, și au săpat loru-și puțul stricăciunii: pre mine pre lemn m-au răstignit iară pe Varava l-au cerut să-l slobozească: spăimîntătu-s-au pentru aceasta ceriul și soarele și-au ascuns razele: iară tu Israile nu te-ai rușinat și morții m-ai dat: Părinte sfinte iartă-le lor că nu știu ce fac.

e. *DIN STRASTNICUL DIN 1753 BLAJ*. Primul tipărit în Ardeal. Xilografuri de Vlaicu.

VI. e. p. 90. Astăzi s-au spânzurat pre lemn: cel ce au spânzurat pământul pre ape: cu Cunună de spini s-au încununat împăratul îngerilor: cu *porfiră* mincinoasă s-au îmbrăcat cel ce îmbracă Cerul cu nori: lovire peste obraz au luat cel ce au slobozit în Iordan pre Adam: cu piroane s-au pironit Mirele Bisericii: cu sulița s-au împuns Fiul Fecioarei: închinămu-ne Patimilor tale hse: arată-ne noao și slăvita înviere a ta. — În cel din 1933 textul identic.

IX. e. Adâncul înțelepciunii ce-i Dumnezeiești și a științii cu tot l-ai cercat și noianul judecăților mele nu l-ai ajuns omule, domnul au zis: deci tu fiind trup, nu te lăuda: că de trei ori te vei lepăda: de mine: pre carele toată făptura bine mă cuvintează, slăvindu-mă în veci.

XI. e. Doao lucruri și rele, au făcut Fiul meu cel întâi Născut Israil: pre mine izvorul apei vieții m-au părăsit și li-au săpat lui-și *Puț sfârâmat*. Pre mine m-au Răstignit pre lemn: iar pre Varava l-au cerut și l-au slobozit: spăimântatu-s-au cerul de aceasta și soarele și-au ascuns Razele: iară tu israile nu te-ai rușinat ci morții m-ai dat, iartă-le lor păinte sfinte că nu știu ce au făcut. În cel din 1933 textul identic. În loc de *slobozit*, *eliberat*.

f. Din manualul de tipic (Triod mic) din 1933, Caransebeș.

I. f. Acestea zice domnul: Poporul meu, ce am făcut vouă? sau cu ce v-am supărat pre voi. Pre orbii voștri i-am luminat, pre cei leproși i-am curățit, pre bărbatul cel ce era în pat l-am îndreptat. Poporul meu ce am făcut vouă? și cu ce mi-ați răsplătit mie. În loc de mană cu fiere; în loc de apă cu oțet; în loc ca să mă iubiți pre cruce m-ați pironit. De acum nu voi mai răbda. Chema-voi toate neamurile mele: și acelea mă vor preamări; împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt iară eu le voi dărui lor viață veșnică. — În cel din 1753 în loc de norodul este poporul meu.

Din *Molitvenicul Ursu* n-am mai transcris alte texte fiindcă nu le are pe cele corespunzătoare celor transcrise. Și în acesta sînt indicate cele 12 Evanghelii, în unele „învățăture-cîntece” este un fel de tălmăcire a unor evanghelii.

2. CANONUL PĂȘTILOR. ff. 55—85.

Acest canon se cîntă de obicei în săptămîna luminată, iar *catavasiile*, primele irmoase, la toate utreniile, pînă la Ispas-

Înălțare. Transcriu fragmente din acest Canon fiind unul dintre cele mai vechi rituale care se vor fi făcut în românește. *Aproape identică* este și versiunea din *Codicele sibian* din 1639.

Este de observat că, ritualul de azi *nu este* ca cel vechi. Azi se face procesiune cu înconjurare de teri ori, cu lovirea ușii cu piciorul, urmărindu-se și partea spectaculoasă ca o biruință a învierii lui Hristos asupra morții.

Indrumări tipiconale.

Semneaze cu cădelnița cruce. ușa cea mare. beserica închisă fiind. e preotul cu mare glas să strige: Slavă sfintei unul fiind și de viață dătător și neîmpărțită troiță de purure. și acum și purure și în veacii veacului amin. Să răspundă oamenii.

Iară de ceale *adusături*. ce fac unii *văz mete brat*. și lovesc cu piciorul în ușe. și închid om în beserică. acealea nu spune tipicul să facem. ce nu mai cum vor răspunde amin. să înceapă popa cu diaconul mare glas. Tropariu glas 5.

Hristos *învisă* din morți și cu *morte* pre *morte* călcând. celorlora din momânte viață dăruie.

De acii și frații călugări să cante. Hristos *învisă* trei ori de acii. popa să zică stih. *învisă tarele Hristos și să răsipiră dracii lui*.

Hristos *învisă*. popa zică stih. cum pierе fumul să piară *ceia ce nu vor creade în hristos dătătorul de viață*. hristos *învisă*. stili. cum să topeaște ceara de fața focului, așa să piară necredincioșii. *derepții* să se veselească. hristos *învisă*. de cîte patru ori. iară troparele de cîte șase ori ca să fie toate pre 26. catavasia amândoo părțile să cante într-una irmos.

Canon glas 1, peasna 1.

I. Cu zioa învierii *luminămu-ne* oamenii și cu praznicul domnului paștile. că din moarte câtră viață și de la pămînt spre ceri hristos domnul noi trecutu-ne-au. *de biruire* să-i cîntăm. *peasna 3*.

II. Veniți să bem din izvorul vieței *bére* noao. nu din piatră *neroditoare*. făcătoare de *mienuni*. ce din *neputredul* izvor din mormântu ci *ploo* hristoase *ce* de el întărimu-ne. — *Peasna 8*.

III. Aceasta amu *zâsu-ne-au* sfântă zi unul a sâmbetelor împărat și dumnezău. praznicelor praznic și *târgurelor iaste târguire*. ce întru ea blsvit hristos în veci. — *Peasna 9*.

IV. Stih. *Haru* mare ție *toatăl* sfânt ce *dèdeși* noao cel plocon sfânt isus hristos că cu acesta îndrăznim înaintea ta și pentru el aflăm *dulce* mila ta.

Luminași-te luminași-te noao ierusalime că slava domnului spre tine răsări. prăznuiște acum și bucură-te sioane. tu cinstiți *înfrămsețază-te*. născătoarea lui dumnezău de învierea lui hristos. stih. îngerul strigă glas de bucurie bucură-te fecioară pururea în slavă.

V. *Svetelna*. Cu trupul adormi ca un mort. împăratul și dumnezău. a treia zi *învis*. și pre adam rădică din *putredire*. și *deșărtă* moartea. paștile *neputredului* lumiei spăsenie — *Slavă i inia de la Hvalite*.

VI. Cu zioa învierii luminâmu-ne *târgurilor* și unul pre *alt priimim*. și să *zâcem* frați acelora *ce uresc noi*. ertăm toți pentru învierea. și să strigăm. hristos *învis* din moarte și cu moarte pre moarte călcă și morților viață dăru.

a. DIN CODICELE SIBIAN

II. a. f. 255. Veniți să bem *bére noao*, nu din piatră *neroditoare*. făcătoare de minuni. ce din *neputredul* izvor den mormîntu. ci ploo hristoase din el să ne întărim.

IV. a. îngerul strigă bucură-te *fată bucură-te*. și iară te bucură că fiul tău *învis* a treia zi den groapă. — Celelalte texte sînt identice.

b. *In Molitovenicul Ursu*, canonul se deosebește foarte mult de cel obișnuit. Dintre textele obișnuite are *troparul*, *stihurile* de la *înviere*, *irmosul Paștilor*, *svetilna*, și *cîteva stihiri de la Laude*. Celelalte sînt în altă redacție în felul cîntecelor reformate cu idei luate și din Canon, dar îmbogățite cu „învățăături”. Bogorodici-nile-stihurile închinat M. Domnului lipsesc din ritual, afară de irmos care nici acesta nu este identic, cu cel oficial, avînd numai aceeași structură. Se prea poate ca parte din *cîntece* să provină din slujba reformată.

IV. b. f. 281. *Lumină-să lumină-să* noul erosalim și *acmu* slava domnului pre tine străluci. cu glasuri *acmu* bucură-te *berica* lui dumnezeu. tu cinstiți și *înfrămsețată* născătoarea domnului bucură-te de scularea celuiia ce născuși. îngerul străga o înconjurat de bucurie fecioară bucură-te și iară bucură-te că fiul tău *învis* din groapă a treia zi.

V. b. f. 283. Trupul domnului adormi ca u mort fiind împărat și domn și a treia zi *învisă* și pre adam rădică și moartea *deșertă*. paștile *neputrede* ispășenia lumii.

VI. b. f. 253 v. Zuoa învierii de astăzi să ne luminăm într-ânsa târguind domnului unii cu alții. să ne primim și să zicem celorla ce urâsc pre noi să ne iertăm toți pentru învierea lui hristos și așa să străgăm. hristos *învis* din moarte și cu moartea lui pre moarte călcă și din groapă noao viață ne dăruî.

c. Din *MOLITVENICUL DIN 1689, BĂLGRAD, a lui popa Ioan din Vinți.*

Tropar f. 126 v. Hs *învis* din morți, și cu moartia sa călcă pre moarte, și celorla ce era *în gropi* viață le dăruî.

Stihurile: Ca să învie dmnzău, și să-să risipască vrăjmașii lui. Ca să *pieie* cum pierе fumul, și cum se topește ceara de fața focului. — așa ca să piarâ păcătoșii de fața lui dmnzău, iar *direpții* să-să veselească. — Aceasta e *zuoa* care au făcute dumnezău să ne bucurăm și să ne veselim *întru ea*.

I. c. f. 127. In zuoa învierii, *să ne luminăm oamenii*. Paștile dmnului paștile. că din moarte cătrâ viață. și de la pămînt spre ceriu. Hs Dumnezăul nostru ne-au rădicat, de *biruire* să-i cântăm.

II. c. f. 127 v. Veniți să bem beaturâ noao, nu den pîatra *nerodiloare*. făcătoare de minuni. ce din neputredul izvor. din mormânt ce ne-au plouat hs de care ne întărim.

III. c. f. 131. Iată aceasta se chamâ zi sfântă, a unui împărat și domn simbetelor. al *praznicelor praznic*. și sărbătorilor iaste sărbătoare. întru caria binecuvîntăm pe Hs în vieci.

IV. c. f. 131 v. Luminiază-te, luniniază-te Ierusalimul cel nou, că slava lui Dumnezău spre tine străluci. săltează acum și te veselește Sione. iară tu curată te *înfrămțășază* a lui dumnezău născătoare de *scularia* născutului tău.

VI. c. f. 133 v. In zua învierii, să ne luminăm *prăzduind*. și unul cu alt să *ne cuprindem*. să zicem fraților și celor ce ne urâsc pe noi. să ertăm tuturor pentru înviere. și așa să strigăm. Hs. *învis* din morți și cu moartea pre moarte au călcat și celor din mormânturi viață le-au dăruit.

d. *DIN MANUSCRISUL NR. 104* al Bibliotecii Academiei R.P.R., filiala Cluj. Secolul XVII — are pe *dz, ou, diîn=din*.

Tropar f. 190. Hs. *învisă* și cu moartia — *u* călcat. și celorla ce era în groapă viață le *derui*. — pi ve *ci* așîdere Hs *învis* trei ori. — iară popa înceapă stih: Ca să învie dumnezău și ca să să *rășhire* toți vrăjmașii lui. Așa ca să *pieie* păcătoșii de fața lui dumnezău, iară *direpții* ca să să veselească.

I. d. *Zua învierii luminaria oamenilor*. Paștile lui dumnezău paștile din moarte cătră viață. și de pre pământ la cer. hs. dumnezăul nostru ne-au rădicat *după* biruire să-i cântăm.

II. d. Veniți să bem băutură noao nu din piatră cea *nerodi-itoare* ce făcea minuni. ce din izvorul cel *neputred*. Cea ce din groapă hs. îl *răorâ*. ce de *insul* ne întărim.

III. d. Că aceștiei zi zua cea sfântă, una simbăta împăratulu dumnezău. praznicul praznicelor și sărbătoare sărbătorilor. ce într-ânsa bine să lăudăm pe hs întru toți vecii.

Celelalte stihiri lipsesc din mss, lipsind foile.

Face impresia că popa Ioan din Vinți a avut la îndemână un izvod pe care l-a copiat și copistul mss-ului 104.

La urmă: Notă: Canonul Paștilor va fi prezentat, mai complet, în comparație cu diferite texte din secolul XVII.

e. *Din Antologhionul (redus) din 1936. Caransebeș.*

I. e. p. 580. Ziua învierii să ne luminăm popoare. Paștile domnului, Paștile, că din moarte la viață și de pe pământ la ceriu, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pre noi, cei ce cîntăm cîntare de biruință.

II. e. p. 581. Veniți să bem beătură nouă, făcătoare de minuni, nu din piatră stearpă ci din izvorul nestricăciunii, din Hristos cel ce a izvorît din mormînt întru care ne întărim.

III. e. p. 588. Această numită și sfîntă zi, una a sîmbelelor împărăteasă și doamnă, a praznicelor praznic și sărbătoare este a sărbătorilor, întru care binecuvîntăm pe Hristos întru toți vecii.

IV. e. p. 589. Luminează-te, luminează-te noule Ierusalime, că a domnului mărire peste tine a strălucit; saltă acum și te bucură Sioane, iară tu curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru învierea celui născut al tău.

Ingerul a strigat. cei pline de dar. Bucură-te curată și iarăși zic bucură-te că Fiul tău a înviat a treia zi din mormînt și pe morți i-a ridicat, popoarelor bucurați-vă.

V. e. p. 590. Cu trupul adormind ca un muritor, Impărate și Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicînd și moartea pierzîndu-o; Paștile nestricăciunii, lumii de mîntuire.

VI. e. Ziua învierii și să ne luminăm cu prăznuirea și unii pre alții să ne îmbrățișăm, să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere și așa să strigăm: Hristos

a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le.

Textele din Triodul din 1726 sînt aceleași ca în cărțile de astăzi.

Nota: 9 din p. 16. I. 3. *CUM SA PRAZNUM SARBATOAREA DOMNULUI* ff. 86—91.

Fragmente din text:

Ascultați creștini și frați că vom grăi despre sărbătoarea domnului. cum și cu ce *ocă* veți ținea și cum place domnului. Că plăcutul domnului iaste *usebi* nu este întocma cu a omului leaneș.

Că domnul *hs* pofteaște să lucrăm mai scump lucru sărbătoarea decât lucrătorea. că sărbătoarea au ales domnul, *derept* lucrul spăseniei ... să faci *oame* tu din voia ta nesilit de altul ... cum și oia nesilită naște miel, nu ed... deci să cade să *îmblăm* pre voia domnului nu pre voia omului. și a sărba de frica domnului nu de frica omului. că domnul *deade* sufletul nu omul... vezi creștine *te va zălogi tine* ... *te va ocără tine* fie-și pentru care *poruncite* ale domnului... tot omul vinovat domnului *chilin* și de ascuns. cine-și cu a lui suflet. Deci oame, bate pentru păcatul tău pieptul tău *pasă ție*, nu al fratelui tău și *ștercul* din ochiul său *înghimpă tine* ... judecă *derept*. că nu zice domnul să judecăm. pre cineva deacă nu vom fi puși, pre cinste *deregători au judecători*...

4. *TLACOVANIA SFANTULUI GRIGORIE* ff. 91—104.

Este vorba de tâlcuirea — explicarea simbolică — a liturghiei nu de „povestea” liturghiei care are alt cuprins. Textul nu este cunoscut în literatura veche. Este un fel de *liturgică* pentru cei puțin știutori în ale cultului și mai ales a credinței. Nu se arată de care Grigore este vorba, mai curînd de Grigore Dialogul, autorul liturghiei darurilor înainte sfințite. Acest Grigore a fost papă la Roma. Liturghia lui se oficiază numai în postul mare al Paștilor. Textul acesta este important nu pentru redacția lui, ci pentru versiunea lui. *Cred că este unul dintre cele mai vechi texte de limbă romînească*. Are formele cele mai vechi și întorsurile „traducerile” după originalul probabil slav, foarte servile. Acest text de mare interes pentru lingvistică ar fi nimerit să fie reprodus în facsimile și transcris pentru studiul lingvistic din toate punctele de vedere, mai ales că acest manuscris s-a scris

Înainte de 1621, deci dintre cele mai vechi texte, contemporane cu unele din texte din Codicele sturzan.

Vom transcrie fragmente pentru a ilustra vechimea lui.

căînd=cînd, uîn=un

Tălmăcirea proscomidiei.

f. 92. ... așa zice: ca o oae spre junghére *adus fu hs* și în acela ceas *junghé acela feciurel*. și luo inima lui și o puse în sfântul discos. și când zise preotul *junghé și tăieše, agneșul ZEULUI* să ne curățască păcatele dintr-această lume și acela ceas duseși un nuor întunecos. și vine alt nuor luminat. și cînd zise preotul. cu sulîța *împuns fu hs*. în coaste. atunci văzu întru vedére *aieve* și păru ca împunseră un *feciorel* în coaste cu o sulită. și eși sânge și apă. și atunci să mirară și să *ciudiră*, necurații și demonii. și iară cînd aducéa oamenii sfântele prescuri. într-acela ceas *aieve-i* păréa că aduc oi cu lumini în mânilor lor. atunci lua preotul și le tăia capetele lor. și îngerul domnului le lua, și punéa unele în *blid* (discos). altel jos pre pămînt. și prescurile necurate *lepăda-le* afară. și atunci *stașinirul*. adevăru și *aieve-i* părea că giunghe preutul *u feciorel*, nu să precepéa și nu înțelegéa că ale lui *hs lucrure* ce-s ascunse *ivescu-se lui*. și să arată *aievé* și cînd preotul luo sfânta cădelniță și mersă și se plecă cătră sfânta proscomidie. și începu a grăi molitva. Be. be-nas ije vă snii hlebă. atunci *deștînsă lună* pre sfintele *darure*. și atunci stătură doi îngeri spre sfintele *darure* ... și atunci schimbă-să cerul beséricii. și stătu besérica de ghéață. e altariul de foc ... să facă *văhod*, cu sfânta evglie. Atunci arhanghel mihail luo el de mîna *de-réaptă*. iară arhanghel gavrîl de mîna stîngă. și-l scotéa *el*, e și-l iară ducea în altariu. mihail ungea-l cu miru, iar gavrîl *mirui da*. Și când început a *gice* molitva la st be atunci *desfécără-să cerurile* ... *deștinge domnul împoruncită*. și varsă dulceața sa spre el... E oasele păcătoșilor topescu-se. în *grobe* ... sfânt. sfânt. sfânt domnul savaoth ce împle cerul și pămîntul, de *slavele sale* blsveni în numele domnului *măriia de sus* ce ieși înălțime... și-l blagoslovește *el* și-l arată tuturor sfînților săi și *gice* acesta *ie* de trupul meu. așa și paharul ia. și-l blagoslovește *el* și *gice* acesta *e* de sângele meu și cela ce e destoinic de va gusta de trupul meu și va béa de sângele meu acéla va avea viața véacului. (Aici avem și textul de la Sfînt e domnul Savaot...). (Nu-i text coresian). așa *gice. féce pănéa aceasta vie din pelița însuși făcătorului*. lui *hs* și iară *gice* iară ce e în paharul acesta *féce-să*

dînsul sîngele fiului zeului hs. și atunci deștină dh sfânt ... atunci îngerii *se delungă* de ei... atunci oamenii să zică toți *to atăl* nostru ce ești în ceri atunci *gice toatăl cerurilor*... atunci preutul béa de sângele lui hs. din *mănuile* însuși făcătorului lui hs. o va de acela preut. ce mănâncă și béa de sângele lui hs și iaste *nedes-toinic* și calcă *poruncitele* lui hs. acela se *podbêște* (spodobește) iudeei. cela ce vîndu pe hs. și când gice preutul văznesi-se ... atunci nalță-să toate *darurele* și îngerii în *poruncită* cătră țiiitorul zeului și tatăl. ce a lui e slava și *ținérea* și cinstéa și închinăciunea acum și pururé și în veachii vécilor veacului amin.

5. *Dintr-o învățătură — CAZANIE LA MORȚI* ff. 104—107.

f. 10 6v. Că sfânt proroc dvid încă frumos au *scriat* și laudă *purcesul* sufletului *derept*. că zice. *fericată* calea în caréa mers suflet. că ți s-au gătit loc de răpaos. și iară zice. întoarce-te suflete în răpaosu țau. că domnul bine *féce* ție. *dereptii* așteaptă cu mare bucurie ceasul morției ca un fecior de crai. ce ar fi pribeag. într-o țară *striină*. apoi vine vréme de-l poștești țara la moșie...

Urmează un text care nu are un titlu precis ci numai

6. Despre două *lucruri* care am deprins noi popi a le ținea și anume.

a. tot bărbatul ce (se) roagă sau *prorocește* și are ceva (în) (pe) cap rușinează-și capul.

b. părinte (pe voi) nu vă chemarăți.

Se dezvoltă întîi partea doua apoi partea întîi cu *cumănacul*.

a. f. 108. Frați (învățătura este adresată călugărilor, care poartă comănace — camilafca — și preouții care poartă cucu-lionul — comănacul) și preuți știți că domnul unul iaste, carele a toate puternic ... că légéa lui moisi *dată-fu*. e dulceața și adăvărul ishs fu. *ni* dară frați să facem cum ne învață hs... că răsări noao soarele cel *dirept*... care luminează... inimile și *zgăurile* luminează, înviază. curățește. veseléște. înioiește și duhul sfânt *dîruiește*. că acela *biruiește* și leapădă întunéricul și *rătăcilura* inimilor. *Trézvește*. pune noi să stăm în credință... că *ne-au el biruit* ... voi nu vă *chemareți* învățatori că unul iaste învățătoriu hs. — voi toți frați *vă-seți*. și părinte nu *chemareți* voi pre pă-mînt că unul iaste tatăl vostru. ce iaste în *cerure*. neci vă *chemare-ți năstăvitori* că unul iaste amu al nostru *năstăvitor* hs ... iară noi fiind oameni *putreditori* iată că prea ne înălțăm ... că nu ne

ajunge destul că *jăhuim* pre domnul hs ... învățătura (evangheliei) iei afară *n-au fost pus*. drept acéa învață ion botezătorul ... *Ci în să i-e domnului să crească iară noi să ne micșurăm*.

b. Iară noi, ce cinste facem. déaca neci cu mâna cela nu lu-
omu înaintea domnului. ce rugăm și *prorocim* cu cumănacul pre
cap... tot bărbatul ce roagă sau *prorocéște* și are ceva în cap *ru-
șinează-și* capul său. iară muiarea, ce rogă sau prorocéște să-i
coperă capul. ce noi fraților să nu ne arătăm muieri. unii *ni-și* lă-
sară *jirea podobei* și să aruncară în partea muierescă ... hs zice
iubiți unul cu altul, *e* să lume *voi vă va uri știți că mine nainte au
urit*. deci frați nu *gândireți* nemică *să ar uri* pre noi, cineva sau vor
râde de noi. unde ne vom lua cumănacele ca să facem cinste lui
hs. . și iară zice dvid 111 *fericat* bărbat ce-s téme de domnul. să
témem dară de domnul ca să fim *fericați*... psalom 17 zicem *tu
oaminii plecați spăsești doamne* și ochii *trufașilor* pleci ... cine
nu să va afla scris în cartia vieței aruncat va fi în *iezerul* focului.
ce *drept măriia* ceștii lumi să știți fraț că unii din noi ne înșe-
lăm... Ce *ni* frați să nu fim pizmași, acestui *toare* și puternic hs.
ce *paște* noi cu toiagul de fier și să nu ne luptăm cu acest dum-
nezeu *toare* că ne va zdrobi ca un vas de lut... crez fără trudă
putem ținé aceste învățături... *crezu nu va să ne înșale* pre noi și
hs unde zice să nu ne chemăm părinte. *crezu* hs nu e înșelătoriu
ce-i *îndereptătoriu*... ce nu ne-au botezat pre cumănace neci ne-au
popit pre cumănace. ce ne-au botezat *trupurele* și sufletul. și ne-au
popir pre cap nu pre cumănac. că de unde ar fi *popiia* în cumănac,
ar fi vlădică. cine face cumănacele. sau am da cumănacul la vlă-
dici de le-ar popi... ce însă ne-ar fi forte cu cheltuială. să popim
toate cumănacele... vai de voi *cărtulari* ci fățarnicilor. că vă ase-
mănați mormânteloru *împistrite*. ce din afară să văd frumoase. e
dinlăuntru sunt pline de oasele morților și de toată necurăția ...
și voi arătați-vă oamenilor drepti dinlăuntru *se-ți plini de fățării*
și de *fărălege* ... sângele lui is hs fiul *lumineei curăți-va* noi de
toate păcatele... noi de la domnul sintem. și *cine vor înțelege
domnul asculta-vor noi*, e cine nu e de la domnul nu *vor asculta*
noi. ion zice de acéstéa vom înțelege, duhurile adeverate și duhu-
rile înșelătoare.

Urmează un text fără titlu care cuprinde sfaturi și învăță-
tură pentru pocăință. Lipsește încheierea, după cum lipsește și
începutul următorului text asupra *unei prorocii*, scris foarte rar,
cu litere mari, câteva rînduri pe pagină. f. 127 v.—137 v.

7. Frați creștini céreți pururea la domnul dreptatēa lui. și să vă dea duhul sfînt să lăcuiască întru voi. că acele va învăța pre voi toată *dereptatea* și duhul sfînt va porni pre voi spre răbdare. și în calēa de pocanie. Că acum au ieșit mai multe *duhure* drăcești de cum pînă acum. și mai *iuți*. de înșală lumēa și *u prilăstesc* și o *u* pornit la iadu. și *să ar putēa* ar înșela și aleșii lui dumnezău. ce *derept* însă domnul iaste prea milostiv și putērnic. de acum și va *svârși* acesta veac. cum să nu izbândească a dracului. și să nu piară aleșii. și moartea păcătoșilor încă nu voiește. ce va să-să întoarcă și au pus păcătoșilor pocanie. plîngere și spovedanie. după aceea ertăciune și mângăiere. pocania iaste scară păcătoșilor. văzu pria milostivul dumnezău păcătoșii împinși de dracul în groapă *adîncată* și *fēce* scară și *u* slobozea pân-la păcătoși. cum păcătoșii să să nevoiască a pași din spiță în spiță pînă la domnul. că stă deasupra de ține scara și tinde mîna ca un părinte preamilostiv și iubitor de oameni *priimi-va ei* și va sui spre cea *măgură* sfîntă a lui. și va pune de-a *derepta cu derepții*.

biruitor doamne dumnezeu părinte atotțiitor *spodobēște-mă* păcătosul robul tău în ceasul acesta. dintru adîncul inimii mele cu *milcuire* să *suspinezu*... sfîrșitul lipsește.

8. *Textul fără titlu*, cu prorocia:

această scriptură aflatu-s-a într-o cetate mare în țara lăti-nească. cel chema *pariși*. întru în oraș mare. ce au fost mare prigonă pentru lege. și mult sânge s-au vărsat. după aceste smintele. acel *silnic îliu sparse* beserica sfîntă. ce-s chiamă sfînt *gheniș* și aflare într-un zid o lădiță de piatră de *marmure*. și întru acea lădiță aflare scriptură *prorocitură*, în vrēma de apoi. cînd vor *scriia* de la hs 1621 mare oaste se va porni. (neci un popă nu să va afla în această lume) — (acest text șters ulterior, cu condeiul) iară după acēa. cînd vor scria 1622 nece un popă nu să află în ceastă lume. iară cînd va fi de la hs 1623 *moare* (mare) mînia lui dumnezeu va fi în ceastă lume. cînd va fi 1624 puțini oameni se vor afla această lume care vor cunoaște pe dumnezău. 1625 *u* om mare *silnic* să va ridica în ceastă lume. cînd va fi 1626 africa arde-va și va întuneca lumea (cu altă scrisoare și șters cu condeiul: căci că lumē are trei părți partea dentăi se chiamă ajia a doua să chiamă africa a *treea* se chiamă *serepa*) 1627 *ajia*. *africa egropa* să va *spămînta* 1628 tot pămîntul se va cutremura. 1629 toți *hiclenii* vor cunoaște un dumnezeu sfînta troiță. 1630

atunci luminile cerului nu vor sluji. atunci va fi o turmă și un păstoriu. Tare și puternic prea milostiv dumnezeul cu dor strig ție. ce auzi spre mine. și mă vezi cu milă nu te mânia acum prea tare pre sufletul meu. ce-i trist și înfricat pentru mult păcat că-s prea vinovat domnului *tare* acum și *pururé*.

Scris cu roșu: această prorocie *su trigăm* pururea și când vei vrea poți...

de năprasnă județul veni-va și cine-și cu ale lui păcate *scu-lase-va* și cu mare frică *îngrozi-se-va* că de grabă *răpi-se-va*. și înaintea domnului *duce-se-va*. și sufletul lui *osândi-se-va* și cu *derept judeca-se-va*.

Vréméa să prépește. omul nu să *gîndéște* neci sufle... lipsă restul.

Acest text ne-a înlesnit *datarea* manuscrisului înainte de 1621 fiindcă dacă textul s-ar fi copiat după 1621, prorocia nu mai avea nici un rost. Un cititor — de după 1621 — a tras cu condeiul peste această prorocitură, fiindcă nu s-a realizat. De altcum în acest timp 1618—1648 a fost războiul de 30 de ani care s-a încheiat cu pacea de la Westfalia în 1648. Va fi un *silnic* care va tăia și spînzura prin 1625. Nu știu dacă prorocul de la parișii — Paris — va fi văzut că este un proroc *minciunos*. Pro-rocul știa de ajia, africa și egropa — Europa— de alt continent nu mai știa.

Mai este în acest manuscris interesant și vechi și un cîntec în versuri: ff. 121—127.

9. *Cîntecul popei danciu de milcuire* cătră preamilostivul dumnezeu ce vatămă și vindecă, ucide și viu face.

Sfânt viu dumnezău
strig eu la tine
că tare-s îngrijat
de ce-s pedepsit
cu acest trup rănit
și suflet amărât
sfânt viu dumnezău
așa jeluiește
spăreat sufletul meu
ca setos cerbu
de izvor rece
rane să-mi vindece
că sânt vătămat

pentru mult păcat
în trup și suflet...
sfânt domnul meu
ce-mi ne-ai rodit eu
tare ți-am greșit
că întâi răvnii
și păcat făcui
domnul mâniai
care mă bătu
și mă pedepsi
întru viața mea
că să turbură.
că cu derept n-am spovedit

păcatele mele
 că-s fără număr
 ca urmele picioarelor mele
 tare-s pedepsit
 cu acest trup rănit
 de domnul răătăcit
 că sânt lepădat
 pentru al meu păcat
 ce fără veste am *fapt*
 moarte încă aștept
 eu fără veste
 așa cînd nu voi ști
 ca frunza verde
 nu ști în ce noapte
 iar bruma va păli.
 de acii jos cade
 și *putredește*
 nu să pomenește
 așa trupul meu
 curund vei cădea
 deșert vei rămînea
 nu-ți va folosi
 că lumea-i văzut
 și cu ea-i viat
 domnul ai uitat
 și nu te-ai gătat
 deci te-au lăpădat
 și tu te îndură
 prea milostive
 puterinc dumnezău

derept fiul tău
 și domnul nostru sfînt
 isus hristos
 de mă vindecă
 de ceste rane
 ce tare m-au slăbit
 și m-au biruit
 jos m-au coborit
 și tare m-au urit
 e să-mi vei plăti
 după vina mea
 întru mînia ta
 și vei judeca
 cum îi derept
 și-mi va fi mie a peri.
 domnul isus hristos
 eu rog pre tine
 și pe tăria ta
 cea *neînvăcută*
 să mă curățești
 că n-am altul dumnezău
 ce tine slăvesc
 și tine măresc
 puternic dumnezău
 domnul cerului
 și al pămîntului
 acum și în vecie
 că tu ce încui
 nimenea nu descuie
 milostiv dumnezău.

În manuscris stihurile - versurile - sînt despărțite prin punct, iar strofele prin patru puncte puse cruciș. Cîntecul popei *Danciu* este destul de lung și monoton.

Cu acestea am încercat să prezentăm acest manuscris. Nu avem date despre proveniența lui nici despre autorul lui. Nu se amintește în el nimic despre sfinți sau Maica domnului, are citate mai alse din psalmi ceea ce ne indică influențe protestante.

Textele vechi, cele profane, — nu ritualele — pe care le cuprinde au și cîteva elemente ungurești, traducătorul va fi știind și ungurește și a fost și cărturar găsind cuvintele corespunzătoare.

toare originalului. În unele texte structura frazei însă nu este întotdeauna după firea limbii românești. S-a legat de topica maghiară care în succesiunea cuvintelor în frază este tocmai inversă. Textele traduse din limba slavonă păstrează topica slavonă.

Importanța acestui codice stă în faptul că ne păstrează cea mai veche versiune a slujbei *Strastiilor* — patimilor — și a celei de la *Paști*, cu modificările pe care le introduce.

ATANASIE POPA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

CEL MAI VECHI ALFABET DIN LUME?!...

În jurul împărătesei gruzine Tamar s-au țesut o seamă întreagă de legende, a căror vechime este imemorială. Unele dintre acestea spun că ea ar fi fost înmormântată în una din peșterile de la Dmanisis-Hevi din masivul Djavaheti, precum și că rămășițele ei pămîntești ar fi însoțite de comori fabuloase și de monumente valoroase ale artei gruzine vechi.

Nu-i de mirare atunci că arheologii gruzini și-au îndreptat atenția în chip special asupra peșterilor din munții Djavaheti. Dar ceea ce i-a determinat să-și fixeze aici locul principal al cercetărilor lor este nu numai mormîntul misterios al împărătesei Tamar, ci și faptul că peșterile de la Dmanisis-Hevi au fost odinioară adevărate orașe subpămîntene, în care se adăposteau chiar și oameni adeseori. Astfel, eforturile lor au fost încununate cu o seamă de descoperiri importante.

Printre aceste descoperiri se înșiruie și cea făcută recent de către expediția arheologică condusă de Otar Djaparidze, doctor în științe istorice. Această expediție a descoperit trei morminte, al căror inventar impresionează prin bogăția lui: podoabe de aur și argint, vase, obiecte confecționate din sticlă vulcanică, schelete de animale domestice ș. a.

Dar ceea ce produce cea mai mare senzație sînt dimensiunile mormintelor, care se prezintă ca adevărate săli de cîte 80—90 de metri pătrați fiecare. Aceste morminte datează de la începutul mileniului II î.Hr.

Asemenea construcții și datînd din această epocă au fost descoperite pînă acum numai în Egipt și în Mesopotamia. În consecință, descoperirea savanților gruzini este de o excepțională valoare. Întîi, pentru că cele descoperite de ei constituie dovada grăitoare a unei culturi avansate, întrucît construcții atît de complicate și de asemenea proporții nu putea realiza decît un

popor cu o astfel de cultură. În al doilea rînd, pentru că pe plăcile mormintelor descoperite sînt gravate niște semne ciudate. Dintre acestea numai unele se văd a fi ornamente, iar celelalte au rămas pînă acum nedesluite. Se face supoziția că ele ar constitui o scriere încă necunoscută de savanți.

De aici rezultă că descoperirea arheologilor gruzini este de natură să arunce o lumină nouă asupra respectivelor locuri și timpuri.

Este știut pînă acum că știința consideră că primul alfabet a apărut aproximativ în veacul XVIII î.Hr. Dacă ipoteza savanților gruzini se va confirma, atunci înseamnă că semnele enigmatice de pe plăcile mormintelor descoperite în peșterile de la Dmanisis-Hevi reprezintă cel mai vechi alfabet din lume. În acest caz, descifrarea lui va oferi științei noi și valoroase mărturii în legătură cu trecutul foarte îndepărtat al popoarelor. (După i.s.: Cel mai vechi alfabet? în „Veac Nou”, anul XIX, nr. 18 din 3 mai 1963, p. 2).

CÎTEVA DESCOPERIRI ȘI ȘTIRI PRIVIND VECHIUL TESTAMENT

Bazinele de apă ale lui Solomon din nou în funcțiune. Înainte cu trei mii de ani, regele Solomon porunci să se construiască din piatră trei bazine de apă mari, despre care se raportează la Eclesiast II, 6: „Mi-am făcut heleștaie de apă ca să pot uda din ele o dumbravă unde creșteau copaci”. Cele trei izvoare originale, care alimentau aceste uriașe bazine de apă, au secat de mult. Însă în Hebron-ul așezat în apropiere s-au deschis izvoare noi, care sînt legate printr-un apeduct cu cele trei bazine de apă din timpul lui Solomon, care au fost restaurate între timp. Astfel, nu demult străvechile bazine de apă au putut fi puse iarăși în stare de funcționare. Ele servesc locuitorilor din Betleem și Ierusalim — peste trebuințele proprii — la irigarea cîmpiilor. (După revista „Die Christenlehre”, nr. 1/1963, p. 17).

Horazimul de la lacul Genezareth dezgropat. Pe colinele Galileii, și anume la lacul Generazethului, orașul numit Horazim în Noul Testament a fost dezvăluit mai departe prin dezgropări. Secția de antichități a guvernului israelian comunică în legătură cu acest fapt că au fost scoase la lumină, între altele, un sector de locuit cu un „complex încîlcit de străzi și de clădiri”, un cartier cu ateliere, prese de masline și alte așezăminte, precum și resturile unei sinagogi. Casele care sînt așezate la marginea

oraşului fuseseră clădite în așa fel că zidurile casei formau totodată un zid al oraşului. Toate acestea se lasă dezvăluite la îndemîna dezgropărilor, deşi Horazimul — după părerile arheologilor — a fost distrus cel puţin de două ori, şi anume o dată de o putere omenească şi altă dată de un eveniment natural, un cutremur de pămînt. (După revista „Die Christenlehre”, nr. 1/63, p. 17).

Sichemul apare din nou la lumina zilei. Conform unei comunicări a Serviciului pentru cercetarea antichităţii, arheologi din Ierusalim — după dezgropări de mai multe săptămîni — au scos la iveală părţi întinse ale oraşului biblic Sichem, construite în mai multe intervale de timp. Aceste descoperiri au fost făcute la Tell Balata, în apropiere de Nablus, circa 70 km la nord-vest de Amann. Mai întîi veni din nou la lumina zilei o largă stradă principală a vechiului oraş Sichem. Ea ducea odinioară, de la partea de oraş aşezată mai jos, în sus spre templu. În raionul templului a putut fi dezgropat un altar masiv, pe care stătea o piatră plată uriaşă. Acest altar era centrul unei măreţe construcţii. În urma continuării săpăturilor au apărut case ale biblicului oraş, construite în patru răstimpuri. Istoria Sichemului poate fi urmărită înapoi pînă la anul 1900 î.Hr. Sichemul a fost aproape opt veacuri un centru religios şi un însemnat centru administrativ în regatul israelit de nord. În capitolul al nouălea al cărţii Judecătorilor se istoriseşte cum a fost apoi distrus Sichemul de către Abimelech. (După revista „Die Christenlehre”, nr. 5/63, p. 129 sq.).

O interesantă ediţie a Vechiului Testament în pregătire. La tîrgul de cărţi al Americii, va apare, în 28 ianuarie 1964, primul volum al unei ediţii a Testamentului Vechi tradus din ebraică în engleza modernă.

Se prezice vîlvă în jurul ei, fiindcă în această ediţie — pe baza cercetărilor învăţaţilor iudei — va fi reprezentată concepţia că Moise şi fiii lui Israel, în fuga lor din Egipt, nu au străbătut Marea Roşie, ci apa despărţită a mării de la Reeds, un ţinut mlăştinos din apropierea Mării Roşii, nu departe de locul unde se găseşte azi canalul Suez. Încă multe alte abateri amputatoare de la versiunea de pînă acum trebuie să se găsească în această Biblie, care va apare sub titlul „Tora, cele cinci cărţi ale lui Moise”. Restul Testamentului Vechi va apare abia în anul 1975. Traducătorii declară că în munca lor ar fi valorificat descoperirile arheologice făcute în Israel şi în statele arabe vecine. (După revista „Christenlehre”, nr. 1/63, p. 471).

ASPECTE DIN VIAȚA ACTUALĂ A ISLAMULUI

Mișcarea islamică Ahmadiyya, a cărei centrală pentru Europa se găsește la Zürich, a organizat în Saarbrücken un post de presă și informație pentru Germania sud-vestică. Acest lucru trebuie considerat ca stînd în legătură cu eforturile misionare ale acestei mișcări, care pînă acum n-a putut consemna rezultate mari în Germania ca și în celelalte țări creștine, dar pentru aceea vrea să lucreze cu atît mai intensiv.

În Germania există 7 moschee, fie deja clădite, fie în construcție. Altele există la Londra, Zürich, Den Haag și Helsinki; planuri corespunzătoare vor fi puse în funcțiune pentru Copenhaga, Oslo și Stockholm. Cele mai multe moschee aparțin grupei Ahmadiyya. Ea nu este activă în țările de origine a islamului, ci înainte de toate în unele țări africane, în Europa și în S.U.A. Pentru a intensifica acțiunea prozelitistă și reprezentativă a moscheelor, ele sînt bucuros împreunate cu cluburi, biblioteci sau alte așezăminte asemănătoare.

Studentii și arabii din țările islamice trăiesc mai mult timp în Germania și în unele țări vecine. Pentru îngrijirea lor religioasă, socială și politică s-a întemeiat o organizație proprie, „*Jami'at al Islam*”, a cărei centrală, abia la un an de la întemeierea ei, a fost mutată în 1961 de la Viena la München. Conducătorul ei este un turc, Uneit Sahkul. În München se clădește și un mare centru al islamului cu moschee pentru 500 de oameni, casă de cultură și cămin studentesc. Reprezentanții oficiali ai islamului din țările creștine stau, în contrast cu budiștii, într-o confruntare agresiv-polemică cu creștinismul. Ei susțin că Noul Testament a transmis coruptă și schimbată învățătura originară a lui Iisus. Polemica îmbracă forme tendențioase. Astfel, în publicațiile în limba germană, se face încercarea de a recomanda islamul chiar omului modern ca singura religie potrivită soluționării problemelor timpului, fiind dispusă pentru pace, toleranță, rațională și favorabilă progresului. Traducerea în limba germană a Coranului, întreprinsă de mișcarea Ahmadiyya, a cărei introducere este un neasemuit atac la adresa Bibliei și creștinismului, încearcă prin alegere dibace a cuvintelor să se adapteze la gîndirea europenilor. Ea nu este literală. Totodată se susține că numai limba arabă este capabilă să mijlocească solia Coranului în toate nuanțele. În consecință, mărturisirea islamului presupune acceptarea culturii arabe. Fiecare muslim nearab poate, potrivit

acestei vederi, să fie numai un muslim nedesăvârșit. (După revista „Die Christenlehre”, nr. 1/63, p. 471).

O NOUĂ PREZENTARE A REFERATELOR DESPRE CREAȚIUNE

Intr-o lucrare recentă filozoful Richard Höningwald face o prezentare în chip nou a diferitelor referate despre creațiune. Este vorba despre cartea sa, care a apărut acum câțiva ani în urmă sub titlul: „Vom erkenntnistheoretischen Gehalt alter Schöpfungserzählungen (Despre valoarea epistemologică a vechilor istorisiri despre creațiune)”, fiind editată de Dr. Gerd Wolandt din însărcinarea Arhivei-Höningwald în editura W. Kohlhammer, Stuttgart, în anul 1957, avînd 191 de pagini.

În această carte, filozoful Richard Höningwald oferă cercetări precise și pătrunzătoare, care nu sînt mitologie comparată, ci o tălmăcire a miturilor: sinopsă epistemologică a principalelor cosmogonii, elaborată pe baza deslușirii principiilor filozofice ale referatelor cosmogonice. Astfel, sînt cercetate cosmogonia babilonică (aici se arată ce dialectică implică haosul); cosmogonia egiptenilor; aceea a inzilor; miturile iraniene despre creație; formarea noțiunilor cosmogonice ale fenicienilor; referatele despre creație ale grecilor, ale italicilor și — de încheiere — cosmogonia Genezei, care este considerată ca reprezentînd de fapt o culme. Văzute sub aspect integral, diferitele expuneri despre creațiune reprezintă — cu toată discrepanța lor multiplă — o unitate în ce privește istoria problemei și, ca atare, sînt de interes și pentru filozofia actuală. (După Burgert Helmuth: Schöpfungserzählungen, în revista „Zeichen der Zeit”, nr. 1/63, p. 38).

DIN VIAȚA RELIGIEI BAHAI

Conducătorii religiei Bahai pregătesc pentru luna aprilie a acestui an un congres internațional în Haifa. Scopul acestui congres este consolidarea organizatorică a acestei mișcări, care își are centrala în Haifa. La 21 aprilie 1963, se împlinește pentru a sută oară anul, în care cel care este considerat ca întemeietor al comunității religioase, și anume Mirza Husayn Ali, care mai tîrziu și-a adăugat titlul de „Bha u'llah” („Măreție a lui Dumnezeu”), se dădu în fața adepților săi ca profet chemat de Dumnezeu. (După rev. „Zeichen der Zeit”, 5/63, p. 191).

O BISERICĂ COPTĂ

Arheologii polonezi au descoperit în ținutul de la Faras, așezat la o oarecare distanță de Assuan, și anume în spre sud de

acest punct, o biserică coptă, care se trage din secolul VII. Ea este așezată la circa 20 metri sub cetatea islamică clădită cu o mie de ani mai târziu. Biserica este împodobită cu 123 de fresce bizantine și copte, în culori proaspete și vii, care reprezintă pe Iisus, Maria Preacurata și Familia Sfântă. (După rev. „Zeichen der Zeit”, 5/63, p. 191).

CEA MAI VECHIE BISERICĂ A EMISFEREI VESTICE?

O grupă de cercetători danezi a descoperit în Groenlanda o biserică de lemn din evul mediu timpuriu, care valorează ca cea mai veche biserică a emisferei vestice. Totodată a fost dezgropat un cimitir. (După rev. „Die Christenlehre”, 5/63, p. 129.)

CÎTEVA DATE DESPRE ISTORIA RELIGIEI ÎN MAROC

În ziua de 18 iunie a .c., a fost inaugurată la Paris, și anume în cadrul Galeriei Charpentier, expoziția „2.000 de ani de artă în Maroc”.

Revista „Les Lettres françaises”, nr. 982 — din 12—18 iunie 1963, p. 14, publică un extras din prefața pe care dl Raymond Nacenta, directorul Galeriei Charpentier, a compus-o pentru catalogul expoziției. Extrasul poartă titlul următor: „Raymond Nacenta prezintă 2.000 de ani de artă marocană la Galeria Charpentier”.

Din acest extras desprindem câteva date privind istoria religiilor în Maroc.

Extrasul este însoțit de trei reproduceri fotografice, dintre care una reprezintă o stelă cu fronton triunghiular, datînd din epoca pre-romană și provenind din templul lui Saturn din localitatea Volubilis, așezată la o distanță egală între Marea Mediterană și Ocean.

Este vrednică de reținut următoarea referire la religia creștină: „Creștinismul, pe pămîntul marocan, și-a avut și martirii săi, Marcellus Centurionul în 298, Cassian la începutul secolului IV, între alții alții, dar el n-a mai fost persecutat după căderea Imperiului (roman) și se introduse cînd Bizanțul distruse pe vandali”.

De asemenea, se subliniază în imediată continuare rolul islamismului în istoria Marocului: „Dar un eveniment considerabil va da Marocului fizionomia sa proprie și totdeauna actuală. La șaptezeci și cinci de ani după ce Mohamend se refugiase la Me-

dina, steagul profetului flutura deasupra Cartaginei și islamul va acoperi întreg Occidentul berber”.

„...Idris II... construi Fez-ul și, adevărat fondator al regatului, întemeie primul stat islamic marocan”.

Astfel, s-a născut și dezvoltat în Maroc „o artă spirituală care, izgonind orice imagine, dă credinței unui popor forma epurată proprie pentru a sugera unitatea abstractă a lui Dumnezeu”.

Printre operele de artă, trimise de muzeele din Maroc pentru mai sus-amintita expoziție de la Paris, sînt și inscripții coranice. Indesebi arabescul poartă pecetea acestei arte spirituale: „Fie el de piatră, de ipsos, de cedru, de bronz sau de aur, arabescul, fără început și fără sfîrșit, este asemănător acestei voci tăcute, care închisă impresiilor exterioare ale lumii, forțează spiritul să se miște în absolut”.

Desigur, catalogul expoziției respective cuprinde și alte date privind religia în Maroc. Dar neavîndu-l la îndemîină, am prezentat numai datele ce ne-au fost accesibile.

CITEVA DATE DESPRE VECHEA CULTURĂ MAYA

Una dintre culturile vechi ale globului nostru pămîntesc este cultura maya. Din păcate, însă, astăzi nu avem decît numai cîteva date relativ sumare în legătură cu această cultură. Ele nu sînt în stare să redea întru totul tabloul măreț a ceea ce reprezenta această realizare omenească remarcabilă.

Izvoarele, pe care le avem astăzi despre această cultură, se reduc la foarte puține documente existente, frînturi de inscripții și cîteva manuscrise. Cauza acestei puținătăți de resurse informative stă în faptul că vechea cultură maya a fost distrusă de către aventurierii și misionarii spanioli. Ei căutau să nimicească tot ce însemna cultură băștinașă. Astfel, templele și alte monumente vechi erau transformate în ruine, iar manuscrisele erau arse, în goană după convertirea băștinașilor la creștinism.

Dintre documentele istorice în legătură cu cultura maya fac parte lucrarea lui Diego de Landa cu titlul „Relación de las cosas de Yucatán”, care datează din 1566, precum și trei manuscrise ce se păstrează la Dresda, Paris și Madrid. Din păcate, însă, aceste trei documente de mare importanță n-au putut fi valorificate din pricina că scrierea maya, în care sînt redactate, n-a putut fi descifrată decît recent. Acest succes se datorește eforturilor depuse de către savantul sovietic I. V. Knorozov și de co-

lectivul de la Filiala siberiană a Academiei de științe a U.R.S.S. din Novosibirsk.

Pe de altă parte, nici ce-a rămas neatins de dintele vremii sau de forțele naturii, din vestigiile culturii maya, nu s-a păstrat cu grija necesară. Un exemplu grăitor, în această privință, îl oferă soarta templului Bonămpāk: pentru a fotografia în culori capodoperele care acopereau pereții sălilor templului, primii cercetători le-au spălat mai întâi cu benzină. Ei au făcut acest lucru pentru a înlătura stratul de calcar ce s-a depus peste fresce și care constituia un fel de protecție a lor. Dar benzina a atacat culorile, care s-au prelins pe pereți și, în consecință, astăzi, în locul frescelor de o valoare nebănuît de mare, apar pereții cenușii de piatră, cu pete șterse. Astfel, numai în colțurile mai îndepărtate pot fi observate, cu ajutorul luminii farurilor sau a lămpilor cu magneziu, detalii ale vechilor desene.

Cu toate acestea, oamenii de știință au încercat — și continuă să încerce — să reconstituiască, pe baza puținelor posibilități existente, istoria culturii maya.

Din vechile triburi maya nu mai supraviețuiesc azi decît 400 de lacandoni. Numele lor vine de la ruinele vechiului Lacandon. Primitivi și sălbatici, cu părul lung și despletit, apărînd în ipostază de adevărate „stafii ale pădurilor”, ei trăiesc în junglă împrăștiați pe o suprafață de peste 25.000 km². Cunosc și vorbesc încă vechea limbă, precum și potecile, pierdute printre copaci și liane, care duc la ruinele vechilor construcții ridicate de strămoșii lor. Ei trăiesc în așa-numitele „caribe”, adică un fel de colibi construite din frunze și din stuf, ducînd o viață grea. Pășesc fără zgomot, ca niște animele sălbatice. Se ocupă cu lucrarea pămîntului și cu vînătoarea, folosind metode rudimentare, care au rămas cele de acum peste două mii de ani. Nu au animale domestice și nu cunosc nici un mijloc de tracțiune. Vinează cu ajutorul arcului și al săgeții.

Cel care pășește pentru prima dată, dintre cuceritori, pe pămîntul peninsulei Yucatán este spaniolul Francisco Fernandez Cordova. Alături de el se găsește și soldatul Bernal Diaz de Castillo, autorul cărții „Adevărata istorie a cuceririi Noii Spanii”, care participă la cucerirea Mexicului și o descrie.

Folosind metodele cele mai josnice, Hernando Cortez, conducătorul expediției trimise de guvernatorul Cubei Diego Velásquez pe pămîntul Mexicului, cucerește imperiul aztecilor. Francisco Pizarro distruge statul incașilor.

Despre nivelul culturii maya grăiește convingător faptul că atunci, cînd au pătruns în interiorul Lumii celei noi, „cuceritorii au dat peste o seamă de state bine organizate, care se găseau într-un stadiu înaintat de dezvoltare. Între acestea se distinge Imperiul aztec al lui Montezuma. Îndeosebi trei din orașele acestui imperiu, și anume: Tenochtitlan, Teotihuacan și Cuicuilco, erau minunat organizate: aveau străzi drepte și largi, înzestrate cu apeducte și canalizare, erau împodobite cu piramide în trepte și cu palate uriașe. Ele au făcut asupra spaniolilor o puternică impresie. Insuși Cortez mărturisea că a văzut „din vârful mării piramide ... trei șosele care intră în Mexic: șoseaua Itzapalanului, pe care am venit cu cîteva zile înainte; aceea a Tlacopanului, pe care am fugit mai tîrziu — în noaptea mării noastre înfrîngerii; și aceea a Pepeyacacului. Vedeam apeductul care aducea de la Chaputelpēc apa de băut necesară orașului... Printre noi erau mulți soldați care au cutreierat lumea în lung și în lat, au fost unii care au văzut Constantinopolul, alții Roma și toată Italia, dar toți spuneau că niciodată și nicăieri nu au văzut o piață atît de ordonată, de bine organizată și plină de o mulțime atît de mare de oameni”.

Cînd au trecut prin jungla așezată pe malul rîului Usumacinta și s-au îndreptat spre America Centrală, unitățile conduse de Cortez au văzut probabil ruinele unor orașe părăsite, cărora nu le-au dat importanță. Abia cu trei veacuri mai tîrziu, și anume în 1839, arheologul John Lloyd Stephens, împreună cu desena-torul Cătherwood și cu un grup de băștinași, pătrunde din nou în jungla mlăștinoasă. Aici se aflau vestigiile unei culturi încă necunoscute, ascunse sub vegetația bogată și măcinată de ploi, de umiditate și de dintele vremii.

Purcezînd la explorarea acestor locuri istorice, arheologul Stephens descoperă, în apropiere de Copán și Quirigua, un mare număr de stele sculptate. Basoreliefurile și scrierea hieroglifică de pe monolitele de piatră constituiau mărturii grăitoare ale unei culturi ce atinse un stadiu superior de dezvoltare. Mai departe, și anume pe malul lui Rio Corán, exploratorul găsește ruinele unui edificiu impresionant, care avea formă de piramidă. Terasa lui superioară se afla la cota de peste 30 m înălțime.

Considerînd faptul că asemenea clădiri nu puteau fi construite într-un singur loc, încă Stephens presupune că aceste clădiri constituiau urmele unei culturi care s-a întins pe un teritoriu mai mare. Cercetările făcute mai tîrziu au confirmat justetea

ipotezei lui Stephens. Căci pe drumul parcurs de el între Copán și Palenque s-au găsit zeci de monumente similare, toate constituind dovezi de necontestat ale culturii maya, pe atunci încă necunoscută.

O seamă întreagă de alte vestigii ale acestei culturi s-au descoperit prin explorarea junglei. Între anii 1881—1894, Percival Maudslay fotografiază inscripțiile și basoreliefurile templelor și stelelor ce se găsesc în apropierea localităților Tical și Uaxactún, scoțînd totodată și mulaje după ele. Continuîndu-se cercetările, pînă la urmă s-au descoperit zeci de piramide, ruine de temple și edificii, orașe întregi, părăsite și acoperite de vegetație.

Abia mai tîrziu s-au sporit deslușirile în legătură cu aceste antichități. Acest spor se datorește spiritului de observație și inițiativei cercetătorului Giles G. Healey. Trăind mai multă vreme în regiunea de sud a Mexicului, în anul 1946 el a observat un lucru ciudat: gazdele sale, care făceau parte din tribul lacandonilor, dispăreau din cînd în cînd în junglă. Cercetătorul a bănuît că aceștia se întîlnesc undeva cu alți lacandoni pentru a practica anumite ritualuri. Bănuiala lui s-a dovedit a corespunde adevărului. De fapt, unii dintre lacandoni se adunau în preajma ruinelor unui templu minunat, care a fost construit odinioară de către vechii mayași lîngă Bonămpāk. Numit „Casa Jaguarului”, acest templu era împodobit cu o seamă întreagă de fresce avînd o colorație bogată.

În felul acesta au fost descoperite vestigiile unei culturi străvechi, împrăștiate pe teritoriul cuprins între localitățile Copán, Palenque și Uaxactún. Pe baza lor, se presupune că acest teritoriu este aria de dezvoltare a vechiului imperiu maya.

Nici pînă azi nu se cunoaște cauza care a determinat pe vechii mayași să-și părăsească aceste mărețe realizări. După părerea unora, ei au fost împinși spre mare de alte triburi, iar după opinia altora motivul plecării lor ar fi fost războaiele civile. Un singur lucru este cert: în locul vechiului imperiu, a cărui epocă de aur cade între secolele V î.Hr.—VI d.Hr., s-a întins jungla.

Pe baza cercetărilor de pînă acum și a rezultatelor obținute, s-a stabilit că spre sfîrșitul primului mileniu d.Hr. mayașii au părăsit orașele din regiunea rîurilor Usumacinta și Rio de Pasion. Ei au emigrat în două direcții: spre Oceanul Atlantic, unde au întemeiat orașele Chichen-Itza și Uxmal, și spre Oceanul Pacific, pentru a pune bază așezărilor Antigna, Atitlán și Amatitlan.

În partea de nord a peninsulei Yucatán, s-a descoperit încă în anul 1885 așezarea Chichen-Itza. Ea a uimit lumea prin monumentele ei mărețe. Între acestea, stau la locul întâi Palatul preoteselor, Observatorul astronomic și Piramida Soarelui.

Dacă aceste vestigii atestă o perioadă mai veche a culturii maya, în schimb altele, ca: templele și palatele de la Uxmal, piramida și templul vrăjitorului, portalul „Hercules” din Chichen-Viejo, sînt mărturii ce grăiesc despre o perioadă mai recentă a culturii maya, perioadă ce face parte din imperiul nou.

Sînt încă greu de precizat începuturile străvechii culturi maya. După cît se pare, ea nu este mai tînără decît culturile cunoscute în Europa și în Orientul Apropiat.

O dată pornită pe cărările vieții, cultura maya s-a dezvoltat în mai multe etape. După cît cunoaștem pînă acum istoria ei, putem vorbi despre două etape localizate în perioade istorice diferite.

Din anumite puncte de vedere, cultura maya reprezintă un nivel mai ridicat decît culturile cunoscute în Europa sau în Orientul Apropiat. Mayașii cunoșteau tainele cerului mai bine decît oricare alt popor. Dovadă despre acest lucru este, de pildă, calendarul lor. Acesta a fost compus dintr-unul venusian (așa-zis scurt) și altul lunar (lung). Cel venusian cuprindea 13 perioade cu cîte 20 de zile (de aici rezultă și sistemul lor de numerație duozecimal), iar cel lung avea 18 luni a 20 de zile. Acesta era urmat de o perioadă de cinci zile, care — însumată cu 18×20 de zile — forma un abau (an) de 365 de zile. Adăugarea unei perioade o dată la 52 de ani a făcut cu puțință calendarului maya să dispună de o precizie uimitoare: 365,242129 de zile pe an — față de 365,242500 de zile în calendarul nostru actual și 365,242198 de zile dintr-un an astronomic.

Nu mai puțin grăitor este faptul că majoritatea clădirilor mayașe au fost ridicate după mersul stelelor, și anume palatele și piramidele au fost orientate cu precizie uimitoare față de anumite constelații. Or, toate acestea ne îndreptățesc să presupunem că mayașii au avut cunoștințe avansate în domeniul astronomiei.

Pe lîngă aceasta, impresionantele proporții pe care le-au luat construcțiile maya din cursul celor două perioade, ne fac să credem că arhitecții mayași au izbutit să îmbine cu succes liniile elegante cu proprietățile materiei prime, care consta din blocuri de piatră slefuite.

În sfîrșit, nu este lipsit de semnificație nici faptul că nu există încă dovezi sigure, dar se presupune că matematicienii din

peninsula Yucatán ar fi folosit cei dintâi cifra zero. (După informațiile desprinse din prezentarea d-lui T. Teodor: Yucatán: tragedia unei vechi civilizații, în revista „Știință și tehnică”, iunie 1963, p. 18—20).

Credem că nu este cu totul nefondată nădejdea că prin descifrarea recentă a scrierii maya de către savanții sovietici — succes care face cu puțință pătrunderea în conținutul (pînă acum aproape cu totul necunoscut) celor trei manuscrise de la Dresda, Paris și Madrid — precum și prin descoperiri noi ce nu-i exclus să urmeze de aici înaintea, se vor spori și mai mult cunoștințele specialiștilor cu privire la vechea cultură maya. Ceea ce ar duce la un plus de cunoștințe despre religia mayașilor.

DATE NOI PRIVIND RELIGIA GETO-DACILOR

Din cauza puținătății izvoarelor de care dispunem cu privire la ea, religia strămoșilor noștri geto-daci este încă insuficient cunoscută. De aceea, orice spor de informații în această direcție este cît se poate de binevenit.

Prin intensele săpături și cercetări arheologice, care s-au făcut la noi în ultimii ani, s-a ajuns la descoperirea unor noi date cu privire la religia geto-dacilor, precum și la întregirea unor date cunoscute mai dinainte. Acestea se găsesc mai ales în volumul ultim (al VIII-lea) al revistei de specialitate „Materiale și cercetări arheologice”, pe care o publică Institutul de arheologie de pe lângă Academia Republicii Populare Romîne.

În cele ce urmează vom prezenta — în ordinea valorii lor — aceste date, așa cum se desprind ele din mai sus-numitul volum, reliefînd — dacă este cazul — importanța sau aportul lor la cunoașterea religiei strămoșilor noștri geto-daci. De notat că, în majoritatea cazurilor, aceste date sînt rezultatul săpăturilor și cercetărilor arheologice desfășurate de-a lungul anului 1959.

Descoperirea integrală a pavajului de formă solară din incinta sacră a Sarmisegetuzei. Încă la sfîrșitul campaniei arheologice din anul 1958, a fost sesizat pe șantierul arheologic Grădiștea Muncelului un pavaj de formă solară. Prin cercetările din cursul anului 1959, efectuate pe acest șantier, s-a ajuns la descoperirea integrală și la lămurirea acestui pavaj de formă solară.

Săpăturile arheologice făcute în incinta sacră a Sarmisegetuzei au avut ca obiectiv principal tocmai dezvelirea completă a „soarelui de piatră”, găsit în apropierea marelui sanctuar ro-

tund. În urma atingerii acestui obiectiv, cercetătorii consemnează rezultatul obținut în chipul următor:

„Pavajul, construit din andezit, se compune dintr-un disc central de 1,46 m în diametru și din zece raze lungi de 2,76 m fiecare. Întreg pavajul e, astfel, circular, avînd diametrul de 6,98 m. Lățimea razelor nu e riguros egală, dar diferențele nu depășesc cîteva centimetri. Grosimea pavajului este de 30 cm.

Monumentul nu s-a păstrat în întregime, cinci dintre razele sale fiind mai mult sau mai puțin distruse.

La 45 cm de marginea exterioară a razelor sînt practicate în pavaj niște scobituri dreptunghiulare lungi de 10,5—11,5 cm, late de 5,6—8 cm și adînci de 3—4 cm, care merg paralel cu marginea exterioară a pavajului. Numărul scobiturilor dintr-o rază este de 6—7; uneori o scobitură încalcă pe două raze. Starea proastă de conservare a pavajului n-a permis stabilirea numărului total al scobiturilor. În aceste scobituri intra partea inferioară a unor pietre albe de marmură dolomitică cioplite în formă de T. Resturi din aceste pietre s-au mai găsit în cîteva scobituri, iar fragmente mai mari au fost aflate lîngă pavaj.

În partea de sud a pavajului, încălecînd pe două dintre raze, se găsește, așezată direct pe pavaj, o vatră de foc circulară cu diametrul de circa 1,05 m. Centrul ei se află la aproximativ 3,30 m de centrul pavajului. Crusta vetrei e, în cea mai mare parte, stricată de pămîntul și pietrele care s-au prăbușit ulterior peste pavaj; totuși, ea a putut fi prinsă pe unele porțiuni. Pe vatră s-au găsit cîteva oase de porc și două mici fragmente ceramice fine.

O secțiune pe lîngă una din razele pavajului, în exterior, a arătat că acesta e așezat pe blocuri de calcar, care depășesc cu 7 cm marginea lui”.

După ce am arătat cum descriu specialiștii respectivi pavajul descoperit în întregime, un lucru și mai important este să cunoaștem interpretarea religioasă, pe care o dau dînșii acestui pavaj. Iată, ce spune în această privință raportul lor:

„Descoperirea pavajului de andezit reprezentînd imaginea (simbolul) soarelui are o deosebită însemnătate. Ea aduce o nouă confirmare a ipotezei asupra *naturii urano-solare a religiei dacilor* și dovedește încă o dată strînsa legătură între sanctuarele rotunde de pe terasa a XI-a a Dealului Grădiștii și fenomenele cerești. Ar fi posibil ca acest pavaj să fie chiar un *altar solar*, vatra servind pentru sacrificii. Aceasta rămîne însă o *simplă ipoteză*, întrucît vatra a putut fi durată pe pavaj după distrugerea

acestui și pentru scopuri care să nu fi avut nimic comun cu ceremoniile religioase ale preoților daci”. (Daicoviciu C., Daicoviciu H., Ferenczi Șt. și Vlăsa N.: Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului, în „Materiale și cercetări arheologice”, București 1962, p. 463 și 466 sq.).

Dacă cele prezentate mai sus aruncă o prețioasă lumină asupra concepției geto-dace despre divinitate, în schimb o seamă de alte descoperiri recente dezvăluie bogate elemente cu privire la cultul morților. Din aceste elemente de ordin material, se pot trage — prin deducție — concluzii relativ la concepția geto-dacilor despre viața viitoare.

Cimitirul dacic de la Soporul de Cîmpie. La Soporul de Cîmpie (r. Turda, reg. Cluj) au început să se facă săpături arheologice încă din anul 1956 cu scopul de a se dezveli cimitirul dacic de aici, care datează din vremea stăpînirii romane. Aceste cercetări au continuat și în cursul anului 1959. Cercetîndu-se încă o suprafață de 860 m² din teritoriul pe care se întinde cimitirul, s-au descoperit alte 83 de morminte. Astfel, numărul mormintelor descoperite pînă acum în cimitirul despre care vorbim, se ridică la 163. Fără exagerare se poate spune că avem de-a face aici cu un număr relativ mare de morminte, care — după aprecierea specialiștilor — va îngădui formularea unor observații mai sigure. De asemenea, după ce materialul găsit în aceste morminte va fi studiat mai amănunțit, se vor putea elabora concluzii mai cuprinzătoare.

Rezultatele cercetărilor făcute pînă acum asupra bogatului material găsit în acest cimitir sînt prezentate în raportul d-lui D. Protase, publicat în volumul VIII al revistei „Materiale și cercetări arheologice”, p. 527—534. Rînd pe rînd sînt prezentate aici: sistemul de înmormîntare, cremațiunea, urnele cinerare, mormintele de inhumație, statistica mormintelor, ceramica și în genere inventarul mormintelor, date generale despre cimitir, pentru a se trece apoi la așezarea mormintelor, la datarea cimitirului și la atribuirea lui etnică.

Reține în mod deosebit atenția aspectul social al cimitirului. În această privință, raportul subliniază următoarele: „Diversele tipuri de morminte, urnele de diferite calități, repartitia variațelor piese de inventar în morminte necesită un studiu mai aprofundat, pentru a putea stabili mai precis diferențierile sociale, cronologice, etc., care se conturează din ce în ce mai precis. Nu

poate rămîne fără semnificație mai complexă împrejurarea că cele mai frumoase și cele mai multe piese de podoabă se întîlesc numai în anumite urne, că monede, fibule, inele, brățări nu apar niciodată în urnele dacice, în care sînt frecvente cuțitele de fier, după cum iarăși nu poate fi pur întîmplător faptul că mormintele de inhumație și cele de incinerație cu groapă, în afară de cîteva cazuri, sînt lipsite de inventar și de ceramica romană roșie, de calitate superioară”.

Dar și alte aspecte ale acestui cimitir vor trebui studiate cu tot dinadinsul: „De asemenea, vor trebui studiate minuțios, în strînsă legătură cu inventarul și variantele rituale, vîrsta și sexul defuncților îngropați în cimitir, probleme care necesită o colaborare cu antropologii”.

În legătură cu datarea cimitirului, raportul menționează doar atît: „Datarea cimitirului, de pe la mijlocul sec. II e.n. și pînă spre sfîrșitul ocupației romane în Dacia, așa cum a fost stabilită în linii mari încă de la primele săpături, nu suferă modificări în lumina descoperirilor recente”.

Cît privește apartenența etnică a populației înmormîntate în acest cimitir, raportul aduce următoarele precizări: „Atribuirea etnică a cimitirului ... are în vedere exclusiv populația autohtonă dacică din interiorul provinciei ocupate de romani, fără vreo alimentare cu elemente etnice de același neam, venite sau aduse din afara granițelor provinciei Dacia. Această concluzie este din ce în ce mai solid confirmată, pe măsura înaintării investigațiilor”.

Necropola de incinerație geto-dacică din Satu Nou. Prin lucrările desfășurate în cursul anului 1959, s-au descoperit 18 morminte de incinerație în cuprinsul necropolei de incinerație geto-dacică din Satu-Nou, comuna Canlia (r. Adamclisi, reg. Dobrogea).

În raportul ce l-au alcătuit, cercetătorii respectivi fac următoarele precizări în legătură cu așezarea mormintelor și cu întinderea cimitirului: „Topografic, mormintele descoperite se situează pe laturile de sud-vest, nord-vest și nord-est ale săpăturilor întreprinse în decembrie 1958. Urmele descoperite dovedesc că necropola s-a întins mai sus de malul stîng al văii Coslugei, pînă aproape de fruntea terasei. Cît privește limita de est a cimitirului, săpăturile noastre n-au putut-o sesiza, din cauză că această parte a terenului este plantată cu viță de vie încă cu mulți ani în

urmă. Este însă foarte probabil că necropola s-a întins și în această porțiune de teren, deoarece locuitorii satului își amintesc că „oale de cenușă și oase” au fost aflate cu ocazia diferitelor lucrări de sapă ce s-au întreprins pe porțiunea de teren amintită. Rare fragmente ceramice au fost întâlnite de noi în diferite puncte ale plantației de viță de vie. Deși posedăm indicațiuni suficiente că cimitirul s-a întins spre est peste terenul ocupat de viță de vie din anul 1958, nu putem preciza totuși limita până la care el s-a întins în această direcție. Este însă de presupus că necropola a început să se întindă de la firul văii Coslugei spre nord și s-a întins atît spre N-V, cît și spre N-E”.

Relativ la timpul căruia aparține necropola, raportul se pronunță în felul următor: „În general necropola geto-dacă de la Satu Nou se situează în timp după cea de la Cernavoda și este în parte anterioară, în parte contemporană cu cea de la Murighiol, cu care are multe elemente comune”. În continuare urmează o prețioasă precizare privind geneza culturii geto-dace: „Materialul ceramic descoperit în necropola de la Satu Nou confirmă unele teorii recente privind geneza culturii Latène la geto-daci, a cărei bază o constituie fondul hallstattian local, la care se adaugă influența factorului elenic”. (Mitrea B., Preda C. și Anghelescu N.: Șantierul Satu Nou. Necropola geto-dacă, în volumul citat, p. 369—371)..

Cimitirul de incinerare dacic de la Oradea-Salca. Institutul de istorie din Cluj și Muzeul regional din Oradea au făcut, în iunie 1959, o săpătură de control în imediata apropiere a fostei fabrici de cărămizi din cartierul Salca, situată pe cea dintîi terasă a Crișului Repede. Prin această acțiune, au fost obținute lămuriri noi în legătură cu cele cîteva gropi dacice de aici.

În temeiul inventarului aflat în ele, al cenușei și al oaselor omenești calcinate, precum și pe baza formei și a adîncimii lor, cercetătorii respectivi socotesc că aceste gropi sînt „morminte de incinerare dacice”. Această apreciere a lor este cu atît mai consistentă, cu cît „gropile prezintă analogii perfecte cu mormintele dacice de la Porolissum, Bedehaza, Snagov, Dămăroaia, etc.”. Pe lîngă aceasta, prezența în acest loc a unui cimitir de incinerare dacic este atestată și de locul de ardere (ustrinum), pe a cărui vatră s-au aflat, pe lîngă cenușă, și oase calcinate. Tipul acestui ustrinum este asemănător cu tipul celor descoperite la Poinești și Porolissum.

Cimitirul de incinerație dacic de la Oradea-Salca este compus din gropile pomenite mai sus, și anume din cinci morminte și un ustrinum. (Rusu M., Spoială V., Galamb L.: Săpăturile arheologice de la Oradea-Salca, în volumul citat, p. 162 sq.).

Cimitirul de la Porolissum. În anul 1958 s-a descoperit un cimitir dacic pe șantierul arheologic de la Porolissum. De aceea, unele din săpăturile arheologice desfășurate de-a lungul anului următor (1959) s-au făcut pe panta de est a platoului de pe dealul Măgura și au urmărit delimitarea întinderii acestui cimitir și obținerea de observații noi cu privire la ritul de înmormântare.

Această acțiune n-a fost zadarnică: S-au dezvelit 9 morminte, două vetre, două grămezi de fragmente ceramice și un ustrinum (loc de ardere).

Pe întreaga suprafață dezvelită a altei părți a șantierului, s-au găsit: 8 morminte, șase vetre, cinci grămezi de fragmente ceramice ș. a.

În cuprinsul altei secțiuni a șantierului, s-au descoperit 19 morminte, opt vetre și două grămezi de fragmente ceramice.

În general, săpăturile făcute în campania din 1959 pe acest șantier au adus după sine posibilitatea de a se întregi sau de a se preciza unele observații făcute în anul precedent. Cu deosebire ele au dat cercetătorilor putința să înțeleagă mai limpede ritualul de înmormântare practicat de către dacii din Latène-ul târziu în cadrul acestui cimitir de pe Măgura.

Raportul alcătuit de către respectivii cercetători prezintă sistematic toate materialele aflate în cuprinsul cimitirului despre care vorbim: gropile de morminte, vetrele de foc, grămezile de fragmente ceramice și locurile de incinerare (ustrina).

După cât se pare, interesul de ordin religios al materialelor descoperite de-a lungul anului 1959 în cadrul șantierului arheologic de la Porolissum, nu se limitează la cele arătate mai sus. Iată, despre ce anume este vorba: în cursul aceluiași lucrări, s-au continuat și cercetările la clădirea situată la marginea drumului roman. Mulțumită lor, clădirea aceasta a fost dezvelită aproape în întregime, descoperindu-se totodată un bogat material arheologic. Dacă ne orientăm după titlul, pe care îl poartă respectiva parte a raportului alcătuit de către specialiștii care au condus lucrările de aici, (vezi p. 495!), putem face supoziția că avem de a face cu o *incintă sacră*. Numai că, deoarece înșiși cercetătorii respectivi afirmă categoric: „nu s-a putut preciza destinația acestei clădiri” și întrucât raportul nu dă nici o altă informație

în această privință, trebuie să spunem că nu putem afirma nimic categoric despre vreo destinație de ordin religios a acestei clădiri. (Macrea M., Rusu M. și Mitrofan L.: Șantierul arheologic de la Porolissum, în volumul citat, p. 485—495).

Cimitirul (necropola) de incinerație de la Valea Ciorîca. Pe teritoriul comunei Chilia (r. Vedea, reg. Argeș) - se află Valea Ciorîca, unde s-au descoperit mai dinainte o necropolă de incinerație. Cercetările arheologice făcute în cursul anului 1958 au dus la dezvăluirea unui nou aspect al culturii dacice târzii din veacurile de după Hristos. Ele au scos la lumină 61 morminte de incinerație, al căror inventar și cu deosebire ceramica ilustrează cultura materială a dacilor din vestul Munteniei, care în secolul III d.Hr. se afla într-un grad avansat de romanizare.

Dar săpăturile s-au continuat și de-a lungul anului 1959. Mulțumită lor, s-au descoperit încă 34 de morminte. La p. 513 a volumului citat mai sus, se poate vedea ce anume consemnează, în raportul lor, cercetătorii respectivi cu privire la rezultatul acestor cercetări. Obiectul unei atenții deosebite a raportului îl constituie mormîntul nr. 75, care este „deosebit de interesant prin bogăția inventarului”. El este „cel mai bogat din cimitirul din secolul III de la Chilia”.

Necropola de incinerație de la Canlia. În partea dinspre Dunăre a teritoriului comunei Canlia (r. Adamclisi, reg. Dobrogea), și anume pe pantele ce urcă de la malul fluviului în spre fruntea terasei, s-a descoperit în anul 1959 o necropolă de incinerație. Ea este identică cu cea de la Satu Nou, despre care s-a vorbit mai sus. Lucrările desfășurate de-a lungul anului 1959 nu s-au mărginit la culegerea unor informații, ci s-au ocupat și cu o parte din materialul de inventar aparținînd la două morminte de incinerație. De menționat este faptul că atît urnele cît și materialul depus ca ofrandă sînt la fel cu cele care au fost descoperite în cimitirul geto-dacic de la Satu Nou. (Mitrea B., Preda C. și Angelescu N.: Șantierul Satu Nou, în volumul citat, p. 372—373).

Groapa rituală dacică de la Giurgiu. În împrejurimile orașului Giurgiu, și anume în punctul ce se numește Malul Roșu, s-a desfășurat o campanie de săpături arheologice de-a lungul anului 1959. Cu acest prilej s-a descoperit, între altele, o groapă dacică. De asemenea, într-o scobitură laterală cu o lungime de 0,36 m, de la fundul gropii, s-a găsit o cătușă dacică întreagă și așezată în poziție normală.

Pe baza întregului material găsit aici, cercetătorii respectivi consideră că nu avem de a face cu o simplă groapă de caracter gospodăresc. Din contră, existența cenușei, a cărbunilor și a afumăturii dacice, care a fost găsită așezată într-un loc special, îndreptățesc supoziția că avem de a face cu o groapă de caracter ritual. (Cf. Ionescu M.: Săpăturile din împrejurimile orașului Giurgiu, în volumul citat, p. 127 și 134).

Această groapă rituală face parte integrantă din complexul unei intense și bogate așezări geto-dacice. Prin ceramica sa, această așezare prezintă asemănări cu cea de la Popești (reg. București). Cît privește locul în timp al ei, cercetătorii apreciază — cu oarecare rezerve — că această așezare datează din sec. II—I î.Hr. (Cf. idem, ibidem, p. 134).

Privite în ansamblu, aceste date mai noi despre religia strămoșilor noștri geto-daci se referă la concepția lor despre divinitate și la modul cum practicau ei cultul morților, mai precis înmormântarea. De asemenea, unele date privesc originea sau unele *aspecte sociale ale vieții geto-dacilor*.

Potrivit interpretării și aprecierii specialiștilor respectivi, pavajul de formă solară — numit de către cei ce l-au descoperit și „soarele de piatră” — găsit în cadrul șantierului arheologic Grădiștea Muncelului, confirmă ipoteza d-lor despre caracterul urano-solar al religiei geto-dacilor. Mai mult, cercetătorii respectivi admit posibilitatea ca acest pavaj să reprezinte chiar un altar solar. Ceea ce ar ilustra și mai convingător, și mai pregnant practicarea cultului soarelui de către geto-daci.

Cît privește cealaltă latură a religiei geto-dacilor, pe care o relevă noile date, frecvența mormintelor descoperite și ritualul de înmormântare confirmă, încă o dată, puternica credință a geto-dacilor în nemurirea sufletului. Din aceste date, mai rezultă, apoi, că incinerarea prelua asupra inhumăției: numai la cimitirul de la Soporul de Cîmpie se găsesc și morminte de inhumăție.

Asupra *aspectului social* al cultului morților, respective al înmormântării, la geto-daci, din datele în discuție nu rezultă decît că acest aspect există. Rămîne ca studierea în continuare a materialului descoperit — mai ales a celui de la Soporul de Cîmpie — să pună în lumină mai edificatoare acest aspect.

De încheiere, exprimăm nădejdea că ritmul intens al cercetărilor arheologice de la noi va duce la cucerirea de noi succese în ce privește cultura geto-dacilor. Ceea ce se repercutează fa-

vorabil și asupra posibilităților de studiere a religiei lor. Sub acest aspect, este lesne de înțeles interesul cu care așteptăm să apară volumul IX (dat la tipar) și volumul X (în curs de pregătire) al revistei „Materiale și cercetări arheologice”.

CEA DINTII CARTE DESPRE PICTORUL TEOFAN GRECUL DIN RUSIA VECHIE

Recent, specialistul sovietic V. N. Lazarev, cercetător inspirat și perseverent, a publicat un studiu important cu titlul „*Teofan Grecul și școala lui*”, care constituie prima carte despre vestitul pictor din Rusia veche. Impresionat de creația plină de pasiune a acestui maestru, autorul lucrării de față se străduiește cu iscusință să comunice și cititorilor această stare sufletească.

Cartea în discuție prezintă activitatea desfășurată de vestitul pictor în cuprinsul vechii Rusii, începînd cu Novgorodul, continuînd cu Nijni-Novgorodul și cu Moscova.

Între cele dintii trăsături remarcabile ale acestui studiu, trebuie menționată relevarea legăturii strînse dintre vremea respectivă și arta originală a lui Teofan, care este înfățișat de către autor ca un adevărat reprezentant al epocii sale.

De asemenea, lucrarea se distinge prin originalitate, în sensul că autorul ei afirmă puncte de vedere personale în chestiunile controversate, care se ivesc pe parcursul studiului său. Despre valoarea științifică a acestor puncte de vedere, nu sîntem competenți a ne pronunța.

V. N. Lazarev consacră un capitol special picturilor făcute de Teofan Grecul în biserica Spas Preobrajenii, care constituie prima lucrare săvîrșită de maestru în Rusia confirmată de documente. Cum minunatele fresce pictate de el în această catedrală au exercitat o influență considerabilă asupra dezvoltării artei ruse, autorul vorbește și despre școala din Novgorod a lui Teofan Grecul. În acest centru s-au format maeștri, care au creat capodopere. Totodată specialistul sovietic arată că pictura din Novgorod — strîns legată de arta lui Teofan — coboară pe eroii săi pe pămînt, evitînd caracterul lor abstract.

La Moscova Teofan pleacă în ultimul deceniu al veacului XIV. Potrivit datelor oferite de letopisețe, Teofan Grecul a executat aici trei lucrări. După cît se pare, una dintre ele se păstrează la biserica Blagovescenski din Kremlin. Cît privește iconostasul din această catedrală, a cărui paternitate este văzută diferit de către criticii de artă, autorul atribuie lui Teofan Grecul următoarele icoane: a Mîntuitorului, a Fecioarei Maria, a Sf. Ioan

Botezătorul, a Arhanghelului Gavril, a Sf. Apostol Pavel, a Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Vasile cel Mare.

Frescele lui Teofan reprezintă una dintre cele mai valoroase lucrări din cadrul artei vechi ruse. Autorul arată legăturile lor cu tradiția bizantină și cu procedeele naționale din Novgorod.

Este vrednic de menționat și faptul că numai după revoluție frescele realizate de Teofan — cu deosebire cele din catedrala Spas Preobrajenîi — au fost scoase cu totul la iveală prin curățirea lor de tencuială, de var și de însemnările ulterioare.

Intrucât în cunoscuta epistolă a lui Epifanie înțeleptul către Kirill din Tver, Teofan Grecul este numit nu numai „un talentat pictor de icoane”, ci și „un pictor de manuscrise”, autorul caută cu stăruință picturi de ornament și ilustrații, care să poată fi atribuite lui Teofan. Dl V. N. Lazarev îi atribuie vestitului maestru două manuscrise: Evanghelia lui Koșka și a lui Hitrovo, demonstrând în chip convingător unitatea stilistică a ornamentelor artistice ale acestor două manuscrise.

Cartea are nu numai calități de fond și de formă, ci și calități de ordin tehnic: prezentarea grafică a cărții este excepțională. Lipsesc, însă, ilustrațiile colorate, care ar fi ajutat pe cititor să înțeleagă mai bine vigurosul talent al lui Teofan Grecul.¹

De notat este și faptul că recenzia, de care ne-am folosit în prezentarea acestei lucrări, cuprinde și o parte de discuții în contradictoriu ale recenzentului cu punctele de vedere ale d-lui V. N. Lazarev. Pe acestea nu le-am reținut, întrucât ne declinăm orice competență în aprecierea lor.

Deși n-o cunoaștem decît indirect, credem că nu greșim dacă apreciem lucrarea d-lui V. N. Lazarev ca o contribuție remarcabilă, care aruncă puternice raze de lumină asupra unei etape importante a istoriei picturii bisericești din vechea Rusie. Ca atare, ea constituie și un aport la cunoașterea unui aspect al istoriei religiei creștine din respectivul loc și timp.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

¹ După informațiile desprinse din recenzia d-lui E. Nemirovski: O carte despre Teofan Grecul (Kniga o Feofane Greke, „Iskusstvo”, 1962. nr. 11), publicată în traducere românească în revista „Probleme de artă plastică”, nr. 4/1963, p. 97—99.

PREDICA FERICITULUI AUGUSTIN

— OMILIE EXEGETICĂ —

Cunoașterea lumii și a sufletului omenesc, adînca lui rîvnă duhovnicească și iubirea de tot ce făcea alcătuiesc temeliile retoricii augustinienne. Toate acestea au făcut din Fericitul Augustin „comentatorul popular al Sfintei Scripturi, catehetul de geniu, moralistul înțelept, bun și plin de rîvnă”.¹ El a fost înzestrat cu o putere neăsemuită de a instrui și de a mișca inimile. „El avea în cel mai mare grad arta unui desăvîrșit maestru”.²

Predicile Fer. Augustin au fost revărsări spontane ale sufletului său frămîntat. Ele sînt frumoase fiindcă izvorăsc dintr-o inimă plină de iubire.

Predica augustiniană este totdeauna o simplă tâlcuire a unui text din Sfînta Scriptură pe care îl pune în legătură cu viața credincioșilor săi.³

Predica Fer. Augustin este deci o omilie exegetică, o explicație și tot odată o dezvoltare sub o formă mobilă a unei pericope din Sfînta Scriptură.⁴ Din acest punct de vedere putem socoti pe marele maestru african un adevărat predicator și tâlcuitor al Sfintei Scripturi.⁵

Omilia exegetică a Fer. Augustin nu este nici un discurs după forma clasică romană, nici o disertație și nici ceea ce numim noi azi o conferință... Predicatorul Augustin nu face altceva decît întreține în mod neîntrerupt auditoriul său prin întrebări,

1 Cristescu Grigorie, *Activitatea omiletică, teoretică și practică a fericitului Augustin*, în „Studii Teologice”, 1931, an. II, nr. 1. — După Lohghaye, *La prédication*, p. 10—11.

2 Moricca Umberto, *Storia della letteratura latina cristiana*, vol. V., Torino, 1934, p. 682.

3 Cristescu G., o. c., p. 23.

4 Aramă, *Curs de Omiletică*, p. 148, cf. Teodorescu, *Studii omiletice*, tom. II, p. 15.

5 Bulacu M., *Omilia exegetică-biblică*, I, Oradea, p. 45.

iar cursul ideilor sale și-l îndreptează după răspunsurile necesare ce trebuie date. Omilia episcopului african nu este decît un fel de vorbire explicativă, o tălmăcire înțeleaptă a unui text din Sfînta Scriptură, și-și are temeliile în explicările legii din sinagoga iudaică. Din acest punct de vedere Fer. Augustin se află pe linia unei curate tradiții bisericești, care a încetățenit de mult, ca unica formă autentică de predică, omilia exegetică,⁶ formă specific creștină de elocvență.⁷

La Fer. Augustin, omilia exegetică capătă un colorit aparte, datorită personalității lui impunătoare, sensibilității și pasiunii sale. Diversele elemente care formează elocvența Fer. Augustin, ca: teoriile și reminiscențele clasice, amintirile cinico-stoice populare, procedeele stilistice ale sofistilor, citatele din Sfînta Scriptură, metaforele biblice și peste toate planînd inspirația pur creștină, s-au amestecat și s-au combinat, dînd noul gen literar, siab determinat, nedefinit suficient, care la Augustin ia numele de: sermones (cuvîntare), narationes (omilie), sau tractatus (tratat). Aceste trei nume se aplică în mod independent operei omiletice a fericitului părinte.⁸

Pentru episcopul african unica sursă de inspirație a fost Sfînta Scriptură. În predicile lui se strecoară însă și întîmplări cotidiene, fapte mărunte ale unei clipe, ca jocurile de la circ, luptele de gladiatori, lipsa de credincioși la biserică, etc. El comentează catastrofele ce se abăteau asupra lumii romane, ca invadarea Romei de către Alaric, cutremurul de la Ierusalim, etc.⁹ Privite sub acest aspect predicile Fer. Augustin redau o icoană vie a vieții sociale din vremea sa.

Părerile emise le argumenta totdeauna. De multe ori părăsea însă argumentarea și trata o nouă problemă. În această privință, biograful său, Possidios,¹⁰ ne povestește o anecdotă plăcută. Într-o zi, în timp ce toți frații mănăstirii din Hippo se găseau la masă, Fericitul părinte le zise: „Ați observat că azi, în biserică, începutul și sfîrșitul predicii mele a fost dezvoltat în mod contrar obiceiului meu, pentru că eu n-am ținut să termin, ci am lăsat în suspensie argumentul ce mi-am propus de la început să-l dezvolt?”. Da — răspunseră frații — nouă ne-a fost scurt

6 „B.O.R.”, an. 32, p. 887.

7 Comeau Marie, S. Augustin exégete du quatrième Evangile, Paris 1930, p. 76.

8 Idem, ibidem, p. 99.

9 Cristescu G., o. c., p. 35.

10 Possidio, De vita Augustini, p. 15.

și am rămas așa de mirați”. „Eu cred — continuă atunci Augustin — că Dumnezeu, în a cărei putere sînt persoanele noastre, a voit să fie util uitării noastre și distrării noastre, pentru a instrui și a readuce la sine unele suflete aflate în greșală, în poporul Său. Pentru efect, în timp ce eram preocupat să dezvolt tema mea în toată profunzimea ei, am făcut o digresiune și trecui la un alt argument; astfel, lăsat neterminat argumentul prim, am dat sfîrșit cuvîntului meu cu o spulberare a erorii maniheilor, asupra că-
rora m-am gîndit să nu zic nimic, fiindcă n-am epuizat expunerea subiectului pe care l-am avut în suflet pentru a-l dezvolta?”. La cîteva zile, într-adevăr, unul anume Firmus, fost maniheu, pocăit, se aruncă la picioarele fericitului părinte cerînd să se roage pentru el. Dumnezeu și-a arătat puterea Sa prin gura apostolului Său.¹¹

În interpretarea Sfintei Scripturi, Fer. Augustin, a ajuns la concluzia că un text admite mai multe sensuri de interpretare.¹² Într-un pasaj dintr-o omilie se vede că este condus de acest principiu. El spune: „Mai presus de toate, fraților, vă atrag luarea aminte: cînd auziți explicîndu-vi-se după Sfînta Scriptură un fapt misterios, luați mai întîi ceea ce vi se citește, ca și cum s-ar fi petrecut așa cum vi se citește: nu suprimați deloc fondul istoric, nu clădiți în cer”.¹³ Din acest punct de vedere, deși Fer. Augustin urmează ambele școli catehetice, alexandrină și antiohiană, totuși nu poate fi luat de model în ce privește interpretarea Sfintei Scripturi.¹⁴

Omiliile augustiniene nu se conduc după un anumit plan.¹⁵

Fer. Augustin în practică nu respectă nici chiar principiile fixate în lucrarea sa: „De doctrina christiana”. Cauza o găsim în faptul mărturisit, că fericitul părinte nu căuta decît să prezinte credincioșilor săi simple omilii; „el era păstorul care vorbea unei turme încă slabe, dascălul ce vorbea unor discipoli neformați, tatăl ce da binecuvîntări unor fii setoși după adevăr, predicatorul care nu căuta lauda ascultătorilor săi, el urmărea drept unic scop să facă să strălucească spiritele, să se miște inimile, să distrugă viciile și să se înmulțească fapta cea bună”.¹⁶ Prin toate acestea el ne apare ca un bun moralist.

11 Moricca U., o. c., p. 673.

12 De doctrina christiana, III, 27.

13 Bulacu M., o. c., p. 73, cf. Augustin, Sermones II.

14 Idem, p. 74.

15 Cristescu G., o. c., p. 32.

16 Peronne, Oeuvre, p. 573.

„Raționamentul său seamănă mai mult cu al Sf. Apostol Pavel decât cu al lui Aristotel. El urmează de preferință ordinea retorică, nu pe cea logică. Numai foarte puține predici, din cele mai lungi, sau din cele ținute în șir mai multe zile, tratează un obiect principal, în legătură unele cu altele, cum sînt predica „Despre învierea morților” sau cea „Despre foloasele pocăinței” și alte cîteva de acest fel”.¹⁷

El puna suflet în predică.

Cucerirea masei de credincioși o obținea nu numai prin conținutul bogat și limbajul înflorit, ci și prin poziția și relația ce o statornicea cu publicul ascultător. El predica șezînd în jețul său episcopal și cerea să șadă și ascultătorii, ca să nu obosească: „n-a șezut și Maria cînd asculta pe Iisus?!”.

Era tare îndrăgit de ascultătorii săi, care terminau de multe ori în aplauze furtunoase. La aceste manifestări de simpatie Augustin adesea le zicea: „non plausus sed lacrymas”. El era conștient de simpatiile de care se bucura și spunea adeseori: „eu știu ce loc am în inimile voastre, pentru că știu ce loc aveți voi în inima mea”.¹⁸

Predica lui Augustin era gustată fiindcă nu era abstractă, ci frățească, legată de viața credincioșilor săi; el vorbea nu unei biserici universale, ci africanilor din Hippo.¹⁹

De cele mai multe ori predicile lui Augustin erau improvizații în urma citirii pericopei biblice. El se ruga, medita, se gîndea pe amvon și se acomoda nevoilor momentului.²⁰ Așa se explică lungimea și repetițiile predicii sale. „E mult mai bine — zicea Augustin — ca gramaticii să mă corecteze, în acele probleme în care poporul nu mă înțelege”.²¹

Fer. Augustin își scria însă mare parte din predicile sale, sau înainte de a le pronunța, sau după. Multe au rămas însă nescrise. Acestea din urmă erau improvizații, mult meditate, erau convorbiri cu credincioșii săi,²² care pentru farmecul lor au fost stenografiate și păstrate în masa de credincioși.²³ Alteori, însuși fericitul părinte dicta secretarilor săi textul.²⁴

17 Cristescu G., o. c., p. 28, cf. Rothe, p. 117.

18 Idem, p. 23—24.

19 Idem, p. 34.

20 Comeau M., o. c., p. 46.

21 Moricca U., o. c., 683, cf. Augustin, Enar. in ps. CXXXVIII, 20, Migne P.L. 37, 1796.

22 De doctrina christiana IV, 29.

23 Moricca U., o. c., p. 675.

24 Peronne, o. c., p. 581—2.

În felul acesta s-au format o mulțime de variante, mai mult sau mai puțin voluminoase, de omilii, care se difuzau nu numai în Africa, ci în toată lumea creștină, cum ne spune biograful său Possidio, în lucrarea „Vita Augustini”.²⁵ Pe vremea lui Victor Vitense ni se spune că erau atât de multe încât nu se puteau număra.²⁶

Augustin a predicat 35 de ani în Basilica Păcii din Hippo, unui grup de credincioși simpli, condus de deviza vieții sale: „Diligite homines, interficite errores!” (iubiți pe oameni, omoriți păcatele).²⁷ Din această cauză dă o pronunțată notă moralizatoare predicilor sale. El căuta înainte de toate să convertească și să desăvârșească pe auditorii săi.²⁸ El nu se asemena maestrului care învăța de la catedră, ci prietenului care intenționează totdeauna să lumineze și să edifice pe alți prieteni veniți în jurul lui pentru a-l asculta.²⁹ El avea întotdeauna dorința nobilă a unui predicator ce se înflăcăra și se revărsa pe sine cu scopul de a mișca pînă în adîncuri sufletele credincioșilor săi.³⁰ Scopul său suprem a fost să facă să strălucească sufletele, să miște inimile și să stingă viciile din oameni.³¹ Luptele duse cu cei potrivnici fac ca adeseori predicile lui Augustin să ia și un pronunțat caracter dogmatic și polemic. Întotdeauna însă elementul moral predomină.³² Scopul practic ce-l urmărește, de multe ori îl anunță în timpul predicii, pentru a sconta pe rezultate sigure.

Nu putem ști dacă intenția Fer. Augustin a fost aceea de a considera ca unică regulă a predicatorului popular acea adaptare constantă la sentimentele mai mult sau mai puțin confuz exprimate pentru auditor; dar e adevărat că fericitul părinte își permite în omiliile sale improvizația cea mai simplă, atent fiind la cea mai mică reacțiune a publicului și modelînd după el lungimea și fondul predicilor sale.³³ Prin puterea sa de pătrundere psihologică, de care dispunea, episcopul hipponez spiona jocurile fizionomiei fețelor și gesturile publicului său. Cînd i se părea că predica s-a prelungit, el se neliniștea la gîndul că ascultătorii au obosit, au flămînzit și sînt din aceste cauze neliniștiți. Atunci

25 Moricca U., o. c., p. 675.

26 Migne P.L. LVIII, 185.

27 Cristescu G., o. c., p. 29.

28 Tixeront J., *Précis de Patrologie*, ed. 8, Paris 1927, p. 355.

29 Moricca U., o. c., p. 683.

30 Comeau M., o. c., p. 48.

31 Peronne, o. c., p. 573.

32 Moricca U., o. c., p. 677—678.

33 Comeau M., o. c., p. 32.

le vorbea cu bunătate, zicîndu-le: „Mergeți, prea iubiții mei, mergeți să vă reparați forțele, — nu forțele spiritelor voastre, că văd că ele sînt neobosite, ci ale trupurilor, care sînt slujile sufletelor voastre. Pentru ca ele să-și împlinească bine slujba lor, mergeți, dar, să vă refaceți trupurile voastre, și cînd ele vor fi refăcute. Întoarceți-vă aici să vă luați hrana voastră spirituală”.³⁴

Alteori, credincioșii înghesuiți transpirau de căldură. În aceste situații oratorul le spunea pe un ton de glumă: „Ah, ce aer azil am vorbit mult”.³⁵

FONDUL OMILIEI AUGUSTINIENE

Fondul omiliei augustinienne este în general exegetic. Predicile episcopului african nu sînt decît tălmăciri ale Sfintei Scripturi, pe care el o interpretează cînd în sens literar, cînd în sens alegoric. Din aceeași cauză omilia augustiniană este în general o omilie exegetică.³⁶

Predica lui Augustin mai era și rugăciune, el însuși fiind un puternic rugător. Pentru el, rugăciunea e o necesitate lăuntrică, o trebuință a sufletului său însetat de Dumnezeu. Pentru aceasta el îndeamnă mereu la rugăciune. Predica lui începe și se termină în rugăciune, pentru că tot cuvîntul lui nu-i decît un dialog intim și liniștit al sufletului cu Dumnezeu său, care nu este un concept, un obiect numai de cunoaștere pură, ci o realitate vie, de la care el așteaptă bucurie; și creștinismul, pentru el, nu-i numai o doctrină, ci o viață pe care trebuie să o trăiești integral. Pentru el „rugăciunea nu este altceva decît o trebuință a inimii”, dar nu se oprește aci, ci el îndeamnă mereu la o rugăciune interioară: „și dacă trebuința voastră — spune el — este continuă, rugăciunea voastră este neîntreruptă”. Dorințele sînt o rugăciune interioară pentru marele orator; el cere să fie înmulțite, pentru a îi în continuă rugăciune.³⁷

Indemnul la rugăciune e stăruitor. „În rugăciune nu cere cu vorbe multe, ci cu pietate. Dacă acolo este cel care va trebui să audă, roagă-l cu tărie, altfel în liniște”. Lăudînd pe Dumnezeu, veți învăța să trăiți virtuoși, pentru că nu e laudă lui Dumnezeu în gura păcătosului. Vrei ca rugăciunea ta să zboare la

34 Cristescu G., o. c., p. 33.

35 Idem, ibidem.

36 Cristescu G., o. c., p. 35—36.

37 Sgariglia P. Fulgenzo Marie, S. Agostino (Biografia), Roma 1930, p. 299.

sînul lui Dumnezeu? Pune-i două aripi, care sînt: „înfrînarea și mila”.³⁸

În predicile lui Augustin deseori vom întîlni strigăte de laudă, ca acestea:

„Domine miserere mei, sana animam meam”.³⁹

„Pater meus usque modo operatur”.⁴⁰

„Miserere mei Deus, miserere mei”.⁴¹

Fondul omiliei augustiniene poate fi socotit de multe ori și dogmatic sau polemic, animat în tot timpul de puternice note morale, prin care urmărește desăvîrșirea religios-morală a ascultătorilor săi. Aici putem socoti predicile în care vorbește de principiile dogmei creștine asupra nașterii și morții Mîntuitorului,⁴² de puterea Duhului Sfînt,⁴³ de eternitatea, adevărul, și sfințenia lui Dumnezeu, Unul în Treime și întreit în persoană,⁴⁴ de mărirea, eternitatea și universalitatea Bisericii apostolice,⁴⁵ despre stupidele credințe păgîne,⁴⁶ despre propozițiile eretice ale arienilor, maniheilor, donatiștilor și pelagienilor, etc., etc. El luptă contra arienilor pentru a afirma dogma trinitară, divinitatea Mîntuitorului Iisus Hristos și perfecțiunea moralei evanghelice; contra maniheilor, pentru a demonstra unitatea indivizibilă a bunătății infinite a lui Dumnezeu și pentru a reda omului libertatea și grandoarea sa morală; contra donatiștilor, pentru a înlătura interpretarea eronată a universalității Bisericii; contra pelagienilor, pentru a susține fragilitatea naturii fiilor lui Adam și trebuința ce o au de asistență divină.⁴⁷

Din predicile augustiniene nu lipsesc nici povestirile personale, în scopul reținerii atenției auditorilor săi.⁴⁸ Toate întîmplările zilei și toate ocaziile ce i se ofereau, erau pentru episcopul african tot atîtea motive de a revărsa cu căldură sufletească sfaturi, îndemnuri și reguli de viață morală.

38 Idem, p. 305.

39 Augustin Sermone, CXXV, 2, p. 238, tom. XVII. „Doamne, fie-ți milă de mine, tămăduiește sufletul meu”.

40 Idem, Serm. CXXV, 6, p. 242, tom. XVII. „Tatăl meu totdeauna lucrează”.

41 Idem, Serm. CLXVI, 9, p. 550, tom. XVII. „Fie-ți milă de mine, Dumnezeu. Fie-ți milă de mine”.

42 Idem, Serm. 190, 198, 199, 247, 263, 264, 377; Enar. in Ps. LIV, etc.

43 Serm. 267.

44 Tract. in In. XCVII.

45 Serm. 22, 44, 51, 3, 4.

46 Serm. 24, 62, 17—18.

47 Serm. 116, 182, 237; Enar. in Ps. XXXV, in Ps. LIV, etc.

48 Moricca U., o. c., p. 678.

În predici era preocupat nu numai de partea teoretică, ci și de punerea în practică a învățăturii evanghelice. El combate cu tărie toate relele ce bântuiau viața enoriașilor săi. Astfel combate: desfrîul, beția, etc.⁴⁹

Opere caritative, ca ajutorarea săracilor, etc., sînt mereu în atenția predicatorului. „Este în interesul nostru, frații mei, spune Augustin, de a vă aminti aceste adevăruri. Considerați pe săraci ca pe cei ce sînt întinși pe un pat al durerii, socotiți-i ca pe unii care merg spre moarte și faceți-vă milă de privirea lor. Dacă aveți acest obicei, continuați; dacă nu-l aveți, începeți-l”.⁵⁰

O temă favorită a episcopului african este marea bunătate a lui Dumnezeu: „Gustați și vedeți că e bun Domnul”. „Viața voastră să fie un cînt neîncetat. Că noi nu cîntăm numai cu glasul și cu buzele, cînd modulăm un cîntec, ci e în noi un cîntec lăuntric, pentru că e în noi cineva care ascultă. Dăruiți-vă Domnului”.⁵¹

FORMA OMILIEI AUGUSTINIENE

Fer. Augustin, prin puterea sa oratorică, imprimă omiliei un nou gen patetic (mișcător). Ca un iscusit retor și orator, Fer. Augustin cunoaște toate mijloacele care puteau să miște pe ascultători, să facă să curgă lacrimile auditorilor săi. El însă se abține de a surescita violent spiritele. El era calm, plin de bun simț, fin, discret, etc.⁵²

Adesea, în predicile sale, folosea dialogul. Iată cum expune în termeni literali dogma Sfintei Treimi, în una din cuvîntările sale: „Cînd omul a auzit aceste cuvinte: „Cuvîntul era”, — unde era Cuvîntul?, noi recunoaștem că el era la Tatăl, care n-a făcut nimic, care n-a creat Cuvîntul, ci l-a născut. La început Dumnezeu a creat cerul și pămîntul”. — Pentru ce l-a creat?...⁵³ Acest fel de a vorbi atît de original a cucerit pe auditori.⁵⁴

De multe ori se adresa credincioșilor ca la un singur individ. El zice: „Quandiu timore facit quod justum est, non Deus te delectat. Delectet te et liber es”.⁵⁵

49 Peronne, o. c., p. 573.

50 Serm. CII, 5, tom. XVII, p. 127.

51 Cristescu G., o. c., p. 36.

52 Comeau M., o. c., p. 94—95.

53 Serm. CXVIII, p. 212—213, tom. XVII.

54 Tixeront, o. c., p. 355.

55 Comeau M., o. c., p. 42, cf. Serm. 45, 10; „Cînd din teamă faci ceea ce este adevărat, nu te va iubi Dumnezeu; iubește și vei fi liber”.

Augustin introduce în predici și scenete amuzante și vii. Prin acest fapt el se depărtează mult de genul clasic.

În vremea lui Augustin era formată în mare măsură limba tehnică, latina bisericească, așa că episcopul hipponez folosește din plin această limbă, căutînd să înlătore din limbajul său tot ce venea din elina biblică. El vorbește în limba hipponezilor, meseriași și marinari creștini. El caută să fie totdeauna clar pentru a fi bine înțeles. Așa caută el să înlocuiască expresiile grecești cu cele latinești:

„Cristus graece est, latine unctus”.⁵⁶

„Angeli, latine nuntii sunt”.⁵⁷

„Sicut graece angeli, latine nuntii vocantur, ita graece apostoli, latine missi appellantur”.⁵⁸ etc.

Abstracțiunile îi displac. Nu le poate însă evita în clarificarea doctrinară.⁵⁹

La Fer. Augustin, scriitorul nu se ridică la înălțimea gânditorului. El nu ignorează regulile compoziției și ale artei de a vorbi frumos.

Stilul său este ca și gîndirea, „nobil, înalt, plin de originalitate, de varietate, de mișcare, și de viață”;⁶⁰ este foarte variat, „cînd patetic, cînd echilibrat, cînd calm, simplu și minuțios, cînd violent și tumultuos...”.⁶¹

Proza artei sale oratorice nu mai corespunde teoriei lui Asupra celor trei stiluri: simplu, mijlociu și sublim, tradiția creștină exercită o puternică influență.⁶² Pentru acest motiv Augustin recomandă mereu utilizarea stilului simplu.⁶³

Iscusit în lămurirea celor mai înalte și mai grele probleme de credință, Fer. Augustin vorbește poporului într-un limbaj simplu și concret. Un exemplu concludent ni-l dă în omilia sa la Cap. I din Evanghelia după Ioan, unde zice: „Cînd noi auzim aceste cuvinte: „Dumnezeu era Cuvîntul”, — nu zicem că sînt doi Dumnezei, ci înțelegem că Dumnezeu are un Fiu, fiindcă Cuvîntul lui Dumnezeu este Fiul Său. Ori, Fiul lui Dumnezeu este în mod

56 Tract. in Ev. In. 7, 13; 15, 27. 1444. „Hristos, pe grecește, unsul, pe latinește”.

57 Idem, 24, 7. „Ingerii, pe latinește vestitori sînt”.

58 Idem, 54, 3; „De exemplu, ingeri se numesc pe grecește, vestitori se numesc pe latinește; apostoli pe grecește, trimiși se numesc pe latinește”.

59 Comeau M., o. c., p. 83.

60 Tixeront, o. c., p. 345.

61 Papini G., Saint Augustin, trad. din italiană de Michel Paul-Henri, Paris 1930, p. 254.

62 Comeau M., o. c., p. 76.

63 De doct. chr. IV, 19, 38, P.L. 34, 106.

precis Dumnezeu, fiindcă Cuvîntul era Dumnezeu ... și Tatăl cine e? El este Dumnezeu. Dacă Tatăl este Dumnezeu, dacă Fiul este Dumnezeu, nu sînt doi dumnezei? Departe de noi acest gînd. Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Dumnezeu, dar Tatăl și Fiul fac un singur Dumnezeu. De fapt, unicul Fiu al lui Dumnezeu n-a fost făcut, el este născut”.⁶⁴

Multe din predicile sale nu sînt decît parafrazări ale textului biblic. Așa face, de exemplu, cînd explică poporului pericopa evanghelică cu „Tînărul bogat”: „Și a zis tînărul: Învățătorule bune, ce trebuie să fac pentru a moșteni viața de veci? (Mt. 19, 16). Eu sînt bogat, dar ceea ce eu cred că am îmi scapă. Eu sînt în belșug, dar acest belșug va dispărea la un moment dat. Spune-mi unde voi găsi eu bogății nepieritoare, arată-mi drumul pentru a ajunge la un bun pe care eu să cred că nu-l voi mai pierde. „Și Domnul i-a răspuns: dacă vrei să intri în viață, păzește poruncile. Tînărul i-a zis: Care? Iisus i le-a făcut cunoscute. El a răspuns că toate aceste porunci le-a păzit din tinerețe. Atunci Iisus îl sfătui pentru cîștigarea vieții eterne, și-i zise: Nu-ți lipsește decît un singur lucru: Dacă vrei să fii desăvîrșit, mergi, vinde ceea ce ai, și dă-le săracilor, și vei avea un dar în cer”. El nu i-a zis: Aruncă-ți bogățiile tale, ci: vinde-le, și apoi vino și urmează-mi mie”. „Dar acest tînăr era rob de dragostea bogățiilor” (Mt. 6, 21).⁶⁵

Adeseori folosește jocuri de cuvinte, pentru a atrage pe ascultători, ca acestea: „Adresîndu-se credincioșilor le spune, la singular: „Cînd te îndrepti? Cînd te schimbi? Mîine, zici. Iată, cîte zile mîine, mîine vei fi corb. Iată, zic ție, cînd vorbești ca un corb, îți provoci moartea”.⁶⁶

Predicatorul, dus de puterea inspirației poetice, redă adesea gîndurile sale adînci prin forme și nuanțe pline de poezie și patos. Versul său alunecă în rugăciune în fața măreției fenomenelor ce le descrie: „Noi am adresat această rugăciune pentru inima noastră, în același sentiment și într-un glas obișnuit: O, Dumnezeu, curățește inima mea și reînnoiește în adîncul sufletului meu duhul dreptății” (Ps. L, 12). Noi voim — spune predicatorul — a vă expune, pentru mărirea harului lui Dumnezeu, cîteva adevăruri ce El a voit să-mi inspire. Acest psalm este rugăciunea

64 Serm. CXVIII, 1, p. 212—213; tom. XVII.

65 Serm. XXXVIII, tom. XVI, 7, p. 207.

66 Serm. 224.

unui suflet pocăit, care dorește să recapete speranța pe care el a pierdut-o...”⁶⁷

Un suflet expansiv ca al lui Augustin dispune de toate sursele pateticului. În fața unor emoții puternice el știe să fie sublim, plin de nuanțe: „Admirînd forța pe care Sfinții Martiri au dobîndit-o în timpul chinurilor, noi trebuie în același timp să preamărim harul (darul) lui Dumnezeu. Martirii înșiși n-au voit ca laudele ce li se aduc să fie raportate la ei, ci le trimit Aceluia despre care Psalmistul zice: „În Domnul sufletul meu se va preamări”.”⁶⁸

Din toate aceste exemplificări putem să vedem cu ușurință că stilul fericitului părinte are o fizionomie aparte, ce face totdeauna să recunoști ușor pe autorul lui. Stilul nu este însă uniform. El diferă după timpul în care a scris, după temele tratate și locurile unde au fost ținute predicile. Peste tot, însă, transpiră un spirit curat evanghelic, ceea ce dă o notă specific augustiniană. Stilul său se caracterizează prin claritate și puritate. Fraza sa e cadentată. În sistemul său de gândire urmează pe marii maeștri, construind perioduri armonice.

Predicile augustiniene se caracterizează prin: conciziune, claritate și puritate a limbii (brevitas, perspicuitas, latinitas).

În ce privește folosirea figurilor de stil, Fer. Augustin nu prea respectă teoria sa. Condamna teoretic pe sofști care utilizează aceste forme în demonstrațiile lor doctrinare, socotind aproape un păcat abuzul de „ornamente”. Practic, el însuși se folosește de figuri de stil.⁶⁹ Socotește chiar că aceste figuri de stil sînt necesare, mai ales următoarele: alegoria, parabola, metafora, ironia, etc.⁷⁰ Și aici imită pe maestrul său, Cicero.⁷¹

Studiind Sfînta Scriptură nu numai din punct de vedere al cuprinsului, ci și din punct de vedere al modului de exprimare, ajunge la concluzia că în Sfînta Scriptură găsim un adevărat tezaur poetic, pe care-l declară mult mai de preț decît cel păgîn.

În Sfînta Scriptură găsește o serie de figuri de stil specifice scriitorilor sacri. Pe acestea le recomandă ca fiind bune de urmat. Astfel găsește la Sf. Apostol Pavel figura de stil numită: „Χλιμας” sau „gradatio”.⁷² Augustin folosește această figură de stil cînd spune:

67 Serm. XX, 1, tom. XVI, p. 64—65.

68 Serm. CCLXXXIII, tom. XVIII, p. 455.

69 Comeau M., o. c., p. 4.

70 De doct. chr. III, 29, 41, 81.

71 Comeau M., o. c., p. 16; cf. De oratore III, 41, 166.

72 Idem, p. 17; cf. De doct. chr. IV, 7; II, 44.

„Cînd iubești părți din trupul lui Hristos, pe Hristos iubești.
Cînd pe Hristos iubești, pe Fiul iubești,
Cînd pe Fiul lui Dumnezeu iubești, și pe Tatăl iubești”.⁷³

Tot la Sf. Apostol Pavel găsește figura de stil numită: *metavoμla*, *positio*, pe latinește, sau enunțarea subiectului. La profetul Amos găsește figura de stil numită *trop*.⁷⁴

Din Sfînta Scriptură folosește din plin figura de stil numită: *metaforă*.⁷⁵ Astfel, el spune: „Noi mărturisim în Biserică și bune și rele, dar totdeauna sămînță și pleavă”.⁷⁶

„Comparațiile” și „imaginile” le găsim foarte rar utilizate de fericitul părinte, și totdeauna ca mijloace pedagogice. Ele redau mai clar gîndirea, fac să iese mai bine în lumină doctrina. Ele sînt argumente mai mult decît ornamente. Nu se remarcă nici afecțiune, nici îmbogățire, nici o paradă de erudiție. Augustin este în această privință foarte diferit de scriitorii greci care au suferit adînc influența sofistă”.⁷⁷ Comparațiile pe care le folosește le ia însă din tradiția creștină. Iată cum folosește comparația biblică cu cloșca, care își strînge puii sub aripi, folosită de Evanghelia după Matei: „De cîte ori voit-am să adun pe fii tăi, după cum adună cloșca puii ei sub aripi, dar nu ați vrut”, zice Iisus neamului evreiesc. Augustin dezvoltă această scurtă comparație, și zice: „Iată, frații mei, cît se arată de gingașă cloșca pentru puii săi. Alte animale nu arată oare aceeași dragoste maternă? Noi vedem peste tot vrăbiile făcîndu-și cuibul sub ochii noștri. Noi vedem în fiecare zi rîndunelele, berzele, porumbeii, făcîndu-și cubul lor. Pe acestea, numai văzîndu-le stînd în cuib putem ști sigur că ele sînt mame. Găina, însă, care arată atîta gingășie pentru cei mici, chiar în absența puișorilor ei, care nu totdeauna o urmează, o recunoaștem că e mamă. Ea se plimbă, aripile-i sînt lăsate, penele sbîrlite, vocea răgușită, corpul atîrînd spre pămînt: adevărat, deci, că, după cum am zis, chiar dacă nu vede pe cei mici, se recunoaște că ea este mamă”.⁷⁸

Augustin sfătuiește pe viitorii predicatori și cateheți să folosească acest model de gingășie, fiindcă, zice el, inima sa nu va uita amintirea cloștei care ascunde sub aripile căzute puișo-

73 Idem; cf. Tract. in In. 10, 3, 2055.

74 Idem; cf. De doctr. chr. IV, 7, 20, 98.

75 Tract. in. In. 12, 12, 1490.

76 Idem, 16, 12 1431.

77 Comeau M., o. c., p. 89. cf. Meridier, o. c., p. 117—138.

78 Tract. in In. 15, 7, 1513.

rii săi scumpi, și adună cu strigăte întrerupte puișorii săi gălăgioși; dacă, din nepricepere, ei nu fac două adăposturi din aripile sale, ei devin prada vulturilor.⁷⁹

Figura de stil numită anominatio (paranimeză), la origine pur formală, primește o reală valoare expresivă în predica lui Augustin. Prin aceasta caută să miște pe ascultători, să intre în sufletul lor. Iată un exemplu: „Iubind cu iubire, Dumnezeu iubește. Dacă Dumnezeu e iubire, oricine iubește cu iubire, pe Dumnezeu iubește”.⁸⁰ Sau: „Stăpînea legăturile cărnii fiindcă nu era creatură a cărnii”.⁸¹

Tot în categoria figurilor de stil folosite de Augustin în predicile sale, putem socoti și unele personificări alegorice, ca cele din „Cuvîntul”,⁸² unde predicatorul vorbește despre avariție și lux, cît și acțiunile vii, dialogate, din care transpiră vioiciune și forță dramatică.

Influențat de măestrîi săi, Augustin folosește și antiteza și aliterația.⁸³

În stilul augustinian se resimte și o puternică influență populară.⁸⁴

Influențat atît de tradiția creștină bisericească, cît și de sofiști și predica populară, Augustin dă totuși posterității un gen nou, patetic, de predică, ce va servi multă vreme apusului rom.-catolic drept model. Totul se leagă însă și de persoana sa.

PLANUL OMILIEI AUGUSTINIENE

Cercetînd omiliile episcopului african, constatăm de la prima vedere că ele sînt lipsite de respectarea unui plan anumit. Ele de multe ori n-au nici chiar o unitate logică, predicatorul lăsîndu-se pradă unei inspirații de moment sau acomodîndu-se stării ascultătorilor săi. Ca un ucenic al retorilor păgîni, Augustin cunoaște foarte bine treptele clasice ce le urma orice discurs: 1. — introducerea; 2. — expunerea; 3. — diviziunea (împărțirea); 4. — argumentarea; 5. — digresiunea, și 6. — perorația sau concluzia.⁸⁵

79 De cath. rud. 10, 15; Migne P.L. 40, 332.

80 Tract. in In. 9, 10, 2052.

81 Idem, 37, 9, 1674.

82 Moricca U., o. c., p. 681; cf. Serm. 86, 66.

83 Cristescu G., o. c., p. 26.

84 Idem, ibidem; cf. Serm. 25, 37, 215.

85 Comeau M., o. c., p. 30; cf. De doctr. chr. IV, 4, 6, Migne P.L. 34, 91.

El indică din aceste împărțiri doar patru și anume: 1 — introducerea; 2. — nararea; 3. — întărirea (argumentarea) și 4. — perorația patetică.

Intr-o predică consideră ca strict necesară introducerea, fiindcă — spune Augustin — oratorul nu poate vorbi pînă ce nu a cîștigat de partea lui pe auditoriul care trebuie să devină binevoitor, să asculte, să fie atent și să asculte (benevoles, intentes, dociles). În sfîrșit, după scopul ce-l urmărește, oratorul va instrui pe ascultători printr-o narare (expunere narativă); va afirma teza sa cu ajutorul argumentării logice; va folosi mustrarea și acțiunile pasionante pentru a mișca pe ascultători.

Privită din acest punct de vedere predica augustiniană are două părți: introducerea și nararea, argumentarea sau îndemnul (încurajarea). Fer. Augustin socotește această împărțire, făcînd abstracție de orice reguli, ca ceva natural. Oratorul socotește că cel ce vrea să se facă înțeles în discursurile sale, va începe în mod natural prin a căuta să cîștige de partea sa bunăvoința auditoriului, și abia apoi va expune simplu, clar și scurt ceea ce vrea să zică.⁸⁶

Trecînd, în cele ce urmează, la analiza pe text a predicilor augustiniene, vom încerca să exemplificăm ceea ce teoretic am arătat mai sus. Vom încerca să demonstrăm felul în care ne apare în predică iscusitul predicator în diferitele momente ale predicii sale.

Primul lucru ce interesează într-o predică este felul în care predicatorul se adresează ascultătorilor săi, care este și primul contact al oratorului cu auditoriul său.

La Augustin, cuvîntul obișnuit de adresare către ascultători este acela de „frați”, care exprimă de-altfel cel mai bine relația ce trebuie să se stabilească între predicatorul creștin, care este și părinte duhovnicesc, și ascultători, care sînt și penitenții săi. Cu acest cuvînt începe cele mai multe din predicile sale: „Audite, filii lucis, adoptati in regnum Dei, Fratres clarissimi, et exultate justi in Domino”;⁸⁷ „Domini fratres et coepiscopi mei...”,⁸⁸ sau în altă parte: „Cantavimus, Fratres...”.⁸⁹

⁸⁶ Idem, p. 30—31; cf. De doct. chr. 11, 36, 54.

⁸⁷ Serm. CXCV, tom. XVIII, p. 69; „Ascultați, fii ai luminii, chemați prin înfiere la împărăția lui Dumnezeu; frați prea iubiți, ascultați, ascultați dreptilor...”.

⁸⁸ Idem, XCIV, tom. XVII, p. 81.

⁸⁹ Idem, XVII, vol. XVI, p. 46.

Adresa face parte, la Augustin, întotdeauna din introducere. Ea poate însă lipsi, cum de-altfel poate lipsi chiar introducerea din predicile în care predicatorul reia fără nici o greutate expunerea unei predici începute anterior.

De cele mai multe ori, cuvântările augustiniene încep în mod solemn prin o frază în care predicatorul face atent pe ascultători că în cele ce urmează vor auzi nu cuvintele lui, ci înseși cuvintele lui Dumnezeu (*verba Domini*). Prin aceasta atrage atenția asupra importanței textului scripturistic pe care are de gând să-l dezvolte în predica sa. Acesta este rostul expresiilor următoare: „*Verba Domini nostri Christi...*”;⁹⁰ „*Verba Domini, ex Evangelio...*”;⁹¹ „*De Verbis Domini...*”;⁹² „*Verbum Dei audiat...*”;⁹³ „*Cum sanctae lectiones legerentur, in ea quae scripta sunt in prima lectione, quae nobis recitata est, animo intendimus, et ea quae Dominus suggerit, breviter cum vestra sanctitate participare curamus*”;⁹⁴ „*Hodie, hodierno die...*, etc.”⁹⁵

În predicile sale arăta mereu legătura cu cele rostite anterior.⁹⁶ Acest lucru îl arăta în introducere prin expresii ca: „*hosterno enim die...*”;⁹⁷ „*ex eo quod hosterno die...*”;⁹⁸ „*sermone pristino...*”;⁹⁹ „*in precedenti lectione...*”¹⁰⁰

Episcopul african mai începe predicile sale și cu expresia: „*meninit caritas vestra*”.¹⁰¹

De multe ori fiind predicile sale simple meditații pe marginea unui text, predicatorul își începe predica cu expresii simple ca acestea: „*Audivimus, et contemnimus quod in voce Psalmi...*”;¹⁰² „*Quod cantavimus Domino...*”;¹⁰³ etc.

Alteori își începe predicile direct cu cuvintele Sfintei Scripturi,¹⁰⁴ sau cu aprecieri pe marginea textelor sacre. Așa începe cu cuvintele: „*Sîngele apostolilor este acela care a consacrat*

90 Tract. in In. 30, 1. 1556.

91 Idem, 27, 1, 1616.

92 Idem, 35, 1, 1657; vezi: Comeau M., o. c., p. 36.

93 Serm. V, tom. XV, p. 643.

94 Serm. VI, tom. XV, p. 653.

95 Serm. LII, tom. XVI, p. 369; Tract. in In. 29, 1, 1628. vezi Comeau M., o. c. p. 36—37.

96 Tract. in In. 69, 1, 2815; vezi Comeau M., o. c., p. 37.

97 Idem 9, 1, 1459.

98 Idem 12, 1, 1484; 21, 1, 1564.

99 Idem 19, 1, 1543.

100 Idem 77, 1, 1823.

101 Idem 93, 1, 1864.

102 Serm. XXII, tom. XVI, p. 80.

103 Idem XXIII, tom. XVI, 19; XXVI, tom. XVI, p. 111; XXXIX, tom. XVI, p. 211; XIV, tom. XVI, p. 28; XVII, tom. XVI, p. 46.

104 Idem XXI, tom. XVI, p. 70.

această zi și a făcut-o pentru noi o zi de sărbătoare”;¹⁰⁵ sau, în alt loc: „Este pentru noi o datorie de a sărbători prin o mare festivitate pomenirea celor mai mari martiri, a sfinților Apostoli Petru și Pavel”.¹⁰⁶ Aceste scurte fraze de introducere se numesc „exorde” și au drept scop să facă auditoriul atent, binevoitor și docil.

Tot în introducere folosește diferite formule de „captatio benevolentiae” și de „anunțare” clară și precisă a temei ce urmează să fie tratată de predicator. Așa spune: „O, frații mei, o fiii mei, copii ai Bisericii universale, sfinți și cerești semințe, o, voi, care ați fost renăscuți în Iisus Hristos și care ați primit de la El o nouă naștere, ascultați-mă pe mine, sau mai bine ascultați pe Acela care vă vorbește prin buza mea. „Cîntați Domnului cîntare nouă”.¹⁰⁷

A doua parte a predicii Fer Augustin apare după scopul ce-l urmărește sub diferite forme: de îndemn, de expunere narativă, de încurajare sau argumentare. Planul obișnuit al predicii augustiniene se prezintă în linii mari sub următoarea formă: Predicatorul începe prin expunerea poziției doctrinare într-o problemă oarecare, îndreptată mai ales împotriva ereticilor. Aduce argumente pentru combaterea tezei false și susținerea tezei ortodoxe. Continuă cu îndemnul de a urma adevărul ortodox. Peste tot se folosește de o mulțime de citate biblice. Acest plan este legat mai mult de predicile cu caracter polemic-apologetic. O normă generală e imposibil de a stabili, fiindcă nu există în realitate.

În legătură cu planul predicii mai putem vorbi de „încheiere”, adică de felul cum oratorul african își termina expunerea.

În general, predicile lui Augustin se termină fie printr-o concluzie formală, fie prin lectură biblică, fie cu o doxologie sau cu o rugăciune ce antrenează într-o meditație publică, fie fără nici un final, lăsînd să continue predica a doua zi.¹⁰⁸

Concluziile lui sînt rostite cu multă autoritate: „Încetați de a mă întrista cu spectacolul moravurilor voastre urîte, fiindcă unica plăcere în această viață este de a vă vedea rămînînd într-o viață bună și sfîntă”;¹⁰⁹ sau, în alt loc, spune: „Aceasta va fi deci sîmbăta sîmbetelor cînd vom găsi tot ce noi vom dori aci jos. Amin”.¹¹⁰

¹⁰⁵ Idem XVIII, tom. XVIII, p. 562.

¹⁰⁶ Idem CCXCVIII, tom. XVIII, p. 571.

¹⁰⁷ Idem XXXIV, 6, tom. XVI, p. 168.

¹⁰⁸ Cristescu G., o. c., p. 28.

¹⁰⁹ Serm. XVII, tom. XVI, p. 52.

¹¹⁰ Serm. IX, tom. XV, p. 701.

Uneori concluzia finală apare sub formă de întrebare: „Cine va putea să explice marea Lui dragoste pentru noi? Cine va putea să exprime adevărata idee?”.¹¹¹

Doxologiile lui finale sînt pline de pietate și credință: „Dați mărire celui ce răspîndește cuvîntul (sămînța), faceți ca el să rodească și să producă o hrană abundentă!”. Amin.¹¹²

Rugăciunea finală este introdusă cu formula: „Conversi ad Dominum”, și este plină de duioșie: „Domnul să devină scăparea noastră”.¹¹³ Ea nu-i decît un dialog intim și liniștit al sufletului cu Dumnezeuul său, care la Augustin trece treptat în meditație comună. Prin acest procedeu oratorul se retrage încet și lasă „creatura cu Creatorul său”.¹¹⁴ Pentru episcopul african meditația era o practică vie. În aceste ocazii el spunea: „Eu simt că afecțiunile voastre se ridică acum împreună cu ale mele ... dar carnea groasă ne face mai grei...”.¹¹⁵

*

Pentru a arăta puterea de pătrundere a episcopului african în rezolvarea celor mai dificile probleme teologice și pentru a arăta măiestria neîntrecutului orator al veacului al V-lea, vom analiza în cele ce urmează, una din predicile sale, și anume: Cuvîntarea a XII-a,¹¹⁶ îndreptată împotriva maniheului Adimon.

Predica începe cu un text biblic, citat din Iov 1, 6—7 și Mt. 5, 8. Ea are un caracter apologetic. În introducere, arată calomniile aduse de manihei împotriva cărții Iov. Introducerea cuprinde adresa și captatio. El spune: „Noi am făcut deja cunoscut înțelepciunii voastre, iubiții mei frați, înțelepciunile și falsitățile pe care manihei le pun în lucrare pentru a distruge autoritatea cărților sfinte, și voi sînteți îndeajuns pregătiți, noi avem toată certitudinea”.

În continuare, anunță tema și arată scopul prin cuvintele: „Cu toate acestea, noi credem că mai trebuie încă să punem acuzațiile lor calomnioase sub privirile inimii voastre, nu numai ca voi să învățați toate mijloacele de a le combate, dar și pentru ca fiecare din voi să poată să învețe pe creștinii mai slabi și mai puțin versați în cunoașterea sfintelor scrieri, a-i ocoli și a-i desconsidera”.

¹¹¹ Idem LVII, tom. XVI, p. 426.

¹¹² Idem XXV, tom. XVI, p. 111; XXXIV, tom. XVI, p. 171; LXXII, tom. XVI, p. 532.

¹¹³ Idem LV, tom. XVI, p. 401.

¹¹⁴ Comeau M., o. c., p. 97.

¹¹⁵ Idem; cf. Tract. in In. 35, 9, 1669.

¹¹⁶ Serm. XII, tom. XVI, p. 12—22.

În continuare face o expunere amplă a poziției ereticilor, care interpretează greșit Sfintele Scripturi. Arată aci poziția maniheilor în comentarea citatelor din Iov și Matei anunțate la începutul predicii.

În cap. I Augustin arată scopul urmărit deeretici. Scopul lor, spune fericitul părinte, „este de a face pe credincioși să se despartă de autoritatea mîntuitoare a scripturilor, pentru a nu crede decît doctrina lor”. Oratorul provoacă pe Adimon să arate unde a citit ceea ce învață el.

În următoarele două capitole, Augustin adîncește o serie de probleme în legătură cu teza maniheilor și arată teza ortodoxă.

În cap. V aduce argumente pentru a convinge de adevărul ortodox, căutînd să combată pe manihei prin propria lor doctrină.

Predica se încheie prin arătarea precisă și clară a învățăturii ortodoxe, mărturisind totodată și credința sa.

În încheiere putem afirma că predica fericitului părinte, care ne oferă doar o parte din activitatea sa, e o mărturie fidelă a darului oratoric de care dispunea acesta. Contemporanii l-au admirat și posteritatea îl proslăvește.

Predicile sale sînt gustate și azi de creștini, care găsesc rezolvate în ele o mulțime de probleme de doctrină, de morală, de trăire duhovnicească și de apărare a credinței. Omilia sa are în centrul preocupărilor ei combaterea păcatelor și mîntuirea credincioșilor prin Iisus Hristos.

Predicile își păstrează pînă azi și farmecul lor formal, datorită formei alese în care sînt expuse, stilului simplu și clar. Modul clar de exprimare întărește adevărul expus.

Elocvența augustiniană stă alături de aceea a marilor oratori creștini din epoca de aur a creștinismului.

Forma de predică — omilia exegetică — s-a impus ca o formă autentic creștină și scoate în relief marea personalitate a părintelui african, mare maestru al cuvîntului.

IOAN N. FLOCA

„CEL ÎNFRINAT ÎȘI VA INMULȚI VIAȚA“

(Iisus Sirah 37, 34).

I.

Dacă ne-am arunca privirile asupra unui calendar bisericesc, am putea desprinde dintr-însul lucruri de mare folos pentru noi credincioșii.

Astfel, am putea vedea că nu e zi în care să nu fie trecuți unul, doi sau mai mulți sfinți, adică credincioși care au aplicat mai din plin în viață, porunca iubirii de Dumnezeu și de semenii. Procedînd așa, Biserica a urmărit să ne pună în fața ochilor, zilnic, pilde de aleasă viețuire creștinească, de iubire și sfințenie.

Calendarul ne-ar mai putea arăta că unele zile sînt închinare Sfinților Treimi, ori uneia sau alteia dintre persoanele dumnezeiești. Rînduînd așa, Biserica a voit să ne îndrume gîndul la Dumnezeu, care este izvorul a tot binele și a toată sfințenia.

Și dacă ne-am uita cu băgare de seamă, am mai putea vedea că, în calendarul nostru, sînt indicate anumite zile și chiar săptămîni întregi, pentru post, adică pentru înfrînare. Rînduînd-posturile, Biserica a vrut să ne atragă atenția că una din cele mai bune căi care duc spre sfințenie, spre sporirea vieții sănătoase trupești și sufletești, spre iubirea curată de Dumnezeu și de semenii, este postul, înfrînarea.

Se pune acum întrebarea: De ce trebuie să postim? La ce ne folosește, nouă credincioșilor, postul sau înfrînarea?

II.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos nu ne-a dat anume o poruncă a postului, așa cum ne-a dat, de pildă, porunca iubirii de Dumnezeu și de semenii. El nu ne-a poruncit să postim. Dar aceasta nu înseamnă că ar fi fost împotriva postului. Domnul Hristos nu ne-a poruncit să postim, pentru că a socotit postul un lucru de la sine înțeles. Dovadă că El însuși a postit. Înainte de a-și începe activitatea Sa publică, Mîntuitorul a postit 40 de zile și 40 de nopți. Dar și din întreaga Lui învățătură se desprinde, clară, ideea că nimeni nu poate fi și nu poate lucra ca ucenic al Lui, dacă nu practică postul, adică dacă nu-și înfrînează poftele și pornirile inferioare ale firii.

Intr-adevăr, postul ne ajută să menținem trebuințele firii noastre trupești în limitele dezvoltării și manifestării lor normale, sănătoase.

Iată, de pildă, trebuința foamei. E o trebuință așezată de Dumnezeu, la temelia vieții noastre.

Indemnați de foame, fiecare dintre noi se zbate, se frământă, aleargă, muncește spre a-și agonisi cele necesare traiului zilnic. Dar în truda noastră de a agonisi hrana, se întâmplă că nu rămânem totdeauna pe un făgaș sănătos. Nu arareori unul sau altul dintre noi se lasă ispitit și alunecă în patima lăcomiei, adică în acea patimă care-l îmboldește să adune, să adune mult, să îngrămădească mereu, peste trebuințe și prin orice mijloace.

Și câte suferințe nu produce asemenea patimă... Lacomul nu mai știe de nici o măsură. Nu mai vede nimic în jurul său. Nu-i mai vede pe ceilalți. Nu vede decât interesele sale. Are o singură obsesie: să acapareze; să strângă mereu. Mijloacele? Nu le alege. Minte, înșală, fură, se folosește de violențe și la nevoie chiar de violență...

Și tot așa și trebuința de a bea. Firească precum și cea de hrană, trebuința de a bea poate degenera în patima beției... Să mai descriem ruina și decăderea pe care le aduce după sine beția? Să mai descriem chinurile, lipsurile, bolile pe care le aduce acolo unde a izbutit să se facă stăpînă?

Dar și alte instincte pot degenera. Astfel, instinctul genezic poate degenera în desfrîu; instinctul conservării în zgîrcenie...

Lăcomie, beție, desfrîu, zgîrcenie... Urîte patimi... Infiorătoare păcate...

Cu grija de mamă iubitoare, Biserica noastră care nu-și părăsește fiii, vine și ne pune la îndemînă leacuri multe contra unor asemenea păcate. Și printre leacuri ea ne poruncește și postul. Țineți posturile! Înfrînați-vă! Nu vă lăsați stăpîniți de pofta murdare! Rezistați ispitei! Căci Dumnezeu „nu va îngădui să fiți încercați mai mult decît puteți, ci odată cu isпита vă aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda” (I Cor. 10, 13).

Sînt însă și anumite porniri sufletești care pot aduce descumpănire în viața noastră. Una din acestea este mînia. Omul copleșit de mînie e ca ieșit din minți. Respirația-i e sacadată. Vinele i se umflă. Tîmplele zvîcnesc cu putere. Ochii i se injectează. Intreaga lui ființă se concentrează într-un pumn cîu care ar zdrobi tot ce este înaintea lui. Și câte lucruri rele nu-s săvîrșite în vreme de mînie.. Cîte jigniri, cîte loviri, cîte nenorociri nu-s provocate, care mai tîrziu se poate să fie regretate, dar niciodată îndreptate...

Și dacă ar fi numai mînia... Dar la aceasta se poate adăuga invidia. La invidie, îngîmfarea. La îngîmfare, ura. La ură, calomnia și defăimarea... Toate aceste porniri, cînd ne lăsăm stăpîniți de ele, ne pot duce într-o primejdioasă stare de dezechilibru și de îmbolnăvire sufletească.

Sfînta Biserică ne învață că și împotriva unor asemenea porniri postul este unul din cele mai bune leacuri. „Postul, zice Sf. Ioan Gură de Aur, potolește zburdăciunea trupului și-i înfrînează poftele cele nesătioase”, dar în același timp, postul „curățește și înaripează sufletul, îl înalță și-l ușurează” de pornirile urîte, înjositoare. (Hom. 10. In Genes. L. 5, cap. 13).

În al doilea rînd, postul ne ajută să ne sporim puterile sufletești. Nu numai să le ferim de alunecarea în porniri degradante, dar, dimpotrivă, să le și întărim și să le sporim.

Ca să ținem postul trebuie să ne punem în lucrare puterile. Trebuie s-o luăm în fiecare zi de la capăt. Trebuie să ne încordăm în mod susținut puterile. Încordarea aceasta este un exercițiu care nu rămîne fără urmări.

Ea ne pune în lucrare întregul nostru potențial sufleteșc, ne ajută să-l exercităm și exercitându-l, îl întărim și-l sporim.

Pe de altă parte, postul transferă centrul de gravitație dinspre cele dinafară, spre cele dinăuntru, în sfera vieții duhovnicești unde tronează personalitatea Domnului Hristos, de la care se revarsă, în permanență, asupra credincioșilor, harurile și darurile puterii Sale. Punându-ne în legătură cu Mîntuitorul, postul ne pune în legătură cu izvorul cel necesar al puterilor noastre duhovnicești.

De asemenea, postul ne pune în legătură cu Sfinții, cu acei eroi ai înfrînării, la școala cărora, printre altele învățăm cum să ne păstrăm curată viața, cum să-i sporim puterile și cum să luptăm contra patimilor.

În al treilea rînd, postul ne ajută în mare măsură să ne păstrăm sănătatea trupească.

Postul nu este rînduit pentru a ne slăbănogi trupul. Cerîndu-ne să postim, Biserica nu vrea să ne oblige a ne neglija trupul pînă-n-tr-atîta încît să nu mai putem munci. Dimpotrivă, rînduînd postul, Biserica a urmarit tocmai să ne păzească de îmbolnăviri și de degenerare. Postul e împotriva patimilor trupești, nu împotriva trupului. Punîndu-ne la îndemină rînduiala postului, Biserica n-a voit să ne interzică mîncarea, ci lăcomia. N-a voit să ne interzică băutura, ci beția. N-a vrut să ne împiedice de la căsătorie, ci de la desfrîu...

Cît de întemeiată este rînduiala postului ca mijloc de păstrare a sănătății, se vede și de acolo că dacă nu ținem o măsură în ce privește satisfacerea trebuințelor trupești, mai curînd sau mai tîrziu vom ajunge la medic, care, printre alte leacuri, ne va rîndui și un anumit regim, un anumit post. Și știm din experiență că nu arareori postul rînduit de medic e mult mai aspru decît cel bisericesc. Cît de adînc adevărate sînt cuvintele lui Iisus Sirah, care zice: „Cel înfrînat își va înmulți viața”.

În al patrulea rînd, postul ne ajută să ne împlinim mai din plin porunca iubirii de semenii, porunca slujirii și ajutorării lor atît în cele materiale cît și în cele sufletești.

În cele materiale pe cei în lipsă îi putem ajuta prin economiile pe care le putem realiza ca urmare a ținerii postului.

În cele spirituale îi putem ajuta mai bine pe semenii atunci cînd postim, fiindcă numai cine a izbutit să-și stăpînească pornirile inferioare ale firii și să dobîndească deplină libertate interioară poate adresa, în mod dezinteresat, altuia, un îndemn, un sfat, o mîngîiere, o mustrare, o încurajare, poate face o rugăciune caldă pentru el...

„Postiți? ni se adresează din înălțimea lui Sf. Ioan Gură de Aur. Arătați-mi-o prin fapte! Cum? De vedeți un sărac mergeți și-l ajutați. De vedeți un neprieten, mergeți și vă împăcați cu el. De vedeți un prieten cu nume bun, nu-l invidiați. Nu numai gura și stomacul vostru să postească, ci și ochiul, urechile, mîinile și picioarele și toate măduarele trupului vostru. Mîinile voastre să postească rămînînd curate de hrăpire și lăcomie. Picioarele — nealergînd la priveriști urîte și în calea păcătoșilor. Ochii — neprivind cu ispitire frumusețile străine... Gura trebuie să postească de înjurături și de alte vorbiri rușinoase” (Ad. pop. antioch. Cuv. 3).

Incepem postul Paștilor. În săptămînile ce vor urma slujbele dumne-

zeiești vor fi mai multe, rugăciunile mai calde, reculegerile mai străbătute de evlavie...

Se cuvine să ne folosim, pentru sufletul nostru, de toate acestea. Să ne găsim mai des prilej de rugăciune și de reculegere. Să ascultăm mai des slujbele sfinte. Să ne plecăm mai des urechea la graiurile Scripturilor dumnezeiești și la cuvîntul de învățătură. Dar să nu uităm nici postul.

Postul Paștilor este cel mai lung dintre toate. Să ne nevoim a-l ține fiecare după puteri. Să facem aceasta cu deplina încredințare că osteniela nu ne va fi înzadar. Să fim încredințați că postul ne va ajuta să ne înfrînăm pornirile inferioare ale firii noastre trupesti și sufletești; ne va ajuta să ne sporim puterile sufletești și să ne menținem trupul pe făgașul vieții celei sănătoase. Să postim cu încredințarea că prin înfrînare ne pregătim spre a fi mai de folos semenilor spre a ne arăta mai din plin frăția și dragostea față de ei. Să ne înfrînăm pornirile urite ale firii, convinși că și înunca noastră va fi mai cu spor, mai rodnică, mai binecuvîntată. Și să-virșind astfel calea postului vom putea nădăjdui să ne împărtășim și de binefacerile slăvitei Învieri a Domnului, căruia se cuvine cinste și închinăciune în veci.

Pr. Prof. D. BELU

SF. LITURGHIE: „ȘCOALA” DREPTEI CREDINȚE

În Biserica veche, cei mai mulți creștini „se făceau și nu se nașteau”, în înțelesul că cei care doreau să devină creștini erau deja oameni mari, formați, care se pregăteau vreme îndelungată în așa-numitul catehumenat, pînă cunosteau bine tainele credinței creștine și numai după aceea erau botezați. Botezul se făcea cu mare solemnitate, la marile praznice și îndeosebi la Rusalii. Cu acest prilej, noii încreștinați, cûprinși de o sfîntă bucurie, intonau frumoasa cîntare: „Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc; am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Treini închinîndu-ne, că aceasta ne-a mîntuit pe noi”.

Această minunată cîntare a trecut apoi în Sf. Liturghie, unde o avem și azi și o cîntăm după ce are loc Sf. Împărtășanie.

Nici nu s-ar putea afla un loc mai potrivit acestei cîntări decît Sf. Liturghie, „școala” dreptei credințe, unde vedem nu numai lumina cea adevărată, ci aflăm și credința cea adevărată. Cum? Iată în ce fel?

La aceste întrebări vreau să vă răspund, cu ajutorul Domnului, în cuvîntarea de azi.

Sf. Liturghie este prelungirea peste veacuri — și în tot locul — a prezenței Mîntuitorului, cu toate darurile aduse de El lumii și mai ales cu darurile jertfei Lui. „Odată cu invocarea numelui lui Iisus, liturghia are, adică, sarcina să continue în același timp real și mistic, persoana Lui pe pămînt, viața Lui și în chip cu totul special religia Sa: Iisus este prezent în ea lucrînd și vorbind printre oameni, ca adorator perfect al Tatălui Său și ca sfinților al neamului omenesc” (P. Vintilescu). Liturghia este „învățătoarea noastră, prin întregul ei cuprins, prin întreaga-i rînduială... În Sf. Liturghie se înfățișează așadar în chip simbolic întreaga viață pămîntească a Mîntuitorului, de la naștere pînă la înălțarea Sa la cer. Îndeosebi în Liturghia catehumenilor se reînnoiește activitatea învățătoarească a Domnului, cînd ascultăm învățăturile Sf. Apostoli, din „Apostol” și învățăturile

dumnezeiești din Sf. Evanghelii. În cursul unui an, pericopele evanghelice, rînduite pe Duminici și sărbători, fac să treacă pe dinaintea minții noastre întreaga învățătură divină a Mîntuitorului.

În rugăciunile și cîntările dumnezeiești slujbe aflăm exprimate toate adevărurile de credință ortodoxă într-o formă înțeleasă de întreg poporul credincios. La Sf. Liturghie, cu adevărat „orice rugăciune este o învățătură și orice învățătură este o rugăciune”.

Să nu uităm că multe din cîntările bisericești au fost la început, arme de luptă ale Bisericii, pe care credincioșii le cîntau chiar și înafară de sfinția slujbă, pentru apărarea dreptei credințe împotriva diferitelor rătăciri sau erezii.

Dar nu numai în cîntări și rugăciuni aflăm exprimate feluritele puncte de credință, ci și în „Simbolul de credință” sau „Credeul”, cum i se spune, care nu este altceva decît o mărturisire a dreptei credințe așa cum a fost ea formulată de sinoadele a toată lumea creștină, de la Niceea și Constantinopol, din veacul al 4-lea, în cele 12 articole. Din „Credeul” pe care-l rostim sărbătorim la fiecare Sf. Liturghie, noi învățăm despre Sf. Treime că Dumnezeu este Unul în ființă și întreit în persoane: Dumnezeu Tatăl, Creatorul, Dumnezeu-Fiul, Mîntuitorul și Dumnezeu Duhul Sfînt, Sfințitorul. Mai învățăm că există o singură Biserică, sfință, sobornicească și apostolească, un singur botez și învierea morților.

Pe lîngă toate acestea, la Sf. Liturghie se mai adaugă un izvor de învățătură și anume: predica, adică cuvîntul de învățătură al preotului. Încă de la început, Sf. Liturghie sau „frîngerea pîinii” cum se mai numește, a fost nedespărțită de propovăduirea învățăturii creștine, de „învățătura apostolilor” (F. Ap. 2, 42).

Creștinii ortodocși cred în Sf. Treime. În vechime, erau unii eretici care nu primeau această dogmă creștină, după cum sînt și azi. În privința aceasta, Sf. Liturghie ne este o minunăție „școală”, căci ea începe cu binecuvîntarea „Împărăției Tatălui și a Fiului și a Sf. Duh”. Și nu numai slujitorul arată de cîte ori încheie vreo ectenie că Sf. Treime i se cuvine mărirea și închinăciune, ci și credincioșii afirmă această dogmă ori de cîte ori își fac semnul Sf. Cruci sau cîntă: „Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh...”.

Noi, creștinii ortodocși ținem ca zi de odihnă Duminica și nu sîmbătă, cum au făcut în vechime unii în mod greșit și cum fac și în vremea noastră așa-numiții „sîmbătari”. Nu ținem sîmbăta, fiindcă nici Mîntuitorul n-a ținut-o, din care cauză și era acuzat că „nu păzește sîmbăta” (In. 9, 10). În schimb, ținem Duminica, „ziua Domnului”, fiindcă atunci El a înviat din morți (Mt. 28, 1), s-a pogorît Sf. Duh (F. Ap. 2 1—5) și atunci se adunau primii creștini la Sf. Liturghie (1 Cor. 11, 20—22). Acest adevăr de credință ni-l vestește și Sf. Liturghie, Duminica, cînd sîntem chemați să cîntăm: „Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos... Cea ce ai înviat din morți...”.

Învățătura ortodoxă ne spune că noi trebuie pe Dumnezeu să-l adorăm, iar pe sfinți să-i venerăm ca fiind „prietenii ai lui Dumnezeu”, „casnici ai Lui” și „judecători ai lumii” (In. 15, 14; Ef. 2, 19). Dar, mai presus de toți sfinții, noi trebuie să preavenerăm pe Maica Domnului „cea plină de dar”, cea „binecuvîntată între femei”, pe cea pe care au cîstit-o îngerii; dar mai ales a cîstit-o Dumnezeu. La Sf. Liturghie învățăm să cinstim

„pe toți sfinții”, dar „Mai ales...” pe pururea Fecioara Maria, căreia îi și cîntăm frumoasa cîntare numită „Axion”, adică „Cuvine-se cu adevărat...”.

La Sf. Liturghie învățăm cinstirea sf. cruci, a sf. icoane, cînd și cum să ne închinăm și să ingenunchem, precum și alte puncte de credință creștină, pe care vremea scurtă nu ne îngăduie să le mai înșirăm.

Din cele spuse, s-a putut încredința fiecare că Sf. Liturghie e școala dreptei credințe, că la ea aflăm credința cea adevărată. Creștinul care se duce la Sf. Liturghie cu evlavie și e cu luare-aminte își întărește și își sporește credința ortodoxă, după cum se spune că legendarul Anteu își sporea puterile ori de cîte ori atingea pămîntul.

Credința cea adevărată trebuie însă nu numai s-o aflăm, ci s-o și urmăm și păstrăm, așa cum au făcut sf. mucenici, mărturisitori ai dreptei credințe. Despre Gordius, ofițer roman, se istorisește că a fost condamnat la moarte fiindcă n-a voit să aducă jertfă împăratului și nici de credința creștină n-a voit să se lapede. Unii prieteni l-au sfătuit ca numai de formă, cu gura, să se lapede de credința creștină, dar în inimă să-și păstreze mai de parte credința.

— „Cel ce mi-a dat inima, mi-a dat și limba”, răspunse Gordius — și așa a murit ca martir pentru mărturisirea credinței.

Să mărturisim și noi credința cea adevărată pe care o învățăm la Sf. Liturghie, spre mărirea Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh. Amin.

Prot. A. RADU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

COMEMORAREA LUI CIPRIAN PORUMBESCU

La 6 iunie 1963 s-au împlinit 80 de ani de la moartea compozitorului Ciprian Porumbescu. Cu această ocazie a avut loc la Suceava o manifestare culturală organizată de Comitetul regional de cultură și artă. Apoi în comuna natală, altă dată numită Stupca și acum Ciprian Porumbescu, s-a deschis o casă memorială. Iată fapte de cinstire a compozitorului care și-a făcut din folclor sursa de inspirație muzicală, iată cum răspunde poporul celui ce a trăit și s-a inspirat din popor. Așa se poartă poporul cu artiștii săi, iar nu cum credea altădată T. Maiorescu, că muzele înfloresc numai în sărăcie și deci artiștii să trăiască numai în mizerie și apoi în uitare.

În adevăr, *Balada*, *Reveria* și *Dorul* izvorăsc din popor și descoperă adâncimi vibrante; *Altarul Mănăstirii Putna* și *Tabăra Română* exprimă vrednicia robustă a poporului; Valsul „*La malurile Prutului*” este un răspuns zglobiu la „*Dunărea albastră*” a lui Joh. Strauss; piesa *Candidatul Linte* este o șarjă reușită la adresa sistemului școlar burghez și *Cisla* este o scenetă hazlie din viața unor săteni pricopsiți. Aceste creații exprimau tocmai simțămintele reale ale lui Ciprian și cu ele vine el de la Viena la Brașov, în 1881, ca profesor de muzică la Gimnaziul „*Andrei Șaguna*”, la școlile comercială și reală și ca dirijor al corului de la biserica Sf. Nicolae din Schei.

Ne asociem și noi acestei comemorări cu câteva gânduri despre activitatea lui Ciprian Porumbescu în Ardeal.

Deși particularitatea lui constă în cultivarea melosului popular, totuși nu se poate spune că nu a cunoscut și apreciat și muzica măestrilor clasici. Astfel, de la profesorul său Carol Miculi a învățat să-l prețuiască pe Fr. Chopin; la Conservatorul de muzică din Viena, susținut prin daniile aromânului „*Văter Dumba*”, a cunoscut marile creații clasice și prin mijlocirea prietenului său Eusebiu Mandicevschi s-a apropiat de Joh. Brahms. El cunoștea succesele artiștilor români în străinătate, ca tenorul Tomberlik (de acasă Toma Cosma), sopranei Todorini din Craiova, cântăreața la Scala din Milano, și violoncelistul G. Mugur; el știa despre creația muzicală din Țările Române a unui St. Nosievici, G. Muzicescu, Gh. Scheletti, G. Cavadia și I. Ivanovici și observa cum melosul popular era ocolit, în ciuda unor străduințe sincere de a-l folosi din partea Elenei Asachi, a lui Ioan și Eduard Wachnian, Alex. Flechtenmacher, Ed. Caudella și Gh. Ștefănescu. De aceea scria Iosif Vulcan (în „*Familia*”, nr. 13 din 1870), că „ne lipsește numai un om de geniu, care studiind melodiile noastre să compună din ele un buchet drăgălaș, o operă încântătoare; dar va veni odată și timpul acesta când noi, românii, vom avea mari compunători muzicali;

pînă atunci am dori să se publice cît mai multe melodii, ca nu cumva să piară ca și alte tezaure naționale" (Studii Muzicologice 4, 1957, (p. 6s).

La Brașov, în atmosfera care pregătea Memorandumul din 1892, Ciprian caută să dovedească faptul că românii au o cultură proprie de valoare, că sînt capabili să înțeleagă, să-și însușească și să promoveze și creațiile clasice, cum dovedeau de-altfel și producțiile Corului plugarilor din Chizătău (1857), Reuniunile de cîntare de la Oravița și Reșița (1872), Reuniunea de la Sibiu în fruntea căreia ajunge în 1881 Gh. Dima și corurile de sodali ale meseriașilor. Astfel, pe linia muzicii s-a ajuns și la apropiere între sași și romîni, încît capela orășenească din Brașov a lui A. Brandner interpreta și unele piese romînești („Gazeta Transilvaniei”, 24, 123 și 130 pe 1881).

Arta romînească mai era sprijinită și de turneele teatrale ale unui G. Petculescu, cu piesa „Mihai Bravul” (G.T. 9, 1881) și a lui I. D. Ionescu, cu piese de Alexandri și Negruzzi (G.T. 62, 1881).

La toate aceste acțiuni artistice erau nelipsiți Gh. Baritiu, A. Bîrseanu, care culegea folclor pentru filologul ceh filoromîn Ioan Ūrban Jarnik, C. Porumbescu, Ioan Micu Moldovan și Nicolae Petra-Petrescu, tatăl criticului și estetului de mai tîrziu și admirator porumbescian Horia Petra-Petrescu. Încă în 1880, cînd Ciprian a fost invitat să organizeze la Oravița și Cluj cîteva concerte, a fost socotit „unul dintre cei mai aleși compozitori romîni”. De aceea este chemat din nou la Oravița în 1881, apoi la Reșița, Brașov și Sibiu (G.T. 22, 43—44, 92).

În cadrul acestei activități se naștea „opera romînească drăgălașă”, care va primi numele de „Crai Nou”; se pare că orchestrarea operetei a aparținut unui muzician sas din Brașov (vezi Viorel Cosma, în „Magazin”, nr. 211, 1961). Premiera din 28 februarie—11 martie 1882 a întrecut orice așteptări și compozitorul era consacrat (G.T. 20, 23, 25 pe 1882). Răspunzînd unui critic oficios, Ciprian recunoaște cu mîndrie că „adevărata componist pe care l-a studiat cu diligență a fost însuși poporul”. Se pare că pe atunci Ioan Slavici era mai aproape de criticul oficios.

Pentru corul bisericii Sf. Nicolae din Schei Ciprian a compus vreo 50 de compoziții, pe o voce și armonizate pe 2—3 și 4 voci, cor mixt și bărbătesc, care i-au continuat renumele și printre credincioșii ortodocși. Se impun compozițiile pentru Sf. Liturghie, piese de concert pentru cadrul liturgic, compozițiile pentru răsîmpul Sf. Paști, variate rugăciuni și imnuri, psalmii 88, 95, 100 și 149, două Oratorii pascale și altele; în fruntea lor stă rugăciunea „Tatăl nostru”.

Pentru răspîndirea muzicii bune, Ciprian alcătuieste singur un Potpuriu din Crai Nou și cu ocazia concursului de coruri de plugari de la Chizătău a precizat că „corurile noastre s-au cam depărtat de muzica pe care ar trebui să o cultive cu deosebire, muzica populară națională; compozițiile frivole și textele rău traduse sînt cîntate cu o silință vrednică de lucrurile mai bune” (G.T. din 17 sept. 1882). Era o constatare de deosebită importanță și îndrumare.

De la Brașov compozitorul trebuie să plece, în căutarea sănătății, la Nervi, în Italia, de unde nu se mai întoarce decît muribund, ca să moară acasă, la Stupca, spre deznădejdea multora între care și a lui V. Alexandri.

Dar opera lui nu a fost dată uitării, ci a fost cultivată cu grijă în deosebi de cercurile populare ardelen. Pieseile lui religioase au fost cerute chiar de directorul Conservatorului de muzică din Moscova, Smolenski, dirijor și al corului catedralei, printr-o scrisoare către păr. Iraclie Porumbescu, tatăl, prin următoarele cuvinte: „dacă ar binevoi să-i trimită în copii compozițiile lui Ciprian Porumbescu pentru a le studia și interpreta” („Telegraful Român”, 129 din 1892, p. 515; „Thalia Română” 1, Timișoara 1945, p. 105s). Și ele erau studiate la acel conservator și în 1895, precum mărturisește „Familia” lui Vulcan, că „directorul Smolenski de la Conservatorul de muzică din Moscova cerceta cu elevii săi sistemul compozițiilor la liturghiile lui C. Porumbescu, zicînd: mare pierdere s-a suferit prin moartea acestui talentat compozitor, căci era cel mai talentat și cel mai productiv”.

Abia regimul nostru democrat popular i-a acordat lui Ciprian Porumbescu meritata atenție oficială, recunoscîndu-l drept „strălucit înaintaș al muzicii de inspirație populară”. Cu ocazia centenarului nașterii sale, în 1953, a fost elogiat după merit și i s-au publicat monografiile, între care se impun cele scrise de compozitorul Viorel Cosma. Iscusitul compozitor Gherase Dendrino i-a dedicat opereta „Lăsați-mă să cînt”, ca să idealizeze cum ar fi trebuit să se fi desfășurat viața lui Ciprian, cu greutăți dar și cu mulțumire și bucurie finală, iar scriitorul C. Ghiban i-a așternut viața, cu poezie și tristețe, în romanul „Cînta la Stupca o vîioară”.. Opera lui a trecut acum și peste granițe. E recunoștința populară pentru genul muzical răsărit din mijlocul poporului.¹

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Pr. Prof. M. ȘESAN

1 Informații bibliografice: Monografii de N. Petra-Petrescu, Brașov 1884; Bra-niște, Lugoj 1908; Popovici T., Sibiu 1908; Poslușnicu M., în Istoria muzicii la ro-mîni, 1928, p. 455—477; Morariu C., 1926; Morariu Leca, Suceava 1933; idem, Iraclie Porumbescu, 1938. Pavelescu Șt., Suceava 1940; Papadopol P., București 1940; Cosma V., Contribuții, în Muzica 3/4 1951; Presa zilnică din 1953; Drăgoi S., în Muzica 4, 1953; Șesan M., în Telegraful Român 34—36, 1953; Cosma V., Opere alese, volum omagial, 1953; idem, Opere alese, cu textul operetei, București 1958; Ghiban C., Cînta la Stupca o vîioară, 1958 și ediția II, București 1961.

Teodor Ionescu: UN TABLOU DE TIZIANO LA SIBIU; extras din: „Omagiu lui George Oprescu, cu prilejul împlinirii a 80 de ani”. Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bucureşti (1962), p. 273—282 (cu 5 reproduceri în text şi rezumat în l. rusă şi franceză).

Pinacoteca din Sibiu se bucură de un renume bine stabilit pentru volumul şi valoarea pieselor artistice care o alcătuiesc. Între acestea, cele de creaţie italiană ocupă un loc însemnat: aproximativ două sute la număr, ele aparţin unora din cei mai de seamă maeştri ai penelului care fac gloria „patriei artelor”. Zece dintre acestea, fuseseră colecţionate de baronul Samuel von Brukenenthal ca opere de Tiziano (Vecellio), ilustrul şef al şcolii picturale veneţiene din vremea Renaşterii (1477—1576).

Problema majoră, rămasă deschisă pînă de curînd, era dacă vreunul din aceste tablouri poate — sau nu — să fie considerat autentic? Aceasta, deoarece se dovedise că întrucît pinacoteca sibiană n-a fost cercetată pînă acum de nici un specialist italian, multe picturi italiene aveau atribuiri eronate, fiind considerate ca aparţinînd vreuneia din şcolile flamando-oiandeză, franceză sau germană şi viceversa.

Cercetătorul vienez Theodor Frimmel — singurul care s-a ocupat îndepărate de picturile italiene din Muzeul Brukenenthal — socotea că tabloul „Logodna mistică a Sfintei Ecaterina” ar fi fost pictat de Tiziano. Ulterior, s-a îndoit de acest lucru — şi nu fără temei. Se părea, deci, că renumita galerie sibiană nu se poate mîndri cu nici o operă lucrată direct de Tiziano.

Din fericire însă — spre satisfacţia istoricilor şi criticilor de artă, şi nu mai puţin spre bucuria amatorilor — există totuşi o astfel de operă în pinacoteca sibiană. Ea a fost descoperită înainte cu patru ani de către harnicul şi priceputul cercetător ştiinţific Dl Teodor Ionescu, şeful secţiei Galeriei de artă plastică de la Muzeul Brukenenthal.

Cînd au început cercetările pentru revizuirea vechilor atribuiri ale tablourilor allătoare în pinacoteca Muzeului Brukenenthal, Dl Teodor Ionescu a observat numaidecît, cu surprindere, că pînza intitulată „Ecce Homo” fusese catalogată doar ca un produs al şcolii lui Tiziano. Surprinderea D-sale a fost împărtăşită şi de alţi ostenitori ai Muzeului Brukenenthal.

Bazat pe iconografia temei, pe stilul şi maniera picturii, Dl Teodor Ionescu şi-a exprimat părerea că atribuirea a fost prea prudentă. Punînd un semn de întrebare după numele gloriosului maestru, Dl Teodor Ionescu a consultat în materie o seamă de competenţe de peste hotare — din Viena, Moscova, Roma, Pavia ş. a. — purtînd în acest scop o amplă şi variată corespondenţă de specialitate. Rezultatul cercetărilor sale a fost întru totul pozitiv, adevărindu-se că tabloul „Ecce Homo” din pinacoteca sibiană este o pictură ieşită direct din penelul marelui pictor veneţian Tiziano.

Insemnătatea descoperirii făcute de Dl Teodor Ionescu crește cînd ne gîndim că tabloul respectiv este unicul Tiziano „cu documente” pe care-l avem în țara noastră. Această descoperire se adaugă cu prestanță sporită la celelalte identificări de tablouri din ultimii ani: P. Rubens, A. van Dyck, J. Jordaens, J. Suttermans, Fr. Snyders.

Ostenții Muzeului Brukenthal — cel mai vechi așezămînt de acest fel din țara noastră — merită toate felicitările pentru aceste succese — cu atît mai virtuos Dl Teodor Ionescu. Ei folosesc din plin, cu cele mai vădite rezultate, excelentele condiții de cercetări științifice intense pentru identificarea tablourilor din acel muzeu, create în anii puterii populare, — fapt pe care Dl Teodor Ionescu îl menționează cu recunoștință și dragoste de adevăr.

Celebrui „Ecce Homo” poate fi văzut de oricare vizitator al Muzeului Brukenthal, el fiind expus în prima sală de artă italiană, de la etajul întii al clădirii.

Tabloul are dimensiunile de 53 pe 66 cm. El îl prezintă, bust, pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos în momentul în care procuratorul roman al Palestinei, Pilat din Pont, îl înfățișează norodului ierusalimitean, nădăduind că acesta — văzînd starea jalnică în care-l aduseseră chinurile suferite în pretoriu — va renunța să-i mai ceară moartea (vezi Ioan 19, 5). Pe creștet poartă cununa de spini (împletită din specia *Lycum spinosum*, sau *Spina Christi*) care-i sfîșie fruntea. Dîre de sînge închegat se preling de sub cunună. Fața, întoarsă spre umărul stîng, exprimă durerea crîncenă pe care i-au pricinuit-o chinurile morale și trupești suferite în cursul torturării. Pe spate, acoperind umărul drept, e aruncată neglijent hlamida. Brațele sînt legate cu frînghie. În palma dreaptă ține — așa cum se apucă un condei — bățul de trestie care i-a fost oferit în batjocură ca sceptoru împărălesc.

Într-o prezentare mai veche (vezi nr. 1—3, ianuarie—martie din anul 1961, p. 145—146), revista noastră a înfățișat și alte aspecte ale acestei descoperiri, arătînd și împrejurările în care pictura lui Tiziano a ajuns la Sibiu.

GR. M.

I. D. Negrescu: LIMBA SLAVĂ VECHE. PERIOADA SLAVONĂ LA ROMINI. Texte paleoslave și romîno-slave. Glosar slavo-romîn. București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1961, XVI+464 p.

Autorul acestei lucrări didactice arată în introducere că prin ea tînde să întregască, să înlesnească și să facă mai spornică munca de înțelegere a limbii slavone, a epocii și culturii slavone, lucrare începută prin traducerea și tipărirea gramaticii slavone, în cursul anului 1956, și anume „Limba Paleoslavă” (după învățatul slavist sovietic S. D. Nichiforov, Editura Centrului Mitropolitan al Olteniei, p. 38).

Lucrarea s-a tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Manualul este destinat pentru studiu în Institutele de învățămînt teologic. El se completează cu gramatica anterioară, „Limba Paleoslavă”.

Lucrarea începe cu: „În loc de prefață” și „Introducere” (p. XI—XVI+43), după care urmează Partea I-a (Perioada slavonă la romîni), Partea

a II-a (Texte paralele paleoslave și romîno-slave), Partea a III-a (Texte romîno-slave — originale), Partea a IV-a (Glosar).

În introducere, autorul tratează probleme și momente de un deosebit interes cultural din cursul epocii slavone la romîni, ca: evocarea unor date istorice în legătură cu studiul limbii slavone vechi, adoptarea limbii și scrierii slave vechi, cultura slavă veche, rolul și însemnătatea ei, influențele slave, introducerea tiparului slav, primele cărți la noi, etc.

Cu privire la introducerea tiparului la noi autorul subliniază că trebuie luate în considerare și circumstanțe interne. Nevoia de cărți pentru sfintele slujbe, resimțită din ce în ce mai mult datorită numeroaselor mănăstiri și biserici ridicate pe tot cuprinsul țării, unele ctitorite și ocrotite de domnitorii noștri, nu pot fi uitate, ci trebuie luate în considerare în explicarea introducerii tiparului în Țara Romînească la începutul secolului XVI.

Termenii: limba slavă, limba paleoslavă, etc. sînt confundați adesea de către unii școlari. În raport cu perioada slavonă la romîni vom schița mai jos diferitele momente cronologice mai importante din evoluția limbilor slave.

1. — Denumirea de „Limbă slavă comună” o poartă limba vorbită înainte de secolul V, deci dintr-o epocă ce precede perioada slavonă la romîni.

2. — „Limba slavă veche” se numește limba vorbită începînd din secolul VI, de cînd se stabilește contactul dintre masele populare de slavi și romîni și încep să pătrundă în limba romînă primele elemente slavone.

3. — Limba slavă scrisă, începînd de la alcătuirea alfabetului slavon (sec. IX), limba textelor chirilo-metodiene, poartă denumirea de „Limba paleoslavă”.

4. — Limba slavă folosită în Biserica Ortodoxă, la slavi și romîni, cum și în cancelariile domnești și boierești în tot cursul evului mediu, poartă numele de „limba slavă veche bisericească”. Ea se mai numește și „limba medio-bulgară” cînd cuprinde elemente locale bulgărești. Limba textelor slave scrise în această epocă se mai numește, după specificul ei, „limbă slavă bisericească de redacție bulgară, rusă, sîrbă”, etc. Din sec. XVIII ea mai poartă denumirea de „neobulgară” sau „bulgară modernă” cînd e vorba de limba bulgară, fiind îmbogățită cu forme noi din izvoarele vii ale graiului popular.

Denumirea de texte „romîno-slave” autorul o dă textelor scrise la romîni în limba slavă, iar cea de texte „slavo-romîne” — textelor bilingve, paralele, slave și romîne, ca: Psaltirea slavo-romînă a lui Coresi, sau „Lexiconul slavo-romîn” al lui Mardarie Cozianul, etc.

Mai departe (p. 43) autorul subliniază: „Termenul „limbă slavă veche” din titlulura acestei lucrări se referă la elementele de limbă și literatură slavă din decursul perioadei slavone la romîni, îmbrățișînd problema influențelor nu într-un sens îngust, unilateral, ci în sens istoric reciproc, de valori culturale care sporesc tezaurul cultural al popoarelor”.

Partea I-a cuprinde: Perioada slavonă la romîni: scrierea veche slavonă și monumentele de literatură paleoslavă față de textele romîno-slave, împărțită și ea în paragrafe.

În legătură cu alfabetele vechi slavone (glagolitic și chirilic), autorul menționează: „Problema originii și vechimii acestor alfabete a preocupat și nu încetează să preocupe și astăzi pe învățații slaviști” (p. 44). În această privință, Păr. Prof. Dr. M. Șesan subliniază cu drept cuvânt: „În filologia mondială nu este mai discutată decât întrebarea: Care alfabet a fost mai întâi, cel glagolitic sau cel chirilic și cine a fost autorul lor?”. (Despre cirilică și glagolitică; în rev. „Mitropolia Ardealului”, nr. 7—8, 1958, p. 542—548).

În paragr. 3 sînt înfățișate în chip amănunțit originea și însemnătatea monumentelor de literatură paleoslavă (bogăția textelor romîno-slave, născute și tipărituri, traduceri și originale).

În paragr. 4 este înfățișat studiul comparativ al particularităților fonetice, morfologice, sintactice și lexicale din monumentele de literatură paleoslavă și din textele de literatură romîno-slavă. Pentru pregătirea studenților teologi nu este suficient acest „studiu comparativ”, el se completează cu gramatica de Nichilorov (în traducere, Craiova 1956).

În introducere și partea I-a autorul lucrării tratează partea teoretică a Epocii slavone de la noi. În continuare, urmează partea practică. În partea a II-a și a III-a se cuprind texte pentru studiu, iar în partea a IV-a: vocabularul.

Cum deschizi cartea, se poate vedea că textele sînt foarte bine redată, ceea ce ușurează studenților studiul acestei limbi. Textele sînt date paralel: un text paleoslav este urmat de același text romîno-slav, sau și texte paralele între ele. Sub text se află unele cuvinte explicate în comparație cu alte cuvinte, întrebuițate în alte texte (paleoslave cu romîno-slave, etc.). La unele texte se dau și ceva date istorice.

Din toate acestea se poate vedea că lucrarea e alcătuită în așa fel încît să ușureze cît mai mult munca studentului teolog, pentru care e destinată. Autorul se dovedește un pedagog iscusit, care-și cunoaște bine slujba.

Lucrarea cuprinde și un număr de reproduceri — pagini din textele slave vechi, de exemplu: din Tetraevangheliul slavo-grec (1429), din primul „Apostol” rus (sec. XVI), din Stoglavul rus (sec. XVI). Dacă răsfoim cartea, vom vedea că în întreg cuprinsul ei sînt răspîndite diferite planșe: din Codex Zographensis, din Evanghelia lui Ostromir, din Tetraevangheliul din Moldova (1535), etc. Planșele sînt un bun material didactic.

Dr. Prof. I. Negrescu a depus o muncă măgăloasă, umplînd un gol în literatura noastră de slavistică. Cu acest material ne putem prezenta în fața studenților, iar studenții vor putea progresa avînd un astfel de manual bine alcătuit, după care se poate foarte ușor studia.

Pr. Lector CHIRIL PISTRUI

INSEMNARI DE LA SĂRBĂTORIREA MILENIULUI SFINTULUI MUNTE ATHOS

În iunie a. c. s-a sărbătorit la Sfântul Munte Athos împlinirea a o mie de ani de la întemeierea și organizarea monahismului atonit (963—1963). E adevărat că în muntele Athos au viețuit călugări pustnici și înainte de 963, dar anul acesta — anul întemeierii de către Sf. Atanasie Atonitul a Marei Lavre, adică a primei mănăstiri mari cu viață de obște — pune temelia propriu-zisă a monahismului atonit și a organizării lui în forma în care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor și a devenit centrul monahal, modelul, călăuza duhovnicească a tuturor mănăstirilor din întreaga Biserică Ortodoxă. Pe lângă faptul că dintru început Marea Lavră a avut o înflorire rapidă, după pilda ei s-au zidit și organizat în următoarele cinci secole cele 20 de mănăstiri mari (și altele), care stăpinesc pînă azi întreg teritoriul Sfîntului Munte Athos. În aceste mănăstiri, ca și în schituri, chilii, colibe, pustnicii, s-a format o tradiție monahală, un stil de viață duhovnicească ale cărei energii spirituale au iradiat în toate Bisericile Ortodoxe. Totodată, spre Sf. Munte Athos s-a îndreptat nu numai evlavia, ci și dărnicia tuturor Bisericilor Ortodoxe, la început dărnicia împăraților bizantini, apoi aceea a bulgarilor și sîrbilor, a romînilor (sec. 14—19) — care au depășit în danii pe toți donatorii la un loc — și a rușilor pravoslavnici.

Pe bună dreptate, dar, anul 1963 a fost ales ca an al mileniului Sfîntului Munte Athos. Pentru pregătirea serbărilor a fost instituită o comisie de organizare, prezidată de P. Fer. Arhiepiscop al Atenei, Hrisostom. Comisia a făcut toate pregătirile pentru desfășurarea acestor serbări într-un cadru pan-ortodox și larg ecumenic. Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora al Constantinopolului, care are jurisdicția canonică asupra Sf. Munte, a invitat toate Bisericile Ortodoxe să trimită delegați în frunte cu Întîistătătorii Bisericilor respective. Au fost invitați și reprezentanți ai altor Biserici creștine, îndeosebi cercetători rom.-catolici și protestanți, care s-au ocupat cu Sf. Munte Athos și cu Biserica Ortodoxă, care editează reviste, publică articole, studii, cărți despre spiritualitatea ortodoxă. Astfel sărbătorirea mileniului atonit a întrunit într-un mare sobor reprezentanți de frunte ai Bisericilor Ortodoxe și oaspeți rom.-catolici și protestanți, care prețuiesc valorile duhovnicești ale Ortodoxiei.

Amintim numai cîteva persoane din delegațiile Bisericilor Ortodoxe: de la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol: Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, cinci mitropoliți, un arhidiacon, subsecretarul Sf. Sinod și prof. E. Fotiadis de la Halchi; de la Patriarhia Alexandriei: I.P.Sf.

Mitropoliti Constantin de Leontopolis și Eustatie de Acra și doi arhiepiscopi; de la Patriarhia de Antiohia: I.P.Sf. Mitropoliti Ignatie și Alexandru; de la Patriarhia Ierusalimului: Prea Fericitul Patriarh Benedict, cu Arhiepiscopul Tiberiadei, arhimandriți și diaconi; de la Biserica Ortodoxă Rusă: I.P.Sf. Arhiepiscop Nicodim de Rostov și Iaroslav, I.P.Sf. Arhiepiscop Antonie, exarh al Patriarhiei ruse în Europa de Vest, prof. Borovoi ș. a.; de la Biserica Ortodoxă Sirbă: Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman, I.P.Sf. Mitropolit Dositei al Macedoniei, doi episcopi, doi profesori de Teologie, un protopop; de la Biserica Ortodoxă Bulgară: Prea Fericitul Patriarh Chiril, I.P.Sf. Mitropoliti Climent și Maxim, Arhim. Dr. Serafim Alexiev, profesor de teologie, un docent la seminar și un protodiacon; de la Biserica Ortodoxă a Ciprului: I.P.Sf. Mitropoliti Ghenadie de Pafos și Calinic, Arhimandriți, etc.; de la Biserica Ortodoxă Greacă: P. F. Arhiepiscop al Alenei, I.P. Sfintii Damaschin, Iacob ș. a.; de la Biserica Ortodoxă Cehoslovacă: P. Sf. Episcop Metodi și Prot. Novak; de la Biserica Ortodoxă Finlandeză: I.P.Sf. Arhiepiscop Paulus; de la Arhiepiscopia Sinai: I.P.Sf. Arhiepiscop Porfirie și trei clerici; de la Biserica din Creta: I.P.Sf. Mitropoliti Evghenie, Irineu, Timotei, etc.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost formată din: Prea Fericitul Patriarh Justinian, I.P.Sf. Mitropolit Firmilian al Olteniei, P.Sf. Episcop Partenie al Romanului și Hușilor, P.C. prot. stavr. prof. dr. Ioan G. Coman, I.P.C. Arhim. prof. Dr. Nicolae Mladin, P.C. inspector general bisericesc Olimp Căciulă, C. Protodiacon Mihai Marinescu.

Invitații rom.-catolici și protestanți erau din Italia, Franța, Belgia, Germania Federală, Anglia, S.U.A. Dintre acești invitați amintim pe: Președintele Consiliului Mondial al Bisericilor, d. Clark Fry (S.U.A.); secretarul general al Consiliului Mondial al Bisericilor, d. Visser't Hooft (Geneva); din Germania Federală: Gottfried Klapper, Consilier superior bisericesc (Hanovra), Președintele D. Wischmann, Dr. Krüger, profesorii protestanți Bentz, Heiler, Meinhold, (edit. rev. „Kyrios” — la Berlin) Schneemelcher, Müller, prof. catolic Biedermann, paterul benedictin bavarez E. Jungclaussen (edit. revista „Una Sancta”; din Franța: Schütz, de la Mănăstirea luterană reformată din Teze; Pr. Dunmond (red. revistei „Istina”-Paris); din Belgia: Pr. Irineu (de la Chevetogne, red. rev. „Irenikon”); de la Institutul Oriental din Roma: Dr. Mateos; episcopul anglican de Gibraltar, ș. a.

De asemenea, Biserica Etiopiană (Abisinia) a fost reprezentată prin I.P.Sf. Mitropolit Ioan de Axum și I.P.Sf. Arhiepiscop Lucas, iar Biserica coptă (Egipt) a fost reprezentată de secretarul patriarhului Chiril și alți delegați.

Nu putem da aici lista tuturor participanților, pentru că ea cuprinde sute de persoane din diferite țări și Biserici. Această simplă enumerare arată însă că Bisericile Ortodoxe au trimis delegații reprezentative și că Bisericile din Apus (Consiliul Mondial al Bisericilor, Biserica rom.-catolică și Bisericile protestante) au fost prezente prin personalități cunoscute și marcante. Aceasta mărturisește despre însemnătatea deosebită ce s-a acordat sărbătoririi mileniului Sf. Munte Athos atât în cadrele Ortodoxiei, cât și în Bisericile occidentale.

În cele ce urmează, prezint călătoria delegației române, activitatea ei și festivitățile ce s-au desfășurat la Sf. Munte.

Joi, 20 iunie, orele 10,30, delegația pleacă de la Patriarhie, însoțită de calde urări din partea consilierilor, preoților și credincioșilor adunați în fața catedralei patriarhale. La aeroport delegația este întâmpinată de Dl. Prof. D. Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor, I.P.Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, d. Arghiropoulos, ambasadorul Greciei, directori din Departamentul Cultelor, consilieri patriarhali și arhiepiscop-pești, profesori de teologie, protopopi, preoți, credincioși. Plecăm cu un avion românesc IL.18. Zburăm la 7.000 m cu viteză de 650 km/oră. Timpul e irumos. Vizibilitatea, bună. După o oră de zbor coborâm la Sofia. La aeroport ne așteaptă Prea Fericitul Patriarh Chiril cu I.P.Sf. Mitropoliți și episcopi, ambasadorul R. P. Române, rectorul Academiei duhovnicești ș. a. Se fac prezentările. În aerogară se discută probleme bisericesti. În avion urcă acum și delegația Bisericii Ortodoxe Bulgare. După aproape două ore de zbor apare Atena cu Acropole. Coborâm. Zborul a fost ușor și lin. În aerogară sîntem întâmpinați de I.P.Sf. Mitropoliți — membri ai Sf. Sinod — și P.Sf. Episcop vicar, ambasadorul R. P. Române, d. M. Bălanescu, membri ai ambasadei, etc. Președintele asociației de prietenie greco-romină, d. Spais, ne salută. Prea Fericitul Patriarh Justinian răspunde că vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române va contribui la întărirea prieteniei între Bisericile noastre și între popoarele grec și român.

Sosiți la Hotelul „Cecil” din Cartierul Kifisia, unde sînt găzduite toate delegațiile, Prea Fericitul Patriarh Justinian este vizitat de Prea Fericitul Patriarh Benedict al Ierusalimului, I.P.Sf. Mitropolit Spiridon al Rhodosului, P.Sf. Emilian Timiadis, delegat al Patriarhiei ecumenice la Geneva pe lângă Consiliul Mondial al Bisericilor, d. Cl. Fry, președintele Consiliului Mondial al Bisericilor, d. V. Hooft, secretarul C.M.B. ș. a. Se iau primele contacte cu diferiți delegați.

Seara trecem cu mașinile prin Atena, ne urcăm pe o colină să vedem de sus panorama marelui oraș, iluminat feeric și Acropole de pe colina din față. Atena, care cuprinde și Pireul, are circa 2 milioane de locuitori (un sfert din populația Greciei). În ea pulsează viața trepidantă a orașelor-metropolă.

Vineri, 21 iunie, facem o vizită la Ambasada română. La amiază ne imbarcăm în portul Pireu pe vaporul „Policos”. Primim programul festivităților și harta în culori a Sf. Munte Athos. Marea Egee e liniștită, cerul senin. Peste valuri plutesc legende din trecut. Seara delegațiile ortodoxe slujesc Vecernia în l. greacă, slavă, arabă, română. Pe vapor se fac noi cunoștințe, se încheagă discuții. E o atmosferă de dragoste frățească, de senină bucurie. Ortodocși, rom.-catolici, protestanți se întîmpină cu simpatie, schimbă gânduri și experiențe. Convorbirile se concentrează asupra Bisericii Ortodoxe și valorilor ei, asupra monahismului atonit și însemnătății lui. Se coboară întunericul. Stelele strălucesc în înalturi. Marea este misterioasă. Doar valurile vorbesc despre navigatorii de altădată, despre cei ce au călătorit pe aici în numele lui Hristos, despre confruntările dintre lumi atît de deosebite unele de altele.

Sîmbătă, 22 iunie, de dimineață, sîntem în fața portului Dafné. Sfîntul Munte, cu spinări stîlcoase, acoperite de păduri, apare ca un arc, cu mănăstiri pe țărături și în interior (Xiropotamu se vede de pe vapor, am trecut

și prin fața m-rilor Xenofon și Rusikon), peste toate înălțându-se marea piscul Athos, care are aproape 2.000 m (1958). Athosul este degetul dinspre răsărit al peninsulei Calcidica. Pe o întindere de cca. 60 km lungime și 8—12 km lățime (380 km²) de la capătul de Sud pînă aproape de istmul Megali Vigla (sentinela cea mare) se află „republica monahală” a Sf. Munte, unde accesul femeilor este interzis. Privelistea Sf. Munte este aspră, severă, cu toate că verdeața pădurilor vrea să mai domolească această asprime care e în armonie cu severitatea vieții monahale atonite. Athosul este „republică” autonomă, dar aparține statului grec, care are acolo un guvernator și poliție. Toți viețuitorii din mănăstiri sînt obligați să fie cetățeni greci. Conducerea, însă, este autonomă, se face după rînduiești proprii. Pămîntul este împărțit între cele 20 de mănăstiri. Delegații acestor mănăstiri constituie Comunitatea (sfînta Kinotita). Acești delegați aleg pe timp de 1 an o epitropie (Sfînta Epistasie) compusă din patru persoane, care e organul executiv al Kinotitei. Sigiliul are patru părți, fiecare epitrop posedînd o parte, ca orice hotărîre să se ia în comun de toți epitropii. Epitropia, pe lîngă alte sarcini, se ocupă îndeosebi de cheltuielile și veniturile necesare instituțiilor din Careia (Karies), capitala Sf. Munte (Arhiva centrală, biserica Protatonului, seminarul monahal). În unele mănăstiri este viață de obște, în altele este viață idioritmică. Pe lîngă cele 20 mănăstiri, pe moșiile lor, sînt așezate o mulțime de schituri, chilii, colibe, etc. Între monahii Sf. Munte, pe lîngă greci — care constituie majoritatea — există ruși (M-rea Sf. Pantelimon ș. a.), sîrbi (M-rea Hilandar), bulgari (M-rea Zografu), peste 100 romîni (Schiturile Prodrom, Sf. Ipatie, Lacu, ș. a.), etc.

FESTIVITĂȚILE MILENIULUI

O barcă cu motor ne transportă de la vapor la portul cu prăvălii, case și biserici. Ne întîmpină Epistasia. La cuvîntul de bun venit, răspunde, în numele delegațiilor, Prea Fericitul Patriarh Benedict al Ierusalimului. Urcăm în mașini. Mergem pe cea dintîi și singura șosea pentru mașini din Sfîntul Munte, care leagă Dafné de Careia — capitala Muntelui Athos. A fost construită pentru sărbătorirea mileniului. S-a lucrat la ea doi ani. Șoseaua urcă pe lîngă mănăstirea Xiropotamu, pe panta stîncoasă, printre păduri de diferite esențe, în serpentine îndrăznețe. Ajunși pe culme, se deschide vastă priveliștea celui alt țărm, cu mănăstiri presărate pe mal și vederea generală asupra Capitalei, cu biserici monumentale și clădiri mari, ca un orașel. Șoseaua coboară vertiginos. Ajunși la Careia, coborîm din mașini. Sîntem primiți de membri Kinotitei. O stradă îngustă, pietruită, cu prăvălii de o parte și de alta, ne duce în piața centrală, unde e reședința Kinotitei și Epistasiei și biserica Protaton, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. În biserică intră numai invitații. În fața bisericii sînt locuri pentru cei ce nu încap în biserică. Soarele egeic îmbracă totul într-o lumină puternică. E cald. În biserică se slujește Sf. Liturghie în l. greacă. Din diptice (și o inscripție) răsar numele lui Ștefan Voievod, Neagoe Voievod, Bogdan Voievod, Petru Voievod, Alexandru Voievod și ale altor voievozi romîni, care și-au dat obolul lor pentru repararea Protatonului, pentru așezămintele din Careia. De pe pereți ne grăiesc scenele din viața Mîntuitorului și Maicii Domnului, sfinții, între care și celebra pictură a lui Panselin:

„Pruncul dormind”. Icoana Maicii Domnului „Axion Estin” („Cuvine-se cu adevărat”) înbie la reculegere. La orele 11,30 sosește Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, însoțit de ceilalți P. F. Patriarhi și de înalte oficialități și oaspeți. Se face Doxologie. Starețul Protatonului salută pe cei prezenți. Răspunde P. F. Patriarh Benedict al Ierusalimului.

Trecem în sala de festivități din reședința Kinotitei, unde se fac prezentările. Delegații și invitații sînt primiți de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora. Prea Fericitul Patriarh *Benedict* al Ierusalimului, fiind după Patriarhul ecumenic cel dintîi între P. F. Patriarhi veniți la serbări, într-un cuvînt scurt dă slavă lui Dumnezeu că ne-a adunat să prăznuim mileniul Sf. Munte Athos, exprimă bucuria întîlnirii S. S. Patriarhului ecumenic, a Intîistătătorilor și reprezentanților Bisericii ortodoxe aici în Acropola monahismului ortodox, afierosită evlaviei celei mai adînci. Mărturisește convingerea că la Sf. Munte se continuă duhul vechiului creștinism, care a adus o nouă viață în lume. Salută din partea Intîistătătorilor Bisericii Ortodoxe pe Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, ca promotor al Ortodoxiei, al vieții în Hristos, urîndu-i mulți ani cu sănătate și spor în activitatea ce o desfășoară.

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* răspunde cu cuvintele Psalmistului: „Ce bine e cînd frații sînt împreună”, arătînd că bucuria acestei întîlniri o avem cu ajutorul lui Dumnezeu și a Maicii Domnului din prilejul sărbătorilor mileniului Sf. Munte Athos. Acest centru monahal duce de peste o mie de ani și are tradiții strălucite. Astăzi prin strădaniile conducerii, prin școala monahală, monahismul atonit se renaște la o viață nouă. Mulțumește tuturor celor ce participă la serbări în legătura păcii și a dragostei. Indreaptă gînd de binecuvîntare spre creștinii de pretutindeni, care sînt reprezentați prin ierarhii lor. Am venit aici ca să adîncim unitatea Ortodoxiei, să facem să progreseze unirea și pacea în toată lumea. Vom povesti apoi lucrurile minunate făcute de Domnul pe aceste meleaguri. Urează tuturor: „Bine ați venit!”.

Seara s-a slujit Vecernia Mare după tipic atonit. Delegația noastră oferă daruri Epistasierii, la reședința ei. A doua zi, Duminică, 23 iunie, se slujește Sf. Liturghie. Soborul e format din Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora al Constantinopolului, Prea Fericiții Patriarhi Benedict al Ierusalimului, Gherman al Serbiei, Justinian al Romîniei și Chiril al Bulgariei, 11 mitropoliți — primul e I.P.Sf. Nicodim al Rostovului și Iaroslavului —, episcopi, arhimandriți, diaconi. E un sobor măreț, o vedere rară, care ne duce cu gîndul la sinoadele ecumenice. Răspunsurile sînt date de corurile de la cele două strane, formate din călugări, elevi ai seminarului atonit, într-o execuție înălțătoare pe melodii psaltice. Ecteniile sînt rostite succesiv în l. greacă, slavă, arabă, romînă. E o bucurie gravă, solemnă, care se revarsă în suflete din întreaga desfășurare a Sf. Liturghii. După Sf. Evanghelie, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* ia cuvîntul și spune între altele: Sărbătorim azi primul milenar de aur al vieții monahale din Sf. Munte Athos. Viețuitorii de azi ai Sf. Munte sînt continuatorii trăirii autentice ortodoxe de odinioară. Muntele Athos este arca (chivotul) viețuirii monahale ortodoxe și dacă am da mai mare atenție mesajului tăcut al vieții monahale, oamenii ar trăi în pace. Noi nu prăznuim numai

o aniversare istorică, ci biruința împotriva uzurii, a unei experiențe unice în istoria Ortodoxiei.

La sfârșitul Sf. Liturghii se citește Gramata dată de Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora cu prilejul mileniului Sf. Munte, în care amintește de împărații bizantini și alți ctitori, de ierarhi și monahi, care au contribuit la faima monahismului atonit și îl sprijinesc și astăzi.

După Sf. Liturghie s-a săvârșit litia la icoana „Axion estin”; apoi, cu această icoană, în sunetele clopotelor, s-a făcut procesiunea în jurul bisericii Protaton, în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic.

După masă vizităm seminarul atonit. Intiiștătorii Bisericii ortodoxe și unii oaspeți prezintă daruri Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Atenagora. Darul delegației noastre — bogat și de valoare artistică — produce o impresie deosebită.

Spre seară, în biserica Sf. Andrei (schit de călugări ruși), delegația Bisericii Ortodoxe Ruse, în frunte cu I.P. Sf. Nicodim — în prezența celorlalte delegații și a numeroși oaspeți — slujește Vecernia și un parastas pentru întemeietorul schitului și pentru monahii adormiți.

Cu mașinile ne întoarcem pe șosea la vaporul din portul Dafné. În ziua următoare, luni, 24 iunie — praznicul Nașterii Sf. Ioan Botezătorul — pornim dis-de-dimineață cu vaporul spre Marea Lavră a Sf. Atanasie Atonitul. Marea se joacă cu valurile liniștită. Soarele înăurește piscul Athosului, în văile căruia, pustii și prăpăstioase, se mai văd urme de zăpadă. Țărmlul este crestat de valuri și stîncos. Sus — departe de țărm — continuînd niște stînci semețe (ce ies din coasta muntelui), se înalță într-o construcție de uimitoare îndrăzneală zidurile Mănăstirii Simonopetra, ca îndată să apară pe țărmul de stîncă Mănăstirea Grigoriu, apoi Dionisiu. După M-rea Sf. Pavel, urmează schituri cu case risipite pe coastă în sus (Noul Schit, Schitul Sf. Ana, Kavsocialivia, ș. a.). La o mare înălțime, pe un piepș vertical, se văd săpate în stîncă, atîrnate peste hăuri, chilii de pustnici. Nu știm dacă mai viețuiește cineva în ele, sau nu. Acolo, în singurătatea aspră, pustnicul primea de la mănăstire pîine și apă — coborîte într-un coș cu frînghia — consacrîndu-și tot timpul rugăciunii, însetat de lumina divină și îmbrățișînd întreaga lume în ruga iubirii universale. Apoi apare schitul romînesc Prodromul, ca o cetate. Piscul Athosului se profilează pustiu și măreț, ca un stăpînitor al republicii monahale, astăzi senin, dar adesea bîntuit de vînturi năpraznice, de furtuni — ca acelea ce au zguduit muntele Sinai cînd Moisi primea Tablele Legii. Pe piscul acesta — ca pe un nou Tabor — se slujește în ziua Schimbării la Față, într-un cadru vrednic de apariția profeților Moise și Ilie. Dacă însă vînturile-s mari, slujba se face mai jos, la bisericiuța Panaghia. Pe coastele și țărmurile acestea aspre nu se vede nici o urmă de așezare monahală. Trecem de capătul Sudic al Muntelui Athos. Vaporul taie apele învălurite ale celui alt țărm al Athosului, țărmul estic. Lumina soarelui de dimineață se joacă în mii de scînteii cu valurile albastre, colorîndu-le în rubiniu. Vaporul oprește la oarecare distanță. Barca cu motor ne duce la țărm. De-acolo, unii urcă pe jos, alții cu mașini, pe șoseaua de aproape 2 km (1.800 m), pînă la Marea Lavră (Meghisti Lavra), unde ne întîmpină soborul în odăjdii. Chi-paroșii solemnii amîntesc de Țara Sfîntă, de Iisus, Maica Domnului și uce-

nicii Lui. Clopotele vestesc începutul praznicului. Lavra aceasta împlinește 1.000 ani de la întemeierea ei de către Sf. Atanasie Atonitul, cu ajutorul împăratului Nicefor Focas (apoi al lui Ioan Țimiskes). Intrăm în incintă. Înții e paraclisul, în care a cîntat în fața icoanei Maicii Domnului vestitul Cucuzel, icoană care de atunci poartă numele Cucuzelisa. În fața dependințelor gospodărești stă icoana Maicii Domnului economisa, care este socolită econoama Mănăstirii (aici nu există econom de pe vremea Sf. Atanasie Atonitul). În clopotniță, un singur monah, cu minile și picioarele, trage 7 clopote, cum e obiceiul pe aici. Ajungem la trapeză. Pe frontispiciul de deasupra ușii de la intrare e pictată scena simbolică în care se vede zeița Diana, cu alți zei, părăsind meleagurile acestea, stăpînite de acum înainte de Maica Domnului. E vremea cînd credința creștină înlătura cultul zeilor antici. Trapeza este pictată ca o biserică, cu scene din viața Mintuitorului și a Maicii Domnului, din viețile sfinților și a sfinților atoniți. Mesele sînt din marmoră cioplită, în formă cvasicirculară, scaunele din piatră cu lemn deasupra. În fața trapezei este izvorul Sf. Atanasie, cu apă rece. Vis-a-vis de trapeză e biserica mare, avînd la stînga pronaosului încăperea cu mormîntul Sf. Atanasie Atonitul. După biserica mare este biserica-paraclis a Sf. Mihail al Sinadelor. Stăreția, o aripă nou construită, ca și vechile chilii cu mai multe etaje, zidurile puternice cu turn de strajă, sînt vrednice de Marea Lavră, maica celorlalte mănăstiri din Sf. Munte. Canalizarea cu apă, lumina electrică, instalațiile, arată că mănăstirea ține pasul cu progresul tehnic. Ne simțim și aici „acasă”: Neagoe Basarab a înnoit biserica și a zugrăvit trapeza; Vlad Vodă, cu fiul său Drăghici, au ajutat la pictarea bisericii mari, Matei Basarab e ctitor al bisericii Sf. Mihail al Sinadelor și donator de Evanghelie argintată, Liturghier cu pietre scumpe, etc.; Constantin Brîncoveanu donează un chivot din aur, argint și pietre prețioase; Nicolae Mavrocordat pictează un paraclis. Veniturile M-rii Verzunți (Bacău) servesc la repararea mănăstirii și zugrăvirea bisericii în 1854. De-altfel, situația aceasta o vom regăsi și la alte mănăstiri, cu amintiri de voievozi ctitori sau donatori și de venituri de la mănăstirile închinăte, metoace.

Incepe Sf. Liturghie cu acelaș sobor ca la Protaton. Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* a îmbrăcat sacosul și mitra, donate de împăratul Nicefor Focas sfîntului Atanasie Atonitul. Astfel mia de ani devine clipă: parcă asistăm la o liturghie din 963. Corul călugărilor de la cele două strane dă răspunsurile. Ecteniile se rostesc de către diaconi în mai multe limbi. E atmosfera solemnă a unei slujiri ortodoxe ecumenice, în care străbate duhul Ortodoxiei, unul și totuși cu nuanțări multiple, simplu și complex, ca și lumina ce se răsfrînge în variate culori. Starețul Veniamîn de la Marea Lavră citește Actul aniversar, emis de S. Sa Patriarhul ecumenic, imprimat pe o placă de aur, în care sînt pomeniți cu cinste ctitorii Marii Lavre și toți donatorii, ostenitorii și închinătorii ei. Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* vorbește despre însemnătatea întemeierii Lavrei atanasiene pentru viața monahală atonită și pentru monahismul ortodox în general, despre frumusețile monahismului și rolul lui în Biserica Ortodoxă în timpurile de azi.

După Sf. Liturghie se aduc două colive mari, lucrate artistic cu chipul în culori al Sf. Atanasie Atonitul și cu alte figuri. Se slujește parastasul, care se încheie cu o rugăciune de pomenire la mormîntul Sf. Atanasie.

Masa se ia în trapeză. După obiceiul străvechi, un părinte citește din viețile sfinților.

După masă, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* primește oaspeți și împarte daruri. Apoi participăm la Vecernie, vizităm Muzeul și Trezoreria. Remarcăm manuscrise din sec. IV, Testamentul Sf. Atanasie Atonitul, icoana Sf. Atanasie, unele icoane de Panselin, altele din sec. XII—XV, Evanghelia mare a lui Matei Basarab, etc. Daniile voievozilor români sînt prezente. Cercetăm mormintele patriarhilor de Constantinopol, Ieremia, Dionisie și Antim (sec. 17—18). Seara are loc o *consfătuire* a Intîistătorilor Bisericii Ortodoxe. Tema: prosinodul ecumenic. Prea Fericitul Patriarh *Justinian* amintește că Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne a propus înființarea unui Comitet permanent, care să se ocupe cu pregătirea prosinodului. Propune ca prosinodul să se întrunească curînd. Arată totodată cum lucrează teologii romîni la studierea temelor prosinodului. Studiile lor, cercetate și aprobate de Sf. Sinod, sînt tipărite în reviste. Consideră că e necesar ca și teologii din alte Biserici Ortodoxe să fie angajați mai activ în studierea acestor teme, spre a se cunoaște punctele lor de vedere și a se ușura lucrarea Comitetului permanent.

Prea Fericitul Patriarh *Chiril* al Bulgariei elogiază calitățile de organizator ale P. F. Patriarh *Justinian* și cere ca felul de lucru al teologilor romîni să fie urmat și în celelalte Biserici Ortodoxe. Propune o Comisie preliminară pentru pregătirea prosinodului și o Comisie permanentă pentru treburile întregii Ortodoxii, pentru problemele noi ce se ivesc și trebuiesc studiate (s. ex. Sinodul II Vatican, Mișcarea Ecumenistă, etc.).

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* mulțumește celor prezenți și are cuvînte de prețuire deosebită pentru activitatea P. F. Patriarh *Justinian*. Își exprimă speranța că prosinodul se va întruni anul viitor. E de acord cu propunerea de a se înființa un Comitet permanent pentru pregătirea prosinodului. Probabil prosinodul se va ține la Sf. Munte Athos.

Se mai discută problema monahilor ruși, romîni, sîrbi, bulgari, din mănăstirile și schiturile Sf. Munte Athos și posibilitățile de a trimite în aceste mănăstiri și schituri, noi monahi de către Bisericile ortodoxe autocefale.

Consfătuirea s-a desfășurat într-o atmosferă de dragoste frățească și desăvîrșită armonie.

Cu acestea s-au încheiat serbările mileniului. De aici înainte fiecare delegație și-a întocmit programul pe care l-a dorit.

Marti, 25 iunie, dimineața, pleacă de la Marea Lavră delegația Bisericii Ortodoxe Sîrbe, care va vizita (între altele) Mănăstirea sîrbă Hilandar — și delegația Bisericii Ortodoxe Bulgare, care (între altele) va trece pe la mănăstirea bulgară Zografu. (De-altfel, delegați ai Bisericii sîrbă și bulgară, în frunte cu P. F. Patriarhi, au făcut în alți ani o vizită Bisericii Ortodoxe din Grecia și Sf. Munte).

Delegația Bisericii Ortodoxe Romîne are întîlnire cu monahi romîni, dintre care unii sînt din Mitropolia Ardealului. După masă se slujește Vecernia și se citește Paraclisul Maicii Domnului. Apoi, în procesiune, în imne și sunet de clopote icoana Maicii Domnului „Cucuzelisa” este dusă de la biserica mare în biserica în care se păstrează.

Seara are loc o *consfătuire* a delegației Bisericii Ortodoxe Romîne cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora*. Tema: ținerea Congresului teologilor ortodocși la București.

Sanctitatea Sa Patriarhul Atenagora e de acord să se țină Congresul la București, la o dată ce se va fixa în înțelegere cu celelalte Biserici Ortodoxe. Prea Fericirea Voastră ați găsit mijlocul prin care teologii sînt uniți cu Biserica.

Mulțumește și pentru că Biserica Ortodoxă Română are o teologie activă și promovează colaborarea teologilor la rezolvarea marilor probleme bisericești actuale. Aceasta e marea taină a Ortodoxiei, că mergem împreună în toate problemele interortodoxe și externe. E fericit că are prilejul să mărturisească unitatea dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română. Asigură că va face tot ceea ce slujește Bisericii Ortodoxe în genere și Bisericii Ortodoxe Române deopotrivă.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* răspunde, exprimînd bucuria că aude astfel de mărturisiri de la o personalitate de seamă a Ortodoxiei întregi. Aceasta ne impresionează profund și ne angajează la o mai strînsă colaborare cu Sanctitatea Voastră. Asigur pe Sanctitatea Voastră nu numai de sentimentele mele de prețuire și dragoste nețărmurită, ci și de dragostea și simpatia Sfîntului Sinod și al întregii Biserici Ortodoxe Române. Vă rugăm ca în eforturile Sanctității Voastre de promovare a Ortodoxiei, să Vă răzimați întotdeauna, cu toată tăria, pe Sfîntul Sinod și Biserica Ortodoxă Română, care va fi alături de S. Voastră.

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora* este de acord să se formeze teologi care cunosc viața și teologia din alte Biserici ortodoxe, popoarele, limba și obiceiurile respective. Facultățile de Teologie funcționează bine. Asigură că va purta grijă de studenții trimiși. Mulțumește pentru Apostolos Dimelis, care a studiat la București. Toate celelalte le lăsăm la bunăvoința lui Dumnezeu, care e în mijlocul nostru. Domnul Iisus Hristos e mulțumit să ne vadă așa de uniți unii cu alții. Imbrățișări frățești Prea Fericirii Voastre, Sfîntului Sinod, Bisericii Ortodoxe Române, Guvernului și poporului român.

P. C. prof. Dr. I. G. Coman — vorbind în numele teologiei românești — asigură că teologii noștri sînt legați de Biserică și stau în slujba vieții și progresului. Ei se străduiesc să pună și să rezolve problemele pe care le ridică viața Bisericii în actualele împrejurări.

Binecuvîntări patriarhicești și imbrățișări frățești încheie această consfătuire a dragostei și a unității în duhul Ortodoxiei.

VIZITAREA MĂNĂSTIRILOR

Miercuri, 26 iunie, dimineța ne luăm rămas bun de la Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic *Atenagora*. Sanctitatea Sa evidențiază realizările Bisericii Ortodoxe Române, meritele Prea Fericitului Patriarh *Justinian*, oprindu-se îndeosebi asupra actului istoric al reîntregirii bisericești. Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian* arată cum s-a săvîrșit reîntregirea prin voia clerului și credincioșilor și mulțumește Sanctității Sale pentru cinstirea și dragostea ce o manifestă față de Biserica noastră.

Plecăm să vizităm mănăstirile. (În cele ce urmează amintim numai mărturiile despre donatorii romîni și icoana Maicii Domnului, cu care fiecare mănăstire se mîndrește. Nu putem face nici măcar o sumară descriere a splendorii bisericilor, a înfățișării mănăstirilor, a comorilor ce le conțin și a vieții monahale din ele).

Coborîm cu mașina la debarcader. Ne urcăm în barca cu motor, ai cărei „marinari” vom fi timp de trei zile. Marea o saltă pe valuri. Vîntul adie ușor. Vîrfurile Athos-ului se profilează semeț în zare. Pădurile verzi împodobesc povîrnișuri și culmi. Din loc în loc vedem mai multe chilii. Trecem de mănăstirea Caracalu și ne oprim la *M-rea Iviru*, întemeiată de un ucenic georgian al Sf. Atanasie Atonitul (hramul: Adormirea Maicii Domnului). Întîmpinați la debarcader de stareț și alți doi călugări, urcăm pe drum pietruit, intrăm în incinta acestei cetăți monahale și în sunete de clopote ne îndreptăm spre biserică, unde așteaptă soborul. Prea Fericitul Patriarh Justinian sărută Sf. Evanghelie și Crucea, e îmbrăcat în mantia arhierească. În biserică se slujește o scurtă Doxologie. La sfîrșit, Prea Fericitul Patriarh aduce salutul monahilor romîni, ce pot veni în rugăciunile lor pe monahii din Sf. Munte Athos, binecuvîntarea Sfîntului Sinod al Bisericii noastre și urarea din partea Prea Fericirii Sale și a însoțitorilor ca Dumnezeu să împlinească rugăciunile înălțate în această mănăstire pentru mîntuirea sufletelor și pentru lumea întreagă.

Starețul mănăstirii mulțumește pentru cuvintele frumoase ale Prea Fericirii Sale și îl asigură de deosebită cinstire și adîncă devoțiune. Ziua aceasta e o sărbătoare pentru monahii mănăstirii. Mănăstirea Iviru încă de la început s-a legat strîns de Țările Romîne. Călugării de aici au dat daruri duhovnicești și au primit din Țările Romîne daruri materiale, care stau mărturie pînă astăzi în această mănăstire. Încredințează pe Prea Fericitul Patriarh Justinian că gîndurile iviriților se îndreaptă întotdeauna cu dragoste spre Biserica romînă și spre poporul romîn.

Ne închinăm la icoana Maicii Domnului Portaitisa (1004), care a fost adusă altădată și în Țările Romîne. Vizităm mănăstirea, biblioteca și tezaurul, cu Evanghelie din sec. XI, Vechiul Testament în limba georgiană (sec. X), manuscrise din sec. 8—9, potire donate de împărați, Evanghelia cu text scris în cruce, corespondență bogată cu Țările Romîne. Găsim numele voievozilor donatori: Neagoe Basarab, Radu și Mihnea, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, ș. a. Ele sînt mărturii ale legăturilor Țărilor Romîne cu mănăstirea Iviru.

În salon sîntem serviți cu dulceață, apă rece, coniac și cafea, cum e datina pe aici la toate mănăstirile. Prea Fericitul Patriarh oferă daruri, lucrări în atelierele Patriarhiei.

Ne despărțim cu cuvinte de simpatie și urări de bine.

Barca ne duce mai departe. Din pricina valurilor nu putem coborî la m-rea Stavronikita, pe care ne mulțumim s-o privim. Strecurîndu-se printre stînci, barca acostează la debarcaderul *M-rii Pantocrator*, (hramul: Schimbarea la față), zidită în sec. XIV. Sîntem primiți cu acelaș tipic. În biserică, starețul Atanasie exprimă bucuria mănăstirii pentru cînstea de a fi cercetată de oaspeți așa de distinși. Mănăstirea noastră — zice starețul — a văzut venind aici împărați și arhierei și se bucură în mod deosebit să primească acum pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne. Faptul acesta arată legăturile strînse ce au existat și există între Biserica romînă și Sf. Munte Athos. În numele fraților și părinților urează: Bine ați venit!

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune că mulțumește Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Atenagora, care prin invitația ce a făcut de participare la mileniul Sfîntului Munte Athos, a oferit și prilejul de a vizita acea-

stă mănăstire. Cunoaștem Mănăstirea Pantocrator nu numai din istoria Muntelui Athos, ci și din spusele călugărilor români, care au înființat chilii pe teritoriul mănăstirii și aici au găsit liniștea, înțelegerea necesară și tot sprijinul. Aduce salutul călugărilor din cele aproape 90 mănăstiri ale Bisericii noastre. Ei vă asigură că nu vă vor uita în rugăciunile lor și doresc să nu-i uitați în rugăciunile voastre pentru mântuirea sufletelor și pentru lume. Dragostea dintre Bisericile noastre și prietenia dintre popoarele noastre să sporească și să dea roade bogate. Mulțumește pentru călduroasa primire și le împărtășește patriarhicești binecuvântări.

Ne închinăm la icoana Maicii Domnului Gherontisa. Vizităm mănăstirea și biblioteca, cu 340 ms. din sec. 10—11 și 3.000 cărți, cu o cruce care are o bucată din lemn sfânt, epital și Evanghelie din sec. XI, ș. a. Mănăstirea a fost ajutată în trecut de boierii Craiovești și de boierii moldoveni și a avut venituri de la metoacele din Țările Române.

Luăm masa de prînz. După aceea, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* împarte darurile. Profund impresionat, starețul mulțumește pentru daruri și pentru cinstea ce s-a făcut mănăstirii de a fi vizitată de delegația unei țări și Biserici prietene. Sintem deosebit de fericiți că de veacuri ne leagă relații strînse de prietenie. Gestul ce l-ați făcut e un gest istoric pentru mănăstirea noastră, căci e semnul dragostei mari izvorîndă din inima caldă a Prea Fericitului Patriarh și a Patriarhiei Române. Spune că monahii români, ce țin de M-reă Pantocrator, sînt foarte buni, între ei și monahii greci este armonie. Cere binecuvîntarea Prea Fericirii Sale pentru obștea monahală, ce se simte legată de Biserica Ortodoxă Romînă. Exprimă doriri de bine pentru țara și Biserica romînă. Oleră în dar icoane lucrate cu mîna, dovadă de respect, preluire și dragoste.

Ne despărțim purtînd în suflet căldura acestei întîlniri, care înprospătează și întărește o prietenie de veacuri.

După ce trecem cu barca de un cap avansat în mare, se deschide priveliștea „*Marei Mănăstiri a Vatopedului*”, așezată pe un deal, într-un golf liniștit, înconjurată de culmi împădurite și domoale. (De altfel, Sfîntul Munte apare ca o peninsulă cu piscul Athosului la Sud, din care se desfac culmi tot mai domoale cu cît avansează spre Nord). Este ceva măreț în înfățișarea acestei cetăți monahale. La stînga, pe un deal puțin mai înalt se văd ruinele Academiei Atonite, înființată în sec. XVIII de patriarhul Ciril. Coborîm pe mal și urcăm spre mănăstire pe un drum pietruit. În incinta mănăstirii sîntem impresionați de frumusețea — aș zice „venețiană” — a clădirilor, ca arhitectură și colorit. Impresia de măreție, bogăție și frumusețe e întărită prin cercetarea bisericilor, bibliotecii, locuințelor și salonului de primire. Nu înzadar Vatopedul a găzduit Conferința panortodoxă din 1930 și — probabil — în anul viitor va fi locul de întrunire a Prosinodului ecumenic.

După Doxologia din Biserica mare, starețul, dînd expresie respectului, bucuriei și recunoștinței obștei monahale, înalță gînd de rugăciune către Maica Domnului să ocrotească Biserica noastră și Biserica creștină din toată lumea și să îndrepte pașii ei către progres social. Cere binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh *Justinian* ca Dumnezeu să ajute mănăstirii să-și continue lucrarea și Sfîntului Munte să-și împlinească misiunea.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* mulțumește lui Dumnezeu că ne-a

ajutat să vizităm acest sfânt așezământ, mulțumește Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Atenagora, care ne-a prilejuit vizitarea Sfântului Munte și adresează cuvânt de mulțumire obștei pentru dragostea cu care ne primește și ne găzduiește. Cunoaștem M-reă Vatoled din istorie, dar și din descrierile delegației romine de la Conferința pan-ortodoxă din 1930. De la prima noastră întâlnire cu acest mare așezământ ne-am dat seama că sinteți moștenitorii unei vechi tradiții și păstrătorii atitor comori, dăruite de voievozi, patriarhi, arhieriei, ca să înălțați rugăciuni pentru sufletele lor. Constatăm cu deplină mulțumire că păstrați cu scumpătate nu numai tradițiile, ci și toată splendoarea acestui așezământ, unul din cele mai de frunte ale Sfântului Munte Athos. Impărtășind binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romine și salutul călugărilor romini, Prea Fericirea Sa asigură că ne vom ruga bunului Dumnezeu să ajute călugărilor de la Vatoled să continue a se ruga pentru mîntuirea sufletelor, a lucra pentru slava Bisericii și pentru pacea și buna înțelegere ce trebuie să domnească între creștinii de pretutindeni și în lumea întreagă.

Ne închinăm la icoana Maicii Domnului „Vimatorisis”, unde atîrnă — între alte podoabe — un medalion cu inițialele lui Grigorie Ghica Vodă.

În salonul de primire — de o strălucire deosebită — ne întâlnim cu delegația Bisericii etiopiene. Se discută despre relațiile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica etiopiană. P. F. Patriarh e invitat să viziteze Abisinia. Facem cunoștință cu conducerea mănăstirii: Nicolae, episcop, Teofil, proegumen și Atinogen, proegumen.

E seară. După cină ne retragem la odihnă. Prima zi de vizitare a mănăstirilor s-a încheiat. Imaginile ei multiple se perindă prin minte, ca un film care rulează mereu.

A doua zi, joi, 27 iunie, ne îndreptăm călare pe mulari (catiri), pe un drum pietruit, printre livezi de măsline, pe sub frunziș de pădure, spre *Schitul românesc Sf. Ipatie*, așezat mai la deal, pe moșia mănăstirii Vatoled. Acolo ne așteaptă cei patru călugări ai schitului și alții de la alte chilii. Grădina și livada din jur, chiliile dovedesc spirit gospodăresc. Intrăm în biserică. După Doxologie, C. ieromonah *Dometie Trichenea* exprimă bucuria celor de la schit de a avea în mijlocul lor pe Prea Fericitul Patriarh Justinian. Schitul are 90 ani de existență, fiind înființat de ieromonahii Orest, Ilie și Teodosie, veniți la Sf. Munte de la M-reă Cheia (Teleorman). Biserica s-a zidit în 1873 pe temelia altei biserici. Schitul este rezultatul muncii călugărilor, care au cărat toate materialele de construcție și au ridicat toate încăperile și biserica. Pînă acum au avut șase stareți. Unul dintre ei, schimonahul Filaret Șerban a fost distins cu medalie pentru că — venind în țară — a readus mulți gr. catolici la Biserica Ortodoxă.

La Sf. Munte „și-au făurit ideile cei mai mari corifei ai monahismului prin gîndire, prin curăția vieții și prin cuvioșie”. „Monahismul trebuie să fie în legătură de supunere către Întîistătătorii Bisericii și să aibă ocrotirea lor”. Roagă pe Prea Fericirea Sa să ocrotească pe toți monahii romini din Sf. Munte Athos.

Prea Fericitul Patriarh Justinian le mulțumește pentru dragostea cu care ne-au întîmpinat. Vorbește apoi despre flagelul războaielor, care crează prăpastii între popoare, chiar și între așezămintele religioase din țări di-

ferite. Cuvioșiile voastre să păstrați legătura cu Biserica noastră. Noi toți facem parte din marea Biserică Ortodoxă ecumenică. Hotarele nu izolează Bisericele ortodoxe, care constituie o mare familie. La serbările mileniului au luat parte toate Bisericele ortodoxe, dar și delegați ai altor Biserici creștine (rom.-catolici și protestanți). Fiți cetățeni loiali ai statului grec, aveți legături duhovnicești bune cu Patriarhia de Constantinopol și cu conducerea Mănăstirii Vatoped. Noi vom căuta ca — pe lângă rugăciuni și binecuvântări — să vă ajutăm când veți avea nevoie de ceva. Călugării, preoții și credincioșii din țară au mult respect și multă evlavie pentru Sf. Munte. Ei așteaptă de la viețuitorii de aici o viață cu adevărat sfântă. Vă îndemnăm să fiți la înălțimea cuvenită, să fiți pildă și pentru alții, ca ei să cunoască credința și evlavia din Biserica română. Omenirea, și cu ea creștinătatea, e chemată să lupte ca pe pământ să nu mai existe războaie. Mîntuitorul a venit ca să fie pace. Noi, creștinii — și deci cuvioșiile voastre — ne simțim cei dinlău îndatorați să ne rugăm pentru pace, să ostenim pentru pace. Vă asigur că inima noastră e întoldeauna aproape de Cuv. Voastre. Le împărtășește patriarhicești binecuvântări. În salonul de primire, Prea Fericitul Părinte Patriarh împarte daruri. P. C. stareț Diomid Valasie oferă membrilor delegației diverse luoruri ca amintire.

Ne întoarcem la Vatoped. Slujim un parastas pentru ctitori, voievozi, donatori. Slujba este televizată. Vizităm biblioteca cu manuscrise din sec. 7—8—9 (un palimpsest din sec. 8, un mss. din sec. 9 în trei limbi: greacă, turcă, latină), 172 micrografii (Pentateuh din sec. XI), odăjdii și vase bisericicești de mare preț. Mănăstirea Vatoped s-a bucurat de ajutoare din partea voievozilor Neagoe Basarab, Ștefan cel Mare, Al. Lăpușneanu, Șerban Cantacuzino, Vasile Lupu, C. Brîncoveanu, Grigorie Ghica, etc.

La despărțire, starețul — după ce primește darurile și ne dăruiește cărți — ne spune: Să mai veniți pe aici spre a întinde punți de dragoste între Biserici, între popoare.

Ne îndreptăm, uneori plutind între țarm și stînci (mici insule, pe care le asaltează valurile) spre *Mănăstirea sîrbă Hilandar* (sec. XII). La debarcader este prezent Sanctitatea Sa Patriarhul Gherman al Serbiei. Ne bucurăm de revedere. E anunțată venirea Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Atenagora. Călare pe mulari străbatem drumul prăfuit ce înaintează fără urcuș între fînațuri și — uneori — între pini, pînă la mănăstire. (*Hramul: Intrarea în Biserică*). Primiți de sobor, se săvîrșește Doxologia cu bunele urări, care amintesc de străvechi legături romîno-sîrbe. Și aici, voievozii noștri (Neagoe Basarab, Vlad Vintilă, Mihnea Turcitul, Matei Basarab) au dat ajutoare însemnate. Ne închinăm la icoana Maicii Domnului „Triche-rusa”.

Sîntem primiți în salon cu îndătinutele serviri. Vizităm mănăstirea. Între timp, sosește Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic cu suita, însoțit de Prea Fericitul Patriarh Gherman al Serbiei, de membrii delegației sîrbe și de soborul mănăstirii. Ora era înantată. Ne luăm rămas bun. Ne grăbim să ajungem la debarcader cu mularii. Barca revarsă din nou bubuitul motorului peste valuri. Soarele se pleacă spre Apus. Valurile se colorează în purpurii. Salutăm din larg mănăstirile de pe țarm, pe care le-am vizitat. Cînd sosim la Marea Lavră, inserarea coboară liniștea peste munți. Doar marea se zbuciumă mereu, în permanent război cu stîncile. După două

zile de călătorie pe mare și pe uscat, ospitalitatea frățească a Lavrei milenare ne oferă o odihnă plăcută. Un popas între două peregrinări...

În ziua următoare, vineri 28 iunie, plecăm de dimineață călare pe mulari — însoțiți de doi ieromonahi ai Marei Lavre — către *Schitul rominesc Prodromul* (Sf. Ioan Botezătorul). Drumul pietruit urcă prin păduri de tufiguri, sub silueta semeată a vârfului Athos. Cerul e senin. Marea se vede la picioare, îmbujorată de razele răsăritului. Calea e grea, dar ochii se bucură de priveliștile ce se deschid. După o oră sîntem în fața Schitului. În jur, grădini terasate — cu zarzavaturi, pomi, viță de vie — îngrijite bine. Apa vine de sus, pe canale. Schitul e mare ca o mănăstire, cu chilii în patruleter, la mijloc cu biserică înaltă și spațioasă. Călugări: 18. Chiliile, mai ales biserica, au însă nevoie de reparații importante.

În biserică, P. C. stareț *Veniamin Popa* spune că venirea Prea Fericitului Patriarh *Justinian* este prilej de cea mai mare bucurie, mai ales că este primul Patriarh român care vizitează acest schit chiar cînd el împlinește 100 ani de la întemeiere. Această vizită trezește nădejdi de un viitor mai bun. În cei 1.000 ani de existență a Sfîntului Munte Athos, acesta s-a umplut de mănăstiri, schituri, chilii și colibe, de monahi din toate Bisericele ortodoxe. Cele mai multe mănăstiri au fost ajutate de voievozi și conducători ai Țărilor Romîne. Monahii romîni au schitul acesta pe moșia Marei Lavre. Schitul s-a menținut prin ajutoarele din țară. Cere Prea Fericitului Patriarh să-i ajute la reparațiile necesare și la îmborsăvirea personalului monahal.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune că dacă schitul acesta are numai 100 ani — adică e tînăr față de mănăstirile mari — nu înseamnă că n-au fost în Sfîntul Munte și mai înainte călugări romîni. Găsim astfel de călugări printre ucenicii Sfîntului Atanasie Atonitul. Urmașii acestora au venit în Țara Romînească, înființînd mănăstiri (s. ex. Tismana sub Nicodim). În Sf. Munte romîni au avut schituri, colibe, chilii și o mănăstire (Cutlumuș). Datorită măsurilor luate de Cuza Vodă, Biserica noastră a fost declarată schismatică și călugării romîni au fost scoși de la Cutlumuș și s-au risipit în o mulțime de chilii. Abia acum 100 de ani, monahul Nifon — pe care Biserica noastră îl cinstește în chip deosebit — a întemeiat Schitul Prodromul, unde s-au adunat mulți călugări romîni.

Prea Fericirea Sa vorbește apoi despre situația mănăstirilor din țara noastră, despre atelierele Patriarhiei.

Se slujește apoi Sf. Liturghie de către un sobor, în frunte cu P. F. Patriarh Justinian. La sfîrșit, se face Parastas pentru ctitori și monahii adormiți în Domnul. Ne închinăm la icoana Maicii Domnului „Prodromița”.

După masă vizităm biblioteca și chiliile. În salonul de primire are loc o întîlnire între Prea Fericitul Patriarh Justinian și călugării Schitului. După ce le împarte daruri, îi binecuvîntează și le urează sănătate și spor duhovnicesc. Face apel la unitate, viață de muncă și rugăciune în comun.

Ne întoarcem pe același drum. Ajungem la Marea Lavră spre seară. Lăsăm darurile cuvenite. Ne luăm bagajele, mulțumim conducerii mănăstirii pentru largă ospitalitate și coborîm cu mașina la debarcader. Barca cu motor pornește și umple văzduhul de bubuitul ei. Intunericul învăluie în taină muntele și marea. Din cînd în cînd zărim pe țărm lumini la fe-

restre de chilii, sau faruri ce avertizează sau indică locuri de acostare. Cerul spuzit de stele stă de vorbă cu văzduhul, cu valurile. E o călătorie deosebită de cele de pînă acum. Barca aruncă înainte dîră de lumină și taie felii în bezna ce ne înconjoară. Plutim ca în necunoscut. La orele 23 ajungem și debarcăm la *mănăstirea Dionisiu* (hram: Nașterea Sf. Ioan Botezătorul — Sec. XIV). Ne întîmpină călugării cu felinarele și ne conduc pe drumul pietruit ce urcă spre cetatea monahală, care prelungește stîncă dreaptă și înaltă de deasupra mării. După călătoria cu mularii pe drum de munte și după legănarea mării, odihna este plăcută.

Sîmbătă, 29 iunie, dimineata, sînd în foisorul suspendat peste valuri la mare înălțime, ne înfioară adîncimea și ne farmecă marea, verzuie la mal și albastră în largul străpuns de săgețile de aur ale răsăritului. În spatele mănăstirii sînt văi abrupte, povîrnișuri cu stînci și păduri, creste stîlcoase și înalte. Ne adunăm în salon, unde Prea Fericitul Patriarh *Justinian* prezintă darurile. Starețul ne oferă cărți. Sîntem primiți apoi în biserică, cu Doxologie. Starețul mănăstirii ne salută cu multă bucurie, mulțumînd lui Dumnezeu că i-a învrednicit să primească pe Prea Fericitul Patriarh al evlavioșilor credincioși romîni. Sfîntul Munte, și îndeosebi mănăstirea aceasta, datorează mult Țărilor Romîne. Zidirea acestui sfînt lăcaș s-a făcut de către Petru Voievod și Ruxandra, Doamna lui. De aceea dragostea noastră față de România este mare. Vă rugăm să transmiteți acest lucru și poporului romîn. Sîntem bucuroși să vină aici mîi și mîi de închinători. Vă mulțumim pentru osteneala și dragostea de a veni aici. Urează Prea Fericirii Sale ani îndelungați de arhiepăstorie.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune că — invitat fiind la serbările mileniului de către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic — și-a făcut planul să viziteze acele mănăstiri care au avut mai multe legături cu țara noastră. De aceea vizităm și M-rea Dionisiu. Între această sfîntă mănăstire și voievozii Țărilor Romîne sînt foarte multe legături de ajutorare reciprocă. Amintirea ctitorilor romîni, ca și mormîntul mitropolitului Nifon, constituie o punte de legătură între Biserica noastră, între țara noastră și această mănăstire. Măreția mănăstirii Dionisiu ne-a impresionat. Ne rugăm bunului Dumnezeu să aibă sub ocrotirea Sa sf. mănăstire și pe viețuitorii din ea, care se roagă neconțenit și vă rog să nu uitați în aceste rugăciuni poporul romîn, clerul, călugării și credincioșii Bisericii noastre. Le împărtășește patriarhiceasca binecuvîntare.

Ne închinăm în fața sfîntelor moaște, păstrăm un moment de reculegere la mormîntul mitropolitului Nifon al Ungro-Vlahiei — care nu e departe de biserică — vedem chipul lui Neagoe Voievod, al ctitorilor Petru Rareș și Ruxandra. Mai au amintiri Mircea Ciobanul, Al. Lăpușneanu, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu și preotul pictor Mihai din Ardeal, care a pictat în 1885 nartexul.

Plecăm încărcăți de dragostea obștei și cu amintirea străvechilor legături, improspătate prin vizita aceasta. Curînd ajungem la mănăstirea *Gri-goriu* (hram: Sf. Nicolae — sec. XIV). Urcușul e mai ușor. Sîntem primiți după tipicul obișnuit. În cuvîntul său, starețul Visarion exprimă bucuria și dragostea cu care soborul întîmpină pe Prea Fericitul Patriarh Justinian. Sf. Munte Athos a simțit — în venirea Prea Fericirii Sale — o deosebită

cinstire. Nădăjduiește că vizitele acestea se vor repeta, căci sînt de mare însemnătate.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune că mănăstirile care au avut relații cu voievozi și ierarhi romîni ne amintesc azi de legăturile dintre viețuitorii din Sf. Munte și poporul romîn. Ceea ce am citit în cărțile de istorie, am văzut acum cu ochii noștri. Aceasta și la M-reă Grigoriu. Mulțumim bunului Dumnezeu că ne-a ajutat să pășim pe urmele înaintașilor noștri care au vizitat aceste mănăstiri. Mănăstirile n-au cultivat numai legături de natură bisericească cu noi, ci și dragostea frățească între popoarele romîn și grec. Ele au cimentat între popoare o prietenie de nezdruncinat. De aceea ne-am bucurat de prilejul de a ne întîlni cu Patriarhul ecumenic și cu conducătorii Bisericii grecești. Întîlnirile noastre vor lăsa urme de neuitat. Transmite salutul preoților, călugărilor și credincioșilor romîni, ce se găsesc în comuniune de dragoste și rugăciune cu obștea mănăstirii acesteia, care slujește Ortodoxia. Ii binecuvintează .

Ne închinăm în fața icoanei Maicii Domnului Pantanassa (=Stăpîna lumii) donată de Maria de Mangup (Paleologhina), a doua soție a lui Ștefan cel Mare. Ctitori sînt: Ștefan cel Mare și fiul lui, Alexandru (și Ion Voievod). Donațiile se continuă pînă în sec. XIX. Deosebită este icoana Sf. Nicolae, cu figură ascetică, protectorul celor ce călătoresc pe mare.

În salon, P. F. Patriarh împarte daruri. Primim de la mănăstire amintiri.

Trecem cu barca prin fața portului Dafné și curînd acostăm la *Mănăstirea Rusikon* (hram: Sf. Pantelimon — sec. XII). Clopotul cel mare domină cu sunetul lui toată întinderea. Clădirile sînt impunătoare. În starea de azi mănăstirea este — în cea mai mare parte — așa cum a reclădit-o domnitorul Moldo-Vlahiei Scarlat Calimah, în 1812—1820, cum scrie în pisană de deasupra intrării în biserică. De aceea se numea „Chinovia domnească a Calimahilor”. Există și amintirea altor danii voievodale.

Starețul Ilie exprimă bucuria că primește vizita P. F. Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romîne în biserică zidită de un domnitor romîn. Sfînta mănăstire vă primește cu toată dragostea. Transmiteți salutul nostru popoului romîn. Noi nu sîntem numai vecini, ci și frați.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* mulțumește pentru bunăvoința cu care am fost primiți. Binecuvintează mănăstirea și pe viețuitorii ei. Spune că va comunica Sanctității Sale Patriarhului Alexei — cu care se va întîlni la Moscova — despre vizita aceasta. Relațiile strînse dintre Bisericile rusă și romînă contribuie la slava Ortodoxiei, întărirea prieteniei dintre popoarele noastre și la consolidarea păcii în lume.

Biblioteca cuprinde documente despre Țările Romîne. În trapeză, P. F. Patriarh oferă darurile. Ni se dau iconițe. Întorși la debarcader, ne întîlnim cu I.P.Sf. Arhiepiscop Nicodim și cu delegația rusă. Pornim însoțiți de inelele bisericești de pe țarm. Trecem de mănăstirea Xenofonte și vizităm mănăstirea *Dochiariu* (hram: Sf. Arhangheli — sec. XI). Ea numără între ctitorii epocii ei de înflorire (sec. XVI—XVII) pe Bogdan Vv., Neagoe Basarab, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu cu Ruxandra, Ieremia Movilă, și s-a bucurat de substanțiale ajutoare romînești și în sec. XVIII—XIX.

Starețul Daniil spune că primește cu deosebită bucurie pe Prea Fericitul Patriarh Justinian. Sf. noastră mănăstire se bucură de vizita Prea Fericitului Patriarh, pentru că — după cum vedeți — biserica este opera ajutorului dat de voievodul Alexandru (1568) și ca ctitori sînt pomeniți: Alexandru Voievod cu soția și copiii lor. Cere binecuvîntarea Prea Fericii Sale pentru cei ce se roagă pururea pentru ctitori și pentru Prea Fericeirea Sa.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* arată că am vizitat în Sf. Munte mai întîi mănăstiri care au legătură strînsă cu poporul român, ca alături de părinții acestor mănăstiri să înălțăm rugăciuni pentru odihna sufletelor ctitorilor romîni, să prețuim evlavია lor și să învățăm noi înșine de la ei care e drumul nostru de propovăduitori ai Mîntuitorului. Avem marea datorie de a păstra cu scumpătate sfintele așezăminte făcute de înaintașii noștri și de a aduce la îndeplinire ceea ce au gîndit și hotărît ei cînd le-au zidit. Viețuitorii mănăstirii au datoria sfîntă de a se ruga pentru mîntuirea sufletelor lor, a ctitorilor și a tuturor creștinilor ortodocși. Zidurile ei sînt pururea încălzite prin rugăciunile călugărilor. Ele sînt locașuri dumnezeiești. În ele trebuie să ne purtăm ca înaintea lui Dumnezeu. Să ne rugăm neîncetat pentru pacea și bunăînțelegerea ce trebuie să domnească în lume. Vă împărtășim cu toată dragostea binecuvîntarea Sfîntului Sinod și binecuvîntarea noastră patriarhicească.

Biserica mănăstirii poartă pecetea unei influențe moldovenești, are o formă unică între celelalte biserici atonite: e cea mai înaltă biserică din Sf. Munte, are o naie f. lungă, ferestre multe și pictura în stilul școalei cretane seamănă cu cea de la mănăstirea Slatina, ctitoria lui Lăpușneanu. Lucrările de zidire au fost supravegiate de mitropolitul Teofan al Moldovei, care a și sfînțit biserica.

Ne închinăm la icoana Maicii Domnului „cea grabnic ascultătoare”, în fața căreia se face zilnic Paraclis pentru pacea a toată lumea. Păstrăm un moment de reculegere în fața mormîntului mitropolitului Teofan. În salonul de primire se împart darurile din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian. Ni se oferă amintiri.

Astfel se încheie a doua parte a programului delegației romîne: vizitarea mănăstirilor din Sf. Munte Athos. Au fost cercetate în trei zile 9 mănăstiri (7 grecești, 1 sîrbă, 1 rusă) și 2 schituri romînești. Peste tot am găsit urme ale daniilor romîne și am lăsat daruri. Peste tot am fost primiți cu dragoste și bucurie, vizita delegației romîne fiind prilej de manifestare a unității întru Ortodoxie, a prieteniei între popoarele noastre.

TESALONIC—ATENA

Ne luăm rămas bun de la barca cu motor. Un torpilor ne duce în două ore înafara teritoriului Sf. Munte, la Uranopolis, localitate de pescari și turistică. De acolo, cu mașinile, șoseaua asfaltată ne trece prin comunele peninsulei Calcidica, între care vedem Stagira, străjuită de statuia gînditoare a marelui filozof Aristotel. Fiind sărbătoare (Sf. Apostoli Petru și Pavel), tinerii se plimbau pe șosea îmbrăcați după moda ateniană. Nu vedem costume naționale. Regiunea e bogată. Șoseaua urcă în munți pînă la aproape 1.200 m înălțime. Perspective largi se deschid în toate părțile.

Apoi coboară și ajungem seara târziu la Tesalonic, port mare și oraș modern, dar cu urme străvechi. (Din camera hotelului vedem, ziua, golful larg cu vapoarele acostate și cu construcțiile de pe țărm). Poartă numele fiicei lui Alexandru cel Mare. Galeriu voise să-l transforme în capitală a imperiului roman de Răsărit. În imperiul bizantin era al doilea oraș din imperiu. Arcul împăratului roman Galeriu nu se simte stingherit pe șoseaua modernă de azi. Nu departe de el, „Turnul alb” amintește de jertiele aduse pentru independență.

Duminică, 30 iunie, vizităm bisericile Sf. Dumitru și Sf. Sofia. Sf. Dumitru este patronul orașului, în care a suferit mucenicia. Moaștele lui însă nu mai sînt în biserică în care au stat vreme de secole. Biserica a fost restaurată în forma veche. E o biserică monumentală, despărțită prin coloane în trei nave, cea din mijloc mai înaltă. Se mai păstrează cîteva fresce din sec. IV—V și mozaicuri din secolele următoare, cu chipul Sf. Dumitru, cu cîtorî, ș. a. Pe o scară îngustă din dreapta altarului coborîm în catacombe, unde vedem o parte din vechiul drum roman. Sub arcadele străvechi, locul mucenicii Sf. Dumitru e însemnat prin coloane în semicerc, împreunate jos cu lespezi de marmură, în care e sculptată crucea simplă. O candelă arde neconținut în acest loc. Preoții și credincioșii ne primesc cu multă dragoste. Prea Fericitul Patriarh oferă daruri. Ni se dau pliante cu biserica Sf. Dumitru.

Sfînta Sofia e din sec. 8. Are formă de cruce cu boltă la mijloc. Mozaicurile sînt din sec. 9 (Înălțarea Domnului, Maica Domnului cu pruncul Iisus). Sub turci, biserica a fost transformată în moschee, ca după eliberare (1912) să fie redată cultului creștin.

După masă, Prea Fericitul Patriarh Justinian primește vizita I.P.Sf. Mitropolit Pantelimon al Tesalonicului și a dlui prof univ. H. Franghistas, ministru al Greciei de Nord (însoțit de d. Țurcas, care știe romînește).

Luni, 1 iulie, dimineața, mergem la catedrala mitropolitană, unde ne închinăm la moaștele Sf. Grigorie Palama. Sîntem primiți de I.P.Sf. Mitropolit Pantelimon și de soborul preoților. Din catedrală trecem la reședința Mitropoliei, o clădire mare, care însă — fiind veche și insuficient de încăpătoare — ne informează I.P.Sf. Pantelimon că va fi înlocuită cu una nouă și mai mare. În salon sînt chipurile mitropoliților anteriori. I.P.Sf. Mitropolit Pantelimon, în discuții libere, ne vorbește despre Mitropolia Tesalonicului și istoricul ei. Prea Fericitul Patriarh Justinian vorbește despre Biserica Ortodoxă Romînă. Se amintesc și legăturile dintre Macedonia și România. Prea Fericitul prezintă darurile. Ni se oferă alte daruri.

De la Mitropolie plecăm la reședința Guvernămintului, unde sîntem primiți în audiență de d. ministru *Franghistas*. Discuția decurge într-o atmosferă de caldă simpatie. D. ministru spune că grecii își iubesc vecinii din Balcani și vor să aibă raporturi bune cu ei. Cu românii sîntem frați. Legăturile istorice cu România nu pot fi uitate. Dorința poporului grec este să se creeze legături mai strînse între capii celor două Biserici ortodoxe, dar și legături puternice economice și culturale între cele două popoare. De altfel, legăturile culturale și cu Tesalonicul s-au lărgit. Asigură că populația Tesalonicului a auzit de prezența delegației Bisericii romîne și este încîntată de această vizită. Prea Fericitul Patriarh *Justinian* răspunde că

și poporul român are aceeași dorință de a continua și intensifica vechile legături, că Biserica noastră promovează unitatea între Bisericile ortodoxe și prietenia între popoarele noastre.

Prea Fericirea Să ofere daruri (Album cu Mănăstirea Voroneț, covor, ș. a.) care sînt primite cu bucurie. D. ministru dăruiește membrilor delegației istoricul orașului Tesalonic (1912—1962), cuprins într-un tratat voluminos.

După audiență, P. C. prof. I. G. Coman și I. P. C. prof. N. Mladin fac o vizită la Facultatea de Teologie. Fiind vacanță, la decanat sînt primiți de d. decan Ioan Kaloghiru, profesor de Istoria Dogmelor și de Istoria Mișcării ecumenice, și d. E. Teodoru, prof. de Omiletică și Liturgică. Facultatea este tînără (1942) și are profesori tineri (13 cadre didactice). Prezentăm cărțile tipărite în Tipografia Patriarhiei, donate de Prea Fericitul Patriarh Justinian pentru Biblioteca Facultății. Primim Anuarele Facultății și lucrări ale profesorilor, în trei exemplare (pentru Biblioteca Patriarhiei, Institutelor Teologice din București și Sibiu). Între acestea e cartea prof. de Arheologie creștină și bizantină C. D. Kalokyris, despre Muntele Athos, din punct de vedere arheologic și artistic, tipărită cu ocazia mileniului (1963, pag. 362 cu reproduceri). Discutăm despre Congresul teologilor ortodocși, care va avea loc la București, despre temele și data congresului. Relațiile Facultății cu Biserica — spune d. decan — sînt bune, ca între mamă și fiică. În problema păcii părerea e unanimă: creștinii nu pot fi decît alături de cei ce luptă pentru pace. În alternativa: moarte sau viață — zice d. decan — nu putem alege decît viața. Dumnezeu va ajuta să biruiască viața, pentru că El e Dumnezeuul viilor, nu al morților.

În sala unui seminar vedem biblioteca și fișele din manuscrisele atonite și tesalonicene despre Sf. Grigorie Palama, ca pregătire pentru o lucrare mai vastă.

Masa o luăm la reședința nouă a ministrului, construită pe malul mării, cu coloane în stil antic și cu vedere largă asupra orașului. D. ministru *Franghistas* exprimă bucuria vechiului oraș Tesalonic, care există de peste 1.000 ani și care a păstrat multe urme ale civilizației bizantine. Poporul grec vrea să trăiască în pace cu toți vecinii lui.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune, între altele, că Tesalonicul are pentru Biserica Ortodoxă Română o deosebită însemnătate pentru că de aici au venit ucenicii Sf. Apostol Pavel să propovăduiască creștinismul pe meleagurile noastre. De aceea ne-am bucurat cînd am aflat că vom trece prin Tesalonic. Am fost întîmpinați cu atîta bucurie și ospitalitate încît e greu să exprimăm în cuvinte mulțumirea noastră. Ne bucură nespuse de mult atmosfera de prietenie și dragoste ce o găsim la Tesalonic față de poporul și Biserica noastră. Cu poporul grec — ca și cu cel sîrb — n-am avut certuri și războaie. Sub cupola aceleiași Biserici Ortodoxe popoarele noastre au trăit ca frații. Biserica română datorează mult Bisericii grecești. Ea consideră Biserica greacă — în frunte cu Constantinopolul — drept Biserica-mamă. De aceea ierarhii, preoții și credincioșii se gîndesc totdeauna cu dragoste la frații lor din Biserica greacă.

Popoarele noastre sînt datorate să-și sporească dragostea și prietenia lor. Noi credem că vizita aceasta aduce o contribuție la promovarea dragostei între Bisericile noastre. Mulțumind Dlui ministru și colaboratorilor

lui pentru ospitalitate, Prea Fericirea Sa toastează pentru propășirea dragostei între Bisericile noastre surori și pentru prietenia dintre popoarele grec și român.

Fiind de față și d. decan al Facultății de Teologie se discută despre Conferința pan-ortodoxă de la Rhodos, Congresul profesorilor teologi și despre Prosinodul ecumenic.

Marti, 2 iulie, facem o cursă prin oraș. Incepem cu Muzeul, care cuprinde exponate din sec. IV î.Hr. până în sec. XII, de la cel mai vechi text grec găsit pe teritoriul Eladei și mozaicurile din pietre naturale ale cetății lui Alexandru cel Mare până la mozaicul dintr-o catedrală bizantină din sec. XII, în care împărtășirea Sf. Apostoli este prezentată realist (în mișcare).

Continuăm cu biserici și mănăstiri. Biserica Sf. Gheorghe-Rotonda a fost construită de împăratul Galeriu ca templu pentru Jupiter. Cupola se ridică în continuarea zidurilor rotunde, în care sînt 8 nișe și care erau îmbrăcate în marmură multicoloră. Împăratul Teodosie cel Mare a transformat-o în biserică creștină. În 1592 a devenit moschee pînă în 1912. Azi e monument istoric. Aici se țin Congresele internaționale de bizantinologie. Privim mozaicuri din sec. IV, în care sfinții din Tesalonice apar fără aureolă, cu numele lor și data prăznuirii lor. Deasupra altarului e scena Înălțării Domnului, pictată în sec. 14.

Biserica Ahiropăntos, ridicată în sec. V în cinstea Fecioarei Maria, (acum, biserica Cuvioasei Paraschiva) e o biserică cu trei nave, despărțite prin coloane. Păstrează încă mozaicuri originale. Pe o coloană se vede iscălitura sultanului Murad, din vremea cînd era moschee.

Urcăm pe un drum în serpentine, printre case mai modeste, în cartierul vechi al Tesalonicului, cartierul lui Iason. Pe aici a locuit, a muncit și a propovăduit Sf. Apostol Pavel.

În virful dealului, lângă vechile ziduri, este mănăstirea Vlatadon, de sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, unde găsim un stareț care e și medic. Mănăstirea datează din sec. 14, însă în dreapta altarului ea cuprinde o mică încăpere, în care tradiția spune că ar fi stat Sf. Apostol Pavel, și în pardoseala căreia ni se arată o piatră, de pe care ar fi predicat celor de veneau să-l asculte. Chiar dacă nu putem documenta istoric această tradiție, totuși, în acest cartier cu oameni simpli, se simte pe aproape prezența marelui apostol și a ucenicilor lui. Frescele bisericii sînt din sec. 14. Există picturi de Panselin și de Teofan (școala macedoniană din Tesalonice). Prea Fericitul Patriarh Justinian, în salonul de primire, prezintă darurile pentru mănăstire.

Coborîm la mănăstirea cuviosului David (sec. V), care a fost pictată — după tradiție — în secret, la porunca fiicei împăratului Maximian, încreștinată fără știrea lui. Mozaicul înfățișează viziunea lui Iezechiil, în care Iisus apare tînăr, fără barbă, cu profetul Ezechiil (în extaz) deo parte și Avacum de altă parte, cu simboalele celor patru evangheliști și cele patru riuri ale raiului.

Ultima biserică, pe care o vedem, este biserica celor 12 Apostoli, din sec. 14 (fostă mănăstire), ctitorită de Patriarhul Nifon al Constantinopolului. Are decorație exterioară cu cărămidă și în interior cele mai frumoase fresce macedonene. Se remarcă prin realism scena spălării pruncului Iisus,

care e ruptă din viață (e mișcare și la femeia care toarnă apa în vas, și la pruncul Iisus, și la femeia care cu o mână ține pruncul pe genunchi și cu alta încearcă apa dacă nu e prea fierbinte). De asemenea scena botezului Mântuitorului la Iordan, în care Iisus, pentru prima dată în pictura bizantină, apare dezbrăcat.

Încărcați de străvechi amintiri, de impresii pauline și bizantine (sec. IV—XIV), ca și de simpatia cu care am fost înconjurați pretutindeni, plecăm din Tesalonic la orele 15, cu avionul, spre Atena. La aeroport ne luăm rămas bun de la d. ministru Franghistas, I.P.Sf. Mitropolit Pantelimon și alte oficialități cu stringeri de mână prietenești. Din avion vedem panorama Tesalonicului, cuprins între mare și dealuri mari. Avionul zboară aproape de țarm. De-o parte este marea, cu albastrul ei luminos, cu insulele mai mici sau mai mari, de altă parte solul Greciei, cu munți alburii, dominați de piscul Olimpului. Zeii, însă, nu mai locuiesc demult acolo, căci cu o mie și ceva de ani în urmă pe aici a călătorit un cărturar împletitor de corturi, îndreptându-se — ca și noi — spre Atena, ca să se înfrunte acolo cu înțelepții din Areopag, propovăduindu-l pe Iisus Hristos. Simplu la înfățișare, purta în el însă pe Acela care a biruit pe zei, curățind Elada și universul de prezența lor. Apostolul Pavel a mers pe jos sau cu alte mijloace ale vremii. Noi plutim ca Icar, însă pe aripi care nu se tocesc în dogoarea soarelui sudic. Tehnica biruie spațiul și timpul. Bătrînul Cronos e biruit din nou. Trecem peste strîmtoarea Salamina, cu ecoul luptelor istorice, și în curînd revedem *Atena*, mîndra capitală a elenilor, cu civilizație multumilenară. Urme despre primii locuitori există cu cca 3.000 ani î.Hr. Aici apare la cca 1.300 ani î.Hr. cetatea lui Tezeu. Ea se dezvoltă rapid, ajungînd cea mai de seamă cetate elenă, focarul culturii nu numai în Grecia, ci în întreg bazinul mediteranian, în Orient etc. Numele lui Solon (sec. VII—VI), lupta de la Maraton, lupta navală de la Salamina, „Secolul de aur” din vremea lui Pericle (sec. V), Alexandru cel Mare (sec. IV), epoca elenistică, rolul Atenei în imperiul roman, (sec. II urm.), încreștinarea Atenei (Sf. Apostol Pavel, sec. I d.Hr.), Atena bizantină (sec. IV—XIII), ocuparea ei de către franci și catalani (sec. XIII—XV), de către turci (1456—1834), Atena, capitala Greciei noi (de la eliberare de sub stăpînirea otomană, 1834) — sînt etape în istoria așa de bogată a Atenei, cu epoci de glorie și de decadență, cu acte de eroism și cu creații artistice nemuritoare. Gloria nepieritoare a Atenei o constituie marii filozofi (Socrate, Platon, Aristotel), marii dramaturgi (Eschil, Sofocle, Euripide, Aristofan), marii sculptori (Fidias, Praxitele, ș. a.), marele orator Demostene, și alți oameni de seamă, care au dat omenirii opere de o valoare unanim recunoscută, unele neegale. Și astăzi Atena e un oraș al culturii, cu oameni de știință, scriitori, artiști de valoare. Pentru creștini, Atena e celebră prin Sf. Pavel și Dionisie Areopagitul, prin Sf. Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz — care au studiat la universitatea ei — prin remarcabilele ei biserici bizantine, prin ceea ce reprezintă ea pentru teologia ortodoxă și pentru Biserica Ortodoxă Greacă, în consecință — și pentru întreaga Biserică Ortodoxă. Deși ea poartă pecetea atîtor secole, în Atena de azi coexistă în mod firesc antichitatea elenă și romană cu Bizanțul — și acestea cu cetatea modernă — ea rămînînd ca și în timpurile vechi o punte de legătură între Orient și Occident. În mod firesc Acropole domină și azi

peisajul atenian și alături de arcul lui Adrian și templul lui Zeus olimpicul stau marile magazine, lângă Universitatea în stil antic stau marile hoteluri, cel englez fiind depășit de cel american, recent construit. Intre multele reclame luminate americane, engleze germane, etc., vedem la un cinematograf și titlul unui film sovietic. (Americaniții sînt prezenți nu numai cu cel mai mare hotel și cu reclame, ci și cu vasele militare, care par niște pete cenușii pe albastrul pur al mării). În însăși substanța atenianului se împletesc cele vechi cu cele noi, antichitatea cu creștinismul și cu lumea modernă în permanentă frământare, în chip firesc, pentru că e același popor care poartă în el conștiința bimilenară a unei istorii în permanent avînt din rădăcinile trecutului spre culmile viitorului. Poporul grec este plin de vitalitate spirituală, dornic de progres și această vitalitate se manifestă în viața trepidantă cu mii de fațete a Atenei, sinteză a unui popor. Desigur, noi n-am putut să ne facem decît o impresie fugară despre Atena, totuși cele văzute ni s-au întipărit puternic în suflet — și mai ales interesul și calda simpatie cu care am fost întîmpinați.

Primiți la aeroport de P. Fer. Arhiepiscop Hrisostom al Atenei și de membri ai Ambasadei romîne, găzduți la hotelul din cartierul Kifisia unde ne întîlnim cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, Prea Fericitul Patriarh Benedict al Ierusalimului ș. a., încă în aceeași zi (marți, 2 iulie) sîntem invitați la masa ce va avea loc seara la Mănăstirea Penteli a asociației „Zoi” (=Viața). Mașina urcă în serpentine pe șoseaua asfaltată spre culmea Penteli. Ajungem la mănăstire: un careu de chilii cu biserica în mijloc. Curtea e plină de credincioși, care așteaptă pe înalții oaspeți. Ne întîmpină soborul. În biserică, starețul mănăstirii ne salută cu bucurie și afirmă că vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian e un eveniment istoric pentru obște, care va da un impuls și mai puternic activității ei. Prea Fericitul Patriarh mulțumește pentru calda primire, aduce omagiu P. F. Arhiepiscop Hrisostom al Atenei, care conduce cu vrednicie Biserica greacă și ca președinte al Comitetului de organizare a sărbătoririi mileniului Sf. Munte Athos a condus lucrările de pregătire și desfășurare a festivităților mileniului (ca și consfătuirea pan-ortodoxă de la Rhodos din 1961). Împărtășește binecuvîntări obștei și credincioșilor ce sînt de față.

În sunetul clopotelor urcăm pe scări în coridorul cu stîlpi. Credincioșii aplaudă cu căldură pe Prea Fericitul Patriarh Justinian, care îi binecuvîntează, fac o manifestație de simpatie pentru Biserica noastră și poporul român, pe care delegația romînă le reprezintă. Sosește și Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, căruia i se face manifestație de simpatie prelungită. Aplauzele sînt mai puternice cînd Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic se îmbrățișează frățește cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, semn al unității Ortodoxiei și al prieteniei între popoarele noastre.

În salon se fac prezentările. Delegația noastră este înconjurată cu multă prețuire și dragoste. Masa la care participă Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic, P. F. Patriarh al Ierusalimului, P. F. Arhiepiscop al Atenei, înalte oficialități, I.P.Sf. Mitropoliți din Grecia ș. a., decurge într-o atmosferă plăcută.

La sfîrșitul mesei, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora înmînează membrilor delegației noastre (și altora din cei prezenți) crucea mileniului Sf. Munte Athos, dată de Patriarhia ecumenică. (Pe față are

scris: „Atenagora, Patriarh ecumenic”; pe verso: „Mileniul Sfântului Munte, 1963”).

Cu acestea, festivitățile mileniului se consideră încheiate.

Delegația noastră — în așteptarea avionului, care să ne ducă în patrie — va mai face câteva vizite de rigoare, și pentru cunoașterea orașului. Miercuri, 3 iulie, mergem la Muzeul Benaki (donat statului de fondator, A. Em. Benaki † 1954), care — la parter și etajul I — cuprinde arta greacă din epoca preistorică, antică, bizantină, postbizantină până azi; obiecte grecești moderne, ca arta populară greacă și documente ale istoriei Greciei din 1821 până în vremea noastră; colecție de arte minore, (țesături, ceramică, sticlărie, etc.) creștine, copte și musulmane din Mediterana Orientală, de ceramică chineză, etc. Biblioteca are circa 13.000 volume și 3.000 acvarele, desene și gravuri. La acestea se adaugă arhive din sec. XVIII—XX.

La orele 10,30 sîntem primiți în audiență de d. *ministru al Cultelor*. Prea Fericitul Patriarh Justinian prezintă situația de la schitul român Prodromul din Sf. Munte Athos. Ministrul făgăduiește că va informa forurile competente, care vor aviza și vor face ce este de trebuință. La sfîrșit, ministru se fotografiază cu întreaga delegație, ca să avem o amintire a vizitei. Discuția a decurs într-o atmosferă cordială, de deplină înțelegere reciprocă.

Ne oprim apoi la muzeul bizantin, cu material foarte bogat. Remarcăm: O bazilică din sec. V (cu masă de altar din sec. IV), o biserică din sec. XI (formă de cruce), o biserică postbizantină din sec. XVII; icoane din sec. X—XIV (Școala macedoneană); Evanghelii din sec. V—XVIII (între care una donată de Matei Basarab și Elena Doamna Patriarhului de Constantinopol); obiecte ale artelor minore (epitafe, cruci, odăjdii, etc.); tipuri iconografice și icoane populare; mozaicuri, începînd cu sec IV; icoane din școala cretană; fotografii de fresce bizantine (sec. 11), etc.

Participăm la prînzul oferit de Arhiepiscopia Atenei, în clădirea unei școli teologice, pentru autorități și delegații serbărilor mileniului. Ne întîlnim cu profesori de la Facultatea de Teologie din Atena (Trepela, Alivizatos, Conidaris ș. a.) cu care discutăm probleme legate de Congresul teologilor ortodocși.

După masă sîntem primiți în Catedrala mitropolitană, o catedrală monumentală, de P. F. Arhiepiscop *Hrisostom* al Atenei, episcopi, preoți și credincioși. În cuvîntul ce l-a rostit, P. F. Hrisostom a enumerat bine-cuvîntările cu care a fost învrednicită de către pronia cerească Biserica Greciei: sărbătorirea mileniului Sf. Munte Athos, transportarea aici a rămășițelor sfinte ale Sfintei Cruci și a icoanei făcătoare de minuni „Axion estin” a Maicii Domnului. Am ascultat toate cuvintele de bucurie rostite pentru că Biserica Ortodoxă Romînă a fost învrednicită să primească sărutarea frățească de la celelalte Biserici Ortodoxe.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* spune, între altele, că participînd la serbările mileniului Sf. Munte Athos, drumul nostru a trecut și la venire și la întoarcere prin vestita și prealuminata Atena. Sinodul Bisericii noastre îndreaptă gînd de mulțumire în primul rînd către bunul Dumnezeu, care ne-a învrednicit la aceste serbări să ne întîlnim toți capii Bisericilor Ortodoxe; în al doilea rînd, către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, care a prilejuit întîlnirea de la Sfîntul Munte prin faptul că a invitat pe reprezentanții tuturor Bisericilor ortodoxe. Sîntem plini de recunoștință

și față de Comitetul de organizare a serbărilor mileniului, condus cu atita înțelepciune de Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom al Atenei. Prea Fericierea Sa a deschis două mari capitoare în istoria Bisericii Ortodoxe, fiind învrednicit să prezideze două mari acte din istoria ei contemporană: 1. A prezidat conferința pan-ortodoxă de la Rhodos, încununată de cele mai alese roade duhovnicești, pentru că toate hotărârile au fost luate cu unanimitate și pentru că acolo s-a pus temelia tuturor problemelor ce trebuie să le discute prosinodul și sinodul ecumenic; 2. după numai doi ani a fost președinte al Comitetului de organizare a serbărilor mileniului Sfântului Munte Athos. Sărbătorirea aceasta s-a desfășurat la cel mai înalt nivel și în cea mai desăvârșită unitate a dragostei noastre creștine. Folosesc acest prilej să felicit din toată inima pe membrii Comitetului de organizare și să aduc cele mai călduroase mulțumiri Prea Fericitului Arhiepiscop Hristostom.

Asigură pe P. F. Arhiepiscop că ne-am bucurat din toată inima de aceste roade ale activității sale. Acum opt ani, când ați participat la canonizarea sfinților români, ați lăsat cea mai frumoasă impresie și cele mai bune amintiri în sufletele clericilor, călugărilor și credincioșilor noștri. Cu acel prilej v-am făcut mărturisirea dragostei și prețuirii din partea Sf. Sinod, clerului și credincioșilor noștri față de Biserica Ortodoxă Greacă. Astăzi, Vă facem mărturisirea de dragoste și prețuire personal pentru Prea Fericierea Voastră și ținem să Vă comunicăm că în acești opt ani n-am încetat a Vă pomeni în rugăciunile noastre.

Vă mulțumim pentru prilejul ce ni l-ați oferit de a ne întâlni în această măreață catedrală, ca împreună să ne rugăm pentru pace și bunăînțelegere, pentru prietenia și desăvârșita unitate între Biserici și între popoare.

Cu încredința Prea Fericii Voastre împărtășesc binecuvîntarea mea celor de față, rugînd pe bunul Dumnezeu să le dea credință tare și sănătate deplină. Ii asigur că ne vom aduce mereu aminte în rugăciunile noastre de ei și de Prea Fericierea Voastră. Ne rugăm lui Dumnezeu să Vă țină sănătos, ca să ne mai întâlnim și cu alte prilejuri, care vor mări prestigiul Ortodoxiei ecumenice și vor întări autoritatea Patriarhiei Ecumenice, care stă cu cinste în fruntea Bisericii Ortodoxe.

După aceea, Prea Fericitul Patriarh Justinian prezintă darurile, lucrurile în Atelierele Patriarhiei.

Joi, 4 iulie, ne pregătim bagajele și ne plimbăm prin Atena. Urcăm la *Acropole*. Un ghid ne dă explicații. Partenonul — deși a fost parțial distrus într-un război venețiano-turc — își păstrează echilibrul suveran, frumusețea clasică și măreția. Statuia zeiței Atena, zeița înțelepciunii, nu mai este, dar soarele apune și azi — în cea mai mare parte a anului — între cele două coloane centrale. Pe un zid, înăuntru, se vede urma unei picturi, mărturie că Partenonul a fost și biserică creștină.

În colțul din stînga se păstrează treptele din vremea cînd Partenonul a fost moschee. Acum el este monument istoric, care evocă nu atît zei pietritori, cît geniul nemuritor al unui popor, în care geniul uman și-a găsit o întrupare atît de înaltă. E monumentul înțelepciunii omenești făuritoare de frumusețe. Erechteionul, celebrele cariatide, aparțin altei epoci, care nu cunoaște seninătatea și echilibrul clasic, ci frămîntarea, zbucimul ce însoțește declinul. Sub *Acropole*, spre șosea, e Teatrul lui Dionysos. Puțin mai jos de stînga *Acropole*, spre dreapta, cum cobori, e colina *Areopagului*

(colina lui Marte). Ai un urcuș greu, dar scurt, ca să ajungi acolo unde era Areopagul de altădată și vezi pe înțelepții de atunci ascultînd un pelerin străin, Apostolul Pavel, „semănător de cuvinte” noi, care le vorbește despre „Dumnezeul cel necunoscut”, făcătorul cerului și al pămîntului, despre unitatea neamului omenesc, despre faptul că Dumnezeu nu e din aur, argint, sau din piatră, ci în El „viem, ne mișcăm și sîntem” ,despre Cel pe care l-a înviat. Auzim tumultul stîrnit de cuvintele „înviere din morți” și simțim ironia scepticilor: „te vom asculta altădată despre aceasta”. Și totuși, dintre cei prezenți, o mîină de oameni au crezut, între care Dionisie Areopagitul și o femeie, Damaris. Ei prefigurau, în înserarea lumii antice, viitorul. Astăzi, șoseaua care înconjoară Acropole, poartă numele lui Dionisie Areopagitul, iar cea de sub colina Areopagului se numește Apostolul Pavel. De pe colina Areopagului se vede Agoraua antică și Agoraua romană și alte urme ale antichității. Dincolo de șosea, într-un parc, este închisoarea lui Socrate. (Apropierea sugerează o eventuală paralelă între Apostolul Pavel și Socrate, amîndoi oameni de convingeri ferme, mărturisite cu sacrificiul vieții!).

Inserarea coboară încet peste Acropole și peste oraș. Luminiile Atenei se aprind în zeci de culori. Ne îndreptăm spre reședința dlui ambasador M. Bălănescu, unde ne simțim ca „acasă”: un colț românesc pe pămînt elen. Deși purtăm în noi atîtea miraje, mai adînc decît toate acestea este simțămîntul care ne leagă de Patrie, de poporul ai cărui fii sîntem. Chemările Patriei adie în suflet ca o nostalgie luminoasă.

Vineri, 5 iulie, dimineața, ne așteaptă în salonul Hotelului, Prea Fericitul Arhiepiscop Hrisostom al Atenei cu suita și ne împarte daruri: engolpioane pentru înalții Ierarhi, cruci pentru ceilalți membri ai delegației — mărturie a dragostei, care ne va însoți pretutindeni. E în aceste daruri sufletul Bisericii surori, dar și al poporului grec, care ne-a primit cu atîta simpatie. Prea Fericirea Sa — împreună cu alte persoane oficiale și cu membri ai Ambasadei romîne — ne însoțește la aeroport. Ne luăm rămas bun de la toți. Un ultim salut din avionul românesc, care ne duce spre Patrie: Atena, cu marea, cu amintirile, cu vuietul ei, rămîne în urmă.

O scurtă escală la Sofia ne oferă bucuria reîntîlnirii cu Prea Fericitul Patriarh Chiril și cu membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Bulgare, cu care ne împărtășim impresiile de la serbările mileniului.

LA BUCUREȘTI

Trecem Dunărea. Cîmpiile fertile pe ogoarele întinse, ne umplu inima de bucurie. Ce frumoasă și bogată este țara noastră! Fumul fabricilor vorbește despre uriașele progrese realizate prin munca poporului. Iată Bucureștiul, cu Dealul Patriarhiei, cu clădirile noi, inima veșnic tînără a țării lăuritoare de viață nouă, de frumusețe. Pe aeroport ne întîmpină cu bucurie I.P.Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P.Sf. Episcop Antim al Buzăului, consilieri patriarhali, rectorul Institutului Teologic Universitar din București ș. a.

De asemenea au fost de față Dl prof. D. Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor și directori din Departamentul Cultelor. Ne bucurăm că pășim pe pămîntul Patriei, că sîntem între „ai noștri”. Mașiniile ne duc la Catedrala patriarhală, unde sînt adunați consilieri, profe-

sori de teologie, protopopi, preoți, credincioși și un sobor, în frunte cu P.Sf. Antim, episcop-vicar patriarhal, slujește Doxologia.

Luind cuvîntul, I.P.Sf. Mitropolit *Iustin* spune, între altele, că această călătorie în Grecia, întreprinsă de Prea Fericitul Patriarh Justinian în fruntea unei delegații reprezentative, depășește toate numeroasele călătorii pe care reprezentanții Bisericii noastre le-au făcut în ultima vreme peste hotare, situîndu-se la un nivel cu totul deosebit. Aceasta, pentru că pentru prima oară o delegație reprezentativă — în frunte cu Prea Fericitul Patriarh — pune piciorul pe pămîntul Muntelui Athos. Apoi, pentru că vizita a fost prilejuită de aniversarea importantului eveniment din istoria Bisericii Ortodoxe: mileniul Sfîntului Munte. Și, în sfîrșit, pentru că Prea Fericirea Sa a avut ocazia să se întrețină cu aproape toate căpeteniile Bisericilor Ortodoxe, în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Atenagora. Totodată a avut prilejul să cunoască în chip nemijlocit nu numai ritmul vieții monahale din Muntele Athos, ci și să se întâlnească cu monahii romîni.

De-aktel, monahismul atonit are mai mult de 1.000 ani. După o veche și pioasă tradiție, însăși Maica Domnului a vizitat Muntele Athos, într-o călătorie ce a făcut-o de la Efes la Rhodos. Nu cunoaștem în această privință nici un amănunt istoric. Cert e că poate nicăieri ca la Sfîntul Munte, Maica Domnului, ocrotitoarea, nu e mai prezentă în conștiința creștină. Viața monahală în Sf. Munte se pare că a început în epoca de înflorire a monahismului (sec. IV—V). În epoca iconoclaștilor, monahii atoniți sînt apărători ai cinstirii icoanelor. Monahismul deci, s-a dezvoltat în Sf. Munte înainte de sec. X. Atanasie din Trapezunt a zidit în 963 Marea Lavră, cu ajutorul împăratului Nicefor Focas. El nu e întemeietorul, ci organizatorul și reformatorul vieții monahale atonite. Mănăstirile au fost sprijinite de împărații bizantini pînă la căderea Constantinopolului. Le-au urmat voievozii Țărilor Romîne, ca apoi să le ia acestora locul țarii Rusiei, ș. a. La Muntele Athos se înmănunchiază tradiția greacă, romînă și slavă. Nu e o spiritualitate strict bizantină, ci o spiritualitate zămislită din lumea greacă, romînă și slavă. De aceea prîvirile noastre se îndreaptă neîncetat spre Muntele Athos, ca spre o parte a trecutului nostru creștinesc.

Sîntem adînc recunoscători Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care și-a luat osteneala acestei călătorii ca să arate legătura strînsă — și ~~ecumenică~~ ^{ortodoxă} noastră și Ortodoxia ecumenică și între trecutul Bisericii noastre și trecutul Sf. Munte. Indrăznesc să rog pe Prea Fericirea Voastră să ne împărtășească impresii celor ce l-am urmărit cu gîndul și l-am întîmpinat cu bucurie. În numele tuturor, Vă zic: Bine ați venit!

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* aduce mulțumiri bunului Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să vizităm Sfîntul Munte, noi fiind prima delegație oficială care a ajuns la Muntele Athos. În al doilea rînd, gînd de recunoștință îndreptăm către Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora, care ne-a invitat, și către Comitetul de organizare a serbărilor, prezidat de P. F. Arhiepiscop Hrisostom al Atenei, care a organizat așa de bine serbările, cu o participare atît de largă (ortodocși, rom.-catolici și protestanți), încît toți au avut la dispoziție mijloace de transport, cazare, etc.

Asupra vieții monahale și asupra istoricului ei în Sf. Munte v-a vorbit I.P.Sf. Mitropolit *Iustin*. Noi vă arătăm impresiile noastre. Programul serbărilor a durat trei zile. Am slujit în sobor de cinci patriarhi, în frunte cu

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic. A fost o serbare pan-ortodoxă și ecumenică, pentru că au participat și alte Biserici creștine, nu numai cele ortodoxe. Veți afla amănunte în revistele noastre. Vizitînd mai multe mănăstiri și două schituri românești, am fost profund impresionat de multe ori de sinceritatea cu care părinții de la mănăstiri ne arătau documente de la domnitorii romîni, chipurile lor, pomelnicele lor — și cum ei se roagă neîncetat pentru ctitori și pentru poporul român, din ale căror danii s-au ridicat, măcar în parte, toate mănăstirile. Ne-a mișcat bunătatea cu care ne primeau și părerea de rău ce manifestau că nu stăm mai mult, ca să ne arate cît de mare a fost aportul poporului român la aceste mănăstiri (voievozii Neagoe, Ștefan, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, ș. a.). Nu spun aceasta ca să ne laudăm. Aceasta e realitatea. Chiar și unele mănăstiri despre care n-am crezut că sînt ctitorii ale domnitorilor romîni, am constatat că sînt ctitorii românești (s. ex. M-reia Rusikon e ctitoria Doimnitorului Scarlat Calimachi, nu a țarilor ruși).

Mănăstirile sînt bine întreținute, deși călugării sînt puțini (40—55 — cîțiva tineri).

Ne-am dus cu daruri, după cum e tradiția la noi. Am lăsat daruri nu numai la romîni, ci în toate mănăstirile. Peste tot am fost primiți cu multă bucurie și darurile noastre au fost prețuite.

A avut loc și o consfătuire în legătură cu Prosinodul ecumenic. Consfătuirea — în frunte cu Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic — a acceptat propunerea Sîntului Sinod al Bisericii noastre de a se înființa o Comisie permanentă, care să pună la punct toate lucrările pentru prosinod. Această Comisie va lua înființă în curînd. S-a hotărît de asemenea ca nu numai profesorii de teologie din România — care studiază și publică studii despre temele prosinodului — să facă aceasta, ci și profesorii de la celelalte Facultăți de Teologie, căci Comisia poate lucra numai pe baza materialului oferit de studiile teologilor. Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic a subliniat cu laudă activitatea profesorilor de teologie pentru studierea problemelor prosinodului, prin care se ușurează lucrarea Comisiei.

De la Muntele Athos am călătorit la Tesalonic, oraș în parte locuit de macedo-romîni — care are cele mai mari bazine din primele veacuri. Ne-am închinat la biserica Sf. Dumitru, pe locul martiriului lui. Am luat contact și cu profesorii de teologie, care au arătat toată bunăvoința. De la Tesalonic ne-am dus la Atena, pentru că acolo se încheiau serbările mileniului. Atena e un oraș frumos și înfloritor. La M-reia Penteli, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic ne-a înmînat crucea comemorativă a mileniului Sf. Munte Athos.

Peste tot am fost întîmpinați cu multă bucurie și dragoste, cu o căldură sufletească deosebită.

În încheiere, subliniez că venim cu cele mai frumoase impresii despre viața religioasă a Bisericii grecești. Clerul și credincioșii sînt atașați de Biserică și de popor. Ierarhii se bucură de o cinștire deosebită. Slujbele sînt impresionante și mișcătoare.

Încărcați de multe amintiri, trebuie să stăm să le fixăm pe îndelete și nădăjduim că vi le vom împărtăși pe calea scrisului.

Mulțumind I.P.Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și celor prezenți, Prea Fericirea Sa roagă pe Dumnezeu să hărăzească Bisericii

noastre și alte prilejuri de astfel de vizite, cînd ne putem da seama — prin comparație — în ce poziție se află Biserica Ortodoxă Romînă față de celelalte Biserici. Nu ne mîndrim atunci cînd spunem că ne-am bucurat de o deosebită cinstire în tot timpul acestei vizite, că viața Bisericii noastre este cunoscută și prețuită.

Impărtășește binecuvîntarea patriarhicească.

Se face Polihroniu. Corala preoților din Capitală cîntă „Pre stăpînul...”.

E praznicul Sfîntului Atanasie Atonitul. Binecuvîntarea lui se revarsă și asupra Bisericii noastre, care — prin Prea Fericitul Părinte Patriarh și însoțitorii săi — a participat la serbările mileniului Sfîntului Munte Athos.

În *încheiere*, putem spune că sărbătorirea mileniului atonit a fost o strălucită manifestare a unității ortodoxe și a vieții în permanentă înnoire care pulsează în întreaga Ortodoxie, slujitoare a dreptei credințe, a prieteniei și păcii între popoare. Mileniul Sf. Munte și influența ce a exercitat și exercită Muntele Athos asupra spiritualității ortodoxe confirmă adevărul că în Biserica Ortodoxă se pune accentul pe puterea duhului, care transformă viața dinăuntru. La Sfînta Liturghie și la consfătuirea Intîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe totul s-a deslășurat în duhul iubirii frățești, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora — primul în cîinste — distingîndu-se, pe lîngă înaltele calități intelectuale, prin o modestie și o dragoste cu adevărat creștină. De-altfel, aceasta a fost atmosfera generală: de comuniune smerită și iubire plină de bucuria înfrățirii.

În aceeași dragoste frățească au fost învăluți și oaspeții rom.-catolici și protestanți, care nu s-au simțit nici o clipă ca între străini, ci ca între frați. Se poate vorbi, deci, nu numai de o trăire spirituală panortodoxă, ci și de o trăire pancreștină sub oblăduirea „republicii monahale atonite”, care este un fapt unic în întreaga creștinătate. Existența vreme de 1.000 de ani a Sf. Munte Athos este o experiență istorică de o covîrșitoare însemnătate ortodoxă și creștină, care i-a impresionat profund pe toți participanții la festivități.

Totodată, a existat un acord general că Bisericile trebuie să se înnoiască, monahismul să se reorganizeze — ca să corespundă noilor cerințe — și creștinii trebuie să participe activ la zbuciumul popoarelor și să aducă — în unire — contribuții însemnate la cauza păcii, progresului și înfrățirii popoarelor. Aceasta o cer nu numai vremile, ci o cere Hristos însuși, care este Calea, Adevărul, Viața și Pacea noastră, a tuturor creștinilor.

În ce privește Biserica Ortodoxă Romînă, ea este prețuită nu numai de celelalte Biserici Ortodoxe, ci și de reprezentanți ai Bisericilor occidentale. Ea e considerată ca una din cele mai vii Biserici ortodoxe, care oferă pilda unei armonioase împletiri între tradiția ortodoxă și mersul înainte al popoarelor spre o viață mai bună. Aceasta e posibil — cum spuneam într-o discuție — pentru că Biserica noastră aplică pe plan moral-social spiritul autentic al Evangheliei Domnului, așa cum a fost el filcut (și parțial aplicat) de Sfîntii Părinți, mai ales de Sf. Ioan Gură de Aur, vizionarul vieții comunitare. Prestigiul de care se bucură Biserica noastră s-a arătat în simpatia și cinstirea deosebită acordată Prea Fericitului Patriarh Justinian, care este inițiatorul și animatorul „apostolatului social”.

Serbările mileniului s-au încheiat. Ecoul lor, însă, rămîne și se în-

tinde în suflute, chemîndu-le —oricăror Biserici ar aparține — să caute unitatea în Hristos, în adevărul și iubirea Lui divină, să se roage și să lupte împreună ca să se împlinească idealul sfînt pe care îl doresc și pentru care se străduiesc toate popoarele: „*pe pămînt pace, între oameni bunăvoie*”... Aceasta e marea însemnătate a mileniului atonit: el a adus o contribuție puternică la adîncirea unității spirituale panortodoxe și pancreștine și la angajarea și mai deplină a tuturor creștinilor pe linia păcii, prieteniei și progresului. Căci acolo unde Hristos adună la un loc pe ucenicii Săi, El îi umple de duhul iubirii și al păcii, de duhul vieții care e în neconținut urcuș către desăvîrșire. El a venit — ne spune — ca lumea „*viață să aibă, cît mai multă viață*”.

Arhim. Dr. NICOLAE MLADIN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

PRAZNUIRE DE HRAM MĂNĂSTIRESC

La praznicul de pomenire a Adormirii Maicii Domnului (Sîntămăria Mare, 15 august a. c.) a avut loc prăznuirea îndătinată a hramului Sfintei Mănăstiri Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus (raionul Făgăraș).

Sfînta Liturghie arhierească s-a săvîrșit de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. Sf. Arhiereu Teodor Scorobeț Rășinăreanul.

Au fost de față: I.P.Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, viețuitorii mănăstirești și credincioși.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P.Sf. Arhiereu Teodor a hirotosit întru protosincol pe Cuv. Ieromonah Veniamin Tohăneanu. Noului protosincol, P.Sf. Sa i-a arătat că I.P.Sf. nostru Mitropolit Nicolae l-a învrednicit de acest rang deoarece și-a îndeplinit datoria la Sfînta Mănăstire. Și-a exprimat încrederea că de-aci înainte își va îndeplini cu și mai multă râvnă îndatoririle monahicești și preoțești.

În răspunsul său, P. Cuv. Protosincol Veniamin a mulțumit pentru cînstea de care a fost împărtășit și a asigurat pe I.P.Sf. nostru Mitropolit Nicolae și pe P.Sf. Arhiereu Teodor că se va sili să fie vrednic de această cînstire.

Întîia predică a praznicului a rostit-o I. P. Cuv. Arhimandrit Serafim Popescu, avînd ca subiect dragostea de Dumnezeu, care se arată în faptele iubirii de aproapele.

P. C. Pr. M. Ionașcu, protopopul raionului Făgăraș, a înfățișat viața Maicii Domnului și a îndemnat pe credincioși să se roage pentru pacea a toată lumea.

I. P. Cuv. Arhimandrit Prof. Dr. Nicolae Mladin a vorbit despre cînstirea Maicii Domnului, despre serbările mileniului Sfîntului Munte Athos (numit: „Grădina Maicii Domnului”) și despre obligația credincioșilor creștini de a fi lucrători ai dragostei, păcii și binevoiri în lume.

P. C. Prot. Ioan Vlad, consilier cultural arhiepiscopesc, îndeamnă la urmarea pildei dată de Maica Domnului prin muncă rodnică, prin duh de pace și înfrățire. Biserica Ortodoxă Romîna reîntregită pentru toate veacurile, ne călăuzește pe calea dreptei credințe și a iubirii de Patrie.

După aceea s-a făcut Sfîntul Maslu, sfîntirea apei la fîntînă și ectenia de pomenire la mormîntul pururea pomenitului mitropolit Nicolae Bălan.

N. M.

AVÎNTUL CONTEMPORAN AL CERCETĂRILOR ȘTIINȚIFICE

Cercetările științifice au luat în vremea noastră o dezvoltare fără precedent. Ele îndatorează pe oamenii de știință, între alte, la o specializare din ce în ce mai riguroasă. Calitatea muncii lor are numai de câștigat din ea — și omenirea, tot așa dacă cuceririle științei sînt puse exclusiv în slujba propășirii obștești.

Ocupîndu-se de această problemă într-un amplu și luminos articol (apărut în rev. săptămînală „Contemporanul“, nr. 31 a. c.), savantul român de renume mondial, Dl Acad. Prof. Dr. Șt. Milcu, vicepreședinte al Academiei R. P. Romîne, prezintă, între alte, următoarele date deosebit de elocvente:

„Într-un studiu recent publicat de U.N.E.S.C.O., referitor la tendințele actuale ale cercetării științifice mondiale se arăta că 90 la sută din savanții care au existat vreodată pe pămînt trăiesc în epoca noastră. Cele mai multe cunoștințe și forțe de creație științifică sînt, fără îndoială, concentrate în zilele noastre, fenomen care se va desfășura în viitor într-un crescendo pe care nu-l putem prevedea și nici limita.

Un criteriu obiectiv care ne îngăduie să apreciem dezvoltarea considerabilă a științei în epoca modernă îl constituie numărul manifestărilor științifice și al publicațiilor. După datele organizației citate, rezultă că în anul 1800 numărul publicațiilor științifice existente pe glob a fost de 100, în 1850 de circa 1.000, iar la sfîrșitul secolului al XIX-lea numărul lor s-a ridicat la 10.000. În 1960, statisticile internaționale ale U.N.E.S.C.O. menționează circa 100.000 publicații științifice în toate domeniile în care se publică materialul necesar pentru informarea oamenilor de știință. Ținînd seama de ritmul în care au apărut aceste publicații în decursul unui secol și jumătate, se apreciază că în anul 2.000 numărul lor va fi în jurul a un milion. Este imposibil ca o minte omenească să cuprindă materialul informativ necesar unui orizont de cunoștințe universale“.

Recunoscătoare oamenilor de știință pentru osîrdia lor, conștiința omenirii vremii noastre — ridicată ca niciodată — veghează ca roadele muncii lor să nu mai fie întoarse de nimeni și niciodată împotriva vieții și a agonisitei noastre de veacuri.

În fond, acesta este lucrul esențial în dezvoltarea vertiginoasă a științelor contemporane, care fac cîste înaintatului nostru veac.

GR. MARCU

OASPEȚI AUSTRIECI LA SIBIU

La timpul cuvenit, cititorii revistei noastre au fost informați de frumoasa lucrare ce se desfășoară în cadrul parohiei ortodoxe romine din Viena, prin purtarea de grijă a Păr. Prof. Dr. Gheorghe I. Moiescu (vezi „Mitropolia Ardealului“ nr. 9—12, 1962, p. 727—730 și p. 795—797 și nr. 1—3, 1963, p. 224—228. Din anul 1958 — anul înființării coloniei romine din Austria — și mai ales din 1960 — anul numirii Păr. Prof. Gh. Moiescu ca paroh la capela ortodoxă romînă din Viena — în viața acestor două instituții s-a putut observa o activitate din cele mai rodnice, concretizată prin excursii în țara noastră, concerte de cîntece românești în Viena și în alte orașe din Austria, tipărirea a două almanahuri etc.

În prima jumătate a lunii august a. c., ansamblul coral al coloniei romine din Austria și al capelei ortodoxe romine din Viena a făcut o excursie în țară,

dând concerte în orașele Sibiu, Brașov și București. Ei au fost conduși de Dl Ing. Krenko Karol, vicepreședintele coloniei și de Păr. Prof. Gh. Moiescu.

Oaspeții au sosit în Sibiu în dimineața zilei de 2 august a. c., fiind întâmpinați la gară de membri ai Consiliului Arhiepiscopesc în frunte cu P. C. Vicar Traian Belășcu, de profesori de la Institutul Teologic în frunte cu P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, de reprezentanți ai celorlalte culte din Sibiu, de rude, prieteni și cunoscuți. Au fost salutați de P. C. Vicar Traian Belășcu și de Dl Vicar și decan evanghelic Dr. Hermann Binder, cărora le-a răspuns Păr. Prof. Gh. Moiescu. Oaspeții au fost conduși apoi la Institutul nostru Teologic, unde au fost găzduiți pe toată durata șederii lor la Sibiu.

În cursul aceleiași zile au vizitat catedrala ortodoxă, evanghelică și rom.-catolică, primind pretutindeni explicații amănunțite asupra istoricului și arhitecturii acestor monumente. Seara, la orele 20, ansamblul coral — format din 36 persoane — a dat un concert în sala teatrului din Sibiu, dirijat de Dl Ernst Iankowitsch. Programul a cuprins în partea întâia 10 cîntece populare românești, iar în partea a doua 6 cîntece populare austriece. Concertul s-a bucurat de un frumos succes, multe din bucăți au fost bisate. El a constituit o dovadă a prieteniei dintre poporul nostru și poporul austriac.

Sîmbătă 3 august, oaspeții au vizitat aula, capela și biblioteca Institutului Teologic. La bibliotecă au văzut și o expoziție de manuscrise și cărți vechi românești. Au vizitat apoi reședința Episcopiei evanghelice și Muzeul Brukenthal.

La prînz, Consiliul Arhiepiscopesc ortodox român a oferit o masă oficială, la care, pe lîngă membrii ansamblului, au participat reprezentanți ai Departamentului Cultelor și ai Consistorului evanghelic, profesori de la cele două Institute Teologice, protopopi și preoți ortodocși, evanghelici și rom.-catolici.

P. C. Vicar Tr. Belășcu a adus salutul I.P.Sf. nostru Mitropolit Nicolae pentru membrii coloniei romîne din Austria. P.C. Sa a scos în relief dragostea care leagă poporul român de cel austriac, arătînd apoi bunele relații care există între cultele și naționalitățile din Patria noastră.

P. C. Pr. Prof. Gh. I. Moiescu mulțumește în numele membrilor ansamblului coral pentru dragostea cu care au fost primiți la Sibiu. Subliniază înfrățirea care există între membrii coloniei romîne din Austria și ai parohiei ortodoxe din Viena, precum și lucrarea care se desfășoară în cadrele lor. Dl Vicar și decan Hermann Binder și P. C. Rector S. Vlad au vorbit despre legăturile ce au existat între Sibiu și Viena, precum și de armonia dintre naționalitățile și cultele din Republica Populară Romînă, care luptă împreună pentru propășirea Patriei și pentru pace în lume.

Oaspeții au părăsit Sibiul în dimineața zilei de 4 august, îndreptîndu-se spre Brașov, unde au repetat concertul și au vizitat monumentele istorice ale orașului.

Un al treilea concert a fost dat în sala Dalles din București, bucurîndu-se de același succes și de frumoase aprecieri.

În zilele următoare membrii ansamblului coral și-au cercetat rudele din România și au vizitat diferite orașe și regiuni pitorești din țară.

În felul acesta, vizita făcută în țară de către ansamblul coloniei romîne din Austria și al capelei ortodoxe romîne din Viena, a constituit o manifestare a prieteniei dintre poporul nostru și poporul austriac și o contribuție la cauza înfrățirii și păcii între popoare.

PREZENȚE ROMÎNEȘTI PENTRU PACE SEMNALATE ÎN PRESA STĂINĂ

Prezidarea comisiei „Pacea și dreptatea“, rînduită de Mișcarea creștină pentru pace de la Praga printre cele 11 comisii de studii speciale, de către I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a trezit un viu interes în presă, pentru că problema este de importanță deosebită.

De aceea s-a dat atenție specială ședinței plenare a acestei comisii la Tabarz-Erfurt din R.D.G., în zilele de 11—14 februarie 1963. Ziarul „Neue Zeit“ din Berlin a adus numeroase informații asupra acestei ședințe, precum și unele imagini, între care și aceea cu prezența I. P. Sf. Mitropolit Iustin la „Poarta Brandenburg“ din Berlin subliniind totodată importanța declarației I. P. Sf. Mitropolit Iustin despre pace și apărarea ei de către creștinii cinstiți.

Revista „Union“ a partidului C.D.U. din R.D.G. a dedicat coperta revistei în nr. 3 pe 1963 imaginii I. P. Sf. Mitropolit Iustin în discuție cu secretarul Filialei germane a Mișcării de la Praga, past. G. Bassarak. Apoi își exprimă bucuria (pe p. 22) despre succesul lucrărilor comisiei și de vizita „înaltului oaspete“ la Berlin.

De reușita comisiei „Pace și dreptate“ se bucură și „Jurnalul Patriarhiei din Moscova“, (în nr. 4 pe 1963, p. 43), indicînd rezultatele ei frumoase prin stabilirea unui program concret și amănunțit de lucru.

Rev. „Union“ revine (în nr. 5, pe 1963) asupra delegației romîne la ședința Comitetului executiv al MCPD de la Dresdă, citind pe prof. M. Șesan și aducînd și cîteva imagini cu el de la acea sesiune (p. 20 și coperta finală). Apoi în nr. 6 al aceleiași reviste, sub titlul „Ortodoxia Romîină“ (p. 22) este citată mai pe larg broșura Patriarhiei Romîne, în limba germană, intitulată „Biserica Ortodoxă Romîină“. Este prezentată și imaginea P. F. Patriarh Justinian împreună cu P. F. Patriarh Alexei al Moscovei, apoi a catedralei din Timișoara și a Mănăstirii Sucevița.

E un gest de prețuire care merită să fie cunoscut la noi.

FEMEILE ÎN LUPTA PENTRU PACE

Deoarece în Germania Federală se simte cel mai mult spiritul militarist și revanșist, de aceea tot acolo se trezește în timpul din urmă și opoziția tot mai dirză împotriva înarmării atomice a R.F.G. Dacă de o parte guvernul a interzis prezentarea pe scenă a piesei „Lysistrata“ pentru că în ea, din epoca clasică, se află chemarea către femei să se ridice contra războiului, atunci, pe de altă parte, din cadrul poporului, s-a născut marea mișcare numită „Mișcarea femeilor pentru dezarmare și pace“. În fruntea mișcării stă prințesa Olga de Lippe din Wiesbaden, iar în fruntea principiilor stă citatul din filozoful Einstein: „Pacea nu poate fi apărută prin forță; ea este posibilă numai prin înțelegere reciprocă“. Apelul către femeile germane este semnat de 420 femei de toate vîrstele și ocupațiile din R.F.G. și el este jansat pretutindeni și cu orice ocazie. Prima întrebare pe care o pune este: Ce este înarmarea decît calea forței, calea războiului, care pare fără sfîrșit? În adevăr, această înarmare este febrilă, dar ea nu poate garanta siguranța omenirii. A doua întrebare sună: Cum poate fi cineva liniștit dacă pacea actuală poate fi întreruptă printr-o simplă întîmplare sau accident de ordin tehnic? De aceea răspunsul este unul singur: nu vom sta liniștiți pînă nu ne vom asigura de înlăturarea acestei amenințări continue. Vrem ca viața noastră să fie mai plăcută și mai bună, vrem ca copiii noștri să trăiască în mai multă fericire. De aceea noi femeile — se zice mai departe în apel — cerem interzicerea armelor nucleare și experiențelor cu ele; duceți tratative și înțelegeți-vă, noi vrem să trăim dezarmați! Cerem înlăturarea conflictelor prin mijloace pașnice, nu vrem arme atomice pe pămînt german!

Cerem relații pașnice între ambele Germanii, vrem case de locuit în loc de cazărmi și cazemate! Construiți școli și orașe, iar nu rachete și bombe! E puternică vocea femeilor, dacă va răsună unitar și la vreme și, de aceea, toate femeile să participe pretutindeni la vestirea acestei dorințe a lor spre viață și pace! Urmați chemarea noastră, căci dacă campania va fi dusă solidar pretutindeni „va fi pace pe pământ”! — încheie apelul. Și în adevăr, așa va fi!

GÎNDURI ȘI FAPTE PENTRU PACEA LUMII

Revista „Junge Kirche”-Biserica tânără, din Dortmund, R.F.G., publicată cu concursul consilierului luteran H. Kloppenburg, vicepreședinte al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga și președinte al Mișcării pacifiste „Puidoux” din Apus, aduce în numărul 6 pe 1963 numeroase fapte și gânduri din Apus care dovedesc cum în acea parte a Europei se duce o străduință sinceră pentru pace și colaborare cu Răsăritul în cadrul principiului „coexistenței pașnice”. De aceea în prezentarea impresiilor de la Sinodul evanghelic din Bethel-R.F.G., din martie 1963, se impune critica asupra existenței clerului militar, care în Bundeswehru vestgerman apare tocmai ca un agent al militarismului și revanșismului periculos. Ca răspuns, Biserica evanghelică din Germania Democrată a publicat 10 articole, vorbind despre: vestirea Cuvintului, viața în credință și ascultare, trăirea în respectul științei și al adevărului, îndreptarea și dreptatea, înfrățirea și pacea, munca, respectul autorității, viața și slujirea Bisericii, disciplină bisericească și nădejdea Bisericii, care toate au de scop să slujească omenirii și păcii.

În continuare sînt publicate cele două scrisori emise de ședința Comitetului executiv al Mișcării pentru Pace de la Praga, la Dresda, în martie 1963, cu propunerea ca guvernele celor două Germanii să-și trimită reprezentanți pentru a duce tratative comune spre înlăturarea pericolului unei conflagrații europene.

În acest sens și conferința creștină panafricană de la Kampala, din Uganda, din aprilie 1963, a precizat că Biserica poartă răspundere și pentru viața internațională și pentru pacea lumii. În acest scop tineretul trebuie să fie educat în spiritul păcii și al colaborării.

La fel și conferința Bisericilor creștine din Bangalore, în India, din martie 1963, a pus problema ca forța nucleară să fie folosită numai în scopuri pașnice și de progres și nicidecum în cele de distrugere și omorîre.

În acest sens, pentru înlăturarea dușmăniilor confesionale, în localitatea Taize din Franța se va construi un stabiliment ortodox, care să-i informeze pe apuseni asupra învățaturii ortodoxe despre „pace pe Pământ”. La Londra se înființează Consiliul tineretului european pentru pace și în S.U.A. intervine Alianța americană pentru înfrățire contra persecuțiilor rasiale. Iar sinoda evanghelicilor francezi critică guvernul francez pentru înarmare atomică.

PENTRU PACEA LUMII

Străduințele politice ale Uniunii Sovietice pentru pacea lumii au produs ecouri largi în întreaga lume, care au dus și la inițierea unor mișcări mondiale pentru pacea lumii, cum sînt Consiliul Mondial al Păcii, inițiat în 1948 și apoi Mișcarea Creștină pentru Pace de la Praga, din 1958. Activitatea acestor mișcări s-a lăsat mult, mai ales că a reușit Consiliul Mondial al Păcii să organizeze întruniri și congrese în Asia (în India și Indonezia), în Africa și în America Latină. În astfel de

împrejurări, precum se organizează filiale regionale ale Mișcării Creștine pentru Pace în Olanda, în ambele Germanii, Elveția, Anglia și Italia, s-au organizat și asociații regionale pentru pace. Despre ele aduce informații Buletinul Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga, în numerele 2—4 pe 1963.

Astfel a luat ființă în India cercul Mișcării Creștine pentru Pace, care la 17—21 aprilie 1963 și-a ținut prima mare conferință la Bangalore, la care au fost invitați să participe de la conducerea Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga președintele J. Hromadka, vicepreședinții I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de la Moscova, consil. H. Kloppenburg din Dortmund-R.F.G. și secretarul general J. Ondra.

În Japonia activitatea pentru pace este și mai intensă, pentru că populația nu poate uita bombardamentul atomic american de la Hiroshima și Nagasaki din august 1945. De aceea a luat ființă acolo o Mișcare japoneză împotriva armelor atomice, care ține anual ședințe cu participanți din întreaga lume. Pe lângă aceasta a mai luat ființă și „Conferința mondială religioasă pentru pace”, la inițiativa budhistului Ryohei Ohnishi și a activistului prof. Yoshio Inoue, membru valoros al Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga. Conferința și-a ținut prima ședință plenară în zilele de 25—28 iulie 1961, la Kioto, cu care ocazie au fost stabilite trei postulate principale și anume: dezarmarea, condamnarea bombelor atomice și cu hidrogen și proclamarea zonelor denuclearizate. În acest sens ședința a stabilit 17 teze pentru asigurarea păcii, numite „Declarația de la Tokio”. De față erau 228 delegați japonezi și 47 delegați străini din Australia, Birmania, Cambodgia, Canada, Ceylon, China, Cehoslovacia (activistul prof. A. Ziak de la Mișcarea de la Praga), ambele Germanii, India, Coreea, Laos, Polonia, S.U.A., U.R.S.S. și Jugoslavia. Iar în octombrie 1961 s-a format și Asociația japoneză religioasă a tineretului pentru pace cu sediul la Tokio și sub conducerea rev. budhist Kasho Ohmi.

Membrii japonezi ai acestei Conferințe-mișcări au participat activ la organizarea „marșului Hiroshima-Oswiencim”, care a pornit la 23 aprilie de la Hiroshima, apoi la ședința Comitetului consultativ al Mișcării Creștine pentru Pace de la Karlovy Vary, din mai 1962, la Congresul pentru Dezarmare și Pace de la Moscova, din iulie 1962, la Congresul al 8-lea contra armelor atomice de la Tokio, din august 1962 și la Festivalul al 8-lea al tineretului de la Helsinki. În noiembrie 1962 Conferința japoneză pentru pace a organizat o nouă ședință la Kioto, confirmând lucrările biroului de la ședința din aprilie 1962 de la Kioto. Cu această ocazie s-a precizat că să se țină a doua conferință plenară la Tokio, spre sfârșitul lui iulie 1964. S-au stabilit totodată și 10 teze de orientare a activității, între care ultima refuză abuzul cu religia din partea politicianilor militariști. Pentru continuarea lucrărilor a mai fost constituită și o comisie specială compusă din patru membri, cite unul din India, China, Australia și Birmania. Această comisie a colaborat apoi la ședința biroului din martie 1963. Astfel conferința japoneză pentru pace și-a dobândit o largă popularitate și și-a lărgit relațiile în lume. Ea și-a mai dat și o „Constituție” cu 11 articole, în care pe lângă chestiuni de organizare este subliniată necesitatea punerii în aplicare a „Declarației de la Kioto” din 1961 pentru asigurarea păcii în lume. În acest scop se publică revista: „Niciodată Hiroshima” și din martie 1963 apare și „Buletinul conferinței mondiale religioase pentru pace”, la Tokio.

Paralel a luat ființă, în legătură cu Mișcarea de la Praga, prin prof. Y. Inoue, și Conferința creștină japoneză pentru pace, care și-a ținut prima ședință la 4—5 septembrie 1962, la Tokio, sub conducerea rev. J. Asano și M. Fukunda. Constatând succesul ei, inițiatorii constituie în mai 1963: Mișcarea creștină japoneză pentru pace, la care invită să participe și președ. Mișcării de la Praga, J. Hromadka.

PATRIARHIA ORTODOXĂ SÎRBĂ

publică de 6 ani revista „Pravoslavna Misao”-Gîndirea ortodoxă. Primul număr pe 1962 se ocupă cu un mănunchi de subiecte precum: Problema mîntuirii și a binelui suprem (prof. T. Bukanovici), care expune și punctul de vedere al lui Lev Tolstoi despre realizarea binelui în această viață. Urmează: Datoriile păstorului creștin (prof. Br. Cisarz) cu indicarea modului de atitudine potrivită pentru ca păstorul să fie de real folos păstoriiților săi; Despre rolul îndrumător al clerului creștin (prof. Tr. Mitrovski); apoi: Proclamarea Patriarhiei sîrbe în 1346 (D. Kalezici) cu istoricul și urmările acestui fapt însemnat; Despre metoacele mănăstirii din Niș (prot. P. Golubici); prof. C. Drașkovici publică apoi: Bibliografia teologiei ortodoxe din Jugoslavia pentru anii 1945—1962, fapt important pentru cunoașterea publicațiilor recente din teologia ortodoxă jugoslavă (p. 116—157); urmează o Cronică bogată și amănunte despre Congresul pancreștin pentru pace de la Praga din iunie 1961 și despre Congresul ecumenist de la New Delhi din noiembrie 1961; și Note bibliografice. Foaia oficială a Patriarhiei Sîrbe, „Glasnik”, cuprinde pe lîngă informații din viața actuală a Bisericii Ortodoxe Sîrbe și unele contribuții teologice. Astfel prof. Vl. Popovici se ocupă cu: Iisus în istorie după filozofia lui Hegel (nr. 11 și 12 pe 1962); M. Iakovlevici scrie despre: Sf. Ștefan Orbul Brankovici despot sîrbesc, o pagină din istoria sîrbă din a doua jumătate a veacului XIV (nr. 11); N. Simici descrie: Un pictor sîrb necunoscut din veacul trecut, fiind vorba de Dimitrie Ioanovici din Novi Sad, care pare că se apropie de stilul lui Grigorescu; J. Radovanovici tratează despre: Biserica Sf. Nicolae din Ipek, a cărei pictură datează din 1674 (nr. 12). Numărul 2 pe 1963 este în întregime dedicat vizitei Prea Fericitului Patriarh Gherman al Bisericii Sîrbe în Patriarhia Romînă, din octombrie 1962 (p. 42—95). Cu mare lux de amănunte, cu ilustrații numeroase și cu o bucurie simțită este descrisă această vizită frățească. Sînt indicate toate cuvîntările, întîlnirile și vizitele la așezămintele Patriarhiei Romîne, care sînt foarte apreciate. astfel se dau amănunte despre vizita la București, la Tîrgoviște, Mănăstirea Dealul, Sinaia, Brașov, Dragoslavele, Argeș, Cozia, R. Vilcii, Craiova, Tismana și Timișoara. Concluzia cronicarului este plină de însuflețire și bucurie.

M. ȘESAN

BISERICA REFORMATĂ DIN OLANDA

participă activ la lucrările Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga și aceasta cu atât mai mult cu cît a și luat fință, prin grija deosebită a activiștilor prof. Al. Rasker și Hebe Kohlbrugge, Filiala olandeză a Mișcării de la Praga. De aceea s-a putut ține în decembrie 1962 ședința Comitetului executiv al acestei Mișcări la Driebergen, lîngă Utrecht. Dar biserica reformată olandeză nu este o unitate confesională, ci ea se compune din mai multe grupări confederalizate. Astfel prof. C. Impeta, în lucrarea sa recentă: Kaart van kerkelijk Nederland — Carte despre bisericile din Olanda, Kampen 1961, p. 256, arată că Biserica evanghelică olandeză se compune din următoarele grupări: Biserica reformată — calvină — Hervormde Kerke, reprezentînd 38% din populație, se bazează pe confesiunea stabilită în 1578 ca oficială în Olanda; urmează apoi Confederația bisericilor rereformate — Gereformeerde Kerken, reprezentînd 8% din populație, fiind alcătuită din vreo zece organizații locale, de caracter variat raționalist evanghelic, confederate formal în 1892. Apoi există Biserica Veche-catolică de la Utrecht, constituită în 1872 și cuprinzînd pe membrii vechei grupări janseniste alungată din Franța în 1710 și pe contrarii Conciliului de la Vatican în privința dogmei infailibilității. Apoi mai există confesiuni

neoprotestante, 12% din credincioși, ca luterani, remonstranți, salvaționiști, baptiști, metodști, adventiști și alții.

Mai există ortodocși și anume colonii grecești, pe baza relațiilor comerciale cu Grecia; credincioșii au biserică și la Rotterdam, marele port olandez și sînt supuși Patriarhiei Ecumenice. Apoi din vremea țarului Petru cel Mare mai există și colonii rusești, cu centre la Haga, Rotterdam, Haarlem, Amsterdam, Deventer și Arnhem. Ele sînt supuse I. P. Sf. Arhiepiscop Vasile Krivoshein din Bruxelles.

Bisericile evanghelice olandeze participă intens la lucrările creștine pentru pace, mai ales de cînd s-a înființat în 1946 Consiliul ecumenist al acestor biserici. În lupta pentru pace, colaborare, contra armelor atomice și pentru înlăturarea sistemului colonial activează mai multe grupări; astfel J. Bavinck, E. Jansen și Van Leeuwen publică revista „De Heerbaan”—Calea Domnului, și rev. G. P. Klijn redactează revista „De open deur”—Ușa deschisă, pentru sprijinirea tuturor acțiunilor pașnice pentru binele omenirii.

ÎNȚILNIRI AFRICANE

La lucrările Mișcării Creștine pentru Pace de la Praga participă și numeroși delegați creștini din Africa, din Etiopia, Camerun, Ghana, Liberia, Nigeria, RAU-Egipt și Senegal și aceasta face necesar ca să fie cunoscută mai atent mentalitatea acestor popoare și năzuințele lor de azi. O îndrumare potrivită în această problemă o oferă cartea secretarului general al Partidului creștin-democrat din R.D.G. Gerald Götting, intitulată: „Întîlniri africane” (Berlin 1962), scrisă în legătură cu călătoria sa în regiunile africane în 1960. Între motivele călătoriei a mai fost și acela de a vizita pe arhicunoscutul umanist, teolog, muzician și medic Dr. Albert Schweitzer din Lambarene, statul Gabun, cu ocazia aniversării a 85 de ani de viață. Stabilimentul sanitar înființat de acest sprijinitor al luptei pentru pace și umanitate, cu mijloace modeste, cuprinde azi 5 medici, peste 25 cadre sanitare și 360 paturi, fiind cunoscut în Africa întreagă ca expresia adevăratului creștinism și umanism european față de frații de culoare. De aceea prof. Al. Schweitzer a primit în 1953 Premiul Nobel pentru Pace.

Experiența prof. Schweitzer este îndrumătoare pentru oricine dorește să cunoască bine mentalitatea africană. Astfel el constată că oamenii de culoare nu cer milă din partea albilor, ci dreptate și egalitate, ca ceva firesc firii umane, căci și ei sînt oameni cu aceleași calități, posibilități intelectuale și drepturi ca și alții; ei cer dovezi din partea albilor pentru aceasta prin fapte serioase și cinstite, care diferă de ale colonialiștilor exploataatori, care au folosit în scopurile lor și acțiunile unor misionari creștini din trecut. Astfel fiecare african din statele noi — ghanez, camerunian, congolez, gabunez, senegalez, nigerian sau altul — cer categoric „respectarea vieții”, căci fiecare om care se gîndește la viață simte nevoia respectului acestei vieți față de sine și inerent și față de alții. De aceea sună ca lozincă postulatul: apărarea vieții, promovarea vieții și realizarea vieții cît mai mulțumitoare din punct de vedere uman; astfel etica africană stăruie pentru promovarea generoasă a vieții spre respectul umanității. De aceea creștinii africani cer în acest sens respectarea integrală a preceptelor Evangheliei pentru pace. În aceste împrejurări, fratele african este cel mai sincer și cinstit partizan al luptei pentru pacea lumii, pentru înțelegerea între popoare și devine activist conștient în cadrul Mișcării Creștine pentru Pace.

Pr. Prof. M. ȘESAN

VIZITA PROF. J. HROMADKA LA BUCUREȘTI

Președintele Conferinței creștine pentru pace de la Praga, decanul J. Hromadka, a fost invitat să viziteze Patriarhia Română. Această vizită s-a realizat în zilele de 8—12 iulie 1963, când prof. J. Hromadka, însoțit de soția sa și de Secretarul general al Conferinței, pastorul J. Ondra, au putut petrece în țara noastră.

La București au fost găzduiți în Palatul patriarhal, după ce la aeroportul Băneasa au fost întâmpinați de P. Sf. Episcop Antim, vicarul Patriarhiei, de Păr. Consilier patriarhal Gh. Soare, Dl inspector general-șef Gh. Nenciu de la Departamentul Cultelor și Pr. prof. M. Șesan, membru permanent din partea Patriarhiei Române în Conferința pentru pace de la Praga.

La orele 19, în ziua de 8 iulie, a avut loc primirea festivă de către Prea Fericitul Patriarh Justinian. Cu această ocazie, Prea Fericirea Sa a urat bun sosir distinsului președinte al Mișcării creștine pentru pace și l-a asigurat de întreg sprijinul întru promovarea ideilor nobile ale păcii în lume. În răspunsul său, prof. J. Hromadka a mulțumit pentru primire și a dat asigurări că Mișcarea creștină pentru pace de la Praga își continuă cu hotărâre și puteri neobosite drumul pentru asigurarea păcii și a colaborării largi pentru coexistența popoarelor, precum o cere creștinilor Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos.

După vizitarea palatului patriarhal a urmat o agapă frățască, la care au mai participat și I. P. Sf. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Banatului, P. Sf. Episcop Teoctist al Aradului, P. Sf. Episcopi vicari patriarhali Antim și Visarion, Episcopul reformat Alex. Buthi din Oradea ș. a.

În zilele de 9, 10 și 11 iulie oaspeții au petrecut la litoral, vizitând Mamaia, Constanța, Eforie, Mangalia și Tekirghiol. Peste tot au rămas adânc impresionați de grija deosebită a regimului din Republica Populară Română pentru oamenii muncii în care sens nu au precupețit nici o laudă, apreciere și admirație pentru opera săvârșită în grija pentru om. Întorși la București, oaspeții și-au exprimat din nou întreaga lor recunoștință către Prea Fericitul Patriarh Justinian de a le fi înlesnit această vizită.

În cadrul vizitei au avut loc și convorbiri organizatorice cu privire la înfăptuirea ședinței Comitetului executiv al Conferinței de la Praga la București, în zilele de 10—17 noiembrie 1963.

CONFERINȚA BISERICILOR EUROPENE (CBE)

pentru contacte între Est și Vest, sau Mișcarea de la Nyborg (Danemarca), se străduiește neconștient să contribuie la coexistența pașnică în Europa, precum s-a constatat aceasta la congresul al 3-lea de la Nyborg, din octombrie 1962 (vezi darea de seamă din „Mitropolia Ardealului”, nr. 9/12 1962, p. 761 urm.). De aceea și tema principală a congresului a fost: „Biserica din Europa și criza omului modern”.

La acel congres s-a mai hotărât ca activitatea Mișcării să fie amplificată, în vederea congresului al 4-lea din 1964 — și anume prin studii de aprofundare. În acest scop, prezidiul CBE a stabilit formarea a 4 grupe de studii cu următoarele tematici: 1. Răspunderea Europei față de alte continente; 2. Biserica și statul în Europa actuală; 3. Datoriile bisericilor, care decurg din dezvoltarea actuală europeană și 4. Colaborarea cu răspundere a generațiilor.

Fiecare grupă are în frunte un președinte, un secretar și zece membrii, care sînt aleși dintre teologi, pastori, laici și pot reprezenta și tineretul.

Constituindu-se conducerile grupelor, ele și-au și ținut prima ședință de organizare, la 2 iulie 1963, la Londra, cu care ocazie s-a stabilit și modul de activare al fiecărei grupe, a fiecărui membru în parte și în comun. Astfel, după lucrări preliminare individuale, urmează centralizarea lor la conducerea grupei și în fine întrunirea plenară a membrilor la o ședință comună. Acolo lucrările vor fi discutate, se va trasa linia centrală de orientare și membrii vor continua cercetările în parte, care vor fi comunicate iar conducerii și aceasta le va formula în sinteză pe care o va prezenta apoi la congresul al 4-lea al Mișcării din 1964.

Deși tematicile sînt diferite, în principiu grupele se vor orienta în cercetările lor după deciziile luate de congresul al 3-lea al Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, ținut în toamna anului 1961 la New Delhi în India, și participanții la mișcarea de la Nyborg, din cadrul Conferinței creștine pentru pace de la Praga, vor veni cu deciziile luate de ședința plenară a Comitetului consultativ, ținută la Praga în iunie 1963.

M. ȘESAN

CRITOBUL DIN IMBROS: DIN DOMNIA LUI MAHOMED II (1451—1467)

Text grecesc și trad. română de prof. Vasile Grecu, Editura Academiei R.P.R. București 1963, p. 379.

După „Istoria turco-bizantină” a lui Duca și după „Expunerile istorice despre creșterea puterii turcești și căderea împărăției bizantine”, a lui Laonic Chalcocondil, apărute ambele în 1958, iată acum a treia publicație de acest fel, pe care ne-a dat-o neobositul cercetător în ale bizantinologiei, profesorul Vasile Grecu. Este cu atât mai mare meritul D-sale cu cât și vecinii noștri bulgari, sirbi, unguri, spre a nu mai vorbi de ruși, au ajuns să-și aibă fiecare în limba lor (unele și cu text grecesc critic) operele acestor scriitori bizantini, care amintesc multe fapte din istoria zbuciumată a Balcanilor din cel de al doilea mileniu al erei noastre — deci ne privesc și pe noi îndeaproape.

Ediția de față are la bază textul dat în 1870 de cunoscutul filolog german Carl Müller — devenit azi foarte rar — pe care editorul nostru l-a comparat și cu alte variante și în fața căruia a așezat traducerea românească. În două studii deosebite publicate în reviste străine, prof. V. Grecu a adus precizări merituoase în legătură cu persoana lui Critobul și cu opera lui, respectiv cu scrisoarea de dedicație către sultanul Mahomed II, așa-numita „versiune scurtă”, pe care o socoate făcînd parte din textul manuscrisului. Păcat că nu s-a putut obține o fotocopie din manuscrisul păstrat la Constantinopol și care se crede că a fost cel original, înmînat Cuceritorului de însuși Critobul, căruia i-a spus că dacă istorisirea ar cîștiga aprobarea lui, el s-ar apuca și de continuarea operei.

Istoria lui Critobul descrie 16 și jumătate ani din domnia sultanului Mahomed II (1451—1467) și ca unul care l-a cunoscut pe norocosul cuceritor, nu putea scrie altfel decît înfrumusețînd faptele stăpînului sau trecînd cu vederea multe din scăderile lui. Față de „Istoria” lui Ducas ori a lui Chalcocondil, Critobul e mult mai puțin obiectiv și mai puțin informat. Totuși, sînt destule amănunte pe care ceilalți nu le au sau le redau diferit și pentru aceea editorul are dreptate să spună că scrierea de față merită să vadă lumina tiparului și-n romînește (p. 20).

Una din scăderile lui Critobul este mania lui arhaizantă, citînd din Tucicide fragmente întregi, de pildă din cuvîntarea ținută de sultan înainte de asediul Constantinopolului sau înainte de ciuma din 1467. Alteori, scrisul lui e banal, plin de tautologii, în orice caz e lipsit de suflul înflăcărat cu care scriu, revoltați, Ducas ori Sphrantzis despre căderea Constantinopolului. Critobul scrie împăcat: „Trebuiau și bieții bizantini să cadă pînă la urma urmei sub jugul robiei și să guste amarul” (I, 58, 3), deși căderea Constantinopolei pentru el a fost mai răsunătoare decît a Troiei, a Babilonului, a Cartaginei, a Romei sau a Ierusalimului. Cu toată vitejia unui alt fiu al Elenei: Constantin XII, pe care-l aseamănă cu Pericle (I, 68, 72).

Critobul (inițial: Critopol=fiu al unor oameni aleși, înțelepți) fusese unul din dregătorii bizantini care nu va mai fi putut fugi de urgia cuceritorilor. El a ajuns guvernator peste insulele Imbros, Lemnos și Tasos între 1456—1466. După ciuma din 1467, pe care o descrie ca martor în Constantinopol, se pare că s-a mutat în capitală, dar nu se știe dacă sultanul va fi rămas încîntat de planul lui de a termina lucrarea.

Din cuprinsul celor cinci cărți, prima descrie primii ani (1451—1453), pregătirea și decurgerea luptelor de cucerire a Constantinopolei; a doua relatează mai ales luptele din Serbia, a treia pe cele din Peloponez și din insule, a patra pe cele din Sînope și Trapezunt, a cincia pe cele din Albania lui Skanderbeg, terminîndu-se cu întreitul atac asupra cetății Crua. Înfrîngerile suferite de sultan în luptele cu Iancu de Hunedoara, cu Vlad Tepeș ori cu Gheorghe Castriotul-Skanderbeg, autorul le înfrumusețează. În schimb, sînt interesante știrile despre localități, obiceiuri și fapte din Balcani. Pe unguri îi numește peoni, pe ardeleni daci, pe ungrovlahi geți, pe sirbi tribali. Iancu de Hunedoara e numit getul, pentru că știa că originea lui e din Ungrovlahia (IV, 10, 1). Alegerea patriarhului Ghenadie Scolarul e descrisă obiectiv (p. 172, 4). Pasiunea Cuceritorului pentru carte și pentru cultura grecească e descrisă în repetate rînduri (p. 170—172, 208, 230, 288, etc.), mai ales cu ocazia refacerii capitalei, a Trebizondei și a Atenei.

Vorba lui Critobul: „În loc să tot jelesc și să mă las apăsător de prăbușirea neamului nostru, am preferat să descriu și să dau în vileag și-n vîzul tuturor suferințele noastre”, chiar dacă n-a pus totdeauna adevărul mai presus de toate, cum zice (p. 34). Mici scăpări din vedere sau expresii mai puțin potrivite nu scad din valoarea lucrării.

Pr. T. BODOGAE

SITUAȚIA ANALFABETISMULUI ÎN LUME

La începutul lunii iunie a. c. a fost dat publicității la New York un raport pregătit de Organizația Națiunilor Unite pentru problemele învățămîntului, științei și culturii (U.N.E.S.C.O.) cu privire la situația analfabetismului în lume.

Potrivit datelor cuprinse în acest raport, în prezent există în lume peste 700 milioane de analfabeți.

Această stare de lucruri „reprezintă o gravă amenințare” pentru creșterea nivelului de trai al popoarelor. „Faptul că majoritatea analfabeților sînt femei — spune raportul citat — are consecințe deplorabile pentru viața umană și educația copiilor”.

Raportul U.N.E.S.C.O. propune organizarea unei campanii pe scară mondială împotriva analfabetismului. Această campanie va trebui să fie dusă pe două fronturi: a) prin cuprinderea tuturor copiilor de vîrstă școlară în sistemul de învățămînt și b) prin lichidarea în masă a analfabetismului în rîndurile adulților.

Cele mai grav lovite de plaga analfabetismului — constată raportul menționat — sînt țările Asiei, Africii și Americii Latine.

Analfabetismul, privit la scară internațională, este un produs al modului de viață capitalist, de tip imperialist și colonialist. Acolo unde popoarele s-au eliberat de acest mod de viață — în țările comunității socialiste, recent în Cuba — analfabetismul a fost lichidat în termen scurt, cu energie revoluționară, trecîndu-se fără întîrziere la acțiuni largi de culturalizare a maselor populare. Propășirea obștească nu poate fi cugetată fără stîrpierea prealabilă a neștiinței de carte. Aceasta este nevrednică de valoarea și demnitatea omului, de veacul nostru înaintat peste tot.

Faptul că U.N.E.S.C.O. se preocupă de problema analfabetismului, promite să se ia măsuri eficace pentru lichidarea lui, ceea ce este de dorit.

ODATĂ ȘI AZI

În calendarul de masă de pe anul 1885, înaintașul Indrumătorului nostru bisericesc de astăzi, calendar pe care Arhiepiscopia Sibiului îl editează neînterupt de peste o sută zece ani, găsim, în partea literară, un articol intitulat: „Odată și azi”. Autorul articolului, ale cărui preocupări merită să fie cunoscute, încearcă să facă, după cum însuși mărturisește, „o sinceră asemănare între trecut și prezent”, cu intenția de a arăta marea distanță dintre ceea ce cunoșteau oamenii acum cîteva sute de ani și descoperirile științifice și progresele din timpul său, de acum 80 de ani adică.

„Putem afirma — se subliniază în menționatul articol — că dacă un bătrîn, prin o minune oarecare, și-ar veni iar în fire, și-ar învia, — s-ar freca din greu la ochi, — neputînd crede, că tocmai asta să fie lumea, în care și-a tîrît și el cele zile păcătoase (rele, n.n.), ce le-a avut”. Se arată astfel, că „vestitul rege al Francilor, Carol cel Mare, a domnit nu mai departe făr’ pe la anul 800 d.Hr. Și regele acesta, pe lîngă toate însușirile lui mărețe n-a știut să-și scrie nici măcar numele” pe cînd „azi (în 1885 adică) nici căprar nu poate să fie neștine (cineva), făr se știe o leacă de carte”.

Cu cinci sute de ani în urmă — continuă autorul compararea celor de altă dată cu cele din vremea sa — „o carte mai mărișoară te costa părechi de boi și numai bogătanii cei mari și le puteau cîștiga”, ceea ce, — după inventarea tiparului, care în veacul trecut ajunsese la o oarecare perfecțiune — se poate procura la un preț mult mai mic.

„Pe la capătul veacului de mijloc, era mare lucru și se socotea drept lux, că neștine arde luminări de secul!

Azi! Mai în toată casa să ard lămpa cu petrol, iar prin orașele frunțase și gasului i sînt numărate zilele, trebuind să cedeze locul electricității, adică fulgerului, făcut de mîini omenesci“.

„Mai de mult de unde să scie omul ce se petrece în țara vecină! Impărații mureau și lucrul nu se stirecea decît după vreme îndelungată!“ — pe cînt „azi“ toate acestea se află repede de toți „cîți cetesc jurnalele!“.

În continuare articolul se ocupă de invenția telegrafului, care „duce semne“, „iar în timpul mai nou s-a inventat așa numitul telefon care duce însăși vorbele. Cu ajutorul lui poți — tu în Sibiu și prietenul tău în Brașov — să vă întrebați bună-cară, cum stați cu sănătatea și ce lucrați, ca și cînd ați fi de față“.

Se ocupă apoi de mașinile cu aburi, de locomotivă, de drumurile de fier, pe care le consideră o binefacere nu numai pentru transportul ieftin și repede al oamenilor și mărfurilor, ci și ca mijloc de cunoaștere și apropiere între oameni și popoare.

În această ordine de idei sînt citate următoarele versuri din Alecsandri:

„Drumul de fer unesce-n zbor,
Ori-ce popor cu alt popor,
El va sădi amor frățesc
În ori-ce suflet omenesc“.

Se dă chiar o statistică și anume: „Rețeaua drumului de fer făcea la 1878 pe întreaga suprafață pămîntului 331.136 Km. Pe acest drum umblă 62.000 de locomotive sau mașine cum le numim noi, cari trag după ele 112.000 vagoane ce duc oameni și 1.465.000 vagoane ce duc altă povară“.

Nu știm în ce măsură toate aceste date vor fi corespuns realității, progresele sînt totuși vădite și importante, ceea ce-l fac pe autor să conchidă că „bătrîni nici n-au visat măcar așa ceva!“.

*

Dacă ne-am apuca însă acum, în zilele noastre, să scriem un articol intitulat tot așa: „Odată și azi“, și dacă, tot printr-o minune, chiar autorul rîndurilor de mai sus „și-ar veni în fire“ și ar învia, „s-ar freca din greu la ochi“ și cu adevărat nu i-ar veni să creadă, ar rămîne cu totul uluit în fața salturilor mari pe care omenirea le-a făcut în ultimele opt decenii, de cînd el își scria interesantul său articol, salturi care ar fi fost și mai mari dacă planeta noastră n-ar fi cunoscut pîrjolul celor două sîngeroase războaie mondiale.

Nu putem face aici o prezentare a tuturor marilor cuceriri ale științei din zilele noastre. De altfel, invenții și cuceriri ca: radioul, televizorul, teletipul, mașinile electronice, marile rotative pentru tipar, mașini de scris după dictat, avioanele supersonice, zborurile cosmice, energia atomică ș. a. ne sînt cunoscute tuturor.

Ele au fost frumos prinse și în versuri, cum sînt acelea ale marelui stihuitor Tudor Arghezi, intitulate: „Cel ce gîndește singur“, din care reproducem:

„Cel ce gîndește singur și scormone lumina
A dat o viață nouă și-un om de fier, mașina,
Ființă zămislită cu gîndul și visarea.
Ne'nchipuit mai tare ca brațul și spinarea.
Cu ea brăzdezi pămîntul în lung și lat și sameni
Și una ține locul la mii și mii de oameni.

Topitorii, cuptoare, mori, puțuri, fierăstraie,
 O sirmă dă lumină, o țeavă vilvătaie,
 O lampă duce graiul și dă'n văzduhuri vești
 Că omul zămislește puterea din povești.
 Se face depărtarea mai scurtă decît pasul,
 La mii de poști se-aude și se cunoaște glasul,
 Vorbești cu fundul lumii la tine, din odaie,
 Secunda-ntrece veacul și timpul se-ncovoiaie.

Se-nalță slabul, omul pe aripi de țării
 Și-aduce de acolo noi legi și mărturii.

Și-aprîde lingă Argeș luleaua, și văpaia
 Din pipă încă-i arde, ajuns pe Himalaia,
 Și pîinea coaptă-acasă, într-un cuptor domol,
 I-o gustă pinguinii tot proaspătă, la pol,
 Și, în sfîrșit, urmașul lui Prometeu, el, omul
 A prins și taina mare, a tainelor, atomul
 El poate omenirea, în cîteva secunde
 S-o-ntinerească nouă pe veci ori s-o scufunde.

(Din volumul: *Cîntare omului*. Editura de Stat pentru literatură
 și Artă, București 1956, p. 64—65).

Autorul nostru ar rămîne și mai surprins de realitățile noastre noi, socialiste,
 în care visul său de frățietate prinde viață sub ochii noștri, realități în care pu-
 terea este în mîna celor mulți, în care poporul muncește pentru sine, pentru a-și
 făuri o viață tot mai frumoasă, fără griji și fără războaie.

Toate acestea văzîndu-le, cu adevărat că ar exclama și el că „nici c-a visat
 măcar așa ceva!“.

GH. PAPUC

† PREOTUL VICTOR POP

În 26 iunie a. c. a adormit întru Domnul preotul Victor Pop, paroh în Teiuș.

Născut în 1899, în Teiuș, a fost cel mai mic dintre cei trei fii, deveniți toți
 preoți, ai cîntărețului bisericesc de-acolo.

Și-a făcut studiile în Teiuș și Blaj.

Hirotonit preot în 1927, a păstorit rînd pe rînd parohiile Fărău (prot. Aiud).
 Șmig (prot. Mediaș) și Teiuș (aci, 17 ani).

Avea 36 de ani de slujire preoțească în ceasul plecării pe drumul întoarcerii
 în înviere.

Rămășițele pămîntești ale defunctului preot au fost prohodite de un sobor de
 preoți, în frunte cu P. C. Victor Negrea, protopopul raionului Alba Iulia.

Panegiricile rostite de cîțiva preoți au scos în evidență viața de devotate os-
 teneli preoțești a decedatului.

Dumnezeu să-i facă parte cu dreptii!

RED.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

